

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ ТА ТЕОРІЇ ПРАВА І ДЕРЖАВИ**

**ЗБІРКА АВТОРСЬКИХ НАВЧАЛЬНИХ
ПРОГРАМ З ДИСЦИПЛІН
КАФЕДРИ ІСТОРІЇ ТА ТЕОРІЇ ПРАВА І ДЕРЖАВИ**

Херсон-2014

Програми розроблені:

1. **Задорожньою Н.О.** – завідувачем кафедри історії та теорії права і держави, кандидатом філософських наук, доцентом;
2. **Новіковою М.М.** – кандидатом юридичних наук, доцентом кафедри історії та теорії права і держави;
3. **Зубенком В.В.** – кандидатом юридичних наук, доцентом кафедри історії та теорії права і держави;
4. **Захаровою С.І.** – доцентом кафедри історії та теорії права і держави;
5. **Томіліною Ю.Є.** – старшим викладачем кафедри історії та теорії права і держави;
6. **Задорожньою О.В.** – старшим викладачем кафедри історії та теорії права і держави;
7. **Кириченко Т.М.** – старшим викладачем кафедри історії та теорії права і держави;
8. **Родік Л.М.** – старшим викладачем кафедри історії та теорії права і держави.

Рецензенти:

Галуцько В.В. – доктор юридичних наук, професор.

Стратонов В.М. – доктор юридичних наук, професор.

Затверджена

Вченою радою ХДУ
протокол № 9 від 24.03.2014 р.

Погоджено

НМР ХДУ
протокол № 4 від 19.03.2014 р

Схвалено

НМР юридичного факультету
протокол № 5 від 14.01.2014 р

Розглянуто

на засіданні кафедри історії
та теорії права і держави
Протокол № 4 от 02. 12. 2013 р.

ЗМІСТ

Історія України (Томіліна Ю.Є.).....	4
Логіка (юридична) (Задорожня Н.О.).....	10
Теорія держави і права (Задорожня Н.О., Родік Л.М.).....	14
Конституційне право України (Задорожня Н.О., Задорожня О.В.).....	26
Історія держави і права: історія держави і права України, історія держави і права зарубіжних країн (Томіліна Ю.Є.).....	34
Історія вчень про державу і право (Задорожня Н.О., Задорожня О.В.).....	52
Римське право (Томіліна Ю.Є.)	57
Нотаріат та адвокатура (Захарова С.І., Кириченко Т.М.).....	63
Державне право зарубіжних країн (Томіліна Ю.Є.).....	68
Державне будівництво та самоврядування в Україні. Муніципальне право (Зубенко В.В.).....	76
Філософія (філософія, релігієзнавство, етика, естетика) (Задорожня Н.О.).....	83
Соціологія (Задорожня Н.О., Задорожня О.В.).....	88
Права людини в сучасному світі (Задорожня Н.О.).....	94
Міжнародне право (приватне, публічне) (Новікова М.М.)	99
Основи громадянського суспільства (Задорожня О.В.).....	108
Політологія (Задорожня Н.О., Задорожня О.В.).....	115
Порівняльне правознавство (для окр «бакалавр») (Задорожня Н.О.).....	121
Порівняльне правознавство (для ОКР «спеціаліст») (Новікова М.М.)	127
Проблеми теорії права та держави (Новікова М.М.).....	132
Право Європейського Союзу (Новікова М.М.)	141
Етика бізнесу та міжнародного спілкування (Томіліна Ю.Є.).....	157
Правознавство (основи конституційного права) (Зубенко В.В., Новікова М.М.).....	160

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни **історія України** складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки **бакалавр** напряму (спеціальності) **6.030401 Правознавство**

Предметом вивчення навчальної дисципліни є історичні факти, події, явища, які відбувалися на українських землях протягом основних періодів становлення та розвитку України.

Міждисциплінарні зв'язки:

Нормативна навчальна дисципліна «Історія України» є складовою циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр». Знання отримані студентами в рамках даної навчальної дисципліни в процесі навчання будуть використані при вивченні певних тем таких навчальних дисциплін як «Філософія», «Культурологія», «Політологія», «Соціологія», «Історія держави і права України».

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Україна в стародавні часи.
2. Україна нового і новітнього часів.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни **історія України** є

- створення цілісного уявлення про історичний розвиток українського народу на основі нової концепції історії України;
- розвиток національної самосвідомості майбутніх спеціалістів;
- виховання патріотичних і морально-етичних переконань спеціаліста, причетності до тисячолітньої історії українського народу.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни **історія України** є

теоретичні:
забезпечити формування навичок критичного осмислення джерел та літератури, спрямованих на самостійне осмислення закономірностей історичного розвитку, вироблення власного ставлення до подій минулого і сучасності;

практичні:
виробити вміння застосовувати набуті знання з історії у повсякденній діяльності, для орієнтації в суспільно-політичному житті, для оцінки явищ і подій сучасності.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- історичні факти, події, явища, які відбувалися на українських землях протягом основних періодів становлення та розвитку України;
- знати обумовленість, причинно-наслідкові зв'язки, хронологію подій;

- орієнтуватися в політичних, економічних, культурних явищах і процесах, що відбувалися на території України від давнини до сьогодення.

вміти :

- користуватися історичними джерелами, довідниками;
- розкрити причинно-наслідкові зв'язки історичних подій;
- давати логічну відповідь на дискусійні питання національної історії.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 108 години/3 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Україна в стародавні часи.

Тема 1. Вступ до курсу “Історія України”.

Історія як наука: предмет і завдання курсу історія України. Методологія та функції історичної науки. Історичні джерела та історіографія з історії України. Періодизація історії України. Аналіз навчальної літератури з історії України.

Тема 2. Середньовічна держава Київська Русь.

Теорії походження державності у східних слов'ян. Передумови та утворення Київської Русі. Становлення Давньоруської держави (кінець IX- кінець X ст.). Піднесення та розквіт Київської Русі (кінець X- середина XI ст.). Прийняття християнства та його історичне значення. Політична роздробленість Київської Русі (кінець XI- сер. XIII ст.). Боротьба проти татаро-монгольських завойовників.

Тема 3. Українські землі під владою Литви та Польщі (друга половина XIV-XVI ст.).

Приєднання українських земель до Литви. Польська експансія на українські землі наприкінці XIV- в середині XVI ст. Люблінська унія. Соціально-економічний розвиток України в XIV-XVI ст. Церковне життя. Берестейська унія.

Тема 4. Виникнення українського козацтва. Запорозька Січ.

Причини появи та джерела формування українського козацтва. Запорізька Січ: спроба самоорганізації козацтва. Козацько-селянські повстання наприкінці XVI - на початку XVII ст. Козацтво в боротьбі з татаро-турецькою агресією.

Тема 5. Україна наприкінці XVII- XVIII ст.

Гетьманування Івана Мазепи. Північна війна. Пилип Орлик та його “Конституція прав і вольностей Війська Запорозького”. Гетьман І.Скоропадський. Українська політика Петра I. Останні мазепинці П. Полуботок та Д. Апостол. “Правління гетьманського уряду”. К.

1. Брайчевський М. Конспект історії України. - К., 1993.
2. Брайчевський М. Утверждение християнства на Руси. — К., 1989.
3. Верстюк В., Дзюба О., Репринцев В. Україна від найдавніших часів до сьогодення. Хронологічний довідник. - К., 1995.

4. Голобуцький В. Запорозьке козацтво. -К., 1994.

5. Голод 1921-1923 років в Україні. Збірн. докум. і матеріалів. -К., 1993.

6. Грушевський М. Історія України-Руси. В II т. 12 кн. -К., 1991-1997.

7. Грушевський М. Ілюстрована історія України. - К., 1992.

8. Дорошенко. Д. Нарис історії України. - К., 1991. - Т. 1-2.

9. Давня історія України. - К., 1994-1995. - Кн.1,2.

Розумовський. Ліквідація гетьманства та Запорозької Січі.

Тема 6. Модернізаційні процеси в Російській імперії у другій половині XIX ст. та Україна.

Становище в Російській імперії у другій половині XIX ст. Скасування кріпосного права. Реформи 60-х рр. XIX ст. в Росії та їх значення. Соціально-економічний розвиток в пореформений період.

Змістовий модуль 2. Україна нового і новітнього часів.

Тема 1. Національно-демократична революція в Україні (1917 – 1920 рр.)

Лютнева революція в Петрограді і утворення Центральної Ради в Києві. Соціально-економічна та політична діяльність Центральної Ради. Перший та другий Універсали. Проголошення УНР та відносини з Радянською Росією. Четвертий Універсал. Брестський мир і окупація України. Поразка Центральної Ради. Українська держава гетьмана П. Скоропадського. Директорія УНР.

Тема 2. Україна в міжвоєнну добу (1921-1939 рр.)

Нова економічна політика в Радянській Україні. Утворення СРСР і Україна. Дерусифікація в УСРР та її особливості. Індустріалізація: завдання, труднощі, особливості та характерні риси. Колективізація сільського господарства. Голод 1932-1933 рр. Масові репресії 30-х рр.

Тема 3. Хрущовська «відлига» і її характер в Україні (1953-1964 рр.)

Лібералізація суспільно-політичного життя. Соціально-економічний розвиток. Духовне життя в Україні.

Тема 4. Шляхи становлення незалежної України.

Становлення владних структур. Конституційний процес в Україні. Соціально-економічний розвиток України. Формування багатопартійності в Україні. Концепція зовнішньої політики України.

3. Рекомендована література

Базова

10. Аркас М. Історія України-Русі. - К., 1990; Одеса - 1994.
11. Бойко О.Д. Історія України. – К.,2005.
12. Брайчевський М. Вступ до історичної науки. Навч. посібник. -К , 1990.
13. Жуковський Л., Субтельний О. Нарис історії України. — Львів 1993.
14. Етнографія України. —Львів, 1994.
15. Єфименко А. История украинского народа. - К., 1990.
16. Історія України. —Львів, 1996.
17. Історія України /За ред. В.А.Смоля. – К.,1997.
18. Історія України: нове бачення. — К., 1995-1996. Т.1-2.
19. Історія української культури. — К., 1994.
20. Колективізація і голод на Україні (1922-1933) Зб. докум. і матеріалів. - К., 1993.
21. Котляр М., Кульчицький С. Довідник з історії України. -К., 1996.
22. Крип'якевич І. Історія України - Львів, 1992.
23. Культура і побут населення України. Навчальний посібник. -К., 1993.
24. Конституція України. – К.,1996.
25. Моця О., Ричка В. Київська Русь: від язичництва до християнства. - К., 1996.
26. Нагаєвський І. Історія української держави XX ст. — К., 1994.
27. Новітня історія України (1900-2000 рр.). – К.,2002.
28. Підкова І., Шуст Р. Довідник з історії України. - К., 1994.
29. Сергієнко Г., Смолюк В. Історія України. Для 7-8 кл. серед, школи. —

К., 1995.

30. Слюсаренко А., Томенко М. Історія української конституції. -К., 1993.

31. Субтельний О. Україна: історія. - К., 1991-1993.

32. Турченко Ф. Новітня історія України. Для 10 кл. серед, школи. К., 1995.

33. Турченко Ф., Панченко П., Тимченко В. Новітня історія України. Для 11 кл. серед, школи. - К., 1994.

Допоміжна

1. Апанович О. Гетьмани України і кошові отамани Запорозької Січі. - К., 1993.

2. Багалій Д. Нарис історії України. Доба натурального господарства.-К., 1994.

3. Бантиш-Каменський.Д. История Малой России. - К., 1993.

4. Баран В., Козак Д., Терпиловський Р. Походження слов'ян. -К., 1991.

5. Баран В. Україна після Сталіна: нарис історії 1953-1985 рр. -Львів, 1992.

6. Боплан Г. Опис України. Меріме П. Українські козаки та їхні останні гетьмани. Богдан Хмельницький. — Львів, 1990.

7. Борщак І. Мазепа, Орлик, Войнаровський -Львів, 1991.

8. Величко С. Літопис. -К., 1991. - Т.1 -2.

9. Володарі гетьманської булави. Історичні портрети.- К., 1994.

10. Волковинський В. Нестор Махно. Легенди і реальність. - К., 1994.

11. Верстюк В. Махновщина. - К., 1992.

12. Вивід прав України. - Львів, 1991.

13. Винниченко В. Відродження нації. -К., 1990. -4.1,2,3.

14. Винокур О., Трубочанінов С. Давня і середньовічна історія України.-К., 1996.

15. Голод в Україні 1946-1947: документи і матеріали. - К., Нью-Йорк, 1996.

16. Грушевський М. Очерк истории украинского народа. - К., 1991.

17. Гуржій О. Українська козацька держава в другій половині XVIII ст.:

18. кордони, населення, право. - К., 1996.

19. Донцов Д. Історія розвитку української державної ідеї. — К., 1991.

20. Даниленко В., Касьянов Г., Кульчицький С. Сталінізм на Україні (20-

21. 30-ті роки) - К.; Едмонтон, 1991.

22. Дорошенко Д. Огляд української історіографії. - К., 1996.

23. Залізняк Л. Нариси стародавньої історії України. — К., 1994.

24. Заставний Ф. Українська діаспора. Розселення українців у зарубіжних

25. країнах. — Львів, 1991.

Євтух В., Ковальчук О. Українці в Канаді. - К., 1993.

26. Єфименко О. Історія України та її народу. — К., 1992.

27. Іванченко Р. Україна від Кия до Кравчука. Короткий нарис історії української державності. — К., 1992.

28. Історія України в особах. - IX—XVIII ст. - К., 1993.

29. Історія України в особах. — XIX-XX ст. - К., 1995.

30. Витоки. Від найдавніших часів до першої половини IX ст. -ІС, 1995;

31. Відома і чути у всіх кінцях землі. Друга половина IX - перша половина XII ст. — К., 1993;

32. Темні віки. XIV - перша половина XV ст. — К., 1993;
33. Руїна. Друга половина XVII ст. - К., 1996.
34. Коваль М. Україна: 1939-1945. Маловідомі і непрочитані сторінки історії. - К., 1995.
35. Кравчук Л. Останні дні імперії. Перші роки надії. - К. 1994.
36. Касьянов Г. Українська інтелігенція на рубежі XIX—XX ст.
37. Соціально—політичний портрет. — К., 1993.
портрет та історична доля. - К.; Едмонтон, 1992.
38. Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в русі Опору 1960-1980
39. Касьянов Г. Українська інтелігенція 20—30-х років: соціальний
років. - К., 1995.
40. Котляр М. Історія України в особах. Давньоруської держава. — К.,
1996.
41. Котляр М.Ф. Галицько-Волинська Русь. – К.,1998.
42. Котляр М. Русь язичницька. Біля витоків східнослов'янської
цивілізації. - К., 1995.
43. Кульчицький С. Ціна «великого перелому» — К., 1993.
44. Кульчицький С. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919-1928).-
К., 1996.
45. Косик В. Україна і Німеччина в другій світовій війні. - Париж; Нью-
Йорк; Львів, 1993.
46. Літопис Самовидця. — К., 1971.
47. Липа Ю. Призначення України. -Львів, 1992.
48. Липинський В. Листи до братів-хліборобів. Київ; Філадельфія, 1995.
49. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. - К., 1994. - Т. 1-2.
50. Мицик Ю. Джерела з історії національно-визвольної війни
українського народу середини XVII ст. -Дніпропетровськ,1991.
51. Петлюра С. Спомин. — К., 1993.
52. Нариси з історії українського національного руху.— К., 1994. .1-2.
53. Полонська-Василенко Н. Історія України. У 2-х томах. - К., 1992.-
54. Семчишин М. Тисяча років української культури. Історичний огляд
55. культурного процесу. - К., 1993.
56. Січинський В.Чужинці про Україну. Вибір з описів подорожей по Україні
та інших
писань чужинців про Україну за десять століть. - К., 1992.
57. Терещенко Ю. Україна і європейський світ. - К., 1996.
58. Толочко П. Князь в Древней Руси: власть, собственность, и
идеология. — К., 1992.
59. Толочко П. Літописи Київської Русі. - К., 1994.
60. Толочко О., Толочко П. Київська Русь. – К.,1998.
61. Українська державність у XX ст. - К., 1996.
62. Україна у сучасному світі. – К.,2003.
63. Шаповал Ю. Україна 20-50-х років: сторінки ненаписаної історії.-
К,1993.
64. Шаповал Ю. Людина і система (Штрихи до портрету з тоталітарної
доби в Україні). - К., 1994.
65. Яворницький Д. Історія запорізьких козаків. У 3-х томах. -Львів, 1990-
66. Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст.

(Волинь і Центральна Україна). - К, 1994.

67. Шип Н.А. Интеллигенция на Украине (XIX в.) Историко-социологический очерк. - К., 1991.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання екзамен

5. Засоби діагностики успішності навчання

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному і тестовому контролю.

Критерії оцінювання

A5 (відмінно) - Студент має глибокі міцні і системні знання з усього теоретичного курсу, може чітко сформулювати дефініції, використовуючи відповідну термінологію, вільно володіє понятійним апаратом, знає основні проблеми загальних основ історичної науки, її мету, структуру та завдання. Студент вільно володіє отриманими знаннями і використовує їх для вирішення поставленої проблеми., виявляє розуміння історичних процесів, буде аргументовані висновки, дає характеристику історичних подій і процесів при використанні різних джерел інформації. Студент володіє глибокими та міцними знаннями, може вільно висловлювати власні судження і впевнено їх аргументує, може не лише розкрити процеси і явища певного періоду але і дослідити їх у ретроспективі. Демонструє навички використання знань, здобутих при вивченні інших дисциплін. Чітко розуміє актуальність використання історичного досвіду минулого.

B 4,5 (добре) - Студент в достатній мірі оперує учбовим матеріалом, узагальнює окремі факти і формулює нескладні висновки, обґрунтовуючи їх конкретними фактами з історії України. Студент має міцні ґрунтовні знання, але може допустити неточності в формулюванні, незначні понятійні неточності у визначеннях, хронології та класифікації. Може дати порівняльну характеристику однорідних історичних подій, встановлює синхронність подій в межах однієї теми, вміє узагальнювати отримані знання.

C 4 (добре) - Студент знає програмний матеріал повністю, в цілому послідовно і логічно, самостійно відтворює учбовий матеріал теми, демонструє розуміння історичної термінології, надає загальну характеристику явища (причини, значення, наслідки), виділяє окремі ознаки подій і процесів. Студент може допустити незначні помилки у визначенні дати певних подій. Використовує наведені у літературі документи як джерело знань, в цілому правильно використовує історичні поняття і може дослідити їх логіку у сучасному контексті.

DE 3,5;3 (задовільно) - Студент знає основні теми курсу, має уявлення про перебіг історичних подій, але його знання мають фрагментарний характер, іноді непідкріплені прикладами. Замість чіткого термінологічного визначення пояснює теоретичний матеріал на побутовому рівні. Має прогалини в теоретичному курсі.

Не здатен самостійно провести аналіз історичних подій, не розуміє актуальності при використанні історичного досвіду минулого.

X2 (незадовільно) з можливістю повторного складання - Студент має фрагментарні знання з усього курсу. Не володіє термінологією, оскільки понятійний

апарат не сформований. Не вміє викласти програмний матеріал. Мова невиразна, обмежена, розкриття основних процесів та понять відбувається на побутовому рівні. Практичні навички на рівні розпізнавання.

F1 (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни - Студент повністю не знає програмного матеріалу, не працював в аудиторії з викладачем або самостійно.

ЛОГІКА (ЮРИДИЧНА)

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни **юридична логіка** складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки **бакалавр** напряму (спеціальності) **6.030401 Правознавство**

Предметом вивчення навчальної дисципліни є форми мислення та форми пізнання

Міждисциплінарні зв'язки:

Міждисциплінарні зв'язки юридичної логіки використовуються більшістю гуманітарних і юридичних дисциплін, а її дослідження є базовими для юридичної науки і правової практики. Закони правильного мислення, логічність міркувань і висловлювань та принципи аргументації застосовуються у кримінальному праві та процесі, криміналістиці, теорії доказів, порівняльному правознавстві.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Логічна пропедевтика.
2. Логіка в практичному пізнанні.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни.

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни **юридична логіка** є дати студентам основи знань про логічність міркувань, висловлювань, питань і відповідей, аргументації, навчити логічно мислити, міркувати і висловлюватись.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни **юридична логіка** є **теоретичні**:

- визначення і структура міркування;
- суть і види логічних помилок;
- суть і типи висловлювань;
- основні закони логіки висловлювань;
- суть логіки висловлювань і схеми правильних міркувань;
- суть і визначення дедукції й індукції;
- схеми умовиводу за аналогією;

- суть логічного аналізу питань і відповідей;
- суть і види аргументації і спростувань;

практичні:

- здійснювати логічні операції з обсягами і змістом понять;
- використовувати методи таблиць істинності й аналітичних таблиць для доведення істинності висловлювань і правильності міркувань;
- здійснювати переклад висловлювань природної мови на мову логіки предикатів;
- робити умовиводи за аналогією, проводити аналіз питань і відповідей, аналізувати міркування з точки зору теорії аргументації.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- предмет дисципліни, її структуру та понятійний апарат;
- основні логічні форми та закони правильного мислення;
- логічні операції над поняттям та судженням⁴
- основні види умовиводів;
- основи логічної теорії доведення та спростування.

вміти :

- давати правильні визначення поняттям та термінам;
- аналізувати та формалізувати вербальні висловлювання та системи висловлювань;
- робити безпосередні та опосередковані умовиводи;
- логічно обґрунтовувати правильні твердження та спростовувати неправильні;
- знаходити логічні помилки у визначеннях, умовиводах та доведеннях.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 54 години/1.5 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Логічна пропедевтика.

Тема 1. Предмет і значення логіки.

Поняття логіки. Логіка формальна і неформальна. Результативність логіки. Форми мислення. Форми пізнання. Етапи розвитку логіки.

Тема 2. Основні формально-логічні закони.

Закон тотожності і типові його порушення. Закон несуперечності і його порушення. Закон виключеного третього і його порушення. Закон достатньої підстави і типові його порушення.

Тема 3. Логічні операції з поняттями.

Поняття як форма мислення. Зміст і об'єм поняття. Види поняття. Відносини між поняттями. Логічні операції з поняттями: узагальнення та обмеження, визначення, розподіл, класифікація.

Тема 4. Логічні операції з судженнями.

Судження як форма мислення. Види і состав простих суджень. Класифікація категорических суджень. Побудова складних суджень. Алгоритм визначення логічного значення складного судження.

Змістовий модуль 2. Логіка в практичному пізнанні.

Тема 1. Логіка запитання-відповіді.

Пізнавальне значення і взаємозв'язок запитання і відповіді. Види запитань. Умови правильної постановки запитань.. Види відповідей. Неправильні відповіді.

Тема 2. Гипотетико-дедуктивний метод пошуку відповіді.

Структура гипотетико-дедуктивного методу. Види умовиводів. Висування гіпотез (версія). Індуктивні умовиводи. Умовиводи за аналогією.

Тема 3. Дедуктивні умовиводи.

Поняття дедукції. Простий категоричний сілогізм. Скорочений сілогізм. Поняття про логіку висловлювань і логіку предикатів.

Тема 4. Логічний аналіз діяльності.

Теоретичні і практичні міркування. Дія й практичне міркування. Поняття про логіку дії. Поняття про дію. Зовнішні і внутрішні аспекти дії. Структура дії.

3. Рекомендована література

Основна література:

1. Бандурка О.М., Тягло О.В. Курс логіки. Підручник.-К.:Літера ЛТД, 2000.-160с.
2. Бочаров В. А., Маркин В. И. Основы логики. - М.: Космополис, 1994.
3. Войшвилло Е.К., Дехтярев М.Г. Логика.- М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1998.- 528с.
4. Гетманова А. Д. Логика. - М.: Высшая школа, 1986. - 288 с.
5. Гришанов И.В. Логика. – Херсон,2005-215с.
6. Гришанов И.В. Практикум по логике. – Херсон,2002 –152с.
7. Гришанов И.В. Логика. – Херсон,2000-148с.
8. Жеребкін В.Є. Логіка.- Х.: Основа, 1995. - 256 с.
9. Ивлев Ю. В. Курс лекций по логике. - М.: Высшая школа, 1988. - 159с.
10. Кириллов В. И., Старченко А. А. Логика.- М.: Высшая школа, 1987. 272 с.
11. Кнапп В., Герлох А. Логика в правовом сознании. М.:Прогресс,1987.- 312 с.
12. Конверський А.Є. Логіка: Підручник для студентів вищих навчальних закладів.- К.: Четверта хвиля, 1998. -272 с.
13. Костюк В. Н. Логика. - Киев-Одесса.: Высшая школа, 1975. - 112 с.
14. Логика. - Минск.: БГУ, 1974. - 336 с.
15. Мельников В.Н. Логические задачи.- Киев-Одесса.: Выща школа, 1989. - 344 с.
16. Павлов В.І. логіка у запитаннях, відповідях і аргументаціях. Навчальний посібник. К.,Центр учбова література, 2008.-408с.
17. Светлов В.А. Практическая логика. - С.-Петербург: Изд-во РХГИ, 1995. - 472с.
18. Свинцов В.И. Логика. - М.: Высшая школа, 1987. - 288 с.
19. Уёмов А.И. Основы практической логики с задачами и упражнениями.- Одесса: ОГУ, 1997. 388.

20. Уемов А. И. Задачи и упражнения по логике. - М., 1961.
21. Упражнения по логике. - М.: Высшая школа, 1990. - 160 с.
22. Формальная логика. - Ленинград.: ЛГУ, 1977. - 258 с.
23. Хоменко І.В. Логіка - юристам: Підручник. - К.: Четверта хвиля, 1997. - 392 с.
24. Хоменко І.В. Логіка - в задачах: Підручник. - К.: Четверта хвиля, 1998. - 284 с.

Додаткова література

1. Асмус В.Ф. Учение логики о доказательстве и опровержении. М.:1954.
2. Войшвилло Е.К. - Понятие. М.:1989. - 239 с.
3. Зегет В. Элементарная логика. - М.: Высшая школа, 1985.
4. Логика и компьютер. Моделирование рассуждений и проверка правильности программ. - М.: Наука, 1990. - 240 с.
5. Костюк В. Н. Методология научного исследования. - Киев-Одесса.: Вища Школа, 1976. - 180 с.
6. Петров Ю.А. Азбука логичного мышления. - М.: МГУ, 1991. - 104 с.

Довідкова література

1. Горский Д. П., Ивин А.А., Никифоров А. Л. Краткий словарь по логике. М.: Просвещение, 1991. - 208 с.
2. Логический словарь: ДЕФОРТ / Под ред. А.А. Ивина, В.Н.Переверзева, В.В.Петрова. - М.:Мысль, 1994. - 268 с.
3. Краткий словарь по логике. - М.: Просвещение, 1991.
4. Кондаков Н. И. Логический словарь-справочник. - М.; Наука, 1975.
5. Философская энциклопедия. - ТТ. 1-5. - М.: Сов. энциклопедия, 1960 - 1970.
6. Философский энциклопедический словарь. - М.; Сов. энциклопедия, 1983.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання диференційований залік

5. Засоби діагностики успішності навчання

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається практичному і тестовому контролю.

Критерії оцінювання знань та вмінь студентів

5(А) відмінно - Студент має глибокі і системні знання основних законів логіки висловлювань, схеми правильних міркувань, суті логічного питань і відповідей, види аргументацій і спростувань. Вміє здійснювати логічні операції з обсягами і змістом понять, доведення істинності висловлювань і міркувань, вміє

здійснювати переклад висловлювань природної мови на мову логіки предикатів. Аналізує міркування з точки зору теорії аргументацій.

4,5(B) добре - Студент має ґрунтовні і системні знання основних проблем усього курсу, але може допустити окремі помилки у формуванні понятійно-категоріального апарату логіки. Вміє аналізувати базову термінологію, володіє знаннями логічного аналізу питань і відповідей, здійснює логічні операції зі змістом понять.

4(C) добре - Студент достатньо повно знає основний програмний матеріал, має певні навички роботи умовиводи, проводити аналіз питань і відповідей, володіє базовою термінологією, але допускає порушення логіки відповідей, може допускати окремі неточності в практиці аргументацій.

3,5(D) задовільно - Студент знає основні проблеми курсу, але його знання мають загальний характер. Замість чіткого володіння понятійним апаратом логіки пояснює категорії на прикладах. Має прогалини в знанні суті та видів аргументації і спростувань.

3(E) задовільно - Студент має суттєві прогалини в знанні теоретичного змісту, основних термінів і понять, системно курс не засвоєно, навички аргументації спростувань засвоєні чітко.

2(X) незадовільно - Студент має фрагментарні знання з теоретичного змісту курсу. Не вміє викласти програмний матеріал, понятійно-категоріальний апарат не сформований. Не вміє здійснювати логічні операції.

1(F) незадовільно - Студент повністю не знає програмного матеріалу.

ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни **теорія держави і права** складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки **бакалавр** напряму (спеціальності) **6.030401 Правознавство**

Предметом вивчення навчальної дисципліни є головні закономірності виникнення, розвитку і функціонування держави і права.

Міждисциплінарні зв'язки:

Теорія держави і права безпосередньо пов'язана з гуманітарними науками (філософією, політологією, соціологією, психологією, історією), іншими юридичними теоретичними та історичними дисциплінами (історією вчень про державу і право, історією держави і права, філософією і соціологією права, порівняльним правознавством), більшістю нормативних і прикладних юридичних дисциплін, що використовують її теоретичні і методологічні висновки, а наукові результати останніх використовуються у загальнотеоретичних дослідженнях.

Наукові дослідження, проведені в межах теорії держави і права, мають теоретичний, методологічний, прогностичний і міждисциплінарний характер, їх результати призначені для використання іншими юридичними дисциплінами, а також як основні положення удосконалення правотворчості, правової практики і практики розбудови державності.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Сутність та походження держави.
2. Держава та права людини у контексті демократії.
3. Загальне вчення про право.
4. Правосвідомість та правове регулювання. Загальне порівняльне правознавство.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни **теорія держави і права** є допомогти набути основ фундаментальних знань, що стануть підґрунтям як у вивченні галузевих і прикладних юридичних дисциплін, так і у правильному розумінні принципів чинного законодавства та державно-правової практики.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни **теорія держави і права** є теоретичні:

- засвоєння основних питань та термінів курсу “Теорія держави і права” як базової юридичної дисципліни;
- формування комплексного юридичного мислення;
- підготувати теоретичне підґрунтя для засвоєння галузевих юридичних дисциплін;

практичні:

- застосовувати здобуті теоретичні знання у процесі аналізу та моделювання політико-правових явищ та ситуацій

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- системні знання з усього теоретичного курсу,
- проблеми історико - теоретичного характеру
- зміст основних понять та категорій,
- основні проблеми державотворення, теорії демократії,
- питання статусу людини і громадянина,
- структуру та елементи системи права
- особливості національних правових систем

вміти :

- застосовувати здобуті теоретичні знання у процесі аналізу та моделювання політико-правових явищ та ситуацій
- знаходити подібне та відмінне, логічно та послідовно характеризувати правові поняття та категорії
- порівнювати правові явища, визначати актуальні здобутки юридичного досвіду,
- розуміти процеси трансформації у державотворенні, принципи,
- аналізувати форми та методи діяльності правотворчих, правозастосовчих та правоохоронних органів.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 216 години/3.5 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Сутність та походження держави.

Тема 1. Поняття, предмет, метод теорії держави і права

Загальна характеристика методології теорії держави і права. Місце філософії в методології теорії держави і права. Загальнонаукові методи пізнання держави і права: діалектико-матеріалістичний метод, системний метод, функціональний метод, структурний метод. Конкретнонаукові методи пізнання держави і права. Зміст предмета теорії держави і права. Основні принципи пізнання держави і права. Співвідношення теорії держави і права з іншими юридичними науками. Теорія держави і права як наука і навчальна дисципліна

Тема 2. Сутність та призначення держави. Поняття та ознаки держави

Поняття держави: плюралізм підходів. Ознаки держави. Сутність держави. Соціальне призначення держави. Функції держави: поняття і основні ознаки. Класифікація функцій держави. Принципи взаємозв'язку держави і права

Тема 3. Походження держави і права

Необхідність аналізу проблем походження держави і права. Причини різноманітності теорій походження держави і права. Договірна теорія. Теорія насильства. Інші теорії походження держави і права. Загальні закономірності виникнення державно-організованого суспільства

Тема 4. Форми держави

Форма держави: поняття та елементи. Зв'язок форми держави з державною владою. Особливості форм правління та їх види. Особливості форм державного устрою та їх види. Політичний режим та його види

Тема 5. Механізм держави

Поняття механізму держави, його структура, принципи організації і діяльності. Поняття державного апарату. Структура державного апарату. Відмінність державного апарату від механізму держави. Орган держави: поняття, ознаки, критерії класифікації. Поділ влади в державному апараті.

Тема 6. Типологія держав і правових систем

Необхідність типології держави і права. Історико-культурні особливості становлення державності. Рабовласницька держава і право. Соціально-економічна основа і сутність рабовласницької держави. Феодальна держава і право. Капіталістична держава і право. Соціалістична держава і право. Держава і право перехідного типу. Основні критерії типології держави і права. Типологія права і держави на основі формаційного підходу. Сучасні типології права і держави. Цивілізаційний підхід.

Змістовий модуль 2. Держава та права людини у контексті демократії.

Тема 1. Держава в політичній системі суспільства

Поняття політичної системи. Критерії типології політичних систем. Структура і функції політичної системи. Місце і роль держави в політичній системі суспільства. Співвідношення держави з іншими елементами політичної системи суспільства. Держава й політичні партії. Держава і громадські організації. Державна і політична влада

Тема 2. Громадянське суспільство та правова держава

Зміст ідеї громадянського суспільства. Ознаки громадянського суспільства. Зміст і розвиток ідеї правової держави. Основні ознаки правової держави.

Проблеми формування і розвитку громадянського суспільства і правової держави в Україні

Тема 3. Теорія демократії

Поняття демократії. Історичні форми демократії: антична демократія і демократія Нового часу. Принципи ліберальної демократії: конституціоналізм, народний суверенітет, парламентаризм, політичний плюралізм. Класичні і сучасні моделі демократії. Принципи поліархічного режиму. Переходи до демократії

Тема 4. Держава, право, особа

Поняття «людина», «громадянин», «особа». Правовий статус особи. Конституційні права і обов'язки – зміст загального правового статусу особи. Політико-юридичний інститут свободи особи. Роль держави у визначенні правового становища особи. Відповідальність держави перед особою.

Змістовий модуль 3. Загальне вчення про право.

Тема 1. Сутність, призначення і функції права

Зміст і сутність права. Соціальна цінність права. Об'єктивне і суб'єктивне право. Функції права: поняття і система. Регулятивна функція права. Охоронна функція права. Соціальні функції права. Право в системі нормативного регулювання. Взаємозв'язок права і моралі. Взаємозв'язок права і політики. Норма права: поняття і структура. Види правових норм. Система права: поняття і структура

Тема 2. Джерела права

Поняття джерела (форми) права. Види джерел права. Нормативно-правовий акт. Судовий прецедент. Нормативний договір. Правовий звичай. Релігійний текст. Правова доктрина

Тема 3. Правовідносини. Юридичні факти

Поняття правовідносин. Ознаки правових відносин. Елементи правовідносин і структура. Загальні і конкретні правові відносини. Регулятивні правовідносини. Охоронні правовідносини. Суб'єкт правовідносин. Юридичні факти як підстави правовідносин.

Тема 4. Реалізація права

Поняття реалізації права. Форми реалізації права: дотримання, використання, виконання. Особливості застосування права як форми реалізації права. Стадії процесу застосування права. Умови правильної реалізації норм права. «Юридичні колізії» і способи їх усунення

Тема 5. Тлумачення норм права і закону

Поняття тлумачення норм права і закону та їх цілі. Значення тлумачення норм права. Суб'єкти тлумачення права. Способи тлумачення права. Відмінність тлумачення права в залежності від його об'єкту. Роз'яснення норм права

Тема 6. Правопорушення і правомірна поведінка

Правомірна поведінка: поняття, суспільна значущість. Критерії правомірної поведінки. Види правомірної поведінки. Неправомірна поведінка: види і форми. Ознаки правопорушення. Види правопорушень

Тема 7. Юридична відповідальність

Сутність юридичної відповідальності. Принципи юридичної відповідальності. Функції юридичної відповідальності. Види юридичної відповідальності. Співвідношення юридичної відповідальності з іншими видами державного примусу. Підстави звільнення від юридичної відповідальності

Змістовий модуль 4. Правосвідомість та правове регулювання. Загальне порівняльне правознавство.

Тема 1. Правосвідомість та правова культура

Сутність і зміст правосвідомості. Структура правосвідомості. Функції правосвідомості. Правовий нігілізм. Правова культура: поняття, структура. Функції правової культури. Правова культура і законність. Правове виховання

Тема 2. Правове регулювання

Поняття правового регулювання. Основні елементи системи правового регулювання. Види і способи правового регулювання. Правове регулювання і правовий вплив. Механізм правового регулювання. Основні стадії процесу праворегулювання. Предмет правового регулювання

Тема 3. Законність та правопорядок

Поняття і сутність законності. Аспекти законності. Основні принципи законності, їх взаємозв'язок з гарантіями законності. Зміст правового порядку. Елементи структури правопорядку. Взаємозв'язок правопорядку з законністю. Внутрішньодержавний і міжнародний правопорядок. Задачі по укріпленню законності і правопорядку

Тема 4. Основні правові системи світу

Поняття порівняльного правознавства. Значення порівняльного правознавства для юридичної науки і практики. Класифікація сучасних правових систем. Романо-германська правова система. Англосаксонська правова сім'я: основні риси і особливості. Релігійно-традиційний тип правової системи.

3. Рекомендована література

Базова

1. Алексеев С. С. Государство и право: Начальный курс. М., 1993.
2. Алексеев С. С. Теория права. М., 1994.
3. Атаян С.В. Основы государства и права в вопросах и ответах. – Ростов-на-Дону: Феникс 1998.
4. Венгеров А. Б. Теория государства и права. М., 1998.
5. Дмитрук В.Н. Теория государства и права: учебное пособие. – Минск: «Амалфея»; 1999.
6. Жеругов Р. Т. Теория государства и права. М.; Нальчик, 1995.
7. Загальна теорія держави і права: навчальний посібник. За ред. проф. В.В. Копейчикова. – к.: Юрінком, 1997. – 320 с.
8. Клименко С.В., Чичерин А.Л. Основы государства и права. – М.: «Зерцало», 1999. – 354 с.
9. Комаров С. А. Общая теория государства и права. М., 1995.
10. Комаров С.А., Малько А.В. Теория государства и права. Учебно-методическое пособие. Краткий учебник для вузов. – М.: Норма, 2000. – 448с.
11. Корельский В.М., Перевалов В.Д. Теория государства и права. М. 2002
12. Курс лекций по теории государства и права: В 2 ч. Саратов, 1993.
13. Курс теории права и государства. Тюмень, 1994.
14. Лазарев В. В. Теория государства и права. М., 1992.
15. Лазарев В. В., Липень С. В. Теория государства и права. М., 1998.
16. Лившиц Р. З. Теория права. М., 1994.

17. Нерсисянц В.С. Общая теория права и государства: Учебник для вузов. – М.: Норма. – М, 2000. – 552с.
18. Общая теория права: Курс лекций. Нижний Новгород, 1993.
19. Общая теория права и государства /Под ред. В. В. Лазарева. М., 1998.
20. Спиридонов Л. И. Теория государства и права. М., 1995.
21. Теория государства и права /Под ред. М. Я. Марченко. М., 1995.
22. Теория государства и права. Саратов, 1995.
23. Теория государства и права: Учеб. пособие. Ч. 1, 2. Екатеринбург, 1994.
24. Теория государства и права. Ч. 1: Теория государства / Под ред. А. Б. Венгерова. М., 1995.
25. Теория права и государства (курс лекций). Уфа, 1994. Теория права и государства /Под ред. Г. Н. Макова. М., 1995.
26. Хропанюк В. Н. Теория государства и права. М., 1995.
- Роботи класиків політико-правової думки
27. Аристотель Политика // Соч. Т. 4. М., 1988. Гегель Г. В. Философия права. М., 1990. Гоббс Т. О гражданине // Избр. филос. произв.: В 2 т. М., 1960.
28. Гроций Г. О праве войны и мира. М., 1956.
29. Кант И. Критика чистого разума //Соч. Т. 3. М., 1964.
30. Ленин В. И. Государство и революция // Поли. собр. соч.Т. 33.
31. Локк-Д. О политическом или гражданском обществе // Соч. Т. 3. М., 1988.
32. Маркс К. Критика Готской программы // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. Т. 19.
33. Монтескье Ш. Избранные произведения. М., 1955.
34. Платон. Государство // Соч. Т. 3. Ч. 1. М., 1972.
35. Руссо Ж. Ж. Об общественном договоре, или Принципы политического права. М., 1969.
36. Цицерон. Диалоги. М., 1966.
37. Энгельс Ф. Происхождение семьи, частной собственности и государства // Маркс К, Энгельс Ф. Соч. Т. 21.
- Допоміжна**
38. Алексеев Н. Н. Основы философии права. СПб., 1999. Бердяев Н. А. Истоки и смысл русского коммунизма. М., 1990.
39. Кистяковский Б. А. Социальные науки и право. М., 1916.
40. Коркунов Н. М. Лекции по общей теории права. СПб., 1914.
41. Котляревский С. А. Власть и право. Проблема правового государства. М., 1945.
42. Муромцев С. Определение и основное разделение права. М., 1879.
43. Петражицкий Л. И. Теория права и государства в связи с теорией нравственности. СПб., 1914.
44. Покровский И. А. Основные проблемы гражданского права. М., 1998.
45. Трубецкий Е. Н. Энциклопедия права. СПб., 1998.
46. Шершеневич Г. Ф. Общая теория права. М., 1910.
47. Шершеневич Г. Ф. Общая теория права. Т. 1, 2. М., 1995.
48. Денисов Ю. Д., Спиридонов Л. И. Абстрактное и конкретное в советском правоведении. Л., 1987.
49. Историческое и логическое в познании государства и права. Л., 1988.

50. Керимов Д. А. Философские основания политико-правовых исследований. М., 1986.
51. Козлов В. А. Проблемы предмета и методологии общей теории права. Л., 1989.
52. Молинова И. П. Философия права. Екатеринбург, 1995.
53. Сырых В. М. Метод правовой науки. М., 1980.
54. Черданцев А. Ф. Логико-языковые феномены в праве, юридической науке и практике. Екатеринбург, 1993.
55. Хутыз М. Х., Сергейко П. Н. Энциклопедия права. М., 1995.
56. Андреев И. Л. Происхождение человека и общества. М., 1988. История первобытного общества. М., 1988.
57. Омельченко О. Я. Идея правового государства: истоки, перспективы, причины. М., 1994.
58. Першиц А. И., Алексеев В. П. История первобытного общества. М., 1990.
59. Раянов Ф. М. Введение в правовое государство. Уфа, 1994.
60. Феномен восточного деспотизма. М., 1993.
61. Гулиев В. Е. Российская государственность: состояние и тенденции // Политические проблемы теории государства. М., 1993.
62. Каменский В. Г. Государство как объект социологического анализа. М., 1977.
63. Манов Г. И. Признаки государства: Новые прочтения. М., 1993.
64. Морозова Л. А. Проблемы современной российской государственности. М., 1998.
65. Политические проблемы теории государства. М., 1993.
66. Рожкова Л. П. Принципы и методы типологии государства и права. Саратов, 1984.
67. Сахаров Н. А. Институт президентства в современном мире. М., 1994.
68. Синюков В. Н. О форме федерации в России // Государство и право. 1993. № 5.
69. Тихомиров Л. А. Монархическая государственность. СПб., 1992.
70. Федерация в зарубежных странах. М., 1993.
71. Четвернин В. А. Демократическое конституционное государство. М., 1993.
72. Чиркин В. Е. Основы сравнительного государствоведения. М., 1997.
73. Чиркин В. Е., Тихонов А. А., Рябов С. В. Формы государства в буржуазных странах Латинской Америки. М., 1982.
74. Агешин Ю. А. Политика. Право. Мораль. М., 1982. Аграновская Е. В. Правовая культура и обеспечение прав личности. М., 1988.
75. Алексеев С. С. Общие дозволения и общие запреты в советском праве. М., 1989.
76. Алексеев С. С. Право и перестройка. М., 1987.
77. Алексеев С. С. Право: азбука-теория-философия. Опыт комплексного исследования. М., 1999.
78. Алексеев С. С. Самое святое, что есть у Бога на земле. Иммануил Кант и проблемы права в современную эпоху. М., 1998.
79. Алексеев С. С. Частное право. М., 1999.

80. Бойко Л. М. Совершенствование законодательной техники в условиях ускорения социально-экономического развития советского общества. Ташкент, 1988.
81. Боннер А. Законность и справедливость в правоприменительной практике. М., 1992.
82. Братусь С. Н. Юридическая ответственность и законность. М., 1978.
83. Бро Ю. Применение права. Иркутск, 1980.
84. Васильев А. М. Правовые категории. М., 1976.
85. Власенко Н. А. Коллизионные нормы в советском праве. Иркутск, 1984.
86. Вопленко И. Н. Официальное толкование норм права. М., 1976.
87. Гревцов Ю. И. Правовые отношения и осуществление права. Л., 1987.
88. Денисов Ю. А. Общая теория правонарушения и ответственности. Л., 1983.
89. Дудин А. И. Диалектика правоотношения. Саратов, 1983.
90. Зивс С. А. Источники права. М., 1981.
91. Исаков В. Б. Юридические факты в советском праве. М., 1984.
92. Карпец И. И. Уголовное право и этика. М., 1985.
93. Карташов В. Н. Применение права. Ярославль, 1990.
94. Керимов Д. А. Культура и техника законотворчества. М. 1991.
95. Корельский В. М. Все начинается с дисциплины. М., 1985.
96. Кудрявцев В. Н. Закон. Поступок. Ответственность. М., 1986.
97. Кудрявцев В. Н. Право и поведение. М., 1978.
98. Кудрявцев В. Н. Правовое поведение: норма и патология. М., 1982.
99. Кулапов В. Л. Рекомендательные нормы советского права. Саратов, 1987.
100. Леушин В. И. Юридическая практика в системе общественных отношений. Красноярск, 1987.
101. Лукашева Е. А. Социалистическое правосознание и законность. М., 1973.
102. Лукашева Е. А. Право. Мораль. Личность. М., 1986.
103. Лукашук И. И. Нормы международного права в международной нормативной системе. М., 1997.
104. Лукашук И. И. Нормы международного права в правовой системе России. М., 1997.
105. Малаков М. К. Проблемы реализации права. Иркутск, 1988.
106. Малеин Н. С. Правонарушение: понятие, причины, ответственность. М., 1985.
107. Малеин Н. С. Юридическая ответственность и справедливость. М., 1992.
108. Марочкин С. Ю. Действие норм международного права в правовой системе Российской Федерации. Тюмень, 1998.
109. Матузов Н. И. Правовая система и личность. Саратов, 1987.
110. Международное право. Учебник /Отв. ред. Г. В. Игнатенко, О. И. Тиунов. М., 1999.
111. Матузов Н. И. Правовая система и личность. Саратов, 1987.
112. Насырова Т. А. Телеологическое (целевое) толкование советского закона. Казань, 1988.

113. Нерсисянц В. С. Право и закон. М., 1983.
114. Нормы советского права. Саратов, 1987.
115. Перевалов В. Д., Югов А. А. Проблемы теории и практики законотворческого процесса в Российской Федерации // Российский юридический журнал. 1993. № 2.
116. Правовая реформа в России: проблемы теории и практики // Материалы Всероссийской научно-практической конференции. Екатеринбург, 1996.
117. Правовая система социализма: В 2 т. М., 1987.
118. Правоприменение в Советском государстве. М., 1985.
119. Протасов В. Н. Правоотношение как система. М., 1991.
120. Публичное и частное право: проблемы развития и взаимодействия, законодательного выражения и юридической практики // Материалы Всероссийской научно-практической конференции / Отв. ред. В. Д. Перевалов. Екатеринбург, 1999.
121. Рабинович П. М. Проблемы теории законности развитого социализма. Львов, 1979.
122. Решетов Ю. С. Реализация норм советского права М. 1983.
123. Российская правовая система и международное право: современные проблемы взаимодействия / Отв. ред. В. М. Баранов. Н. Новгород, 1996.
124. Российская Федерация в Совете Европы: проблемы применения норм о защите прав человека / Отв. ред. В. Д. Перевалов. Екатеринбург, 1998.
125. Рыбушкин Н. Н. Запрещающие нормы в советском праве. Казань, 1990.
126. Семитко А. П. Правовая культура социалистического общества: сущность, противоречия, прогресс. Свердловск, 1990.
127. Сенякин И. Н. Специальные нормы советского права. Саратов, 1987.
128. Советское законодательство: пути перестройки. М., 1989.
129. Соколов А. Я. Профессиональное правосознание юристов. М., 1988.
130. Социальные отклонения. М., 1989.
131. Суворова В. Я. Реализация норм международного права. Екатеринбург, 1992.
132. Татаринцева Е. В. Правовое воспитание. М., 1990.
133. Тихомиров Ю. А. Теория закона. М., 1982.
134. Ткаченко А. И. Методологические вопросы теории правоотношений. М., 1990.
135. Тункин Г. И. Теория международного права. М., 1970.
136. Халфина Р. О. Право как средство социального управления. М., 1988.
137. Черданцев А. Ф. Толкование советского права. М, 1979.
138. Черниченко С. В. Международное право: современные теоретические проблемы. М., 1993.
139. Шабуров А. С. Социальная ответственность личности в условиях перестройки. Свердловск, 1990.
140. Явич Л. С. Сущность права. Л., 1985.
141. Матузов Н. И. Правовая система и личность. Саратов, 1987.
142. Правовая система социализма: В 2 кн. М., 1986, 1987.
143. Правовые системы мира. Екатеринбург, 1995.
144. Решетников Ф. М. Правовые системы мира: Справочник. М., 1993.
- 145.

146. Решетникова И. В. Доказательственное право Англии и США. М., 1999.
147. Саидов А. Х. Введение в основные правовые системы современности. Ташкент, 1988.
148. Синюков В. Н. Российская правовая система. Саратов, 1994.
149. Супатаев М. А. Обычное право в странах Восточной Африки. М., 1984.
150. Сюкияйнен Л. Р. Мусульманское право. Вопросы теории и практики. М., 1986.
- Праці зарубіжних авторів
151. Аннерс Э. История европейского права. М., 1994.
152. Давид Р. Основные правовые системы современности. М., 1988.
153. Еллинек Г. Общее учение о государстве. СПб., 1908.
154. Карбонье Ж. Юридическая социология. М., 1986.
155. Кленнер Г. От права природы к природе права. М., 1988.
156. Кнапп В., Герлох А. Логика в правовом сознании. М., 1987.
157. Лукич Р. Методология права. М., 1981.
158. Люшер Ф. Конституционная защита прав и свобод личности. М., 1993.
159. Неиовски Н. Единство и взаимодействие государства и права. М., 1982.
160. Нвновски Н. Право и ценности. М., 1987.
161. Сабо И. Идеологическая борьба и права человека. М., 1981.
162. Сабо И. Основы теории права. М., 1974.
163. Токвиль А. Демократия в Америке. М., 1992.
164. Фридмэн Лоуренс. Введение в американское право. М., 1992.
165. Хартли Т. К. Основы права Европейского Сообщества. Москва-Будапешт, 1998.
166. Цвайгерт Кетх. Введение в сравнительное правоведение в сфере частного права. Т. 1. М., 1998.
167. Цунэо Инако. Современное право Японии. М., 1981.

INTERNET-ДЖЕРЕЛА:

Електронні ресурси

1. Основы права: Учебное пособие. – Донецк: ДонНУ, 2001. – 254 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://apelyacia.org.ua/content/osnovy-prava-rod-red-vd-volkova-2001>
2. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. — Харків: Консум, 2001. — 656 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://apelyacia.org.ua/content/teoriya-derzhavi-i-prava-skakun-2001>
3. Теорія держави і права. Академічний курс [Текст] : підручник / О. В. Зайчук [та ін.] ; ред. О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. - 2-ге вид., переробл. і доп. - К. : Юрінком Інтер, 2008. - 688 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ebk.net.ua/Book/law/zaychuk_tdp/zmist.htm

Електронні видання, доступні з <http://www.nbuv.gov.ua/>

4. Загальна теорія держави і права: підручник / за ред.: М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. - Харків : Право, 2002. - 432 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://radnuk.info/pidrychnuku/teoriua-prava.html>

5. [Алексеев, С. С.](#) Тайна права [Электронный ресурс] : его понимание, назначение, социальная ценность / С. С. Алексеев. - М. : Норма, 2001. - 176 с.
6. [Анисимов, П. В.](#) Метод правозащитного регулирования [Электронный ресурс] / П. В. Анисимов, В. М. Лазарев. - Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2005. - 202 с.
7. [Бабкіна, О. В.](#) Теорія держави і права у схемах і визначеннях [Электронный ресурс] / О. В. Бабкіна, К. Г. Волинка. - К. : МАУП, 2004. - 144 с.
8. [Беляева, О. М.](#) Теория государства и права в схемах [Электронный ресурс] : учебное пособие / О. М. Беляева. - М. : Эксмо, 2008. - 96 с.
9. [Венгеров, А. Б.](#) Теория государства и права [Электронный ресурс] / А. Б. Венгеров. - 3-е изд.. - М. : Юриспруденция, 2000. - 528 с.
10. [Волинка, К. Г.](#) Теорія держави і права [Электронный ресурс] / К. Г. Волинка. - К. : МАУП, 2003. - 240с.
11. [Вопленко, Н. Н.](#) Источники и формы права [Электронный ресурс] : учебное пособие / Н. Н. Вопленко. - Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2004. - 102 с.
12. [Вопленко, Н. Н.](#) Правоприменительная практика: понятие, основные черты и функции [Электронный ресурс] : монография / Н. Н. Вопленко, А. П. Рожнов. - Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2004. - 205 с.
13. [Вопленко, Н. Н.](#) Правосознание и правовая культура [Электронный ресурс] : учебное пособие / Н. Н. Вопленко. - Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2000. - 52 с.
14. [Вопленко, Н. Н.](#) Теория государства и права [Электронный ресурс] : учебно-методическое пособие / Н. Н. Вопленко, А. А. Шанин, М. Л. Давыдова. - Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2001. - 68 с.
15. [Доржиев, Ж. Б.](#) Теория государства и права [Электронный ресурс] : учебно-методическое пособие / Ж. Б. Доржиев. - Улан-Удэ : Изд-во ВСГТУ, 2005. - 345 с.
16. [Кириченко, В. М.](#) Теорія держави і права [Электронный ресурс] : модульный курс / В. М. Кириченко, О. М. Куракин. - К. : Центр учбової літератури, 2010. - 264 с.
17. [Лазарев, В. М.](#) Принцип правового равенства и юридическая ответственность (проблемы методологии и теории взаимосвязи) [Электронный ресурс] / В. М. Лазарев, В. Г. Федорова. - Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2005. - 132 с.
18. [Лушников, А. М.](#) Теория государства и права [Электронный ресурс] / А. М. Лушников. - М. : Эксмо, 2009. - 272 с.
19. [Мальков, Б. Н.](#) Основы философии права [Электронный ресурс] : альбом схем / Б. Н. Мальков. - М. : Эксмо, 2008. - 125 с.
20. [Морозова, Л. А.](#) Теория государства и права в вопросах и ответах [Электронный ресурс] / Л. А. Морозова. - 2-е изд., перераб. и доп.. - М. : Эксмо, 2009. - 288 с.
21. Общая теория права и государства [Электронный ресурс] : учебник / под ред. В. В. Лазарева. - 3-е изд., перераб. и доп.. - М. : Юристь, 2001. - 520 с.
22. [Пиголкин, А. С.](#) Теория государства и права [Электронный ресурс] : учебник / А. С. Пиголкин. - М. : Городец, 2003. - 544 с.
23. [Протасов, В. Н.](#) Теория права и государства. Проблемы теории права и государства [Электронный ресурс] : вопросы и ответы / В. Н. Протасов. - М. : Новый Юрист, 1999. - 240 с.

24. [Субботін, В. М.](#) Теорія держави і права [Електронний ресурс] : навч. посіб. / В. М. Субботін, О. В. Філонов, Л. М. Князькова, І. Я. Тодоров. - К. : Знання, 2005. - 327 с.

25. Теория государства и права [Електронний ресурс] : учебник / В. А. Мелехин. - М. : Маркет ДС, 2007. - 640 с.

26. Теория и история государства и права. Гражданское право и процесс. Адвокатура [Електронний ресурс] : методические указания по выполнению курсовой работы / сост. О. С. Неверова. - Тамбов : Изд-во ТГТУ, 2007. - 36 с.

27. [Толстой, Ю. К.](#) К теории правоотношения [Електронний ресурс] / Ю. К. Толстой. - СПб. : Изд-во Ленинградского ун-та, 1959. - 281 с.

[Чирков, А. П.](#) Ответственность в системе права [Електронний ресурс] : учебное пособие / А. П. Чирков. - Калининград : Изд-во Калининград. ун-та, 1996. - 77 с.

28. [Шевчук, Д. А.](#) Теория государства и права [Електронний ресурс] / Д. А. Шевчук. - М. : Эксмо, 2009. - 299 с.

6. Форма підсумкового контролю успішності навчання екзамен

7. Засоби діагностики успішності навчання.

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному і тестовому контролю.

Критерії оцінювання знань та умінь студентів

1 (F) незадовільно - Знання з даної дисципліни повністю відсутні.

2 (X) незадовільно - Студент не знає до кінця жодного питання, плутається в основних базових питаннях теорії держави і права, не в змозі розкрити зміст основних загальнотеоретичних термінів.

3 (E) задовільно - Окремі фрагментарні правильні думки все ж не дозволяють поставити оцінку «добре», оскільки наявні суттєві прогалини і курс в цілому системно не засвоєно.

3,5 (D) задовільно - Відповіді на питання в цілому дані правильно, однак неповно. Логіка відповідей побудована недостатньо чітко. Пропущено ряд важливих деталей або навпаки під час відповіді затрунулись сторонні питання. Базова термінологія в цілому засвоєна.

4 (C) добре - Питання розкриті достатньо повно і правильно. Активна участь у дискусії з даного питання. Стосовно знання базової термінології зауважень немає, однак окремі суттєві дефекти логіки і змісту питань не дають змогу оцінити відповідь на «відмінно».

4,5 (B) добре - На всі питання дані достатньо правильні і точні відповіді. Студент демонструє ознайомлення з актуальними проблемами теорії держави і права, знання базової термінології, вміння розкрити і прокоментувати зміст терміну.

5 (А) відмінно - Відповідь характеризується чіткою логікою і знанням матеріалу далеко за межами обов'язкового курсу. Точне розуміння меж кожного питання. Даються посилання на першоджерела – монографії і статті. Обґрунтована власна позиція з окремих проблем теорії держави і права. Відповідь відрізняє бездоганне знання базової термінології, вміння «розгорнути» термін у повноцінну відповідь з теми.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни **конституційне право України** складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки **бакалавр** напряму (спеціальності) **6.030401 Правознавство**

Предметом вивчення навчальної дисципліни є поняття, ознаки та види норм конституційного права, реалізація норм конституційного права, тлумачення конституційного права, інститути конституційного права України, конституційно-правові відносини.

Міждисциплінарні зв'язки:

Конституційне право України – юридична наукова дисципліна, що досліджує закономірності й особливості державно-правових процесів, єдності і взаємозв'язку механізму держави, її апарату, державних органів та правових інститутів України. Визначає місце та правовий статус людини і громадянина, розкриває форми прямої демократії, компетенцію та повноваження учасників суб'єктів конституційно-правових відносин.

Використовує понятійний апарат теорії держави і права, використовує зміст та проблематику державотворчого процесу в сучасній Україні з історії держави і права. Предмет конституційного права пов'язаний з питаннями адміністративного та муніципального права.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Формування реалістичних концепцій політики і права.
2. Правовий статус особистості та форми прямої демократії.
3. Державний механізм України.
4. Система правосуддя та місцевого самоврядування.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни **конституційне право України** є

висвітлення значення конституційного права як провідної галузі національної правової системи України, роль якої суттєво зростає на сучасному етапі суспільних перетворень, показати тенденції державотворчого процесу в сучасній Україні.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни **конституційне право України** є

теоретичні:

- засвоєння основних категорій та термінів курсу “Конституційне право України” як базової юридичної дисципліни;
- формування системи знань про механізм та апарат держави;
- засвоєння нормативно-правової бази для вивчення галузевих юридичних дисциплін.

практичні:

- формування навиків аналізу норм Основного закону держави;
- формування вмінь класифікації норм та інститутів конституційного права;
- застосовування здобутих теоретичних знань у процесі захисту основних прав та свобод людини та громадянина, та участі громадян в формуванні органів державної влади;
- формування вмінь визначити проблеми імплементації міжнародно-правових норм до національного законодавства України.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- предмет, джерела і систему конституційного права;
- основи конституційного ладу та його гарантії;
- форми безпосередньої демократії;
- систему органів державної влади;
- проблеми конституційно-правової реформи в Україні.

вміти :

- аналізувати теоретичні положення курсу конституційного права України в органічному зв'язку з практики державного будівництва;
- охарактеризувати актуальні проблеми розвитку сучасного державотворчого процесу в Україні;
- розкрити основні закономірності та особливості розвитку і функціонування інститутів конституційного права;
- аналізувати основні нормативно-правові акти в галузі конституційного права.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 252 години/7 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Формування реалістичних концепцій політики і права.

Тема 1. Конституційне право як галузь права і навчальна дисципліна.

Поняття конституційного права. Особливості конституційного права. Предмет конституційного права. Методи конституційного права. Принципи конституційного права України : загальні, спеціальні. Конституційне право як наука і навчальна дисципліна.

Тема 2. Система конституційного права України.

Поняття системи конституційного права України, її складові елементи. Поняття, ознаки та види норм конституційного права. Реалізація норм

конституційного права. Тлумачення конституційного права. Інститути конституційного права України. Конституційно-правові відносини : поняття, види, суб'єкти, об'єкти, зміст.

Тема 3. Конституція як основний закон держави.

Поняття джерел конституційного права України. Види джерел конституційного права. Поняття Конституції України. Структура та ознаки конституцій. Класифікація конституцій. Прийняття та зміни конституцій. Функції Конституції України. Правова охорона Конституції України.

Змістовий модуль 2. Правовий статус особистості та форми прямої демократії.

Тема 1 .Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні.

Поняття структури та види конституційно-правового статусу людини і громадянина. Громадянство України, принцип громадянства. Порядок набуття та припинення громадянства України. Конституційно-правовий статус іноземців, осіб без громадянства, біженців. Право примусу в Україні.

Тема 2. Конституційні права та обов'язки людини і громадянина в Україні.

Поняття і види прав і свобод людини і громадянина в Україні. Громадянські права і свободи людини і громадянина в Україні. Політичні права і свободи громадян України. Соціальні, економічні та культурні права та свободи людини і громадянина в Україні. Механізм реалізації і гарантії прав ці свобод людини і громадянина. Обов'язки людини і громадянина в Україні. Міжнародні стандарти прав та свобод людини і громадянина та їх співвідношення з національним законодавством.

Тема 3. Форми безпосередньої демократії в Україні.

Поняття прямого народовладдя. Форми безпосередньої демократії. Поняття та види виборчих систем. Виборча система України. Поняття і принцип виборчого права України. Види виборів. Виборчий процес та його стани. Відповідальність за порушення виборчого законодавства України. Поняття та види референдумів. Принципи та порядок проведення референдумів. Конституційно-правові основи референтної демократії в Україні.

Змістовий модуль 3. Державний механізм України.

Тема 1. Законодавча влада в Україні.

Загальна теорія і практика парламентаризму. Місце парламентів у системі вищих органів державної влади. Конституційно-правовий статус парламенту України – Верховної Ради України. Склад і структура Верховної Ради України. Функції та повноваження Верховної Ради України. Організаційно-правові форми діяльності Верховної Ради України. Законодавчий процес та інші парламентські процедури. Юридична природа актів Верховної Ради України. Конституційно-правовий статус народного депутата України. Основні гарантії депутатської діяльності. Уповноважений Верховної Ради з прав людини.

Тема 2. Конституційно-правовий статус Президента України.

Загальна характеристика статусу Президента України. Становлення інституту Президента в Україні. Порядок обрання Президента України та вступу його на пост. Функції і повноваження Президента України. Відповідальність

Президента України. Підстава дострокового припинення повноважень Президента України. Правовий статус Ради національної безпеки і оборони України.

Тема 3. Виконавча влада в Україні.

Поняття виконавчої влади . Система органів виконавчої влади. Кабінет Міністрів України – вищий орган у системі органів виконавчої влади. Склад, основні функції та повноваження Кабінету Міністрів України. Конституційно-правовий статус міністрів та інших центральних органів виконавчої влади. Місцеві державні адміністрації.

Тема 4. Конституційний Суд України.

Модель конституційного контролю в Україні. Конституційний Суд – єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні. Склад та порядок формування Конституційного Суду України. Функції та повноваження Конституційного Суду України. Порядок діяльності Конституційного Суду України та процедура розгляду ним справ.

Змістовий модуль 4. Система правосуддя та місцевого самоврядування.

Тема 1. Органи правосуддя в Україні.

Судова влада в системі державної влади в Україні. Поняття судів загальної юрисдикції. Функції та повноваження судів загальної юрисдикції. Основні засади судочинства в Україні. Статус суддів України. Адвокатура.

Тема 2. Прокуратура України.

Поняття конституційно-правового статусу прокуратури України. Система прокуратури. Функції та повноваження прокуратури України. Порядок діяльності органів прокуратури. Акти прокуратури України.

Тема 3. Місцеве самоврядування в Україні.

Поняття місцевого самоврядування. Основні теорії походження місцевого самоврядування. Сучасна концепція місцевого самоврядування. Система та функції місцевого самоврядування в Україні. Організаційно-правова та матеріально-фінансова основа місцевого самоврядування. Гарантії місцевого самоврядування в Україні.

3. Рекомендована література

Базова

1. А.Г.Слісаренко,М.В.Томенко. Історія української конституції. К.,1993
2. В.Ф.Погорілко, В.Л.Федоренко. Конституційне право України: Підручник. К.:Наукова думка,2006.
3. Коментар до Конституції України. – К.,1996.
Конституционное(государственное)право. Справочник. М., 1995.
4. Конституційне право України \ за ред. проф. Погорілка В.Ф.-К., 1999.
5. Конституційне право України. - К.,2002.
6. Конституція України. К., 1996.
7. Органи державної влади України/ за ред.В.Ф.Погорілка : Монографія.-К.,2002.
8. Основи конституційного права України. Підручник \ за ред.В.В.Копейчикова.1998
9. Проблеми реалізації Конституції України: теорія і практика / Відп.ред.В.Ф.Погорілко.-К.,2003.

10. Тацій В., Тодика Ю. Проблеми становлення сучасного конституціоналізму в Україні // Право України.-2001.-№-6.

11. Фрицький О.Ф. Конституційне право України: Підручник.- К.: Юрінком Інтер,2002.

12. Совгиря О.В., Шукліна Н.Г. Конституційне право України: Навч. посібник. – К: Юрінком Інтер, 2008

Допоміжна

1. Декларація про державний суверенітет України // Відомості Верховної Ради УРСР.- 1990.- № 31. Ст. 429.

2. Акт проголошення незалежності України // Відомості Верховної Ради України - 1991.- № 38.- Ст. 502.

3. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. - К.: Право, 1996. - 36 с.

4. Закон України. Про внесення змін до Конституції України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2005, N 2, ст.44.

5. Закон України. Про міліцію // Відомості Верховної Ради України. - 1991.- № 4.- Ст.20 (Із численним змінами і доповненнями за 1991-2004 рр.).

6. Закон Української РСР. Про мови в Українській РСР // Відомості Верховної Ради (ВВР) 1989, N 45, ст.631 (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 75/95-ВР від 28.02.95, ВВР 1995, N 13, ст.85 N 594-IV (594-15) від 06.03.2003, ВВР, 2003, N 24, ст.159).

7. Закон Української РСР Про свободу совісті та релігійні організації // Відомості Верховної Ради УРСР. - 1991. - № 25. - Ст.283. (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 2140-ХІІ (2140-12) від 19.02.92, ВВР, 1992, N 20, ст.277 N 2295-ХІІ (2295-12) від 23.04.92, ВВР, 1992, N 30, ст.418 Декретом N 12-92 від 26.12.92, ВВР, 1993, N 10, ст. 76 Законами N 3180-ХІІ (3180-12) від 05.05.93, ВВР, 1993, N 26, ст.277 N 3795-ХІІ (3795-12) від 23.12.93, ВВР, 1994, N 13, ст. 66 N 498/95-ВР від 22.12.95, ВВР, 1996, N 3, ст. 11 N 608/96-ВР від 17.12.96, ВВР, 1997, N 8, ст. 62 N 429-IV (429-15) від 16.01.2003, ВВР, 2003, N 10-11, ст. 87).

Закон України. Про правонаступництво України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1991, N 46, ст.61.

8. Закон України. Про освіту. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1991, N 34, ст.451. (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 608/96-ВР від 17.12.96, ВВР, 1997, N 8, ст. 62 N 178-XIV (178-14) від 14.10.98, ВВР, 1998, N 48, ст.294)(Із змінами, внесеними згідно із Законами N 2628-III (2628-14) від 11.07.2001, ВВР, 2001, N 49, ст.259 N 2887-III (2887-14) від 13.12.2001, ВВР, 2002, N 11, ст. 80 N 2905-III (2905-14) від 20.12.2001, ВВР, 2002, N 12-13, ст.92 N 380-IV (380-15) від 26.12.2002, ВВР, 2003, N 10-11, ст.86 N 1158-IV (1158-15) від 11.09.2003 N 1344-IV (1344-15) від 27.11.2003 N 1377-IV (1377-15) від 11.12.2003).

9. Закон України. Про всеукраїнський та місцеві референдуми // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1991, N 33, ст.443.

10. Закон України. Про державний кордон України. // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 2. - Ст.5. (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 245/96-ВР від 18.06.96, ВВР, 1996, N 37, ст.167 N 662-IV (662-15) від 03.04.2003, ВВР, 2003).

11. Закон України. Про об'єднання громадян // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 34. - Ст.504. (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 3582-ХІІ (3582-12) від 11.11.93, ВВР, 1993, N 46, ст.427 N 642/97-ВР від 18.11.97,

ВВР, 1998, N 10, ст. 36 N 655-XIV (655-14) від 13.05.99, ВВР, 1999, N 26, ст.220 N 2171-III (2171-14) від 21.12.2000, ВВР, 2001, N 9, ст.38 N 2651-III (2651-14) від 11.07.2001, ВВР, 2001, N 44, ст.232 N 762-IV (762-15) від 15.05.2003.

12. Закон України. Про національні меншини в Україні. // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 36. - Ст.529.

13. Закон України. Про статус народного депутата України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1993, N 3, ст. 17(В редакції Закону від 22.03.2001, ВВР, 2001, 42, ст. 212, із змінами, внесеними згідно із Законами від 04.07.2002, ВВР, 2002, № 35, ст.264, від 12.09.2002, ВВР, 2002, №43, ст.314).

14. Закон України. Про комітети Верховної Ради України // Відомості Верховної Ради України. - 1995. - № 19. - Ст.134 (Із змінами, внесеними згідно Закону від 14.07.98 р., ВВР, 1998, № 40-41, ст.. 250, Закону від 10.02.2000 р., ВВР, 2000, № 12, ст..96, Закону від 22.02.2000 р., ВВР, 2000, № 13, ст.. 107).

15. Закон України. Про статус гірських населених пунктів в Україні // Відомості Верховної Ради.- 1995.- N 56.

16. Закон України. Про звернення громадян // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 47. - Ст.256. (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 653-XIV (653-14) від 13.05.99, ВВР, 1999, N 26, ст.219) N 1294-IV (1294-15) від 20.11.2003)

Закон України. Про Рахункову палату // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1996, N 43, ст.212.

17. Закон України. Про Конституційний Суд України // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 49. - Ст.272

18. Закон України. Про місцеве самоврядування в Україні // Відомості Верховної Ради України. - 1997. - № 24. - Ст.170 (Із змінами, внесеними згідно із Законами від 06.10.98 р., ВВР, 1998, № 48, Ст.292, 06.10.98 р., ВВР, 1998, № 48, Ст.292, 06.10.98 р., ВВР, 1998, № 48, Ст.292, 16.07.99 р., ВВР, 1999, № 41, Ст.372, 11.01.00 р., ВВР, 2000, № 9, Ст.67, 22.06.2000 р., ВВР, 2000, № 46, Ст.393, 21.12.2000 р., ВВР, 2001, № 9, Ст.39, 17.05.01 р., ВВР, 2001, № 31, Ст.149, 29.05.2001р., ВВР, 2001, № 32, Ст.172, 07.06.018 р., ВВР, 2001, № 33, Ст.175, від 06.03.2203 р., ВВР, 2003, № 24, Ст.159, від 22.05.2003 р., Голос України, 2003, 19 чевня).

19. Закон України. Про Центральну Виборчу Комісію України // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - № 5. - Ст.17 (Із змінами, внесеними згідно із Законом від 15.05.2003 р.).

20. Закон України. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - № 20. - Ст.99

21. Закон України. Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - № 29. - Ст.191.

22. Закон України. Про Раду національної безпеки і оборони України // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - № 35. - Ст.237.

23. Закон України. Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим. // Відомості Верховної Ради України. - 1999. - № 5-6. - Ст.43.

24. Закон України. Про столицю України – місто-герой Київ // Відомості Верховної Ради України. - 1999. - № 11. - Ст.79.

25. Закон України. Про місцеві державні адміністрації // Відомості Верховної Ради України. - 1999. - № 20-21 - Ст.190.

26. Закон України. Про внесення змін до Закону України «Про загальний

військовий обов'язок і військову службу» // Відомості Верховної Ради України. - 1999. - № 33. - Ст.270. (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 1325-XIV (1325-14) від 21.12.99, ВВР, 2000, ВВР, 2003, N 27, ст.209 N 744-IV (744-15) від 15.05.2003, ВВР, 2003, N 29, ст.234)

27. Закон України. Про представництво Президента України в Автономній Республіці Крим // Відомості Верховної Ради України. - 2000. - № 21. - Ст.158.

28. Закон України. Про правовий режим надзвичайного стану. // Відомості Верховної Ради України. - 2000. - № 23. - Ст.176. (із змінами, внесеними згідно із Законом від 15.05.2003 р., Офіційний вісник України, 2003, № 23, ст..1015).

29. Закон України. Про правовий режим воєнного стану // Відомості Верховної Ради України. - 2000. - № 28. - Ст.224.

Закон України. Про громадянство України. // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 13. - Ст.3.

30. Закон України. Про політичні партії в Україні // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 23. - Ст.118.

31. Закон України. Про службу в органах місцевого самоврядування // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 33. - Ст.175. (із змінами, внесеними згідно із Законом від 19.06.2003 р., Урядовий кур'єр, 2003, 11 липня).

32. Закон України. Про біженців. // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 47. - Ст.250.

33. Закон України. Про органи самоорганізації населення // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 48. - Ст.254.

34. Закон України. Про судоустрій України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2002, N 27-28, ст.180. (Із змінами, внесеними згідно з Рішенням Конституційного Суду N 20-рп/2003 від 11.12.2003).

35. Закон України. Про статус депутатів місцевих рад // Відомості Верховної Ради України. - 2002. - № 40. - Ст.290.

36. Закон України. Про правовий статус іноземців // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 16. - Ст.117.

37. Закон України. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні // Голос України, 2003, 26 квітня.

38. Закон України. Про захист суспільної моралі // Голос України, 2004, 13 січня.

39. Закон України. Про правовий статус закордонних українців // Голос України, 2004, 6 квітня.

40. Закон України. Про внесення змін до Закону України „Про вибори Президента України” // Голос України. – 2004, 16 квітня.

41. Закон України. Про вибори народних депутатів України // Голос України. – 2004, 20 квітня.

42. Закон України. Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів // Голос України. – 2004, 23 квітня.

43. Конституційне законодавство України. Збірник нормативних актів. У двох книгах. Кн.1.- К.:Атіка, 2004.- 448 с.

44. Конституційне законодавство України. Збірник нормативних актів. У двох книгах. Кн. 2.- К.:Атіка, 2004.- 840 с.

45. Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 1997-2001. Кн. 1 / Відповід. редакт. канд..юрид.наук. П.Є.Євграфов. – К.:Юрінком Інтер, 2001.- 512 с.
46. Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 1997-2001. Кн. 2 / Відповід. редакт. канд..юрид.наук. П.Є.Євграфов. – К.:Юрінком Інтер, 2001.- 504 с.
- Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 2001-2002. Кн.3 / Відповід. редакт. канд..юрид.наук. П.Є.Євграфов. – К.:Юрінком Інтер, 2002.- 384 с.
47. Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 2002-2203. Кн. 4 / Відповід. редакт. канд..юрид.наук. П.Є.Євграфов. – К.:Юрінком Інтер, 2004.- 584 с.
48. Регламент Конституційного Суду України. Затв. Рішенням Конституційного Суду України від 05.03.1997 // Вісник КСУ. – 1997. - № 7.
49. Умови проходження служби та соціальний захист працівників міліції: Збірник нормативно-правових документів/ Упоряд.: О.В.Терещук, О.Ф.Штанько, Н.Б.Болотіна. – К.: Кікар, 2003. – 341 с.
50. Європейська хартія місцевого самоврядування // Віче. – 2000.- № 3.- С. 43-50.
51. Конституція України. Науково-практичний коментар / В.Б.Авер'янов, О.В. Батанов, Ю.В.Баулін та ін.: ред. кол. В.Я. Тацій, Ю.П.Битяк, Ю.М. Грошевой та ін.- Харків: Видавництво «Право»; К.:Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003.- 808 с.
52. Науково-практичний коментар Закону України „Про вибори Президента України” / За ред. Ю.Б.Ключковського. – К.: Парламентське видавництво, 2004. – 408 с.

INTERNET – ресурси (Основні Web-сторінки в INTERNET)

«Херсонський віртуальний університет» - сторінка кафедри теорії держави і права, конституційне право України.

8. Форма підсумкового контролю успішності навчання екзамен

9. Засоби діагностики успішності навчання.

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному і тестовому контролю.

Критерії оцінювання знань і вмінь студентів.

1 (F) незадовільно - Знання з даної дисципліни повністю відсутні

2.(X) незадовільно - Студент не знає до кінця жодного питання, плутається в основних базових питаннях, не в змозі розкрити зміст основних загальнотеоретичних термінів.

3 (E) задовільно - Окремі фрагментарні правильні думки все ж не дозволяють поставити оцінку «добре», оскільки наявні суттєві прогалини і курс в цілому системно не засвоєно.

3,5 (D) задовільно - Відповіді на питання в цілому дані правильно, однак неповно. Логіка відповідей побудована недостатньо чітко. Пропущено ряд

важливих деталей або навпаки під час відповіді затрунулись сторонні питання. Базова термінологія вцілому засвоєна.

4 (С) добре - Питання розкриті достатньо повно і правильно. Активна участь у дискусії з даного питання. Стосовно знання базової термінології зауважень немає, однак окремі суттєві дефекти логіки і змісту питань не дають змогу оцінити відповідь на «відмінно».

4,5 (В) добре - На всі питання дані достатньо правильні і точні відповіді. Студент вміє застосовувати здобуті теоретичні знання у процесі порівняльного аналізу конституційно-правових явищ та моделювання практичних ситуацій. Володіє умінням визначати актуальні проблеми конституційної реформи,

Розуміє процеси трансформації системи «стримувань та противаг», використовує основні правові акти в галузі конституційного права. демонструє знання базової термінології, вміння розкрити і прокоментувати зміст терміну.

5 (А) відмінно - Відповідь характеризується чіткою логікою і знанням матеріалу далеко за межами обов'язкового курсу. Точне розуміння меж кожного питання. Даються посилання на першоджерела – монографії і статті. Студент вміє аналізувати як теоретичні так і практичні, матеріальні і процесуальні питання конституційного права і застосовувати здобуті теоретичні знання у процесі аналізу та моделювання практичних ситуацій. Володіє умінням визначати актуальні проблеми конституційної реформи, розуміє процеси трансформації системи «стримувань та противаг», використовує основні правові акти в галузі

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА: ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ, ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни **історія держави і права: історія держави і права України; історія держави і права зарубіжних країн** складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки **бакалавр** напряму (спеціальності) **6.030401 Правознавство**

Предметом вивчення навчальної дисципліни є історія виникнення, розвитку держави і права, закономірності й особливості єдності і взаємозв'язку державних органів, правових інститутів конкретних держав у хронологічній послідовності.

Історія держави і права об'єднує два відносно самостійних відгалуження — історію держави і права закордонних країн і історію держави і права України.

Міждисциплінарні зв'язки:

Дисципліна “Історія держави і права” має тісний зв'язок з такими юридичними дисциплінами, як теорія держави і права, історія України, логіка. Курс історії держави і права є своєрідним вступом до спеціальних юридичних дисциплін (конституційне, цивільне, трудове, кримінальне, процесуальне право та ін.).

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

Історія держави і права України.

1. Особливості держави і права України з найдавніших часів до XVII ст.
2. Українські землі під іноземною зверхністю
3. Україна періоду відновлення незалежності.
4. Держава і права України радянського періоду та становлення незалежності.

Історія держави і права зарубіжних країн.

1. Рабовласницька держава та право.
2. Феодальна держава і право.
3. Буржуазна держава і право.
4. Держава і право новітнього часу.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни **історія держави і права: історія держави і права України; історія держави і права зарубіжних країн** є дослідження історії виникнення, розвитку держави і права, закономірності й особливості єдності і взаємозв'язку державних органів, правових інститутів конкретних держав у хронологічній послідовності.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни **історія держави і права: історія держави і права України; історія держави і права зарубіжних країн** є теоретичні:

- вивчення розвитку і змісту типів та форм держави та права;
- дослідити становлення та розвиток державних органів і правових інститутів;

- вивчити історію кодифікації права України та провідних країн світу;

практичні:

- використовувати досвід історії держави і права в практичній діяльності під час створення демократичної правової держави в Україні;
- використовувати в практичній діяльності знання основних принципів континентальної та англосаксонської систем права;
- навчити робити правильні прогнози в галузі суспільно-політичного життя України на основі історико-правових знань.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- знати предмет і метод історії держави і права сучасний стан проблем науки історії держави і права;
- розвиток суспільного ладу на різних етапах історії;
- систему органів влади й управління, суду в зі стародавніх часів до сьогодення;
- державно-правові інститути;
- головні типи держави, особливості, притаманні їхньому державному ладу та соціальному устрою, правовим системам;
- закономірності буржуазних революцій, засади і принципи розбудови буржуазної держави;

- головні буржуазні (континентальна та англосаксонська) системи права, їхні джерела та принципові положення;
- найважливіші правові кодифікації;
- зміни у державному ладі та правових інститутах у XX ст., тенденції до зближення правових систем та утворення великих міждержавних об'єднань;
- основні джерела рабовласницького, феодального та буржуазного і радянського права;
- структуру судових органів, поліцейської служби; перешкоди і проблеми, які виникали на шляху будівництва української державності;
- історію кодифікації права України та провідних країн світу;
- вільно орієнтуватися в системі основних джерел історії держави і права.

вміти :

- використовувати досвід історії держави і права в практичній діяльності під час створення демократичної правової держави в Україні;
- вільно орієнтуватися у системі основних джерел з історії держави і права зарубіжних країн;
- аналізувати правові акти та інші документи за допомогою різних наукових методів, перш за все, спираючись на принцип історизму;
- використовувати в практичній діяльності знання основних принципів континентальної та англосаксонської систем права;
- самостійно робити правильні прогнози в галузі суспільно-політичного життя України на основі історико-правових знань.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться:

- Історія держави і права України 198 години/5.5 кредитів ECTS.
- Історія держави і права зарубіжних країн 198 години/5.5 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

ІСТОРИЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ

Змістовий модуль 1. Особливості держави і права України з найдавніших часів до XVII ст

Тема 1. ПЕРШІ ДЕРЖАВНІ УТВОРЕННЯ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ (VII ст. до н.е. - IV ст. н.е.).

Письмові пам'ятки державності і права Північного Причорномор'я. Свідectва античних авторів. Археологічні дані. Виникнення і розвиток Скіфської держави (кінець VI - IV ст. до н.е.): влада, адміністративно-територіальний устрій, суспільно-політичний лад. Мала Скіфія. Право. Античні міста-поліси Ольвія і Херсонес. їх законодавчі та виконавчі органи влади. Боспорське царство (VI ст. до н.е. - V ст. н.е.): влада, адміністративний устрій. Судочинство. Античне законодавство.

Тема 2. ДАВНЬОРУСЬКА ДЕРЖАВА І ПРАВО.

Русь в історіографії і джерелах. Східні слов'яни у I - IV ст. Експансія готів. Союзи племен. Антський союз. Наступ слов'ян на балканські володіння Візантії у VII ст. Союзи союзів - Куявія, Славія, Артанія у VII - IX ст. Соціальна

диференціація. Київське князівство. Кій, Дір, Аскольд. Об'єднання Київа і Новгороду в єдину державу. Теорії про виникнення держави у східних слов'ян: норманська (Г.Байєр, Г.Міллер), пантюркська (М. Гумільов), торгівельна (О.Пріцак), полісна (І.Фроянов, О. Дворніченко), традиційна (Б.Рибаків, П.Толочко). Давньоруські та іноземні пам'ятники звичаїв східних слов'ян. Основні риси східнослов'янської державності і права. Утворення держави - Київська Русь. (IX ст.). Суспільне - політичний лад у другій половині IX - першій третині XII. Князі. Боярство і боярський васалітет. Двірцеві слуги. Духовенство. Купці. Рядовичі. Челядь. Холопи. Кабальні люди. Патроновані люди. Ремісники і молодші чорні люди міст. Общинники. Смерди. Изгої. Правове становище соціальних груп населення. Державний лад. Ранньофеодальна монархія. Князь. Рада прями князі. Феодальні з'їзди. Народні збори (віче). Чисельна система управління. Двірцево-вотчина система управління. Удільні князі. Посадники. Волостелі. Тіуни. Судова організація. Пам'ятники історії Давньоруської держави і права. Встановлення давньоруського права. Звичаєве право. "Закон Руський". Церковні статuti. Договори Русі з Візантією. "Руська Правда" та її редакції. Князівське законодавство. Церковні статuti. Літописи. Основні риси давньоруського права. Право власності. Право зобов'язань. Сімейне і шлюбне право. Право спадщини. Поняття і види злочинів. Мета і система покарань. Судовий процес. Значення Давньоруської держави і права у світовій історії.

Тема 3. ДЕРЖАВА І ПРАВО РУСІ В ПЕРІОД ФЕОДАЛЬНОЇ РОЗДРІБНЕНОСТІ (XII-XIV ст.).

Феодальна роздробленість: періодизація, фактори та наслідки. Основні тенденції розвитку і причини відокремлення князівств. Київське князівство. Переяславське князівство. Чернігово-Сіверське князівство. Галицьке князівство. Володимиро-Волинське князівство. Галицьке-Волинське князівство. Українські землі під владою татар (друга половина XIII - XIV вв.)

Пам'ятники державності і права південно-західних князівств. Звичаї. Скорочена редакція "Руської правди". Князівські грамоти. Міжкнязівські договори. Вплив польсько-литовського законодавства. Основні риси права. Суспільний лад. Зміни у соціальній структурі населення. Перетворення челяді і смердів у залежних селян. Міське населення. Державний лад. Влада князів. Рада бояр. Феодальні з'їзди. Центральні органи управління. Тисяцький. Сотський. Воевода. Двірський. Двірцеві чини: отрок, детський, сідельник, стольник. Управління на місцях: тисяцькі, посадники, волостелі, воеводи. Боярське управління.

Тема 4. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ У СКЛАДІ ПОЛЬЩІ ТА ЛИТВИ (кінець XIV - перша пол. XVII ст.).

Литовсько-Руський період (кінець XIV - 1569р.)- Південно-Західно-українські землі у складі Польщі (кінець XIV - 1569р.). Польсько-Литовський період (1569-1648р.р.) - Річ Посполита. Соціально-економічні і політичні передумови подолання феодальної роздробленості. Зростання економічних, політичних і культурних зв'язків між окремими князівствами Південно-Західної Русі і утворення української народності. Виникнення і поширення назви "Україна". Суспільний лад. Князі, бояри, пани радні, пани хоругові, шляхтичі, духовенство, купці. Селянство і його розряди. Зростання панщини й інших форм залежності селян. Міське населення. Посилення феодального, політичного і релігійного гніту в кінці XVI першій половині XVII ст. Державний лад. Великий князь (господар). Рада. Великий вальний сейм. Адміністративно-територіальний поділ.

Адміністративно-правові реформи 1425-1435р.р. Ліквідація князівств. Загарбання татаро-турецькими феодалами території південноукраїнських земель. Приєднання Чернігово-Сіверської землі до Російської держави. Заселення Слобідської України. Люблінська унія 1569 та її політичні наслідки. Шляхетська республіка. Король. Сенатська рада. Вальний сейм. Посадові особи. Брестська церковна унія 1596 р. Князівства, землі, області, воєводства, староства і повіти. Міста і села. Ліквідація обласних привілеїв і поширення на Україну польської державно-правової системи. Воєводи і старости. Повітові сейми. Магістрати і ратуші. Місцеве самоврядування на українських землях. Руське, волошське та німецьке право. Українське козацтво і його історичне значення. Козацтво в кінці XV - середині XVII в.; воєнно-адміністративний поділ, законодавчі, виконавчі та судові органи влади, право. Запорізька Січ та її роль в історії України. Запорізька Січ - ядро майбутньої української державності. Реєстрове козацтво. Джерела права. Звичаї. Польсько-литовське законодавство. Городельський привілей 1413 р. Судебник князя Казимира 1468 р. Перший Литовський статут (1529р.) Статут про волоки (1557р.). Артикули Генріха Валуа (1573 р.). Литовський статут 1566 р. Литовський статут третьої редакції (1588 р). Королівські привілеї. Збірки магдебурзького і хелмінського права: М. Яскера (1535 р), П. Щербича, Б.Гроїцького ("Порядок"), П. Кушевича (1646р.) "Ординація війська Запорізького" (1638р.). Судова система. Станові суди. Сеймові, королівські, повітові, церковні, гродські, копні. Основні риси права. Право власності. Право володіння. Оренда. Право зобов'язень. Право спадщини. Сімейно-шлюбне право. Поняття і види злочинів. Мета і система покарань. Основні риси судового процесу.

Тема 5. ДЕРЖАВНІСТЬ УКРАЇНИ В ПЕРІОД БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО (1648-1657 рр.).

Початок війни. Знищення польської адміністративно-політичної системи управління на Лівобережній Україні і в Запорізькій Січі. Зборовська угода 1649 р. і старшинсько-шляхетське самоуправління. Соціальні і політичні суперечності в ході національно-визвольної війни. Формування української держави, її політична форма. Органи центральної влади і управління. Загальновійськова Рада. Рада генеральних старшин. Гетьман. Уряд генеральних старшин. Полковий і сотенний адміністративно-територіальний поділ. Закріплення в органах воєнного управління адміністративно-політичних, фінансових, судових і поліцейських функцій. Полковники. Полкові уряди. Сотенні уряди. Курені і курінні отамани. Міське управління: магістрати і ратуші. Зміни в суспільних відносинах. Ліквідація магнатського і польського шляхетського землеволодіння. Зміцнення старшинського, шляхетського і церковного землеволодіння. Козацтво, його розшарування і правове становище. Міське населення, його розшарування і правове становище. Початок переговорів Б.Хмельницького з Російською державою у 1648 р. Рішення Земського собору від 1 жовтня 1653 р. Рішення Переяславської Ради від 8 січня 1654 р. Україна під протекторатом Росії. "Березневі статті" 1654 р. Царська грамота від 27 березня 1654 р. Джерела і розвиток права. Гетьманські універсали. Посилення значення норм звичаєвого права. Збереження попередніх прав.

Змістовий модуль 2. Українські землі під іноземною зверхністю

Тема 1. УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА У ЧАСИ РУЇНИ (1657-1687рр.).

Українська козацька державність після смерті Б.Хмельницького. Гетьманські статті. Іван Виговський. Чигиринська Рада. Гадяцький договір. Денонсація Переяславської угоди 1654р. Розкол України на Лівобережну і Правобережну ."Вічний" мир. Політичний і соціальний лад Лівобережної України. Гетьманські статті: другі Переяславські 1659р., Московські 1665 р., Глуховські 1669р., Конотопські 1674р., Коломацькі 1687 р. Обмеження прав України.

Тема 2. УКРАЇНА-ГЕТЬМАНЩИНА В ЧАСИ НАСТУПУ ЦАРИЗМУ НА ЇЇ ВОЛЬНОСТІ (кінець XVII - 80-ті роки XVIII ст.).

Наступ на права України за Петра I. І.Мазепа. Розгром Запорізької Січі. "Пакти й Конституція законів та вольностей війська Запорозького" П.Орлика. Решетилівські статті 1709р., "Решительные (конформованные) пункты Д.Апостола" 1728 р. Суспільний лад. Зростання старшинсько-шляхетського і монастирського землеволодіння. Селянство і його розряди. Посилення залежності селян в кінці XVII - на початку XVIII ст. Гетьманські універсали 1760 і 1763 рр. Царський указ 1783 р. про остаточне закріпачення селянства Лівобережної і Слобідської України. Населення Південної України і закріпачення південноукраїнського селянства (1796 р.). Державний лад, Адміністративно - політичне становище України у складі Росії. Обмеження автономії України. Малоросійський приказ (1663 р.). Малоросійська колегія (1722 р.). Наказне гетьманство. Правління гетьманського уряду. Утворення Київської губернії. Запорізька (Нова) Січ. Відновлення гетьманства - 1750 р. Генеральна рахункова комісія. Полки, сотні, курені, слободи і села. Поділ міст. Полковники і полкові канцелярії. Рахункові канцелярії. Сотники й сотенні канцелярії. Курінні і городові отамани. Магістрати і ратуші. Судова реформа 1760-1763 рр. Посилення колонізаторської політики російського царизму. Реформа козацьких полків на Слобідській Україні. Утворення Слобідської і Новоросійської губерній (1765 р.). Губернатори і губернські канцелярії. Провінції і провінціальні канцелярії. Комісарства й комісари. Ратуші. Міські отамани. Десятники слобод. Повітові управління. Указ від 10 листопада 1764 р. про ліквідацію гетьманської влади на Україні. Утворення другої Малоросійської колегії. Створення на Україні Вотчинного департаменту (1765 р.). Реорганізація Генерального суду (1767 р.). Указ 1781 р. про поширення на Лівобережну Україну постанови 1775 р. про заснування губерній. Намісництва. Утворення малоросійської губернії. Ліквідація Малоросійської колегії (1781-1786 рр.). Утворення губернських органів управління. Губернське правління. Кримінальна, цивільна й казенна палати. Верхній земський суд. Верхня розправа. Губернський магістрат. Губернський прокурор і губернський фіскал. Утворення повітових органів управління. Повітовий суд. Нижній земський суд. Нижня розправа. Дворянська опіка. Сирітський суд. Совісний суд. Повітове казначейство. Городовий магістрат. Правління городничого. Відновлення генерального суду, повітових земських і повітових підкоморських судів (1796 р.). Поширення на Україну Жалуваної грамоти містам 1785 р. Джерела права. Звичаї. Гетьманські універсали. "Статті", за які обирали гетьманів. Царське законодавство як джерело права на Україні. Третій Литовський статут нових редакцій. Збірники магдебурзького й хелмінського права. Кодифікація права на Україні. "Права, по яким судиться малоросійський народ" 1743 р. "Суд і розправа" 1750 р. "Екстракт Малоросійських прав" 1767 р., "Екстракт із указів, інструкцій і настанов" 1786 р. Основні риси права. Право власності. Право зобов'язань. Право спадщини. Сімейно-шлюбне право. Інститут опіки. Кримінальне право. Поняття і види злочинів. Мета й система покарань. Основні риси судового процесу. Соціально-

економічний розвиток і політичне становище українських земель у складі Речі Посполитої, Росії, Угорщини. Розділи Польщі. Возз'єднання Правобережної України і Західної Волині з українськими землями в складі Російської держави. Приєднання Чорноморського узбережжя внаслідок російсько-турецьких війн. Галичина, Буковина і Закарпаття за австрійського

Тема 3. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ЛАД І ПРАВО УКРАЇНИ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ ст.

Суспільно-політичне становище Галичини, Молдавії та Закарпаття, що входили до складу Австро-Угорщини. Суспільний лад. Дворянство. Духовенство. Буржуазія. Купці. Почесні громадяни. Польська шляхта. Селянство. Поміщицькі селяни. Державні селяни. Остаточне закріпачення всіх розрядів селян. Панщина. Місячина. Урочна панщина. Відхожі промисли. Селянські промисли. Чумацький промисел. Військові поселенці. Міщани. Цехові ремісники. Робочі люди. Вільнонаймані робітники. Правове становище окремих груп населення. Державний лад. Адміністративно-територіальний поділ. Реформа губерній. Утворення генерал-губернаторств (1801 -1823 рр.). Ліквідація особливостей у правовому становищі окремих губерній. Система органів самодержавного управління Україною. Комітет у справах західних губерній (1831-1848 рр.). Генерал-губернатори. Військові губернатори. Губернські правління, комітети й комісії. Повітовий апарат управління. Земський суд і земський справник. Повітові казначейства. Повітові зібрання дворян та їх предводителі (маршалки). Самоврядування державних селян. Сільська громада й сільський староста. Волосне правління і волосний старшина. Інвентарна реформа 1847-1848 рр. на Правобережжі. Козацьке волосне правління. Судова система. Сільська розправа. Волосна розправа. Повітовий суд. Совісний суд. Губернська палата цивільного суду. Губернська палата кримінального суду. Головний суд на Правобережжі. Генеральний суд на Лівобережжі. Магістратські і ратушні суди. Джерела права. Царське законодавство. Литовський статут редакції 1811 р. Збірники Магдебурзького права. Звичаї. Указна практика. Кодифікація законодавства. "Зібрання Малоросійських прав" 1807 р. "Звід законів Західних губерній" 1838 р. Сільський судовий статут. Скасування дії норм Магдебурзького права та Литовського статуту і введення в дію "Зводу законів Російської Імперії" редакції 1842р. Основні риси права. Цивільне право. Право власності. Право зобов'язань. Право спадщини. Сімейно-шлюбне право. Кримінальне право. Поняття і види злочинів. Мета й система покарань. Основні риси судового процесу з цивільних і кримінальних справ.

Тема 4. СУШЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ЛАД І ПРАВО УКРАЇНИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ ст.

Суспільний лад на Україні після селянської реформи 1861 р. Дворяни, духовенство. Спадкові почесні громадяни. Розвиток буржуазії. Правове становище селян. Формування пролетаріату. Політичний лад. Система органів самодержавного правління на • Україні. Генерал-губернатори. Губернатори і губернські управління. Казенні палати. Управління державного майна. Контрольні палати. Повітові земські суди. Повітові казначейства. Поліція і жандармерія. Сільські і волосні органи управління. Земська 1864 р. і міська 1870 р. реформи та особливості їх проведення на Україні. Контрреформи 80-90-х років, "Положення про земських дільничних начальників" 1889 р. Положення про заходи до охорони державного порядку і громадського спокою. Закон 1892 р. про воєнний стан.

Специфіка застосування загальноімперського законодавства на Україні. Судові статути 1864 р. Статут про покарання, що накладалися мировими суддями, 1865 р. Уложення про покарання кримінальні і поправні 1885 р. Фабричне законодавство. Звичаєве право України. Основні риси права. Право зобов'язань. Вексельне право. Охорона інтересів наймачів. Кримінально-правовий захист інтересів підприємців. Поняття й види злочинів. Мета й система покарань. Основні риси цивільного і кримінального процесу за судовими статутами 1864 р. і законом 1889 р. Суспільно-економічний розвиток, політичний і правовий режим Буковини, Галичини і Закарпаття, що входили до складу Австро-Угорщини.

Змістовий модуль 3. Україна періоду відновлення незалежності.

Тема 1. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ЛАД І ПРАВО УКРАЇНИ НА ПОЧАТКУ ХХ ст.

Революція 1905-1907 рр. Зміни в суспільних відносинах. Дворянство. Буржуазія. Робітники. Селянство. Столипінська аграрна реформа, й наслідки на Україні. Соціальна диференціація селян. Хутори й відруби. Переселення. Маніфест від 17 жовтня 1905р. Зміни в центральному апараті самодержавної влади й самодержавного управління. Склад депутатів I і II Державних дум від українських губерній. Діяльність української думської громади в I і II думах. Третьочервневий переворот 1907 р. Депутати III Державної думи від українських губерній. Українське питання у III Державній думі. Вибори до IV Державної думи від українських губерній. Перехід царизму до терористичних форм правління. Чорносотенний терор. Режим виняткового стану і надзвичайної охорони. Положення про військово-польові суди (1906 р.). Посилення терору і національного гніту на Україні. Зміцнення поліцейських і жандармських органів самодержавства на Україні. Розвиток права. Кримінальне уложення 1903 р. Контрреволюційний характер поточного законодавства. Посилення кримінальної відповідальності за участь у революційних подіях. Посилення охорони приватної власності. I Світова війна. Загальна криза в країні. Мілітаризація державного апарату. Утворення особливих нарад. Організація військово-промислових комітетів. Утворення громадських організацій для допомоги царському уряду у війні. "Земгор" і його діяльність. "Прогресивний блок" у Державній думі. Надзвичайна військова юстиція. Розклад самодержавного апарату влади та управління. Лютнева революція 1917 р. та її розвиток на Україні. Повалення царської самодержавної влади 27 лютого 1917р. Утворення Ради робітничих і солдатських депутатів у Петрограді (27 лютого 1917р.). Створення Тимчасового уряду. Двовладдя. Ліквідація царської влади на Україні. Українська Центральна Рада. Призначення в губернії та у повіті комісарів Тимчасового уряду. Організація на Україні Рад робітничих і солдатських депутатів. Створення профспілок і фабрично-заводських комітетів. Утворення громадських комітетів.

Тема 2. ДЕРЖАВОТВОРЧІ ШУКАННЯ 1917-1920 рр.

Утворення місцевих органів влади. Виникнення Української Центральної Ради. Проголошення автономії України. I Універсал 10 червня 1917р. Перший український уряд - Генеральний секретаріат. II Універсал 3 липня 1917 р. Мала Рада. Центральна Рада - крайовий орган влади. III Універсал від 7 листопада 1917 р. IV Універсал від 9 (22) січня 1918 р. Проголошення незалежності України. "Закон про національно-персональну автономію". Конституція Української

Народної Республіки 1918р. Введення інституту президентства. Початок формування власної судової системи. Законодавча діяльність. Ліквідація республіканського режиму на Україні 29 квітня 1918 р. Українська Держава. Інститут гетьманства. Грамота "До всього українського народу". "Законодавчі акти тимчасової державної устрій України". Створення збройних сил. Аграрне і робоче законодавство. "Проект загальних основ земельної реформи" (1918 р). Відродження УНР. Трудовий Конгрес. "Універсал Трудового Конгресу". "Закон про форму української влади". Директорія. Всеукраїнська Національна Рада. Конституція УНР 1920 р. "Проект Конституції основ державних законів" О.Ейхельмана. "Закон про тимчасове верховне правління та порядок законодавств в Українській Народній Республіці" і "Закон про Державну Народну Раду" від 12 листопада 1920 р. Аграрне і робоче законодавство. Военна диктатура.

Змістовий модуль 4. Держава і права України радянського періоду та становлення незалежності.

Тема 1. РАДЯНСЬКА ДЕРЖАВА І ПРАВО В УКРАЇНІ.

Становлення радянської влади в Україні. Утворення Української РСР. Перший Всеукраїнський з'їзд Рад робітничих, солдатських та селянських депутатів. Резолюції та постанови Першого Всеукраїнського з'їзду Рад: зміст та юридичне значення. Внесення змін у державно-правовий статус України на II Всеукраїнському з'їзді Рад. Державно-правове будівництво в роки громадянської війни. Зміни в державному апараті в умовах війни. Надзвичайні органи влади. Конституція Української соціалістичної радянської республіки 1919 року: порядок прийняття, структура, зміст та історичне значення. Створення основ радянського права в перші роки становлення влади. Розвиток взаємовідносин УСРР з радянськими республіками. Поетапна підготовка до оформлення союзу: воєнно-політична угода 1919 року; господарсько-політичний союз 1920 року; дипломатична угода 1922 року. Створення Союзу РСР та роль Радянської України у цьому процесі. Суперечки у вирішенні національного питання. Розробка та прийняття Декларації та Договору про утворення СРСР 30 грудня 1922 року. Основні положення та значення договірних документів. Особливості державно-правового статусу України як союзної республіки. Перша кодифікація законодавства Радянської України: причини, основні етапи та наслідки. Характеристика окремих галузей права. Цивільний кодекс УСРР 1922 р. Земельний кодекс 1922 р. Кодекс законів про працю 1922 р. Кодекс законів про сім'ю, опіку, шлюб і акти громадянського стану УСРР 1926 р. Кримінальні кодекси 1922 р. та 1927р. Кримінально – процесуальний кодекс 1922 та 1927 рр. Цивільно-процесуальний кодекс 1924 та 1929 рр. Виправно-трудова кодекс 1925р. Адміністративний кодекс УСРР 1927 р. Нереалізовані законодавчі проекти: Житловий, Кооперативний). Судова реформа 1922 р. Положення про судоустрій УСРР 1925 р.: зміст та значення. Державно-правове будівництво 1930 – 1940 рр. Централізація влади і управління. Зрощення партійного і державного апарату. Конституційне та надзвичайне законодавство 30-х років. Конституція УСРР 1929 року: порядок прийняття та основні положення. Конституція УРСР 1937 року – остаточне підпорядкування загальносоюзним органам. Розвиток окремих галузей права: цивільного, сімейного, трудового, сімейного, колгоспного, кримінального та кримінально-процесуального. Посилення ролі карально-репресивних органів. Закон про судоустрій СРСР, союзних і автономних республік від 16 серпня 1938

року: зміст та значення. Причини та юридичне оформлення приєднання Західної Волині, Східної Галичини, Північної Буковини та частини Бессарабії до складу УРСР. Зміни в державній системі та праві Радянської України в роки Великої Вітчизняної війни. Створення надзвичайних органів влади. Перебудова конституційних органів влади і управління. Реорганізація судових та прокурорських органів. Надзвичайне законодавство та зміни в праві України в умовах війни. Окупаційний режим. Спроби національно-державного будівництва. Рух опору. Боротьба ОУН та УПА. Зміни в суспільному та державному ладі України у повоєнні роки та у період десталінізації (1945 – перша половина 1960 рр). Розвінчання культу особи Сталіна. Реформування судових і правоохоронних органів. Зміни в законодавстві. Хрущовська «відлига». Держава і право України в період «застою». Нова кодифікація загального і республіканського законодавства 60-х – 80-х років. Розробка та прийняття Конституції УРСР 1978 року. Правовий статус УРСР як союзної республіки. Державно-правовий розвиток України в період перебудови (1985 – 1991 рр.) Перебудова. Демократизація. Зміни у державному статусі Української РСР. Реконструкція державного апарату УРСР. Зміни в судочинстві та законодавстві.

Тема 2. РОЗБУДОВА ТА РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА.

Розпад СРСР і угода про утворення СНД. Декларація про державний суверенітет 16 липня 1990 року. Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р. Реформування існуючих органів влади та створення нових, що відповідають принципам незалежної держави. Закон «Про громадянство України» та «Декларація прав національностей України». Закон «Про правонаступництво України». Конституційний процес. Чотири етапи конституційного процесу: Концепція нового Основного Закону; створення конституційної комісії 1995р.; Конституційний договір 1995 р.; робота спеціальної комісії; «конституційна ніч». Зміст та значення Конституції 1996 року. Конституційна реформа в Україні: проблеми та досягнення. Формування власної правової системи. Судова реформа в незалежній Україні. Закон «Про судоустрій України» 2002 р. Реформування правоохоронних органів. Створення Служби безпеки України. Реформування

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Змістовий модуль 1 Рабовласницька держава та право.

Тема 1. СТАРОДАВНЯ ДЕРЖАВА І ПРАВО.

Предмет і завдання курсу історії держави і права зарубіжних країн. Історія вивчення історії права та держави зарубіжних країн у вищій школі.

Значення історії держави і права як науки та її місце в системі юридичних дисциплін. Зв'язок між дисциплінами історико – правового циклу. Методологія, методи (загальні, загальнонаукові, міждисциплінарні, спеціальні) наукового дослідження і вивчення історії держави і права зарубіжних країн. Періодизація історії держави і права зарубіжних країн: формаційний підхід; періодизації А.Тойнбі, К.Ясперса, Дж. Коллінгвуда; погляди на тлумачення історії Ф. Фукуями. Дефініції понять, пов'язаних з розподілом історичного процесу на деякі хронологічні відрізки: ера, епоха, період, етап, стадія. Поняття держави та права.

Виникнення держави і права. Поняття «Стародавній Схід». Спільні риси держав Стародавнього Сходу.

Тема 2. Держава і право Стародавнього Єгипту.

Виникнення єгипетської держави та її розвиток. Періодизація стародавнього Єгипту: династичний Єгипет; раннє царство; старе царство; середнє царство; нове царство; пізнє царство. Особливості розвитку кожного етапу. Державний устрій: фараон, чаті (візир), жерці, помархи. Канцелярії. Реформи Аменхотепа IV. Правління Рамзеса II. Основні риси права. Джерела права: звичаї та закони; перший законодавець – Менес; законодавство Рамзеса II; кодифікація Бокхора; закони Хоремхеба. Характеристика основних галузей права. Судовий процес.

Тема 3. Держава і право Стародавнього Вавилону

Особливості виникнення і розвитку держави і права Месопотамії. Вавілонія. Вавілон. Шумер.

Утворення Вавілонської держави. Реформи Урукагіні. Основні риси Царства Шумеру і Аккаду. Правління Хаммурапі. Розквіт Вавілоу. Вавілонська династія. Правління Навуходносора II. Загарбання Вавілоу перським царем Кіром II. Правове становище окремих груп населення: авелуми, мушкенуми, вардуми, тамкари, жерці, воїни. Особливості рабства у Вавілоні. Державний устрій: патеси – лугаль, нубанда, скарбник, радники, полководці. Місцеве управління: намісники царя, губернатори. Адміністративний поділ. Судова система: цар, жерці, асесори. Зміни у судовій системі. Збройні сили.

Джерела права: Звичаї (писані та неписані); збірки законів (Урукагіні, Ешнунна, Ліпіт-Уштара). Закони царя Хаммурапі: мета складання, особливості збірки, характеристика основних галузей права.

Тема 4. Держава і право Стародавньої Індії.

Виникнення індійської держави та її розвиток. Об'єднання дрібних держав, розташованих між Гангом та Гімалаями, у імперію Маурі. Правління Ашоки. Особливості суспільного ладу. Вплив брахманізму. Веди. Варни у Стародавній Індії: брахмани, кшатрії, вайші, шудри. Державний устрій: царі (радкі) та князі (магараджі); фінансове, військове та громадських робіт відомства; матриархат; радники царя; військова рада. Адміністративний поділ. Місцеві органи влади. Збройні сили. Джерела права: звичаї, закони Ману, Нарада, Артхашастра, Рігведа. Судочинство. Закони Ману: історія написання, особливості та регулювання основних галузей права.

Тема 5. Держава і право Стародавнього Китаю.

Виникнення держави та її розвиток. Держава Шан – Інь. Держава Чжоу. Соціальна нерівність – система спадкових рангів: ван (цар), чжухоу (знать), дафу, ши, шужень (прості люди). Реформи Шан Яна. Держава Цін. Деспотія Цін Шіхуана. Держава Хань. Конфуціанство – державна релігія. Реформи регента Ван Мана. Народні повстання. Розділення Китаю на три незалежних держави – Вей, Шу та У.

Джерела права: звичаї; «Книга законів царства Вей»; розпорядження імператорів. Риси права Стародавнього Китаю. Судочинство.

Тема 6. Держава і право Стародавньої Греції.

Розклад родоплемінних відносин і зародження держави в Афінах. Гомерівська Греція: Буле, Агора (народні збори), вождь (Базилевс). Міста – поліси. Реформи Тезея. Реформи Солон. Реформи Клісфена. Їх оцінка, демократизація

державного ладу. Правове становище населення: вільні та раби; громадяни та негромадяни; метеки; вільновідпущеники. Атімія. Рабовласницька демократія в Афінах. Реформи Перікла. Державний лад: народні збори, Рада – 500, службові особи, колегія архонтів, колегія стратегів, Геліея, Ареопаг. Судочинство. Джерела права: звичаї, закони Драконта, псефізми, законодавство міст-полісів. Основні риси афінського права. Виникнення держави у Спарті. Структура органів влади Спарті: два царі, Герусія (рада старійшин), Апела (народні збори), колегія ефорів. Суспільний лад: спартанці, ілоти, періеки. Судоустрій та основні риси право.

Тема 7. Держава і право Стародавнього Риму.

Періодизація держави і права Стародавнього Риму. Зародження римської державності. Суспільний лад додержавного Риму: квірити, клієнти, плебеї. Реформа Сервія Туллія – остаточне оформлення держави.

Утворення аристократичної республіки. Державний устрій: народні збори, Сенат, магістратура (ординарні та екстраординарні магістрати). Правове становище населення: вільні та раби; громадяни, латіни, перегріни. Управління провінціями. Збройні сили. Криза і падіння республіки. Реформи братів Гракхів. Зміни в суспільному ладі. Триумвірати. Перехід до монархії. Принципат – обмежена монархія. Зміни в економіці, суспільному ладі та державному устрої в період принципату. Християнство. Домінат – абсолютна монархія. Суспільний лад та державний устрій. Реформи Діоклетіана та Константина: зміст та наслідки. Судоустрій: органи судової влади та їх розвиток в різні періоди Римської держави. Джерела та основні риси римського права.

Змістовий модуль 2. Феодальна держава і право.

Тема 1. Держава і право Франків.

Дофеодальна держава. Загальна характеристика феодальної епохи: основні ознаки. ранньофеодальна держава; станово-представницька монархія; абсолютна монархія. Особливості виникнення держави у франків. Правління Хлодвіга I: згуртування франків в єдине королівство. Суспільний лад: вільні франки, галло-римляни, літи, вільновідпущеники, раби. Реформа Карла Мартелла. Розвиток Франкського королівства за Карла Великого. Зміни в суспільному ладі. Державний устрій: майордом, маршал, пфальцграф, референдарій, тезаурарій, служилі люди. Верденський договір 843 р. і розпад франкської держави. Джерела права: звичаї, постанови королів законодавчого характеру (капітулярії), Салічна правда.

Тема 2. Держава і право феодальної Франції.

Розвиток феодальних відносин. Період феодальної роздробленості: слабкість королівської влади, відсутність єдиної мови, культури, економічного простору. Правління Філіпа II Августа, Людовіка IX Святого та Філіпа IV Красивого. Станово-представницька монархія. Генеральні Штати: скликання та повноваження. Суспільні верстви у парламенті: дворянство, духовенство, міщани. Центральне і місцеве управління (XIV – XV ст.) «Великий березневий ордонанс» Абсолютна монархія. Правління Генріха IV Бурбона – укріплення абсолютизму, проведення політики протекціонізму. Державний устрій в період абсолютизму. Реформи Рішельє та Людовіка XIV. Джерела (кутюми, капітулярії, «Кутюми Бовезі», «Акт про відправлення правосуддя», «Звід канонічного права», міське право, практика Паризького парламенту) та характерні риси права. Судоустрій.

Тема 2. Держава і право феодальної Англії.

Розвиток феодальних відносин в Англії. Утворення англосаксонських держав. Державний лад Британії у англосаксонський період: село, сотня, графство, Вітенагемот, король. Нормандське завоювання та його вплив на суспільний і державний устрій Англії в XI – XII ст. Реформи Генріха II Плантагенета. Велика Хартія вольностей 1215 р. Утворення станово-представницької монархії. Парламент Англії: скликання, побудова та повноваження. Суспільні верстви у парламенті: дворянство, духовенство, міщани. Державний устрій: король, королівська Рада, шеріф, мери. Виникнення і особливості англійського абсолютизму. Зміни в суспільному ладі та державному устрої. Король, парламент, Таємна рада. Зоряна палата. Правління Генріха VIII – заснування англіканської церкви. Характерні особливості джерел права: звичаєве право, статuti англійського парламенту, ордонанси королів, розвиток права в роботах видатних юристів. Судовий прецедент. Судовий процес. Поява правозахисників: баристер та соліситор.

Тема 4. Держава і право феодальної Німеччини.

Утворення і розвиток феодальної держави в X – XII ст. Три етапи історії феодальної держави і права Німеччини. Реформи Генріха Птахолова. Розряди німецького феодального суспільства: військовий (лицарський) та податний (селянський). Оттон I та створення Священної Римської імперії німецької нації. Виникнення та особливості станово-представницької монархії. Рейхстаг – імперські збори світських та духовних осіб. «Золота Булла» Карла IV Люксембурга – закріплення порядку обрання німецького короля. Селянська війна та реформація. «Імперська ідея» Карла V Габсбурга. Вестфальський трактат. Становлення князівського абсолютизму. «Освічений абсолютизм» Австрії. Поліцейська держава в Пруссії. Особливості розвитку феодального права в Німеччині. Джерела права: збірники звичаєвого права («Саксонське зерцало», «Швабське зерцало»), кодекс «Кароліна», практика Берлінського Верховного суду.

Тема 5. Арабський Халіфат.

Особливості становлення класового суспільства і держави в арабів. Пророк Магомет. Омейядська та Аббасидська династії. Занепад Арабського Халіфату. Суспільний лад. Особливості правового статусу особи за шаріатом. П'ять обов'язків мусульманина. Основні течії ісламу: суніти, шіїти.

Організація держави і влади. Теократія. Органи влади: халіф, муджанхіри та ансари, везір. Суд за Кораном. Судовий процес та види покарань. Джерела мусульманського права (шаріату): Коран, Сунна, доктрина. Характеристика окремих галузей права.

Тема 6. Держава і право західних і південних слов'ян.

Виникнення і розвиток феодальної держави в Польщі. Княжіння Мешко – об'єднання польських земель. Прийняття християнства. Суспільний устрій: магнати, духовенство, закупи, ратаї, гості. Державний устрій: Великий князь, Сейм (сенат та посольська ізба). Ліберум-вето. Радомська конституція. Люблінська унія. Річ Посполита. Польська правда – писаний звод правових звичаїв. Виникнення і розвиток феодальної держави у Чехії. Князівство Само – об'єднання чесько-моравських племен. Велика Моравська держава. Виділення Чеського князівства. Дворянська демократія у Чехії. Станово – представницька монархія XV – поч. XVI ст. Приєднання Чехії до складу Австрії. Особливості права Чехії. Особливості виникнення і розвитку феодальної держави у Болгарії. Союз «Семи слов'янських племен». Розквіт Першого Болгарського царства при князі Симеоні. Період

панування Візантії. Друге Болгарське царство: князь, рада знаті, збори «всього народу». Основні риси права. «Закон судний людям» - пам'ятка права IX ст. Виникнення і розвиток феодалної держави у Сербії. Об'єднання сербських регіонів у XI ст. Розквіт Сербської держави при Стефані Душані. Державна влада: король, присутственний собор. Суспільний лад: великі і малі властали і влателічі, меропхи (залежні селяни), серби (вільні селяни), отроки. Адміністративний поділ: округи, жупи, села. Законник сербського короля Стефана Душана.

Змістовий модуль 3. Буржуазна держава і право.

Тема 1. Виникнення і розвиток буржуазної держави і права в Англії.

Передумови, етапи та особливості англійської буржуазної революції. Правління Карла I. «Петиція про права». «Велика ремонстрація». Політичні партії в парламенті Англії періоду революції. Проголошення республіки. Протекторат О. Кромвеля. «Інструмент управління». Державний устрій. Реставрація монархії. Карл II Стюарт. Розвиток конституційної монархії і парламенту в XVII – XIX ст. Престолауспадкування та політична криза 1679 – 1681 рр. Безпарламентське правління. «Habeas Corpus Act». «Славетна революція». Формування двопартійної системи в Англії. Конституційні акти. «Білль про права». Зміни в державному устрої в кінці XIX – на початку XX століття. Промислова революція. «Народна хартія». Вікторіанська епоха. Уряди консерваторів та лібералів. Колоніальна політика Великобританії. Боротьба за самоуправління Ірландії. Основні джерела права: загальне право, справедливість, статутне право. Риси права. Формування нових галузей права.

Тема 2. Виникнення і розвиток держави і права США.

Економічне і політичне становище північно-американських колоній Англії. I Континентальний конгрес. «Декларація прав і потреб колоній». Революційна війна за незалежність. Декларація незалежності 1776 року. Створення конфедерації. «Статті Конфедерації». Конституція США 1787 року: історія прийняття та основні положення. Перший цикл поправок до Конституції. Білль про права 1791 року.

Причини та хід громадянської війни 1861-1865 р.р. Відміна рабства. «Чорні кодекси». Другий цикл поправок до конституції. Реконструкція Півдня. Формування двопартійної системи США. Адміністративно-територіальний поділ і органи управління. Зміни в державному устрої США у другій половині XIX століття. Політика сегрегації.

Тема 3.. Утворення і розвиток буржуазної держави і права у Франції.

Буржуазна революція 1789-1794 р.: причини та основні етапи. «Декларація прав людини і громадянина». Конституція 1791 р. – проголошення конституційної монархії. Проголошення першої республіки. Якобінська диктатура. Термідоріанський переворот. Конституція 1795 року. Конституція 1799 року. Державний переворот 1799 року. Проголошення імперії і її падіння. Особливості політики Наполеона. Віденський конгрес 1814 – 1815 рр. Реставрація монархії Бурбонів. Хартія 1814 року. «Сто днів» Наполеона. Революція 1848 року і проголошення Другої республіки. Друга французька імперія. Конституція 1870 року. Правління Наполеона III. Революція 1870 року та проголошення Третьої республіки. Паризька Комуна: проголошення, діяльність, державний лад та характеристика основних нормативних актів. Судові та правоохоронні органи Комуні. Конституційні закони 1875 року. Демократичні та реакційні тенденції суспільно-політичного розвитку Франції II половини XIX – початку XX ст.

Джерела і основні риси права. Цивільний кодекс 1804 року. Кримінальний кодекс 1810 року.

Тема 4. Виникнення і розвиток буржуазної держави і права у Німеччині.

Виникнення буржуазної держави. Окупація Німеччини Наполеоном I. Німецька конфедерація. Рейнський Союз. Німеччина після Віденського конгресу. Створення Німецького Союзу 8 червня 1815 року. Революція 1848 року і її вплив на розвиток німецьких держав. Північно – німецький Союз – наступник Німецького Союзу. Органи управління: президент, союзний канцлер, Союзна Рада, Рейхстаг. О. Бісмарк.

Утворення Німецької імперії 9 грудня 1870 року у складі 22 монархій, 11 герцогств, 7 князівств, 3 вільних міст. Конституція 1871 року. Джерела права: Німецьке Цивільне Уложення, Пруський кримінальний кодекс, Баварський кримінальний кодекс, Кримінальне Уложення. Характерні риси права: відсутність єдиного законодавства, використання рецептованого римського права, дія звичаєвого права.

Змістовий модуль 4. Держава і право новітнього часу.

Тема 1. Держава і право США Новітнього періоду.

Централізація державної влади. Новий курс президента Ф.Д. Рузвельта. Участь США у Другій світовій війні та післявоєнних перетвореннях у Європі. «Холодна війна». Зміни в конституції. Реакційне законодавство середини ХХ століття. Концепція «індустріального суспільства» Дж. Ф. Кеннеді. Економічні реформи Л. Джонсона. Президентство Р. Ніксона. Партийна система і її вплив на формування державних органів. Структура органів влади США. Система стримувань та противаг. Лоббі. Місцеве управління та взаємовідносини з федеральними органами влади. Суд: федеральні суди та суди окремих штатів. Поліція. ФСБ та ЦРУ. Характеристика основних джерел і галузей права.

Тема 2. Держава і право Німеччини Новітнього періоду.

Листопадова революція 1918 року. I з'їзд Рад Німеччини. Скликання Установчих зборів та прийняття Веймарської Конституції. Зміни в державному ладі, політичному режимі та партійній системі.

Зародження нацизму. Встановлення фашистської диктатури. Зміни в державному ладі та праві. Режим третього Рейху. Підготовка до Другої світової війни. Берлінський пакт. Антигітлерівська коаліція. Крах фашистської диктатури. Потсдамські угоди. Нюрнберзький процес. Розділ Німеччини: проголошення Федеративної Республіки Німеччини та Німецької Демократичної Республіки. Конституція 1949 року. Державний лад ФРН та НДР. Проголошення Німецької демократичної республіки. Об'єднання Німеччини. Законодавство Німеччини після Другої світової війни. Структура органів правосуддя ФРН.

Тема 3. Держава і право Франції Новітнього періоду.

Зміни в державному устрої та політичному режимі між двома світовими війнами. Умови Версальського мирного договору для Франції. Велика депресія та політична нестабільність. Франція у Другій світовій війні. Режим «Віші». Падіння Третьої республіки. Державний устрій та політичний режим Четвертої республіки. Конституція 1946 року. Приєднання Франції до блоку НАТО. Державний устрій та політичний режим П'ятої республіки. Конституція 1958 року. Політика Ш. де Голля. Політичний курс Ф. Меттерана. Референдум 1992 року про приєднання до

Маастрихтського договору. Основні джерела та риси права Франції новітнього періоду.

Тема 4. Держава і право Великобританії Новітнього періоду.

Розвиток Великобританії між двома світовими війнами. Посилення ролі уряду у здійсненні влади. Вибірчі реформи 1918 та 1928 років. Вестмінстерський статут 1931 року. Створення Британської співдружності націй. Принципи взаємовідносин між країнами-членами Співдружності. Великобританія у Другій світовій війні. Політичний курс В. Черчілля. Повоєнна урядова політика. Великобританія – член НАТО. Націоналізація промисловості та фінансової сфери. Реформи конституційного права. Ольстерське питання. Особливості парламентської виборчої кампанії 2001 року. «Третій шлях». Зміни у структурі та роботі парламенту наприкінці ХХ століття. «Акт про народне представництво» 1983 року. «Акт про палату общин (управління справами)» 1978 року. Особливості права новітньої Англії.

3. Рекомендована література.

Базова

1. Джужа О.М. Історія держави та права зарубіжних країн. - К.: Правові джерела, 2002.
2. Брецько Ф. Історія держави і права України в схемах і таблицях // Історія України. – 2005. – №29-32.
3. Історія держави і права України. У 2-х част. / За ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина, В. Д. Гончаренка. – Київ, 2003.
4. Історія держави і права України: Підручник / За ред. А. С. Чайковського. – Київ, 2004.
5. Історія держави і права України: Акад. курс: У 2 т. / За ред.
6. В. Я. Тація, А. Й. Рогожина. — К., 2000.
7. Іванов В. М. Історія держави та права України: Навч. посіб.: У 2 ч. — К., 2002–2004.
8. Іванов В. М. Історія держави і права України: Навч. посіб. — К., 2004.
9. Іванов В. М. Практикум з історії держави і права України: Навч. посіб. — К., 2006.
10. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія: Навч. посіб. / За ред. В.Д. Гончаренка; кол. упоряд.: В.Д. Гончаренко, О.Д. Святоцький, М.М. Страхов, С.І. Пирогова. – К.: Ін Юре, 2002.
11. Історія держави і права зарубіжних країн: середні віки та ранній новий час: навч. посібник/ за ред. Б.И. Тищика. – Л.: Світ, 2006.
12. Музиченко П.П. Історія держави і права України. – Київ, 2006.
13. Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн.: Навчальний посібник. Вид. 4-те, доп. - К.: Атіка, 2004.
14. Кульчицький В.С., Тищик Б.Й. Історія держави і права України. – Київ, 2007.
15. Лещенко И.И. История государства и права зарубежных стран: Учебное пособие. – Донецк: ООО «Юг-Восток, ЛТД», 2006.
16. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн: Підруч. – 2-е вид., перероб. та доп. – К.: Ін Юре, 2003.
17. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн: Підруч. – Х.: Право, 1999.

18. Терлюк І. Я. Історія держави і права України. – Київ, 2006.1.
19. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. Навч. посіб. для студентів юрид. вузів та факультетів. - К.: Олан, 2001.
20. Хрестоматія з історії держави і права України. У 2-х т. / За ред. В.Д. Гончаренка. – Київ, 2003.
21. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн. – У 2 т. / За ред. В.Д. Гончаренка. – К.: Ін Юре, 1998.
22. Хрестоматія з історії держави і права України: Навч. Посіб. / Упоряд.: А. С. Чайковський (кер.) та ін. – Київ, 2003.
23. Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн. - К.: Каравела, 2003

Допоміжна

1. . Історія української Конституції. Упорядники: А. Слюсаренко, М. Томенко. - Київ, 1997.
2. . Васильєв Л.С. История Востока. В 2-х т.: Учебник. - М.: Высш. шк., 2005.
3. . Коментар до Конституції України.- Київ, 1996.
4. . Конституція незалежної України. У 3-х томах. Документи, коментарі, статті. Упорядники: Головатий С., Юзьков Л.- Київ, 1995.
5. . Копиленко О.Л., Копиленко М.Л. Держава і право України. 1917-1920.- Київ, 1997.
6. . Кульчицький В. С., Бойко І. Й. Генезис та еволюція української конституції. Навчальний посібник для студентів юридичного факультету. - Львів, 2007.
7. . Полонська-Василенко Н. Історія України. 1990-1923 рр.- Київ, 1991.
8. . Нагаєвський І. Історія Української держави двадцятого століття. - Львів, 1993.
9. . Субтельний О. Україна. Історія. - Київ, 1991.
10. . Страхов М.М. Основні закономірності становлення буржуазної держави і права у провідних країнах Європи і в Північній Америці. – К.: Навч. метод. каб. вищ. освіти, 1991.
11. Єрмолаєв В.М., Козаченко А.І. Органи влади і управління Української держави (друга пол. ХУІІ - ХУІІІ ст.). - Х.: Право. 2002.
12. Переяславська рада 1654 р. Історіографія та дослідження. - К.: Смолоскип, 2003.
13. Єрмолаєв В.М. Вищі представницькі органи влади в Україні (історико-правове дослідження). – Х.: Право, 2005. – 272 с.
14. Кривцун І.С. Організація Запорізького козацтва – формування основ самоврядування в Україні // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – Х., 2005.–Вип.29.–С.241-247.
15. Козаченко А. Державне право України другої половини ХУІІ – початку ХУІІІ ст. // Вісник Академії правових наук України. – Х., 2004. – №4(39). – С. 47-53.
16. Гончаренко В.Д. Органи земського самоврядування в Україні у другій пол. ХІХ - на поч. ХХ ст. // Держ. буд-во та місц. самоврядування. - Х.: Право, 2003. - Вип. 6. - С. 132-152.
17. Мікула О. Апарат управління Галичиною і Буковиною за австрійською Конституцією 1867 року // Право України. - 2002. - № 5. - С. 140-142.

18. Гончаренко В.Д. Зміни в системі центральних органів влади Росії внаслідок буржуазно-демократичної революції 1905-1907 рр. // Вісник Академії правових наук. – Х., 2005. – № 2(41). – С. 51-64.
19. Тищик Б.Й. Західноукраїнська Народна Республіка (1918-1923). Історія держави і права. – Львів, 2004.
20. Шевчук В.Д., Тараненко М.Г. Історія української державності: курс лекцій. – К.: Либідь, 2004.
21. Закон України „Про голодомор 1932-1933 рр. в Україні” від 28.11.2007, № 376-V // ВВР. – 2006. - № 50. – Ст. 504.
22. Єфіменко Г.Г. Радянська модернізація 1920-1930-х рр. // Український історичний журнал. – 2002. – № 5. – С. 3-24.
23. Слюсаренко А.Г., Гусев В.Т. Новітня історія держави і права України (1900-2000). – К., Просвіта. – 2000.
24. Мироненко О. Спроби обґрунтування засад захисту радянських конституцій 20-30-х років в офіційних колах СРСР та УРСР // Вісник Конституційного Суду України. – 2005. – № 5. – С. 105-118.
25. Тимцуник В. Своєрідність викриття культу особи як головного знаряддя у боротьбі за владу напередодні ХХ з'їзду КПРС // Вісник Української Академії державного управління при Президентові України. – 2003. – № 1. – С. 50-58.
26. Корнєєв А. Створення Конституції України (етапи становлення) // Вісник Конституційного Суду України. – 2005. – № 3. – С. 53-62.

Інформаційні ресурси

- <http://homo-sapiens.com.ua/leksiya/istoriya-derzhavi-i-prava-zarubizhnih-krayin.html>
- <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/671/>
- http://kneuinforod.ru/storya_derzhavi_prava_zarubzhnih_kran
- http://pravnyk.info/spb_idpu.html
- <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/books/book-682.htm>
- <http://ukrhistoria.at.ua/publ/37-1-0-202>
- http://pravo.biz.ua/category/istoriya_dergavy_i_prava_zarubizhnyh_krajn/
- <http://www.student-lib.net/index.php?page=0-13>

10. Форма підсумкового контролю успішності навчання екзамен

11. Засоби діагностики успішності навчання

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному і тестовому контролю.

Критерії оцінювання знань та вмінь студентів

A5 (відмінно) Студент має глибокі міцні і системні знання з усього теоретичного курсу, може чітко сформулювати дефініції, використовуючи відповідну термінологію, вільно володіє понятійним апаратом, знає основні проблеми загальних основ історичної науки, її мету, структуру та завдання.

Студент вільно володіє отриманими знаннями і використовує їх для вирішення поставленої проблеми., виявляє розуміння історичних процесів, буде аргументовані висновки, дає характеристику історичних подій і процесів при використанні різних джерел інформації. Студент володіє глибокими та міцними знаннями, може вільно висловлювати власні судження і впевнено їх аргументує, може не лише розкрити процеси і явища певного періоду але і дослідити їх у ретроспективі. Демонструє навички використання знань, здобутих при вивченні інших дисциплін. Чітко розуміє актуальність використання історичного досвіду минулого.

В 4,5 (добре) Студент в достатній мірі оперує учбовим матеріалом, узагальнює окремі факти і формулює нескладні висновки, обґрунтовуючи їх конкретними фактами з історії держави та права України. Студент має міцні ґрунтовні знання, але може допустити неточності в формулюванні, незначні понятійні неточності у визначеннях, хронології та класифікації. Може дати порівняльну характеристику однорідних історичних подій, проаналізувати правові джерела різних епох історії України, встановлює синхронність подій в межах однієї теми, вміє узагальнювати отримані знання. Показує доволі високий рівень юридичного світогляду, тобто вміння бачити певний випадок крізь призму права.

С 4 (добре) Студент знає програмний матеріал повністю, в цілому послідовно і логічно, самостійно відтворює учбовий матеріал теми, демонструє розуміння історичної термінології, надає загальну характеристику явища (причини, значення, наслідки), виділяє окремі ознаки подій і процесів. Студент може допустити незначні помилки у визначенні дати певних подій. Використовує наведені у літературі документи як джерело знань, в цілому правильно використовує історичні поняття і може дослідити їх логіку у сучасному контексті.

DE 3,5;3 (задовільно) Студент знає основні теми курсу, має уявлення про державотворчі процеси в Україні, перебіг історичних подій, загальну концепцію становлення правової системи, але його знання мають фрагментарний характер, іноді не підкріплені прикладами. Замість чіткого термінологічного визначення пояснює теоретичний матеріал на побутовому рівні. Має прогалини в теоретичному курсі. Не здатен самостійно провести аналіз історичних подій, не розуміє актуальності при використанні історичного досвіду минулого.

X2 (незадовільно) з можливістю повторного складання Студент має фрагментарні знання з усього курсу. Не володіє термінологією, оскільки понятійний апарат не сформований. Не вміє викласти програмний матеріал. Мова невиразна, обмежена, розкриття основних процесів та понять відбувається на побутовому рівні. Практичні навички на рівні розпізнавання.

F1 (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни Студент повністю не знає програмного матеріалу, не працював в аудиторії з викладачем або самостійно.

ІСТОРІЯ ВЧЕНЬ ПР ДЕРЖАВУ І ПРАВО

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни **історія вчень про державу і право** складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки **бакалавр** напряму (спеціальності) **6.030401 Правознавство**

Предметом вивчення навчальної дисципліни є історія розвитку теоретичних знань (теорій, вчень, ідей, концепцій, доктрин) про державу і право з метою виявлення умов їх виникнення, опису змісту окремих вчень, зв'язків і відмінностей, а також основні історичні закономірності розвитку теоретичного юридичного знання.

Міждисциплінарні зв'язки:

Історія вчень про державу і право пов'язана, у першу чергу, з іншими теоретичними й історичними дисциплінами, а також гуманітарними науками, проте результати можуть використовуватися й у нормативних і прикладних юридичних дисциплінах.

Результати досліджень, що проводяться в рамках даної дисципліни мають безпосереднє значення для пояснення і визначення перспектив розвитку теоретичних і історичних юридичних дисциплін.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Історія правових і політичних вчень: закономірності та періодизація.
2. Формування раціоналістичних концепцій політики права.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни **історія вчень про державу і право** є

виявлення умов виникнення теорій, вчень, ідей, концепцій, доктрин про державу і право, опису змісту окремих вчень, зв'язків і відмінностей, а також основних історичних закономірностей розвитку теоретичного юридичного знання.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни **історія вчень про державу і право** є

теоретичні:

- дати глибокі міцні і системні знання основних політико-правових доктрин;
- ознайомити з досягненнями світової політико-правової думки;
- узагальнити історичний досвід управління суспільством і державою на різних етапах історичного розвитку.

практичні:

- формування вмінь аналізувати історико-теоретичний зміст політико-правового вчення;
- визначати актуальні програмні положення політико-правових вчень з точки зору оцінки сутності держави і права, політичних цілей, задач, методів їх досягнення;
- показати наступність і новизну в розвитку політико-правових доктрин.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:
знати :

- зміст основних політико-правових доктрин в органічному взаємозв'язку з особливостями різних епох;
 - понятійно-категоріальний апарат при рішенні питань щодо походження держави і права, закономірностей їх розвитку;
 - періодизацію історії вчень про державу і право;
- вміти :**
- аналізувати логіко-теоретичну основу політико-правового вчення
 - визначати актуальні програмні положення політико-правових вчень з точки зору оцінки сутності держави і права, політичних цілей, задач, методів їх досягнення
 - порівнювати правові явища, визначати актуальні здобутки юридичного досвіду,
 - використовувати знання основних творів політичних мислителів;
 - визначати актуальність програмні положення політико-правових вчень для сучасності.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться: 90 години/2.5 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Історія правових і політичних вчень: закономірності та періодизація.

Тема 1. Предмет і метод історії правових і політичних вчень).

Історія вчень про державу і право в системі юридичних дисциплін. Поняття і структура політико-правових доктрин. Періодизація історії політичних і правових вчень. Закономірності історії про державу і право. Критерії оцінки політико-правових доктрин.

Тема 2. Правові та політичні вчення у рабовласницьких державах.

Виникнення та еволюція світової політичної думки. Суспільно-політичні уявлення Давнього світу. Політичні доктрини античності. Політико-правова програма Платона. Політико-правові вчення Аристотеля – логіко-понятійний аналіз політичних інститутів і політичних процесів. Етап поступового занепаду давньогрецької державності. Політичні вчення рабовласницької аристократії та демократії в Давньому Римі. Римське право і політика. Політико-правова доктрина Цицерона. Програма стоїцизму.

Тема 3. Політико-правова думка епох раннього християнства і Середньовіччя.

Політичні ідеї раннього християнства. Зародження і розвиток теократичних вчень. Політико-правові ідеї ересі Середньовіччя. Державно-правове вчення Фоми Аквінського. Середньовічні юристи. Вчення про закони і державу М.Падуанського.

Тема 4. Проблеми теорії політики в епоху Відродження.

Особливості ранньобуржуазної політико-правової ідеології. Політичні і правові вчення епохи ранніх буржуазних революцій. Вчення Н.Макіавеллі про державу і право. Політико-правові ідеї утопічного соціалізму (Т.Мор, Т.Кампанелла). Політико-правові вчення періоду ранніх антифеодальних революцій. Вчення Т. Гоббса про державу і право. Політико-правова програма Д. Локка.

Змістовий модуль 2. Формування раціоналістичних концепцій політики права.

Тема 1. Становлення політико-правової думки Нового часу.

Ідеологія Просвітництва XVII – XVIII ст. Раціоналістичне трактування політики в працях французьких просвітників. Політико-правова програма Вольтера. Вчення Ш.Монтеск'є про державу і право. Політико-правові погляди Ж.-Ж. Руссо.

Тема 2. Політичні і правові вчення в США періоду боротьби за незалежність.

Становлення радикального демократичного напрямку політичної ідеології XVIII ст. в США. Зміст політико-правової програми Т. Пейна. Політичні і правові погляди Т. Джефферсона. Політико-правові вчення Д.Медісона. Політико-правові погляди О.Гамільтона.

Тема 3. Політико-правові вчення в Німеччині у XVIII-XIX ст.

Філософська основа політико-правових поглядів І. Канта. Особливості право розуміння, підходів до класифікації форм правління І.Канта. Концепція правової держави І.Канта. Концепція філософії права Г.-В. Гегеля. Гегель про суть права, держави, влади, громадянського суспільства.

Тема 4. Політико-правове вчення Огюста Конта.

Формування теорії соціологічного позитивізму. Вчення О. Конта про позитивну філософію. Зміст соціології як соціальної статистики і соціальної динаміки. Програма переходу і формування соціократії О. Конта.

Тема 5. Зародження і розвиток політичної думки в Україні.

Суспільно-політична думка Київської Русі. Політична концепція у Києво-Могилянській академії (П.Могила, С. Яворський, Ф. Прокопович). Проблема державно-політичного устрою у Конституції П.Орлика 1710 р. Вчення українських просвітників про суспільство і державу. Кирило-Мефодіївське товариство про державно-політичний устрій України (Т.Шевченко, М.Костомаров). Проблема демократії держави та політичні відносини у суспільній думці України другої половини XIX ст. (М. Драгоманов, С.Поролинський, І.Франко, М.Грушевський).

3. Рекомендована література.

Базова

1. Безродний Є.Ф., Уткін О.І., Історія політичних вчень : навч посіб. – К. ВД «Професіонал», 2006.
2. Градский В.Г. История политических и правовых учений. : учеб. – М.: Проспект,2005.
3. История правовых и политических учений : учеб. для вузов / под. ред. О.Э. Лейста. – Зерцало, 2006.
4. Марченко М. Н., Мачин И.Ф., История политических и правовых учений : учеб. пособие – М. : Проспект, 2008.
5. Світова класична думка про державу і право. Навч. Посіб./ Є.Ф. Безротний (керівник).- К. : Юрінком Інтер, 1999.

Допоміжна

1. Антология мировой политической мысли : в 5 т. – М., 1997.
2. Антология мировой правовой мысли : в 5 т. – М., 1999

3. Антологія лібералізму і політико-правничі вчення та верховенство права / Науч. ред. С.Головатий. – К., 2008
4. Аристотель. Политика. Афинская полития.: Т.4. – М., 1997.
5. Гегель Г.-В.-Ф. Политические произведения. – М., 1987.
6. Гегель Г.-В.-Ф. Философия права.- М., 1990.
7. Дорошенко Д. Нарис історії України. У 2-х т. – К., 1991.
8. Драгоманов М. Вибране. – К., 1991.
9. Кухта Б.З. З історії української політичної думки. – Львів, 1991.
10. Локк Дж. Два трактата о правлении / Сочинения.- Т.3. – М., 1987.
11. Макиавелли Н. Государь.-К.,1990.
12. Мироненко О.М. Права і свободи людини у доробку українських мислителів ХІХ ст.- початку ХХ століття. – К., 1995.
13. Нерсесянц В.С.(відп. ред.) История политических и правовых учений.- М.,2002.
14. Платон. Держава.- К., 2000.
15. Політологія. Кінець ХІХ – перша половина ХХ ст.: Хрестоматія / За ред. О.І. Сомківа.- Львів, 1996.
16. Селінов В.Г., Шульженко Ф.П. Формування ідеї громадянського суспільства та правової держави в західноєвропейській філософії ХVІІ – ХVІІІ століть. – К., 1995.
17. Український парламентаризм : минуле і сучасне / Ю.С. Шемшученко, О.М. Мироненко, В.Ф. Погорілко та ін. – К., 1993.
18. Філософія політики : Хрестоматія : У 4 т./ Авт.-упоряд. В.П. Андрущенко (кер.) та ін. – К., 2003. –Т.1, Т.2, Т.3.
19. Шульженко Ф.П., Андрусак Т.Г. Історія політичних і правових вчень. – К.,1999.

12. Форма підсумкового контролю успішності навчання диференційований залік

13. Засоби діагностики успішності навчання

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається письмовому і тестовому контролю.

Критерій оцінювання знань та умінь студентів

A5 (відмінно) Студент має глибокі міцні і системні знання з усього теоретичного курсу, може чітко сформулювати дефініції, використовуючи відповідну термінологію, вільно володіє понятійним апаратом, знає основні проблеми загальних основ історичної науки, її мету, структуру та завдання. Студент вільно володіє отриманими знаннями і використовує їх для вирішення поставленої проблеми., виявляє розуміння історичних процесів, буде аргументовані висновки, дає характеристику історичних подій і процесів при використанні різних джерел інформації. Студент володіє глибокими та міцними

знаннями, може вільно висловлювати власні судження і впевнено їх аргументує, може не лише розкрити процеси і явища певного періоду але і дослідити їх у ретроспективі. Демонструє навички використання знань, здобутих при вивченні інших дисциплін. Чітко розуміє актуальність використання історичного досвіду минулого.

В 4,5 (добре) Студент в достатній мірі оперує учбовим матеріалом, узагальнює окремі факти і формулює нескладні висновки, обґрунтовуючи їх конкретними фактами з історії вчень про державу та право. Студент має міцні ґрунтовні знання, але може допустити неточності в формулюванні, незначні понятійні неточності у визначеннях, хронології та класифікації. Може дати порівняльну характеристику однорідних історичних подій, проаналізувати правові джерела різних епох історії, встановлює синхронність подій в межах однієї теми, вміє узагальнювати отримані знання. Показує доволі високий рівень юридичного світогляду, тобто вміння бачити певний випадок крізь призму права.

С 4 (добре) Студент знає програмний матеріал повністю, в цілому послідовно і логічно, самостійно відтворює учбовий матеріал теми, демонструє розуміння історичної термінології, надає загальну характеристику явища (причини, значення, наслідки), виділяє окремі ознаки подій і процесів. Студент може допустити незначні помилки у визначенні дати певних подій. Використовує наведені у літературі документи як джерело знань, в цілому правильно використовує історичні поняття і може дослідити їх логіку у сучасному контексті.

3,5 (D) задовільно - студент знає основні проблеми курсу, перебіг історико-політичних подій, але його знання мають загальний характер. Замість чіткого володіння понятійним апаратом політології пояснює теоретичні проблеми на побутовому рівні і прикладах. Має прогалини в знаннях першоджерел та вміннях аналізувати сучасні політичні процеси і явища.

3 (E) задовільно -. Студент знає основні теми курсу, має уявлення про державотворчі процеси, перебіг історичних подій, загальну концепцію становлення правової системи, але його знання мають фрагментарний характер, іноді не підкріплені прикладами. Замість чіткого термінологічного визначення пояснює теоретичний матеріал на побутовому рівні. Має прогалини в теоретичному курсі. Не здатен самостійно провести аналіз історичних подій, не розуміє актуальності при використанні історичного досвіду минулого.

X2 (незадовільно) з можливістю повторного складання Студент має фрагментарні знання з усього курсу. Не володіє термінологією, оскільки понятійний апарат не сформований. Не вміє викласти програмний матеріал. Мова невиразна, обмежена, розкриття основних процесів та понять відбувається на побутовому рівні. Практичні навички на рівні розпізнавання.

F1 (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни Студент повністю не знає програмного матеріалу, не працював в аудиторії з викладачем або самостійно.

РИМСЬКЕ ПРАВО

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни **римське право** складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки **бакалавр** напрямку (спеціальності) **6.030401 Правознавство**

Предметом вивчення навчальної дисципліни є етапи розвитку римського права, основні системи римського права та його роль у розвитку права наступних суспільних формацій.

Міждисциплінарні зв'язки:

Дисципліна “Римське право” має тісний зв'язок з такими юридичними дисциплінами, як теорія держави і права, історія держави і права, латинська мова, логіка. Успішно опанувавши курс, студенти зможуть використовувати свої знання при подальшому вивченні курсів господарського, сімейного, цивільного, цивільно-процесуального права та ін.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Поняття, особливості та джерела римського права.
2. Зобов'язальне та договірне права стародавнього Риму.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни **римське право** є сприяння формуванню юридичного світогляду, здатності бачити певні факти крізь призму права в його юридичній інтерпретації.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни **римське право** є теоретичні:

- вільне володіння загальноновизнаними афоризмами, висловлюваннями, термінами, що свідчить про високу правову культуру і значно полегшує спілкування юристів різних країн;
- розширення кругозору юриста та надання нового забарвлення погляду на правову форму, закладення бази для творчого відношення до юридичних конструкцій в практичній роботі.

практичні:

- вивчення римської юридичної термінології і тої соціальної реальності, яку вона визначала в різні епохи;
- дослідити становлення та розвиток основних категорій та термінів, таких як “реституція”, “віндікація”, “негаторний позов”, “делікт”, “новація”, “оферт”, “акцепт”, які давно стали загальноновживаними в національному і міжнародному житті.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- загальнотеоретичні положення щодо основних причин виникнення та особливостей розвитку римського цивільного права,
- основні принципи римського права,
- юридичну термінологію,

- поняття і зміст основних інститутів римського права, його історичну роль і значення для сучасної юридичної науки і практики.

вміти :

- аналізувати юридичну природу інститутів римського цивільного права у порівнянні з реаліями чинного законодавства;
- користуватися латинськими юридичними термінами,
- відмежувати цивільні майнові відносини від інших майнових відносин,
- застосовувати здобуті знання під час вирішення практичних завдань,
- самостійно поповнювати і поглиблювати свої знання,
- визначати, обґрунтовувати і відстоювати свою правову позицію.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 108 години/3 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Поняття, особливості та джерела римського права.

Тема 1. Поняття та предмет римського цивільного права.

Предмет курсу "Основи римського приватного права". Етапи розвитку римського приватного права та їхня характеристика. Критерії поділу римського права на приватне і публічне. Основні системи римського приватного права: jus civile, jus gentium, jus praetorium та їхня характеристика. Рецепція римського приватного права та його роль у розвитку права наступних суспільних формацій. Значення вивчення римського приватного права. Формування та основні етапи розвитку римського права. Поділ на цивільне (таке, що має на увазі вигоди окремих осіб) та публічне (звернене до статусу Римської держави) право. Характерні риси та особливості римського права. Періодизація римського права.

Тема 2. Джерела права.

Поняття та види джерел права. Преторське право – застосування юридичних новацій. Цивільне право – суто національні норми. Право народів – можливість застосування правових норм інших народів. Форми позитивного права. Звичаєве право. Закон. Едикти магістратів. Плебісцит. Постанови Сенату. Конституції принципів. Діяльність римських юристів. Кодифікації римського права: Інституції Гая, Кодекс Грегоріана, Кодекс Феодосія, Кодекс Юстиніана. Казуси. Дігести.

Тема 3. Право осіб.

Особа. Суб'єкти та об'єкти права. Поняття та основні елементи правоздатності у римському цивільному праві. Зміст елементів правоздатності: статус свободи, статус громадянства, статус сім'ї. Обмеження правоздатності: максимальне, медіальне, мінімальне. Можливості відновлення повної правоздатності. Дієздатність у римській державі: вікові категорії та соціальний статус. Правовий статус окремих категорій осіб у Давньому Римі: квірити (римські громадяни), латини і переґріни, вільновідпущені, раби, колони. Юридичні особи в римському праві.

Тема 4. Сімейне право.

Римська патріархальна сім'я: загальна характеристика та особливості. Агнатська та когнатська спорідненість. Домовладика та його правовий статус.

Положення підвладних осіб. Право виходу з-під влади домовладки. Еманципація. Законний римський шлюб: визначення та умови вступу. Заручини. Види шлюбу: шлюб з чоловічою владою та шлюб без влади чоловіка. Правові відносини подружжя. Придане та його роль в римській сім'ї. Розлучення у різних формах законного римського шлюбу. Конкубінат. Правові відносини батьків і дітей. Батьківська влада. Усиновлення, узаконення. Опіка та піклування.

Тема 5. Захист прав у Давньому Римі.

Судовий процес та його види. Поняття і види позовів. Особливі засоби преторського захисту. Інтердикти.

Змістовий модуль 2. Зобов'язальне та договорне права стародавнього Риму.

Тема 1. Речове право.

Розмежування речових і зобов'язальних прав у римському цивільному праві. Поняття і класифікація речей. Речі тілесні і безтілесні. Манципні і неманципні речі. Рухомі та нерухомі речі. Подільні та неподільні. Складні і прості. Речі, визначені родовими ознаками та індивідуальні. Володіння: зміст, складові елементи. Відмінності володіння та держання. Володіння законне та незаконне. Похідне володіння. Обов'язки володільця. Набуття, перехід та втрата володіння. Захист володіння. Інтердикти.

Тема 2. Зобов'язальне право.

Поняття зобов'язань. Зобов'язальне право – правові відносини. Основи виникнення зобов'язань. Види зобов'язань в приватному праві Давнього Риму. Дольові і солідарні зобов'язання, активні і пасивні. Виконання зобов'язань. Критерії виконаного зобов'язання, розроблені римськими юристами: Забезпечення зобов'язань: поняття та види. Завдаток та його роль. Неустойка. Акцесорний договір. Застава. Поручительство. Регресний позов. Припинення зобов'язань, крім виконання. Новація. Залік. Перехід зобов'язання у разі смерті однієї зі сторін. Випадкова неможливість виконання зобов'язань: фізична та юридична.

Тема 3. Договори.

Поняття договору (contractus). Види угод: пакти і контракти. Договори строного права та договори доброї совісті. Односторонні та двосторонні договори. Умови дійсності договорів. Визначені та невизначені договори. Зміст договору. Суть договору. Елементи договору. Визначені та невизначені терміни. Чисті договори. Казуальні та абстрактні договори. Оферта. Акцепт. Представництво.

Вербальні (усні) договори. Літеральні (виконані шляхом записів у спеціальних книгах) контракти. Реальні контракти: позика, позичка, поклада, договір застави. Консенсуальні контракти. Безіменні контракти. Зобов'язання з ніби-договорів. Зобов'язання з деліктів. Зобов'язання з ніби-деліктів.

Тема 4. Спадкове прав Стародавнього Риму.

Поняття спадкового права. Види і форми спадкування в римському праві. Спадкування за заповітом. Умови дійсності заповіту. Поняття обов'язкової частки. Коло осіб, яким належала ця частка. Спадкування за законом (в квіритському праві, в преторському праві, за імператорським законодавством до Юстиніана, за законодавством Юстиніана). Спадкове представництво. Спадкова трансмісія. Прийняття спадщини. Права і обов'язки спадкоємців. Відповідальність спадкоємця за борги спадкодавця. Спадкова субституція та її види. Легат. Фідеїкоміс.

3. Рекомендована література

Базова

1. Бартошек М. Римское право :понятия, термины, определения. – М.,1989
2. Дождев Д.В. Римское частное право. – М.,1996
3. Дроніков В.Д. Римське приватне право. – К.,1960
4. Косарев А.И. Римское право. – М.,1986
5. Макарчук В.С. Основы римського цивільного права. – К., 2000
6. Новицкий И.Б. Римское право. – М.,1997
7. Новицкий И.Б. Основы римского гражданского права. – М.,1994
8. Омельченко О.А. Основы римского права, учебное пособие. – М.,1994
9. Підпригора О.А. Основы римського приватного права: підручник для студентів юрид. вузів та факультетів. – К.,1997
10. Римское частное право. Под ред. И.Б. Новицкого, И.С. Перетерского. – М.,1996
11. Савельев В.А. Римское частное право. – М.,1995
12. Скрипилев Е.А. Основы римского права. Конспект лекций. - М.,1998
13. Тищик Б.Й., Орач Є.М. Основы римського приватного права. Львів,1994
14. Харитонов Е.О. Основы римского частного права. – Ростов н\Д.,1999
15. Хутиыз Н.З. Римское частное право, учебник. – М.,1994
16. Черниловский З.М. Римское частное право: Элементарный курс. – М.,1997
17. Черниловский З.М. Учебник по римскому частному праву. – М.,1991

Допоміжна

18. Бирюков Ю.М. Государство и право Древнего Рима. – М.,1969
19. Дигесты Юстиниана. Избранные фрагменты в переводе и с примечаниями И.С.Перетерского. – М.,1984
20. Гай. Институции. Книги 1-4. Под ред. Л.Л.Кофанова, В.А.Савельева. – М.,1997
21. Галанза П.Н. Государство и право Древнего Рима. – М.,1989
22. Історія стародавнього світу. – К.,1976
23. Катрич В.М. Государство и право Древнего Рима. – К.,1974
24. Косарев А.И. Римское право. – М.,1986
25. Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн: Навчальний посібник. – К.,2001. – С. 55-77
26. Овруцкий М.В. Крылатые римские изречения. – К.,1962
27. Перетерский И.С. Дигесты Юстиниана. Очерки по истории составления и общая характеристика. – М.,1956
28. Савельев В.А. История римского частного права. – М.,1986
29. Темнова Е.И. Латинские юридические изречения. – М.,1996
30. Хрестоматия по истории Древнего Рима. Под ред. проф. В.И.Кузицина. – М.,1987
31. Хрестоматия по истории Древнего мира. Под ред. В.В.Струве. – М.,1983
32. Энгельс Ф. Происхождение семьи, частной собственности и государства. – М.,1982

INTERNET – ресурси (Основні Web-сторінки в INTERNET).

«Херсонський віртуальний університет» - сторінка кафедри теорії держави і права, римське право.

14. Форма підсумкового контролю успішності навчання екзамен

15. Засоби діагностики успішності навчання.

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному і тестовому контролю.

Критерії оцінювання знань та вмінь студентів

A5 (відмінно) - Студент має глибокі міцні і системні знання з усього теоретичного курсу, може чітко сформулювати дефініції, використовуючи відповідну термінологію, вільно володіє понятійним апаратом, знає основні проблеми загальних основ юридичної науки, її мету, структуру та завдання. Студент вільно володіє отриманими знаннями і використовує їх для вирішення поставленої проблеми., виявляє розуміння теоретичного матеріалу, буде аргументовані висновки, вмє наводити конкретні приклади, вільно застосовує отримані знання у розв'язанні конкретних казусів. Студент володіє глибокими та міцними знаннями, може вільно застосовувати отриману інформацію, демонструє вміння аналізувати певні формули юридичної науки (порівняння різних суджень провідних юристів Стародавнього Риму), може не лише розкрити сутність загальнотеоретичних питань але й навести конкретні факти. Демонструє навички використання знань, здобутих при вивченні інших дисциплін. Вміє правильно використовувати юридичну термінологію. Показує високий рівень юридичного світогляду, тобто вміння бачити певний випадок крізь призму права.

B 4,5 (добре) - Студент в достатній мірі оперує учбовим матеріалом, узагальнює окремі факти і формулює нескладні висновки, обґрунтовуючи їх конкретними прикладами, може змоделювати певну нескладну ситуацію і навести приклади її вирішення римськими і сучасними юристами Студент має в цілому міцні ґрунтовні знання, але може допустити неточності в формулюванні, незначні понятійні неточності у визначеннях та класифікації. В цілому самостійно встановлює причинно-спадкові зв'язки, вмє узагальнювати і застосовувати отримані знання при вирішенні казусів. Може дати порівняльну характеристику розвитку базових категорій в різні історичні періоди розвитку Римської держави.

C 4 (добре) - Студент знає програмний матеріал повністю, в цілому послідовно і логічно, самостійно відтворює учбовий матеріал теми, демонструє розуміння юридичної термінології, підкріплює визначення кількома прикладами, із допомогою лекційного матеріалу розв'язує запропоновані казуси. Використовує наведені у літературі документи як джерело знань, в цілому правильно використовує юридичні поняття і може дослідити їх розвиток у процесі рецепції римської правової системи країнами світу.

DE 3,5;3 (задовільно) - Студент знає основні теми курсу, має основні уявлення про державний устрій і конституційні особливості країн світу, але його

знання мають фрагментарний характер, іноді не підкріплені прикладами. Замість чіткого термінологічного визначення пояснює теоретичний матеріал на побутовому рівні. Має прогалини в теоретичному курсі. Не здатен самостійно вирішити запропоновані казуси або змодельовати певні юридичні ситуації.

X2 (незадовільно) з можливістю повторного складання - Студент має фрагментарні знання з усього курсу. Не володіє термінологією, оскільки понятійний апарат не сформований. Не вміє викласти програмний матеріал. Мова невиразна, обмежена, розкриття основних процесів та понять відбувається на побутовому рівні. Практичні навички на рівні розпізнавання.

F1 (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни - Студент повністю не знає програмного матеріалу, не працював в аудиторії з викладачем або самостійно.

НОТАРІАТ ТА АДВОКАТУРА

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни **нотаріат та адвокатура України** складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки **бакалавр** напрямку (спеціальності) **6.030401 Правознавство**

Предметом вивчення навчальної дисципліни є поняття та завдання нотаріату, нотаріальні процесі і його стадії, структура нотаріату, джерела нотаріального процесу, Кодекс професійної етики нотаріусів України, історія зародження адвокатури, організація адвокатури в Україні, джерела та правове регулювання адвокатської діяльності, міжнародні правові документи, які регламентують діяльність адвокатури, визначення загальних принципів організації адвокатури.

Міждисциплінарні зв'язки:

«Нотаріат та адвокатура України» розкриває зміст правозахисної та правоохоронної функцій теорії держави і права. Захист прав та законних інтересів громадян і юридичних осіб, механізм їх реалізації як основне завдання нотаріату та адвокатури є напрямком курсу, який пов'язаний з проблемами конституційного права України, міжнародного публічного та цивільного права, порівняльного правознавства.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Нотаріат України.
2. Адвокатура України.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни.

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни **нотаріат та адвокатура України** є

вивчення закономірностей організації роботи нотаріусів та адвокатів, характеристика їх правового статусу в системі органів української держави, методів та прийомів адвокатської стратегії та тактики у різних видах судочинства.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни **нотаріат та адвокатура України** є

теоретичні:

- поняття та завдання нотаріату, структура нотаріату, джерела нотаріального процесу, Кодекс професійної етики нотаріусів України.
- організація адвокатури в Україні, джерела та правове регулювання адвокатської діяльності, загальні принципи організації адвокатури.

практичні:

- знання нотаріального процесу та його стадій, організація роботи державних нотаріальних контор;
- організаційні форми та види адвокатської діяльності,
- знання міжнародних правових документів, які регламентують діяльність адвокатури;
- придбання навичок публічного виступу і спілкування.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- предмет дисципліни, її структуру та основні категорії;
- виникнення та розвиток нотаріату та адвокатури;
- законодавчу базу, що є підґрунтям діяльності нотаріату та адвокатури;
- систему органів та посадових осіб, які вчиняють нотаріальні дії та забезпечують захист прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб.

вміти :

- аналізувати нормативно-правові документи, які застосовують нотаріуси та адвокати у своїй діяльності;
- складати та застосовувати процесуально-правові документи з нотаріату та адвокатури;
- готувати судові промови.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 години/2.5 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Нотаріат України.

Тема 1. Виникнення та становлення нотаріату

Виникнення та розвиток нотаріату в Україні, поняття та завдання нотаріату, нотаріальні процеси і його стадії, структура нотаріату, джерела нотаріального процесу, Кодекс професійної етики нотаріусів України.

Тема 2. Нотаріус

Поняття нотаріуса, вимоги до посади нотаріуса: стажування та кваліфікаційні іспити, вимоги до робочого міста нотаріуса, порядок видачі свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю, присяга нотаріуса, права та обов'язки нотаріуса, стажист нотаріуса та його права, порядок оскарження нотаріальних дій та відмови в їх вчинення.

Тема 3. Організація роботи нотаріальних органів

Організація роботи державних нотаріальних контор: керівництво державними нотаріальними конторами, їх утримання, оплата вчинюваних

нотаріальний дій, відповідальність державного нотаріуса, нотаріальні дії, що вчиняються державними нотаріусами. Приватна нотаріальна діяльність: реєстрація приватної нотаріальної діяльності, робоче місце приватного нотаріуса, оплата вчинювальних нотаріальних дій, заміщення, призупинення та припинення нотаріальної діяльності, нотаріальні дії, що вчиняються приватними нотаріусами.

Тема 4. Загальні правила вчинення нотаріальних дій

Місце та строки вчинення нотаріальних дій, встановлення особи яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії, перевірка дієздатності та правоздатності юридичної особи, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії, перевірка справжності підпису учасників правочинів та інших осіб, які вчиняють нотаріальні дії, нотаріальні акти, підписання нотаріально посвідчених правочинів, заяв та інших документів, вимоги до документів, що подаються для вчинення нотаріальної дії, реєстрація нотаріальних дій, видача дублікату нотаріально посвідченого документа.

Тема 5. Правила вчинення окремих видів нотаріальних дій.

Посвідчення правочинів: основні правила посвідчення правочинів, правочини, що посвідчуються в нотаріальному порядку, загальні правила посвідчення правочинів про відчуження житлового будинку, садиби, квартири, дачі, садового будинку, гаража, земельної ділянки та іншого нерухомого майна, посвідчення доручень, договорів про відчуження транспортних засобів.

Тема 6. Посвідчення заповітів та нотаріальні дії при спадкуванні. Вчинення нотаріальних протестів, нотаріальне зберігання

Порядок провадження по спадковій справі, посвідчення заповітів, порядок зміни і скасування заповітів, видача свідоцтв про право на спадщину, спадкування транспортного засобу виданого інваліду управлінням соціального захисту, спадкування майна після смерті реабілітованих громадян, посвідчення спадкових договорів, посвідчення договорів довічного утримання. Засвідчення вірності: копій, (фотокопій) документів і витягів з них, справжності підпису, вірності перекладу.

Змістовий модуль 2. Адвокатура України.

Тема 1. Адвокатура України та її завдання.

Історія виникнення та розвитку адвокатури, історія зародження адвокатури, організація адвокатури в Україні, джерела та правове регулювання адвокатської діяльності, міжнародні правові документи, які регламентують діяльність адвокатури, визначення загальних принципів організації адвокатури.

Тема 2. Основні положення Закону України «Про адвокатуру».

Поняття адвоката, організаційні форми та види адвокатської діяльності, професійні права адвоката, його обов'язки, помічник адвоката його права та обов'язки, адвокатська таємниця її зміст, правове значення, відповідальність за порушення адвокатської таємниці. Правила адвокатської етики: принципи адвокатської етики, компетентність та добросовісність, культура поведінки, відносини адвоката з клієнтом, форма та зміст угоди з клієнтом, порядок розірвання договірних відносин з клієнтом, гонорар та гонорарні відносини з клієнтом, відносини адвоката з судом та іншими учасниками судового процесу, відносини між адвокатом, відповідальність за порушення Правил адвокатської етики.

Тема 3. Аналіз окремих аспектів участі адвоката у окремих видах судочинства. Загальні засади участі адвоката у кримінальному судочинстві.

вступ адвоката в процес, допуск захисника до участі у кримінальній справі та знайомство його з матеріалами справи, тактика адвоката на досудовому слідстві, участь адвоката в допиті, при проведенні очної ставки, адвокат при пред'явленні обвинувачення, подання клопотань, надання доказів, участь захисника в суді, адвокатське дос'є, участь адвоката в судових дебатах, репліка, захисна промова адвоката та методологія її побудови.

Тема 4. Участь адвоката у цивільному процесі.

Особливості участі адвоката у цивільному процесі: підготовка цивільних справ до судового розгляду, право на пред'явлення позову, одержання доказів у цивільному процесі, підготовка заперечень проти позову, забезпечення позову, зустрічний позов, дія адвоката після оголошення рішення суду, участь адвоката в судових дебатах, репліка. Адвокат у нотаріальному процесі: адвокат на стадії виникнення нотаріальних правовідносин, участь та роль адвоката в стадії вчинення нотаріального провадження.

Тема 5. Правовий статус адвоката у господарському судочинстві.

Участь адвоката у суді першої інстанції: досудова підготовка справи, прийняття доручення, підготовка позовної заяви, участь адвоката під час перегляду судових рішень в апеляційному та касаційному порядку представництво в суді на інших стадіях господарського процесу.

Тема 6. Адвокат у Європейському суді з прав людини.

Право, що підлягає захисту за конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод, право на правову допомогу, правовий статус адвоката у Європейському суді з прав людини, діяльність адвоката на різних стадіях процесу Європейського суду з прав людини.

Тема 7. Роль та значення захисної промови адвоката в судових дебатах.

Підготовка та складання захисної промови, її структура, особиста та психологічна характеристика особи підсудного, виступ на судовому засіданні, репліка. Речі видатних адвокатів минулого часу та сучасності.

3. Рекомендована література

Базова

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», від 05.07.2012 № 5076-IV // Урядовий кур'єр від 05.09.2012. - № 159.
3. Сімейний кодекс України від 10.01.2003 р. із змінами і доповненнями до нього, Бюлетень Законодавства і юридичної практики України, вид. Київ, Юріком Інтер, №6, 2006 р.
4. Сімейне право, Нотаріат, Адвокатура, Суд, Центр правових досліджень Фурси, книга перша, вид. Київ. 2005 р.
5. Кримінальне і Кримінально - процесуальне законодавство, Журнал «Право і практика», №2-3 2007 р.

Допоміжна

1. «Адвокат» загальнодержавне періодичне видання. 2003. — №№ 3-5
2. «Адвокат». — 2008. — №№1-4.
3. Адвокат: навички професії, практичний посібник, за ред. Я.П. Зейкан, Київ КНТ, 2008 р.

4. Адвокатура в Україні, Збірник офіційних нормативних актів, вид. Спілка адвокатів України, Інститут адвокатури при Київському державному університеті імені Тараса Шевченка, Київ, Хрінком Інтер, 2000 р.
5. Адвокатура України, за навчальний посібник, за редакцією доктора юридичних наук В.К. Шкарупи, друге видання, Київ, «Знання» 2008 р.
6. Адвокатура України, навчальний посібник, Центр правових досліджень Фурси книга 1-а, Київ, видавець Фурса С.Я., Київ, КНТ, 2007 р. – 317 с.
7. Адвокатура України, навчальний посібник, Центр правових досліджень Фурси книга 2, видавець Фурса С.Я., Київ, КНТ, 2007. – 324 с.
8. Газета «Нотаріат Адвокатура Суд», вид. «Центр правових досліджень Фурси», 2006 р.
9. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», від 05.07.2012 № 5076-IV // Урядовий кур'єр від 05.09.2012. - № 159.
10. Захарова С. І Нотаріат та адвокатура України. -Херсон, 2010. - 87с.
11. Захарова С. І Програма тестових завдань з дисципліни "Нотаріат та адвокатура України". -Херсон:Видавництво ХДУ, 2008. - 24с.
12. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
13. Кримінальне і Кримінальне - процесуальне законодавство//Право і практика. – 2007. – №2-3.
14. Науково-практичний коментар до Закону України «Про адвокатуру», Бюлетень законодавства і юридичної практики, вид. К.: Юрінком Інтер, 2003. - № 7.
15. Нотаріат в Україні. -К.:Юрінком Інтер, 2006. - 320с.
16. Радзієвська Л.К., Пасічник С.Г. Нотаріат в Україні: Навч. посіб. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 528 с.
17. Сімейний кодекс України у редакції від 14.10.2011 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2947-14>
18. Фіолевський Д. П Адвокатура. -К.:Алерта, 2008. - 432с.
19. Фурса С. Я., Фурса Е. І Нотаріат в Україні. -К.:Вентурі, 1999. - 208с.
20. Цивільний Кодекс України. – Х.: ТОВ «Одисей», 2009. – 424с.
21. Цивільний процесуальний кодекс України. – Х.: ТОВ «Одисей», 2009. – 424 с.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання екзамен

5. Засоби діагностики успішності навчання

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається практичному і тестовому контролю.

Критерії оцінювання

1 (F) незадовільно - Знання з даної дисципліни повністю відсутні

2 (X) незадовільно - Студент не знає до кінця жодного питання, плутається в основних процесах та базових питаннях, не в змозі розкрити зміст основних загальнотеоретичних термінів.

3 (E) задовільно - Окремі фрагментарні правильні думки все ж не дозволяють поставити оцінку «добре», оскільки наявні суттєві прогалини і курс в цілому системно не засвоєно.

3,5 (D) задовільно - Відповіді на питання в цілому дані правильно, однак неповно. Логіка відповідей побудована недостатньо чітко. Пропущено ряд важливих деталей або навпаки під час відповіді затрунулись сторонні питання. Базова термінологія в цілому засвоєна.

4 (C) добре - Питання розкриті достатньо повно і правильно. Активна участь у дискусії з даного питання. Стосовно знання базової термінології зауважень немає, однак окремі суттєві дефекти логіки і змісту питань не дають змогу оцінити відповідь на «відмінно».

4,5 (B) добре - На всі питання дані достатньо правильні і точні відповіді. Студент демонструє ознайомлення з актуальними проблемами нотаріального процесу та організаційними формами адвокатської діяльності. Володіє знанням базової термінології, вмінням розкрити і прокоментувати зміст терміну.

5 (A) відмінно - Відповідь характеризується чіткою логікою і знанням матеріалу далеко за межами обов'язкового курсу. Точне розуміння меж кожного питання. Даються посилання на першоджерела – монографії і статті. Обґрунтована власна позиція з окремих проблем становлення і розвитку нотаріату та адвокатури України. Студент вміє розмежовувати компетенцію нотаріальних органів, загальні правила посвідчення угод, основи правового регулювання адвокатської діяльності. Відповідь відрізняє бездоганне знання базової термінології, вміння «розгорнути» термін у повноцінну відповідь з теми.

ДЕРЖАВНЕ ПРАВО ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни держане право зарубіжних країн складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавр напряму (спеціальності) 6.030401 Правознавство

Предметом вивчення навчальної дисципліни є суспільні відносини, які регулюються конституційним правом, та склалися в політичній, економічній, соціальній та інших сферах життя суспільства.

Міждисциплінарні зв'язки:

Для того, щоб краще зрозуміти проблеми конституційного права різних країн, студенти повинні добре засвоїти ключові питання таких дисциплін: „Теорія держави і права”. Розділи: форма (джерела) права, правотворчість, реалізація права, юридична відповідальність; „Історії вчень про державу і право”. Розділи: юснатуралізм, правовий позитивізм, легізм, історична школа права, психологічна школа; „Міжнародне публічне право”. Розділи: співвідношення міжнародного і національного права; „Порівняльне правознавство”. Розділи: порівняльно-правовий метод.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Загальні засади конституційного права зарубіжних країн
2. Основи конституційного права зарубіжних країн

1. Мета та завдання навчальної дисципліни.

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни **держане право зарубіжних країн** є

ознайомлення студентів-правознавців з основними теоретичними положеннями науки зарубіжного державного права та основами державного права зарубіжних країн.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни **юридична логіка** є теоретичні:

- засвоєння основних питань та термінів курсу;
- вивчення загальних принципів організації та функціонування державної влади в країнах світу;
- формування комплексного юридичного мислення;
- підготувати теоретичне підґрунтя для засвоєння галузевих юридичних дисциплін.

практичні:

- застосовувати здобуті теоретичні знання у процесі аналізу та моделювання політико-правових явищ та ситуацій;
- охарактеризувати актуальні проблеми розвитку сучасних державотворчих процесів у світі.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- основні категорії зарубіжного конституційного права (конституціоналізм, парламентаризм, федералізм та ін.);
- особливості конституційно-правових інститутів різних країн;
- принципи правового аналізу іноземного законодавства;

вміти :

- користуватись понятійним апаратом дисципліни;
- застосовувати на практиці історико - правовий та порівняльно-правовий методи вивчення іноземного законодавства;
- самостійно працювати з джерелами конституційного права зарубіжних країн.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 126 години/3.5 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Загальні засади конституційного права зарубіжних країн.

Тема 1. Конституції зарубіжних країн.

Поняття конституції. Різні підходи до визначень поняття конституції у сучасному конституційному праві. Юридична, фактична, соціальна конституція. Основні етапи конституційного розвитку сучасних держав. Демократизація принципів, норм та інститутів у світовому конституційному просторі. Зміст (наповненість правовим матеріалом), форма (спосіб організації та вираження правового матеріалу) і структура (внутрішній поділ на певні частини) конституцій. Конституціоналізм. Класифікація конституцій: писані та неписані, кодифіковані та не кодифіковані. Порядок прийняття та зміни конституцій в зарубіжних країнах. Ситуації, при яких приймається нова конституція: одночасно з утворенням нової держави, при умові глибоких структурних змін в державі. Способи прийняття нової конституції: установчим органом, референдумом, окроюванням, законодавчим представницьким органом або парламентом спільно з главою держави. Внесення змін та доповнень у конституцію. Конституції жорсткі та гнучкі. Конституційний контроль (нагляд): зміст, види та органи контролю.

Тема 2. Основні засади правового статусу особи.

Правовий статус особи як сукупність прав і свобод людини та громадянина, відображений у нормах усіх галузей права. Концепція прав людини і громадянина. Відмінності прав людини і прав громадянина у відповідних статтях конституцій зарубіжних країн. Позитивний та негативний способи конституційного формулювання прав, свобод та обов'язків. Приклади класифікацій прав і свобод в сучасній науці. Структура конституційного статусу людини і громадянина: громадянство; основні права, свободи та обов'язки; правові принципи; гарантії правового статусу. Поняття громадянства. Людина – особа – громадянин. Загальна декларація прав людини 1948р. Шляхи набуття громадянства:

- а) народження (філіація), що регулюється правом крові і правом ґрунту;
- б) натуралізація.

Вибір громадянства. Транферт. Відновлення громадянства. Утрата громадянства: позбавлення громадянства, екстрадиція. Політична правоздатність громадянина. Значення конституційних гарантій прав і свобод громадян. Право на захист. Юридичний механізм захисту людиною своїх прав. Види конституційних гарантій прав і свобод: загальні, спеціальні юридичні, економічні, політичні, організаційні гарантії. Омбудсман: роль та повноваження. Правове становище іноземців, осіб без громадянства. Дипломатичний захист та умови його застосування. Декларація ООН про територіальний притулок 1967р.

Тема 3. Форми держави у зарубіжних країнах.

Концепція форми держави у конституційному праві. Форма держави – сукупність найбільш загальних ознак держави. Критерії форм держави: орган, наділений прерогативами глави держави; спосіб організації та здійснення суверенної влади на території держави; методи правління. Причини різноманітності форм держави в сучасному світі. Конституційний інститут форми правління. Форма правління – тип панування у даній державі. Монархія: абсолютна, дуалістична, обмежена (конституційна). Ознаки та приклади видів монархії. Республіка: президентська, парламентська, суперпрезидентська, змішана (парламентсько-президентська). Республіки «радянського типу». Ознаки та приклади видів республік у сучасному світі. Політичний режим – сукупність засобів і методів здійснення державної влади. Критерії поняття політичного

режиму. Класифікація політичних режимів в сучасній науці. Тоталітарний режим: характеристика та ознаки. Авторитарний режим та його ознаки. Демократичний режим. Інші види політичних режимів (перехідні): ліберально-демократичний, тиранія, військові режими, абсолютистські диктатури, авторитарні одно партійні режими. Державний режим як складова форми держави. Форма державно-територіального устрою (територіально-політична організація держави) у конституціях різних країн світу. Унітарні держави та її ознаки. Види унітарних держав: централізовані, децентралізовані та відносно децентралізовані. Автономія: поняття та види. Персональна, національно-територіальна та корпоративна автономії. Федерація та її ознаки. Федеративні держави симетричного та асиметричного типу. Конфедерація. Співдружність.

Тема 4. Глава держави у зарубіжних країнах.

Сучасні підходи до визначення фактичного і юридичного становища глави держави. Визначення ролі, місця і значення глави держави у конституціях різних країн. Залежність правового і реального статусу глави держави, його ролі у процесі здійснення державної влади від форм правління в державі. Основні моделі глави держави: а) глава держави – лідер країни; б) символ влади, держави. Монарх як символ державної влади у різних видах монархії. Характерні риси монарха. Особливі ритуали й символи влади монарха. Системи престолоусадкування. Президент – глава держави у республіці. Способи обрання президента в країнах світу. Умови для кандидата в президенти у різних країнах. Припинення повноважень. Інститут відповідальності президента. Загальна характеристика повноважень та функцій глави держави. Допоміжні державні органи. Порядок заміщення поста глави держави в монархіях і республіках.

Змістовий модуль 2. Основи конституційного права зарубіжних країн.

Тема 1. Парламент у зарубіжних країнах.

Поняття і основні етапи становлення парламентаризму. Парламент – вищий представницький орган держави. Закріплення місця і ролі парламенту у конституціях різних країн. Способи формування палат.

Правове становище (статус) депутата парламенту. «Вільний» та «імперативний» мандат. Спеціальні права та обов'язки депутатів. Головні елементи депутатського статусу: депутатський імунітет (недоторканість) та депутатський індемнітет (свобода висловлювань й голосування у парламенті). Порядок припинення депутатських повноважень. Підстави для припинення повноважень члена парламенту. Класифікація парламентів. Однопалатні (монокамерні) та двопалатні (бікамерні) парламенти. Дві моделі відносин у двопалатних парламентах – рівний і неоднаковий статус палат. Класифікація зарубіжних парламентів за обсягом їх компетенції: з абсолютно обмеженою компетенцією, з абсолютно необмеженою компетенцією, з непостійною (рухливою) компетенцією. Моделі парламенту, пов'язані з устроєм вищої державної влади. Класифікація У.Дайсі: суверені та несuverені парламенти. Сучасний розділ законодавчих органів на активні, маргінальні, мінімальні. Структура і порядок роботи парламентів. Керівні органи: спікер, бюро, президії. Повноваження глави палати або керівного органу палати. Сильний та слабкий спікер. Депутатські комісії: постійні та тимчасові; спеціалізовані (галузеві) та неспеціалізовані. Порядок формування та

компетенція комісій. Партійні об'єднання - парламентські фракції. Форми роботи зарубіжних парламентів. Чергові та позачергові сесії. Надзвичайні сесії. Повноваження парламентів: законодавчого характеру; у сфері фінансів; з контролю за діяльністю уряду; пов'язані з формуванням інших органів влади. Судові та квазісудові функції. Імпічмент. Значення та форми парламентського контролю. Законодавчий процес та його стадії. Строки набрання законом чинності.

Тема 2. Уряд у зарубіжних країнах.

Уряд – колегіальний орган універсальної компетенції, що здійснює виконавчу і розпорядницьку владу в країні. Уряд, кабінет, рада міністрів, державна рада, адміністрація. Види урядів за партійною ознакою: однопартійні та багатопартійні (коаліційні) уряди. Безпартійні уряди у абсолютних монархіях, створені під час кризової ситуації, сформовані військовими. Основні способи формування урядів: парламентський та позапарламентський способи та їх відмінності. Особливі процедури, які застосовуються в ряді країн (Росія, Бруней, Саудівська Аравія). Внутрішня організація уряду як колегіального органу. Континентальна (Італія, Франція, США) та англосаксонська (Австралія, Великобританія, Індія, Канада) системи. Глава уряду: прем'єр-міністр, перший міністр, міністр-голова, федеральний канцлер, «тишок». Закріплення місця і ролі глави уряду в конституціях різних країн. Повноваження глави уряду. Повноваження уряду: у сфері політичного керівництва; у сфері управління; зовнішньополітичні повноваження; надзвичайні; повноваження у галузі законодавства (участь у законотворчому процесі та власне правотворча діяльність). Конституційна відповідальність урядів у зарубіжних країнах. Політична відповідальність: колективна та індивідуальна.

Тема 3. Місцеве управління та самоврядування в зарубіжних країнах.

Система управління місцевими органами, що здійснюється спеціальними виборними органами – місцеве або муніципальне самоврядування. Європейська хартія про місцеве самоврядування. Головні ознаки самоврядування – виборність та значна самостійність у вирішенні місцевих питань. Місцеве управління – управлінська діяльність у місцевій територіальній одиниці. Основні риси адміністративно – територіального устрою зарубіжних країн. Роль адміністративно – територіального устрою у державній організації. «Природні» та «штучні» адміністративно – територіальні одиниці. Системи здійснення публічної влади на місцях: англосаксонська, романо – германська, іберійська та система рад. Ознаки та особливості означених систем. Структура органів місцевого самоврядування. Обрання, статус та повноваження мера. Порядок формування місцевих органів. Цензові вимоги до кандидатів. Компетенція місцевого самоврядування: обов'язкові та необов'язкові повноваження. Фінансова база (види джерел доходів) муніципалітетів. Взаємодія органів місцевого самоврядування з центральною владою. Контроль центральних органів за роботою муніципалітетів: доповіді, ревізії, статистична інформація.

Тема 4. Основи конституційного права Великобританії.

Характеристика конституційного регулювання у Великобританії. Особливості несистематизованої Конституції Великобританії. Писана частина Конституції: статутне право, присуди (прецедент). Неписана частина:

конституційні угоди. Наслідки специфічної форми британської Конституції. Конституційно-правовий статус особи у Великобританії. Найвищі органи влади Сполученого Королівства. Інститут монархії. Негативні наслідки збереження монархії. Уряд Великобританії: структура, формування, повноваження. Статус прем'єр-міністра. Британський парламент: структура та порядок формування. Сучасні тенденції розвитку англійського парламенту. Двопартійна система Великобританії. Лейбористська та Консервативна партії. Особливості судової влади Великобританії. Прецедентне право. Право створювати судовий прецедент: Суд корони, Високий суд, Апеляційний суд. Територіальний устрій Сполученого Королівства. Статус Шотландії, Уельсу, Ірландії. Вестмінстерський статут 1931 р. Співдружність націй.

Тема 5. Основи конституційного права США.

Принципи американського конституціоналізму. Характеристика американської Конституції 1787р. Білль про права. Основи конституційного ладу. Основа побудови системи державної влади – принцип розподілу влади. Система стримувань і противаг. Сучасний конституціоналізм у США. Президент у системі органів влади США. Вибори Президента. Екстраординарна процедура призначення президента і віце-президента. Повноваження президента США. Імпічмент. Президент – голова посадового апарату. Керівництво зовнішньою політикою. Статус віце-президента. Законодавча влада в США. Конгрес: Палата представників та Сенат. Формування, структура та компетенція Конгресу США. Організація виконавчої влади в США. Склад та статус американської адміністрації. Федералізм США – подвійна форма державного устрою із функціональним і територіальним поділом влади.

Тема 6. Основи конституційного права Французької республіки.

Загальна характеристика Конституції 1958р. Головна риса – концентрація політичної влади в руках виконавчих органів. Франція – неподільна, світська, демократична і соціальна Республіка. Президент Французької Республіки: вибори та повноваження. Особистий апарат Президента. Структура та порядок виборів до парламенту Франції. Компетенція та внутрішня структура Національних зборів та Сенату. Законодавчий процес. Встановлення переліку питань, з яких парламент може законодавствувати. Особливі процедури у французькому парламенті: блоковане голосування, процедура подолання опору Сенату. Уряд Франції. Рада міністрів – збори міністрів під головуванням президента республіки. Кабінет міністрів – збори міністрів під головуванням прем'єр-міністра. Призначення уряду та його повноваження. Статус прем'єр-міністра. Взаємодія уряду та парламенту: інтерпеляція, право петицій, питання про довіру, резолюція осуду. Політична відповідальність уряду. Конституційна рада – особливий орган, який контролює дотримання Конституції. Франція – член Євросоюзу.

Тема 7. Основи конституційного права Німеччини.

Характеристика Конституції Федеративної Республіки Німеччини 1949р. ФРН – демократична і соціальна федеральна держава. Договір про єдність Німеччини від 31 серпня 1990р. Постійні конституційні органи країни: федеральний президент, бундестаг, бундесрат, Федеральний уряд, Федеральний конституційний суд. Конституційно - правовий статус особи: закріплення у

Основному законі та конституціях окремих земель. Конституційно – правовий статус парламенту в Німеччині. Бундестаг та бундесрат – дві палати німецького парламенту. Компетенція та формування палат парламенту. Особливості законодавчого процесу у ФРН. Перевага законодавчої ініціативи належить уряду, він і контролює законодавчий процес. Фракції – основна політична структура німецького парламенту. Комітети бундестагу відповідають міністерствам і мають право створювати комітети з розслідування. Участь у законодавчому процесі бундесрату. Голова держави. Порядок обрання Президента Німеччини та його повноваження. Відносини Президента з парламентом країни. Обрання та повноваження канцлера ФРН. Федералізм Німеччини – за територіальною ознакою. Ландтаги – виборчий однопалатний орган німецьких земель. Взаємодія федерації і земель. Особливості судового устрою ФРН. «Зібрання федерального права» 1958 – 1963 рр. – збірник чинного законодавства Німеччини.

3. Рекомендована література

Базова

1. Георгіца А.З. Конституційне право зарубіжних країн : Підручник. – Тернопіль.- 2003.
2. Жаке Ж.-П. Конституционное право и правовые институты : Учеб. пособие / Пер. с франц. – М., 2002.
3. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Учебник. В 4- томах.- М.- 1997.
4. Конституционное право зарубежных стран. Учебник для вузов / Под.ред М.В.Баглая, Ю.И. Лейбо, Л.М. Энтина. – М. – 1999.
5. Конституционное право. Учебник / отв.ред. А.Е.Козлов. – М. – 1996.
6. Конституционное право. Учебник / отв.ред. В.В. Лазарев.- М. – 1999.
7. Конституционное право. Энциклопедический словарь.- М. – 2000.
8. Конституційне право зарубіжних країн : Навч. Посібник. / В.О.Ріяка (керівник авт. кол.) – К., 2002.
9. Мишин А.А. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. – М. – 2001.
10. Правовые системы стран мира. Энциклопедический справочник. – М.- 2002.
11. Стецюк П. Основи теорії та конституціоналізму. Ч. 1 : Посібник для студентів. – Львів, 2003.

Допоміжна

12. Сравнительное конституционное право / отв. ред. В.Е. Чиркин. – М. – 1999.
13. Чиркин В.Е. Конституционное право зарубежных стран. – М. – 2001.
14. Шаповал В.М. Державний лад країн світу. –К. – 1999.
15. Шаповал В.М. Зарубіжний парламентаризм. – К. – 1993.
16. Шаповал В.М. Конституційні системи зарубіжних країн. Навчальний посібник. – К. – 1996.
17. Якушев А.В. Конституционное право зарубежных стран (курс лекций). – М. – 2001.
18. Якушев А.В. Конституционное право зарубежных стран. – М. – 2000.

19. Александров А.И. Монархии Персидского залива : этап модернизации. – М., 2000.
20. Георгіна А.З. Конституційно-правові інститути зарубіжних країн.- Чернівці.- 1998.
21. Давид Р., Жоффре Спинози К. Основные правовые системы современности. – М. – 2001.
22. Конституции государства Европы : В 3-х т. / Под. ред. Л.А. Окунькова –М., 2005.
23. Конституционное право зарубежных стран. Под. ред. М. Баглая. – М.- 2000.
24. Очерки конституционного права иностранных государств. М. – 1999.
25. Сравнительное конституционное право / отв. ред. В.Е. Чиркин. – М. – 1999.
26. Стецюк П. Основи теорії та конституціоналізму. Ч. 1 : Посібник для студентів. – Львів, 2003.
27. Чиркин В.Е. Конституционное право зарубежных стран. – М. – 2001.
28. Шаповал В.М. Державний лад країн світу. –К. – 1999.
29. Шаповал В.М. Зарубіжний парламентаризм. – К. – 1993.
30. Шаповал В.М. Конституційні системи зарубіжних країн. Навчальний посібник. – К. – 1996.
31. Якушев А.В. Конституционное право зарубежных стран (курс лекций). – М. – 2001.
32. Якушев А.В. Конституционное право зарубежных стран. – М. – 2000.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання диференційований залік

5. Засоби діагностики успішності навчання

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається практичному і тестовому контролю.

Критерії оцінювання знань, умінь та навичок студентів з курсу

A5 (відмінно) Студент має глибокі міцні і системні знання з усього теоретичного курсу, може чітко сформулювати дефініції, використовуючи відповідну термінологію, вільно володіє понятійним апаратом, знає основні проблеми загальних основ зазначеної дисципліни, її мету, структуру та завдання. Студент вільно володіє отриманими знаннями і використовує їх для вирішення поставленої проблеми., виявляє розуміння теоретичного матеріалу, буде аргументовані висновки, вміє наводити конкретні приклади, вільно проводить порівняння політичного та економіко-соціального становища різних країн. Студент володіє глибокими та міцними знаннями, може вільно висловлювати власні судження і впевнено їх аргументує, може не лише розкрити сутність загальнотеоретичних питань але й проілюструвати їх конкретними фактами, вільно

володіє інформацією про сучасний перебіг подій к різних країнах світу. Демонструє навички використання знань, здобутих при вивченні інших дисциплін. Чітко розуміє актуальність використання досвіду провідних країн світу в питаннях державного будівництва..

В 4,5 (добре) Студент в достатній мірі оперує учбовим матеріалом, узагальнює окремі факти і формулює нескладні висновки, обґрунтовуючи їх конкретними фактами прикладів різних країн світу, вміє правильно застосовувати поняття і юридичну термінологію. Студент має в цілому міцні ґрунтовні знання, але може допустити неточності в формулюванні, незначні понятійні неточності у визначеннях та класифікації. Може дати порівняльну характеристику однорідних видів конституцій або форм держави, проаналізувати тотожні риси та відмінності, в цілому самостійно встановлює причинно-спадкові зв'язки, вміє узагальнювати і застосовувати отримані знання.

С 4 (добре) Студент знає програмний матеріал повністю, в цілому послідовно і логічно, самостійно відтворює учбовий матеріал теми, демонструє розуміння юридичної термінології, підкріплює визначення кількома прикладами, виділяє окремі ознаки подій і процесів у різних країнах світу. Студент може допустити незначні помилки у визначенні форми правління (форма республіки або монархії), територіально-адміністративного устрою (вид унітарного устрою або автономії), політичного режиму конкретної країни світу. Використовує наведені у літературі документи як джерело знань, в цілому правильно використовує юридичні поняття і може дослідити їх логіку у сучасному контексті розвитку провідних держав світу.

DE 3,5;3 (задовільно) Студент знає основні теми курсу, має основні уявлення про державний устрій і конституційні особливості країн світу, але його знання мають фрагментарний характер, іноді непідкріплені прикладами. Замість чіткого термінологічного визначення пояснює теоретичний матеріал на побутовому рівні. Має прогалини в теоретичному курсі. Не здатен самостійно провести порівняння державного устрою, правових систем,

організації державного управління різних країн, не володіє або володіє не повністю поточною ситуацією в державах.

X2 (незадовільно) з можливістю повторного складання Студент має фрагментарні знання з усього курсу. Не володіє термінологією, оскільки понятійний апарат не сформований. Не вміє викласти програмний матеріал. Мова невиразна, обмежена, розкриття основних процесів та понять відбувається на побутовому рівні. Практичні навички на рівні розпізнавання.

F1 (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни Студент повністю не знає програмного матеріалу, не працював в аудиторії з викладачем або самостійно.

ДЕРЖАВНЕ БУДІВНИЦТВО ТА САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ. МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни державне будівництво та самоврядування в Україні. Муніципальне право складена

відповідно до освітньо-професійної програми підготовки **бакалавр** напрямку (спеціальності) **6.030401 Правознавство**

Предметом вивчення навчальної дисципліни є основні положення науки державного будівництва та місцевого самоврядування України та муніципального права.

Міждисциплінарні зв'язки:

Теорія держави і права, історія держави і права, судові та правоохоронні органи, політологія, конституційне право України, адміністративне право України, цивільне право України, фінансове право України.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Загальна частина науки державного будівництва та місцевого самоврядування України. Організація та діяльність Верховної Ради України
2. Організація та діяльність Верховної Ради України та Президента України.
3. Організація та діяльність Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування.
4. Муніципальне право України

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни **державне будівництво та самоврядування в Україні. Муніципальне право** є

вивчення основних положень науки порівняльного правознавства, критеріїв класифікації та типології основних типів та груп правових систем світу, характеристики різних типів правових систем сучасності, їх елементів.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни **державне будівництво та самоврядування в Україні. Муніципальне право** є

теоретичні:

1. Дати студентам знання про предмет, методи, систему і джерела науки державного будівництва та місцевого самоврядування, муніципального права України; про поняття, види (форми) публічної влади, їх особливості; про правовий статус, завдання, принципи, структуру, форми та методи діяльності органів публічної влади;

2. Ознайомити з функціями, компетенцією, повноваженнями органів публічної влади – Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, а також із порядком їх організації та здійснення діяльності.

практичні:

навчити організовувати свою самостійну роботу з вивчення окремих питань, виконання індивідуальної роботи, оформлення рефератів.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- про основні аспекти організації та здійснення діяльності органів публічної влади в Україні;
- про основні поняття, види, характеристики публічної влади, органів публічної влади в Україні;

- про завдання, принципи, основи їх діяльності;
- про функції, повноваження, форми та методи їх діяльності.

вміти :

- аналізу положень актів чинного законодавства про організацію та діяльність органів публічної влади;
- розгляду та вирішення проблемних ситуацій, пов'язаних з процесами державотворення;
- порівняння і аналізу аспектів діяльності окремих органів публічної влади, їх посадових осіб;
- самостійного вивчення окремих питань курсу;
- самостійного і творчого виконання індивідуального завдання, завдань до семінарських та інших занять;
- самостійної роботи з науковою, навчально-методичною літературою.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 162 години/4.5 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Загальна частина науки державного будівництва та місцевого самоврядування України. Організація та діяльність Верховної Ради України

Тема 1. Державне будівництво та місцеве самоврядування України як юридична наука.

Поняття, предмет методи науки державного будівництва та місцевого самоврядування. Джерела науки державного будівництва та місцевого самоврядування. Система науки державного будівництва та місцевого самоврядування. Місце та роль науки державного будівництва та місцевого самоврядування в системі суспільно-юридичних наук. Поняття, система і завдання державного будівництва та місцевого самоврядування як навчальної дисципліни.

Тема 2. Основні засади організації та діяльності органів публічної влади в Україні.

Поняття, види та ознаки публічної влади. Особливості державної влади. Особливості влади місцевого самоврядування. Поняття, види, ознаки органів публічної влади. Органи державної влади: поняття, ознаки, види. Органи місцевого самоврядування: поняття, ознаки, види. Система органів публічної влади в Україні. Основні принципи організації та діяльності органів публічної влади. Функції та компетенція органів публічної влади. Форми та методи діяльності органів публічної влади.

Тема 3. Основи діяльності органів публічної влади в Україні.

Правова основа діяльності органів публічної влади. Адміністративно-територіальний устрій та територіальна основи діяльності органів публічної влади. Матеріально-фінансова основа діяльності органів публічної влади.

Тема 4. Організація роботи Верховної Ради України.

Правовий статус Верховної Ради України. Місце та роль Верховної Ради в системі органів державної влади. Завдання, принципи та основи діяльності Верховної Ради України. Структура Верховної Ради України. Функції та компетенція Верховної Ради України. Форми та методи діяльності Верховної Ради

України. Відповідальність Верховної Ради України. Організація та проведення виборів народних депутатів до Верховної Ради України. Правовий статус народного депутата України. Форми та методи діяльності народних депутатів України. Відповідальність народних депутатів України.

Змістовий модуль 2. Організація та діяльність Верховної Ради України та Президента України.

Тема 1. Організація роботи Верховної Ради України.

Регламент роботи Верховної Ради України: правове регулювання, зміст. Сесії Верховної Ради України: види, підстави та порядок проведення. Особливості проведення першої сесії Верховної Ради України нового скликання. Здійснення законодавчої діяльності в Верховній Раді України. Формування органів виконавчої влади. Затвердження державного бюджету України. Керівництво Верховної Ради України: структура, порядок утворення та діяльності. Комітети та тимчасові комісії Верховної Ради України: система, структура, порядок утворення та діяльності. Депутатські фракції та групи ВР України: система, порядок утворення та діяльності. Уповноважений Верховної Ради з прав людини: організація його роботи. Апарат Верховної Ради України: структура, організація роботи.

Тема 2. Організація роботи Президента України.

Президент України в системі органів державної влади, основи його правового статусу та функціонування. Завдання, принципи та основи діяльності Президента України. Гарантії діяльності Президента України. Організація та проведення виборів Президента України. Правовий статус Президента України. Відповідальність Президента України. Здійснення процедури імпичменту Президента України. Функції та компетенція Президента України. Форми та методи діяльності Президента України. Представництво держави Президентом України. Нормотворча діяльність Президента України. Установча діяльність Президента України. Участь Президента України у здійсненні контрольних та інших повноважень. Апарат Президента України: структура, організація його роботи. Адміністрація Президента України: завдання, функції, структура, основні напрями діяльності. Рада Національної безпеки і оборони України: завдання, функції, структура, основні напрями діяльності.

Змістовий модуль 3. Організація та діяльність Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування.

Тема 1. Організація роботи Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої влади.

Кабінет Міністрів України в системі органів державної влади, основи його правового статусу та функціонування. Завдання, принципи та основи діяльності Кабінету Міністрів України. Структура Кабінету Міністрів України. Функції та компетенція Кабінету Міністрів України. Форми та методи діяльності Кабінету Міністрів України. Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, основи їх правового статусу та функціонування. Структура міністерств та інших центральних органів виконавчої влади. Форми та методи діяльності міністерств та інших центральних органів виконавчої влади. Місцеві державні адміністрації, основи їх правового статусу та функціонування. Види та структура місцевих державних адміністрацій. Форми та методи діяльності місцевих державних адміністрацій.

Тема 2. Організація роботи органів місцевого самоврядування.

Органи місцевого самоврядування, основи їх правового статусу та функціонування. Завдання, принципи та основи діяльності органів місцевого самоврядування. Види та структура органів місцевого самоврядування. Форми та методи діяльності органів місцевого самоврядування. Організація виборів депутатів місцевих рад, сільських, селищних, міських голів. Правовий статус депутатів місцевих рад та муніципальних службовців.

Змістовий модуль 4. Муніципальне право України

Тема 1. Муніципальне право як галузь національного права України.

Муніципальне право України: поняття, предмет та методи правового регулювання. Принципи муніципального права України. Система муніципального права України. Джерела муніципального права України. Місцеве самоврядування: поняття, зміст, гарантії. Принципи, завдання та функції місцевого самоврядування. Система місцевого самоврядування в Україні.

Тема 2. Територіальна громада як суб'єкт місцевого самоврядування.

Територіальна громада як первинний суб'єкт місцевого самоврядування: поняття, ознаки, основи правового статусу. Форми реалізації місцевого самоврядування. Місцеві вибори та місцеві референдуми. Загальні збори. Громадські слухання.

Тема 3. Органи та посадові особи місцевого самоврядування.

Представницькі та інші органи місцевого самоврядування, їх взаємозв'язок з територіальними громадами. Сільські, селищні, міські голови, основи їх правового статусу та функціонування. Органи самоорганізації населення: основи їх правового статусу та функціонування.

3. Рекомендована література

Базова Конституція України №254к/96-ВР від 28.06.1996 р.

1. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. С. Г. Серьогіної. - Х.: Право, 2005. - 256 с.
2. Журавський В.С., Серьогін В.О., Ярмиш О.Н. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: Підручник для студ. вищ. навч. закл. – К.: Концерн “Видавничий дім “Ін Юре”, 2004. - 672 с.
3. Колодій А. М., Олійник А. Ю. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: Підручник. - 2-е вид., перероб і доп. – К.: Юрінком Інтер, 2007. - 502 с.
4. Закон України “Про статус народного депутата України” №2790-ХІІ від 17.11.1992 р.
5. Закон України “Про вибори народних депутатів України” №1665-ІV від 25.03.2004р.
6. Закон України “Про комітети Верховної Ради України” №116/95-ВР від 04.04.1995р.
7. Закон України “Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації” №539/97-ВР від 23.09.1997 р.
8. Закон України “Про джерела фінансування органів державної влади” №787-ХІV від 30.06.1999 р.

Допоміжна

1. Григоренко А.О. Шляхи удосконалення статусу народного депутата України // Держава і право: Зб. наук. праць. – Випуск 18. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2002. – С.126-130.
2. Журавський В.С. Парламентаризм в Україні та європейський досвід // Держава і право: Зб. наук. праць. – Випуск 11. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2001. – С.101-107.
3. Заєць А. Український парламентаризм: Формування й удосконалення // Віче. – 1999. – №2. – С.13.
4. Карпачова Н.І. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини – українська модель омбудсмана // Державотворення і правотворення в Україні: досвід, проблеми, перспективи / За ред. Ю.С.Шемшученка: Монографія. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького, 2001. - С.278-292.
5. Кривенко Л. Законодавча влада в системі державної влади // Вісник Академії правових наук України. – 2001. - №1. – С.58-71.
6. Кушніренко О.Г., Слінько Т.М. Комітети Верховної Ради України і проблеми підвищення ефективності їх діяльності // Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб. – Харків: Нац. юрид. акад. України, 2000. –№42. – С.36–41.
7. Погорілко В.Ф., Ставнійчук М.І., Федоренко Г.О. Український парламентаризм // Державотворення і правотворення в Україні: досвід, проблеми, перспективи / За ред. Ю.С.Шемшученка: Монографія. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького, 2001. - С.51-112.

Інформаційні ресурси

1. Законодавство України. Сайт Верховної Ради України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
2. Офіційне інтернет-представництво Президента України. Сайт Президента України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://president.gov.ua>.
3. Урядовий портал. Сайт Кабінету Міністрів України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kmu.gov.ua>.
4. Правознавець. Електронна бібліотека юридичної літератури. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravoznavec.com.ua>.
5. Радник. Український юридичний портал. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://radnuk.info>.
6. Юридичні послуги Online. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yurist-online.com>.
7. Vuzlib. Економико-правовая библиотека. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vuzlib.net>.

16. Форма підсумкового контролю успішності навчання екзамен, залік

17. Засоби діагностики успішності навчання

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю. Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх юристів до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки підготовки

майбутніх юристів перевага надається усному, письмовому, практичному контролю. Контроль навчальної роботи студентів денної та заочної форми навчання у міжсесійний період здійснюється в перебігу аудиторних занять, що проводяться відповідно до розкладу, а також шляхом перевірки результатів самостійно виконаних ними завдань (самостійної роботи), індивідуальних завдань передбачених чинною програмою з господарського процесу

Критерії оцінювання знань та вмінь студентів

A 5 (відмінно) Студент має глибокі, міцні і системні знання з усього теоретичного курсу, може чітко сформулювати основні дефініції, використовуючи наукову термінологію, вільно володіє понятійним апаратом. Студент володіє навчальним матеріалом, що висвітлює поняття публічної влади, її зміст та ознаки, порядок організації та діяльності, а також інші актуальні проблеми державного будівництва та місцевого самоврядування в Україні, його цілі, завдання, систему, джерела. Вміє застосовувати здобуті теоретичні знання у процесі аналізу положень актів чинного законодавства України з питань державного будівництва та місцевого самоврядування, у процесі розгляду та вирішення проблемних ситуацій, пов'язаних з визначенням основ діяльності, компетенції, із застосуванням основних організаційних форм та методів діяльності, із з'ясуванням внутрішньої організаційної структури, характеру взаємовідносин органів державної влади, місцевого самоврядування. їх посадових осіб. Вміє порівнювати і аналізувати порядок організації та діяльності різних публічних органів, їх посадових осіб. Володіє здібностями до організації самостійного вивчення окремих питань курсу, самостійного і творчого виконання індивідуального завдання, завдань до семінарських та інших занять, а також самостійної роботи з науковою, навчально-методичною літературою

B 4,5 (добре) Студент має міцні, ґрунтовні знання, виконує практичну роботу без помилок, але може допустити деякі незначні понятійні неточності у формулюваннях та класифікації. Знає основні проблеми державного будівництва та місцевого самоврядування в Україні. Володіє навчальним матеріалом, що висвітлює поняття публічної влади, її зміст, ознаки, види, порядок організації та діяльності. Вміє застосовувати здобуті теоретичні знання у процесі аналізу положень актів чинного законодавства України про порядок організації та діяльності різних публічних органів, їх посадових осіб, у процесі розгляду та вирішення проблемних ситуацій, пов'язаних із здійсненням публічно владних повноважень та функцій, припускаючи при цьому незначні неточності. Вміє порівнювати і аналізувати порядок організації та діяльності різних публічних органів, їх посадових осіб. Володіє здібностями до організації самостійного вивчення окремих питань курсу, самостійного і творчого виконання індивідуального завдання, завдань до семінарських та інших занять, а також самостійної роботи з науковою, навчально-методичною літературою

C 4 (добре) Студент знає програмний матеріал повністю, але допускає незначні помилки у процесі аналізу положень актів чинного законодавства України з питань державного будівництва та місцевого самоврядування, у процесі розгляду та вирішення проблемних ситуацій, пов'язаних із здійсненням повноважень та функцій органами публічної влади, посадовими особами.

Вміє порівнювати і аналізувати порядок організації та діяльності різних публічних органів, їх посадових осіб, але при цьому може допустити деякі понятійні неточності. Менш активно реалізує свої здібності щодо організації

самостійного вивчення окремих питань курсу, самостійного і творчого виконання індивідуального завдання, завдань до семінарських та інших занять, а також самостійної роботи з науковою, навчально-методичною літературою.

D 3,5; E 3 (задовільно) Студент знає основні питання курсу, має уявлення про поняття, види ознаки публічної влади в Україні, але допускає помилок у з'ясуванні порядку утворення, змісту, форм, методів діяльності різних публічних органів, їх посадових осіб, їх компетенції, характеру взаємовідносин. В цілому його знання мають загальний, неглибокий і несистемний характер. Має деякі прогалини в теоретичному курсі та практичних вміннях. Відповіді студента часто не підкріплені посиланнями на акти чинного законодавства з питань державного будівництва та місцевого самоврядування в Україні, практичними прикладами з життя. Замість чіткого термінологічного визначення пояснює теоретичний матеріал на побутовому рівні. Не завжди в повній мірі може організувати самостійне вивчення окремих питань курсу, самостійне і творче виконання індивідуального завдання, завдань до семінарських та інших занять, а також самостійну роботу з науковою, навчально-методичною літературою.

X 2(незадовільно) з можливістю повторного складання Студент має фрагментарні знання з усього курсу. Не володіє термінологією, оскільки понятійний апарат не сформований. Не вміє викласти програмний матеріал. Мова невиразна, обмежена, розкриття основних процесів та понять відбувається на побутовому рівні. Практичні навички на рівні розпізнавання.

F 1(незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни Студент повністю не знає програмного матеріалу, не працював в аудиторії з викладачем або самостійно.

ФІЛОСОФІЯ (ФІЛОСОФІЯ, РЕЛІГІЄЗНАВСТВО, ЕТИКА, ЕСТЕТИКА)

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни **філософія (філософія, релігієзнавство, етика, естетика)** складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки **бакалавр**-напряму (спеціальності) **6.030401 Правознавство**

Предметом вивчення навчальної дисципліни є історія світової філософської думки, найбільш відомі філософські вчення, їх функціонування в суспільній свідомості, етапи становлення сучасних некласичних філософських систем, їх ґрунтування на досягненнях природничих та гуманітарних наук.

Міждисциплінарні зв'язки:

Міждисциплінарні зв'язки філософії поширюються на більшість гуманітарних і юридичних дисциплін, а її дослідження є базовими для юридичної науки і правової практики.

Історія вчень про державу і право розкриває основні етапи формування філософсько-правових вчень, доктрин, являється історико-теоретичною складовою процесу формування філософського світогляду.

Філософія використовує діалектичні, гносеологічні і логічні методи, які вивчаються в курсі юридичної логіки, адаптуючи їх до особливостей предмета дослідження.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Історія світової філософії (IV ст. до н.е. – XVIII ст. н.е.).
2. Європейський історико-філософський процес (кінець XVIII – XX ст.).
3. Основні розділи та проблеми сучасної філософії.
4. Філософія культури, аксіологія, етика, естетика.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни **філософія (філософія, релігієзнавство, етика, естетика)** є ознайомлення з філософією як теоретичною основою духовної культури.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни **філософія (філософія, релігієзнавство, етика, естетика)** є

теоретичні:

розгляд таких проблем як філософське розуміння світу, суспільства та людини, що становлять основу теоретичної підготовки майбутніх фахівців. Програма включає і важливі питання етики та естетики, спрямовує студентів на вивчення сучасної духовної культури в світі в цілому і в Україні зокрема;

практичні:

формування та розвиток логічного та критичного мислення, формування теоретичного рівня світогляду.

Запропонована побудова викладу матеріалу сприятиме засвоєнню студентами філософії як цілісної системи людських знань, осмисленню проблем, що породжені сучасною суспільною практикою.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

основний зміст розділів даної дисципліни, які на сьогодні склалися, зокрема основні етапи розвитку світової філософської думки, основні проблеми сучасної філософії.

вміти :

- на основі теоретичного знання в галузі філософії виробити самостійний критичний стиль мислення;
- формувати власну світоглядну та громадянську позицію, застосувати набуті філософські знання в подальшій практичній діяльності.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 108 години/3 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Історія світової філософії (IV ст. до н.е. – XVIII ст. н.е.).

Тема 1. Філософія Стародавнього Сходу

Давньоіндійська філософія. Упанішади. Ортодоксальні школи: веданта, міманса, санкх'я, вайшешика, йога, ньяя. Неортодоксальні школи: джайнізм, буддизм, чарвака. Давньокитайська філософія: конфуціанство, даосизм, моїзм, легізм. Внесок давньоіндійської та давньокитайської філософії у формування європейської філософської свідомості.

Тема 2. Філософія Стародавньої Греції

Рання давньогрецька філософія мілетська школа, Геракліт Ефеський, Піфагор та піфагорійці, Елейська школа. Емпедокл, Анаксагор, давньогрецькі атомісти Левкіпп, Демокріт. Давньогрецька філософія класичного періоду: софісти, Сократ, сократичні школи. Платон: онтологія, гносеологія, соціальна філософія. Арістотель. Філософія елліністичного періоду: епікуреїзм, стоїцизм, скептицизм, неоплатонізм.

Тема 3. Філософія доби Середньовіччя та Відродження

Західна і східна апологетика, ідея Бога. Есхатологія. Патристика. Августин. Схоластика. Номіналізм та реалізм. Фома Аквінський. Значення номіналізму для розвитку європейської науки. Філософська думка доби Відродження. Гуманістичні ідеї. М. Казанський, Дж. Бруно. Соціально-філософські погляди. Н. Макіавеллі.

Тема 4. Філософія Нового часу

Передумови формування філософії Нового часу. Проблема методу. Емпіризм та раціоналізм. Ф. Бекон, Р. Декарт, Б. Спіноза, Дж. Локк, Г. Лейбніц. Д. Юм, Дж. Берклі. Механістичний характер філософії Нового часу. Філософська думка доби Просвітництва. Людина, суспільство, мораль (Ж. Ж. Руссо, Д. Дідро, Вольтер, Ш. Л. Монтеск'є).

Змістовий модуль 2. Європейський історико-філософський процес (кінець XVIII – XX ст.).

Тема 1. Класична німецька філософія

І. Кант - родоначальник класичної німецької філософії (гносеологія, етика). Філософія Г.В.Ф. Гегеля (діалектика, абсолютний ідеалізм). Філософія І.Г.Фіхте (проблема людського «Я»). Філософія Ф.В.И.Шеллінга. Антропологічний матеріалізм Л.Фейербаха. Значення класичної німецької філософії для розвитку європейської філософської свідомості.

Тема 2. Ірраціоналізм.

Розвиток ірраціоналізму. А. Шопенгауер. Ф. Ніцше. А. Бергсон. Зародження філософії екзистенціалізму (С. К'єркегор).

Тема 3. Сучасна західна філософія. Позитивізм та його історичні форми.

Позитивізм, емпіріокритицизм, неопозитивізм, постпозитивізм.

Тема 4. Сучасна західна філософія.: Сучасна релігійна філософія.

Екзистенціалізм.

Екзистенціалізм (німецький, Французький, російський). Релігійна філософія: неотомізм, християнський еволюціонізм (Тейяр де Шарден), персоналізм, протестантська філософія. Психологія. Психоаналіз. Неофрейдизм. Філософська антропологія (М. Шелер). Феноменологія (Е. Гуссерль). Герменевтика. Структуралізм. Неокантіанство. Філософія постмодерну (Ж. Дерріда).

Змістовий модуль 3. Основні розділи та проблеми сучасної філософії.

Тема 1. Філософська онтологія.

Основні онтологічні категорії: існування, буття, світ, субстанція. Основні форми буття. Людське буття. Світ «повсякденності» - світ людського існування. Матерія як філософська категорія. Сучасні філософські та наукові підходи до матерії. Матерія і рух. Рух і спокій. Рух і розвиток. Форми руху матерії. Принципи класифікації форми, руху матерії. Простір і час як форми буття. Поняття соціального простору і часу.

Тема 2. Закони і категорії діалектики.

Природничі засади свідомості. Соціальні аспекти свідомості. Функції свідомості. Структура свідомості. Самосвідомість та її функції. Проблема ідеального. Мислення і мова. Суспільна свідомість та її форми.

Тема 3. Теорія пізнання.

Проблема пізнання в історії філософії. Пізнання і практика. Суб'єкт і об'єкт пізнання. Чуттєвий і раціональний рівні пізнання. Емпіричний і раціональний рівні наукового пізнання. Логіка наукового пізнання. Етапи наукового пізнання (факт, проблема, наукова ідея, гіпотеза, теорія). Методи наукового пізнання. Теорія істини. Критерії істини. Істина абсолютна та відносна. Конкретність істини. Істина об'єктивна та суб'єктивна. Предмет логіки. Основні поняття логіки: форми мислення, логічне слідування, логічний закон. Поняття. Судження. Умовивід. Закони логіки як основні принципи правильного мислення.

Тема 4. Філософська антропологія.

Проблема людини в історії філософії. Філософські аспекти антропосоціогенезу. Людина як космічна істота. Біологічне та соціальне в людині. Критика біологізаторських та соціологізаторських підходів до людини. Сенс життя. Проблема життя, смерті та безсмертя. Філософія особистості. Свобода особистості.

Тема 5. Соціальна філософія.

Основні підходи до розуміння суспільства в історії філософії. Сучасні філософські концепції суспільства. Суспільство як система, що сама розвивається. Основні сфери життєдіяльності суспільства. Матеріальне виробництво. Соціальна структура. Поняття соціальної груп. Суспільство як система соціальних відносин. Історичні типи спільності людей.

Змістовий модуль 4. Філософія культура, аксіологія, етика, естетика.

Тема 1. Культура та цивілізація.

Поняття «культура» в історії філософії. Діяльнісний підхід до культури. Проблема культурного прогресу. Поняття «цивілізація». Поняття традиційного і техногенного суспільства. Основні цінності традиційного та техногенного суспільства. Культура і цивілізація сучасного світу. Перспективи цивілізаційного розвитку. Специфіка науки; Етика науки.

Тема 2. Аксіологія.

Цінності як визначальні характеристики людського буття. Основні сучасні аксіологічні теорії. Структури цінностей. Базові цінності. Ціннісні орієнтації. Проблема ідеалу. Глобальні проблеми людства. Стратегія майбутнього.

Тема 3. Етика як галузь філософського знання. Основні категорії етики

Предмет етики. Сутність, структура і функції моралі. Основні етапи розвитку етичної думки. Основні категорії етики: добро, зло, сенс життя, щастя, совість, сором. Шлюб і сім'я.

Тема 4. Естетика та її категорії.

Предмет естетики. Основні етапи розвитку естетичної думки. Естетична свідомість та естетична діяльність. Категорії естетики. Мистецтво як специфічна форма відображення світу.

3. Рекомендована література

Базова

1. Андрущенко В.П., Михальченко М.І. Сучасна соціальна філософія. - К., 1996.
2. Борев Ю.А. Эстетика. - М., 1988.
3. Горський В.С. Історія Української філософії. - К., 1996.
4. Гусейнов А.А. Введение в этику. - М., 1985.
5. Етика. Навч. посібник /Т.Г.Аболіна та ін.. -К., 1992.
6. Естетика/ Левчук та і и - К., 1997.
7. Зотов А.Ф., Мельвиль Ю.К. Буржуазная философия середины XIX -начала XX века. - М., 1988.
8. История современной зарубежной философии. - СПб., 1997.
9. Краткий очерк истории философии. - М., 1980.
10. Кузнецов В.Н., Миrowsкий Б.В. Западноевропейская философия XVIII века" -М., 1986.
11. Мир философии. Книга для чтения. Ч-Л-П. - М., 1991.
12. Рассел Б. Історія західної філософії. - К., 1995.
13. Подольская Е.А. Философия: Кредитно-модульный курс (Е.А.Подольская.-М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К»; «Наука-Спектр», 2010.-384 с.
14. Подольская Е.А. Философия: учебник для спецкурсов высших учебных заведений.-Харьков: Золотые страницы, 2002.-361с.
15. Социальная антропология: Хрестоматия (под ред. В.Г.Городяненко.- Днепропетровск: Изд-во Днепрпетр. Ун-та, 2004-392с.
16. Спиркин А. Философия - М., 2002.
17. Сучасна західна філософія. - К., 1996.
18. Філософія. Навч.посібник (курс лекцій) /За.Спиркин А.С. Философия. - М., 2002.
19. Философия. Учебник для высших учебных заведений /Под ред. Кохановского В. - Ростов- п/Д., 1995.
20. Філософія. Навч.посібник (курс лекцій) /За ред. І.Ф.Надольного. - К., 1997.
21. Философия. Учебник для высших учебных заведений /Под ред. Кохановского В. - Ростов ОД.. 1995.
22. Фокина Н.И. Современная западная философия (вторая половина XIX-XX вв): учеб. Пособие-М.: Проспект, 2009-336с.

Допоміжна

1. Добронравова, І. С Новітня західна філософія науки: підручник /
2. Малахов В. Етика. Курс лекцій. - К., 1996.
3. Огнев'юк, В. О. Філософія. Історія філософії: підручник для 10 класів загальноосвітніх навчальних закладів : профільний рівень / В. О. Огнев'юк, І.Г. Утюж. - К. : Грамота, 2010. - 256 с.
4. Философский энциклопедический словарь. - М., 1983.
5. Філософія. Курс лекцій /В. Бичко, В.Г. Табачківський. - К., 1993.

6. Философский энциклопедический словарь - МЛ, 1983.
7. Філософія. Навч. посібник (курс лекцій) /За. Спиркин А.С. Філософія. - М, 2002.
8. Філософія / за ред. О. П. Сидоренка. - 2-е вид., перероб. і доп.. - К. : Знання, 2010. - 414 с.

18. Форма підсумкового контролю успішності навчання екзамен

19. Засоби діагностики успішності навчання

5(A) відмінно - Студент має глибокі і системні знання сутності права і його внутрішніх характеристик, вільно володіє основними категоріями дисципліни, знає основні онтологічні, гносеологічні, аксіологічні проблеми філософії права, генезису філософсько-правової думки. Вміє аналізувати як теоретичні, так і практичні аспекти філософії права у пізнанні змісту правової реальності і ефективної законотворчої діяльності. Володіє умінням порівняльного аналізу історичних типів філософії права, вміє узагальнювати досвід світової філософсько-правової думки. Вміє показати співвідношення, взаємозв'язок в правовій реальності об'єктивного і суб'єктивного, матеріального і ідеального, свободи і відповідальності, справедливості і рівності.

4,5(B) добре - Студент достатньо повно знає основний програмний матеріал, має певні навички порівняльного аналізу філософсько-правових проблем, володіє базовою термінологією курсу, але допускає порушення логіки відповідей. Може допускати окремі неточності в аналізі і характеристиці сучасних правових реалій.

3,5(D) задовільно - Студент знає основні періоди розвитку філософсько-правової думки, має уявлення про основних представників напрямів та шкіл, але знання мають загальний характер. Замість чіткого володіння категоріальним апаратом філософії права пояснює теоретичні проблеми на прикладах. Має прогалини в теоретичному змісті філософсько-правових доктрин. Логіка відповідей побудована недостатньо чітко. Базова термінологія в цілому засвоєна.

3(E) задовільно - Студент має суттєві прогалини в знанні історико-теоретичного змісту курсу, основних категорій і термінів, системно курс не засвоєно, навички аналізу і логіки відповідей обмежені.

2(X) незадовільно - Студент має лише фрагментарні знання з теоретичного змісту курсу. Не вміє викласти програмний матеріал, понятійно-категоріальний апарат не сформований.

1(F) незадовільно - Студент повністю не знає програмного матеріалу.

СОЦІОЛОГІЯ

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни **соціологія** складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки **бакалавр** напрямку (спеціальності) **6.030401 Правознавство**

Предметом вивчення навчальної дисципліни є соціальні спільноти, соціальні інститути як механізми самоорганізації спільного життя людей та їх різновиди.

Міждисциплінарні зв'язки:

Соціологія пов'язана з теорією держави і права, філософією, соціальною психологією, політологією та іншими гуманітарними і юридичними дисциплінами.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Теорія, методологія та історія соціології.
2. Спеціальні і галузеві теорії.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни **соціологія** є опанування категоріальним апаратом соціології, формування у майбутніх спеціалістів системи знань про соціальну систему суспільства, розуміння сутності соціального життя та соціальної структури суспільства, а також навичок аналізу соціальних явищ і процесів, соціальної діяльності та поведінки.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни **соціологія** є теоретичні:

теоретичні дослідження проводяться з метою розробки понятійного апарата соціології, який безпосередньо використовується для створення теорій "середнього рівня", що займають проміжне місце між теоретичними проблемами теорії держави і права та емпіричними дослідженнями соціальної обумовленості правової системи;

практичні:

практичні - вивчають за допомогою опитувань, інтерв'ю, масового спостереження та інших конкретно-соціологічних методів якісні і кількісні характеристики правосвідомості, правових установок, стан законності й інші прояви права безпосередньо в житті різноманітних великих соціальних груп.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- основні структурні елементи і рівні соціологічного знання;
- основні категорії соціології;
- еволюцію уявлень про суспільство та його походження;
- складові елементи соціальної структури суспільства, сутність соціальної стратифікації;
- основні соціологічні концепції особистості, соціологію сім'ї, молоді, праці.

вміти :

- характеризувати об'єкт і предмет соціології, структуру соціологічного знання;
- розкрити зміст основних етапів розвитку соціологічної думки;
- охарактеризувати сутність, основні засади функціонування і розвитку суспільства;
- аналізувати процеси в соціальній структурі суспільства;
- розкрити об'єкт і предмет соціології молоді, сім'ї, політики

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 36 години/1 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теорія, методологія та історія соціології.

Тема 1. Соціологія як наука. Предмет і функції соціології.

Поняття соціології. Основні підходи до розуміння суспільства і людини. Соціологія як наука про соціальні спільноти. Типи соціальних спільнот. Соціальні інститути як механізми самоорганізації спільного життя людей та їх різновиди. Структура та функції соціології. Місце соціології у системі наук. Специфіка соціології за об'єктом і предметом дослідження.

Тема 2. Історичні етапи розвитку соціології.

Логіка виникнення соціології. Розвиток поглядів на суспільство і людину. О.Конт – засновник соціології. Соціальна статика і соціальна динаміка у вченні Конта. Предмет і методи соціології. Г.Спенсер як продовжувач позитивістської лінії у соціології. Ідея соціальної еволюції. Позитивістсько-натуралістичний напрям в соціології. Соціальний дарвінізм. Расово-антропологічна школа. Географічний напрям.соціологічна концепція марксизму та її критичний аналіз. Соціологічний психологізм та його напрями. Соціологізм Е.Дюркгейма. “Розуміюча” соціологія М.Вебера. Німецька формаційна соціологія (Г.Зіммель, Ф.Тьонніс).

Тема 3. Сучасна соціологічна теорія.

Стан розвитку та специфічні риси сучасної соціології. Основні парадигми сучасного соціологічного знання та його структура. Теоретична соціологія: структурні та інтерпретативні парадигми. Структурний функціоналізм. Соціальна система та її складники. Проблема соціальної інтеграції. Соціологія конфлікту. Символічний інтеракціонізм. Поняття соціальної взаємодії. Феноменологічна соціологія. Основні принципи феноменологічного підходу до розуміння і пояснення соціальної реальності. Інтегральна соціологія П.Сорокіна. Теорія соціокультурної динаміки. Концепція конвергенції. Емпірична соціологія та її основні школи.

Тема 4. Становлення соціологічної думки в Україні.

Джерела вітчизняної протосоціології. Соціальна думка України кінця XVI – поч. XVII ст. Соціальна філософія Г.Сковороди. Початки української соціології. Характерні риси розвитку української соціології кінця XIX – поч. XX ст. Соціологія радянського періоду та її криза. Основні напрями розвитку соціології у сучасній Україні.

Тема 5. Суспільство як цілісна система.

Системний підхід до суспільства в соціології. Аналіз суспільства з позицій детермінізму. Концепція суспільства в функціоналізмі і індивідуалізмі.

Тема 6. Особистість як суб'єкт і об'єкт суспільних відносин.

Особистість в соціології. Особистість – людина – індивід. Біологічне та соціальне в людині. Теорія розвитку особистості. Характерні риси особистості та її внутрішня духовна структура. Проблема соціалізації, соціальної адаптації та інтеріоризація. Ресоціалізація особистості в перехідних суспільствах.

Тема 7. Соціальна структура суспільства.

Поняття соціальної структури. Соціально-класова структура суспільства, тенденції змін у пострадянському періоді. Соціально-етнічна структура суспільства. Соціально-демографічна структура суспільства. Соціальна стратифікація та соціальна мобільність. Динаміка соціальної структури українського суспільства періоду реформи 90-х років.

Змістовий модуль 2. Спеціальні і галузеві теорії.

Тема 1. Соціологія молоді.

Соціологія молоді як спеціальна соціологічна теорія. Соціологія молоді як складова державної молодіжної політики. Основні поняття і категорії соціології молоді. Сутність молоді та її основна соціальна якість. Соціальні характеристики молоді, її особливості та специфічні риси. Молодіжні проблеми та їх зміст. Державна молодіжна політика в Україні: складові та напрямки.

Тема 2. Соціологія сім'ї.

Сім'я як соціальний інститут і мала соціальна група. Специфіка соціологічного вивчення сім'ї. Основні категорії соціологічного дослідження сім'ї, умови життя, структура шлюбу (нуклеарна і розширена сім'я; моногамія і полігамія; патріархальні а матріархальні родини тощо). Соціальні та індивідуальні функції сім'ї. Основні підходи до вивчення сім'ї в соціологічній думці: структурно-функціоналістський, інтеракціоністський, інституціональний тощо. Сучасна сім'я в Україні: стан, тенденції розвитку, перспективи.

Тема 3. Етносоціологія і соціологія нації.

Етносоціологія та предмет її дослідження. Зародження і розвиток етносоціології у світовій та вітчизняній соціологічній думці. Методологічні підходи до вивчення етнічних спільнот. Проблема нації в працях вітчизняних та зарубіжних соціологів. Основні концептуальні

схеми соціології нації. Поняття національного відродження та його місце в соціології нації. Етносоціальний розвиток сучасної України: стан, проблеми, перспективи.

Тема 4. Соціологія культури.

Поняття культури та її визначення. Соціологічний підхід до вивчення культури і його специфіка. Центральні категорії соціології культури. Внутрішня структура культури та її форми. Соціальні функції культури. Методологічні засади соціологічного аналізу культури. Традиції соціокультурного мислення в Україні. Криза і відродження культури в суспільствах перехідного типу.

Тема 5. Соціологія політики.

Поняття і категорії соціології політики. Предмет і об'єкти соціології політики. Політика та її визначення у різних соціологічних школах і напрямках. Поняття влади як центральне в соціології політики. Основні складові соціології політики. Політична соціалізація індивіда. Соціологічні дослідження політичних процесів в Україні. Деполітизація населення та її причини. Основні тенденції розвитку політичного життя в Україні.

Тема 6. Соціологія праці й управління.

Основні етапи розвитку соціологічного знання про економічну сферу. Теорія економічного лібералізму А.Сміта та її соціальні аспекти. Праці Д.Рікардо і Т.Мальтуса, їх соціальне забарвлення. К.Маркс і соціологічна перебудова теоретичної економіки. Аналіз економічної сфери в концепціях М.Вебера і Е.Дюркгейма. взаємодія економічної та соціальної сфер у працях українських

учених М.Тучан-Барановського і М.Ковалевського. Розробка предмету економічної соціології Т.Парсоном і Н.Смелзером. концепції індустріального і постіндустріального суспільства. Основні напрями досліджень соціології праці й управління та предмет цієї науки.

Тема 7. Методика та техніка соціологічних досліджень.

Підготовка до проведення конкретно-соціологічного дослідження та його етапи. Розробка програми конкретно-соціологічного дослідження. Розрахунок і обґрунтування вибірки. Основні методи конкретно-соціологічного дослідження. Основні комп'ютерні програми обробки первинної соціологічної інформації. Стратегічний і робочий плани конкретно-соціологічного досліджень.

3. Рекомендована література.

Базова

1. Соціологія: Пос. для студ. вузів (За ред. В.Городаненка). – К., 2003.
2. Соціологія. Загальний курс. – К., 2000.
3. Соціологія: Терміни, поняття, персоналії. Навч. словник-довідник/За ред. В.М.Пічі. – Львів, 2002.
4. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – К., 2003. - № 2.
5. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – К., 2004. - № 3.
6. Учебный социологический словарь. – М., 2001.
7. Современная западная социология. Словарь. – М., 2000.
8. Захарченко М.В., Погорілого О.І. Історія соціології (від античності до початку ХХ ст.). – К., 1993.
9. Радугин А.А., Радугин К.А. Социология: курс лекций. – М., 2003.
10. Социология в схемах. – М., 2000.

Допоміжна:

1. Амелин В.Н. Социология политики. – М., 1992.
2. Баньковская С.П. Инвайронментальная социология. – Рига, 1991.
3. Бебик В.Н., Головатий М.Ф., Рехкало В.А. Політична культура сучасної молоді. – К., 1996.
4. Етнонаціональний розвиток України: терміни, визначення, персоналії. – К., 1993.
5. Культура сучасної молоді. – К., 1996.
6. Как провести социологическое исследование. – М., 1994.
7. Лекції з історії світової та вітчизняної культури. – Львів, 1994.
8. Молодь України: стан, проблеми, шляхи розв'язання. – К., 2000.
9. Овчаренко В.И., Грицанов А.А. Социологический психологизм. – Минск, 1996.
10. Піча В.М., Черниш Н.И., Кондратик Л.Й. З історії української соціологічної думки. – Львів., 1996.
11. СОЦИС – 2002, № 1,4.
12. Політика і час. – К., 2004. - № 11.
13. Феномен человека: антология. – М., 1996.
14. Фромм Э. Душа человека. – М., 1992.
15. Черниш Н.Й. Соціологія молоді: конспект лекції. – К., 2000.

20. Форма підсумкового контролю успішності навчання залік

5. Засоби діагностики успішності навчання.

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному і тестовому контролю.

F-1 Практично не знає науково-понятійного апарату. Володіння навчальним матеріалом на рівні розпізнавання. Не має конспектів з дисципліни. Не може користуватися підручниками, словниками та енциклопедіями, методичними рекомендаціями, іншими дидактичними засобами. Не має наукового уявлення про предмет і завдання курсу, або може дуже приблизно їх сформулювати, виходячи із знань, набутих в повсякденному житті.

F-2 Має слабкорозвинені уявлення про термінологію. Володіє навчальним матеріалом на фрагментарному рівні. Конспект з предмету складен безсистемно і фрагментарно. Не спроможний вибудувати логіку відповіді. Не може відповісти на питання без грубих помилок, намагається вгадати відповіді на конкретні запитання. Зовсім не обізнаний в першоджерелах..

E-3 Самостійно відтворює деякі основні положення, викладені в базовому підручнику та лекційному матеріалі. Письмові роботи безсистемні непослідовні, позбавлені проблемності, збіднені на наукову термінологію. Часто припускається помилок, які, однак, при допомозі може виправити. Конспект складений нормально, часто неохайно. Користується ксерокопіями з підручників. Зовсім не вивчає додаткову літературу.

Матеріалом, що планується на самостійне опрацювання, практично не володіє.

E-3.5 Повною мірою відтворює матеріал, що викладений в рекомендованих підручниках. Додатковою літературою практично не користується, але знання першоджерел не має системного характеру. При відповідях зорієнтований на репродуктивне відтворення матеріалу, а не його творче осмислення і засвоєння. В цілому вільно орієнтується в історико-філософських аспектах предмету, однак відчуває значні утруднення при розгляді теоретичних питань. При виправленні помилок, яких припускається при усних відповідях, потребує деякої допомоги викладача. Слабко уявляє, як можуть бути використані знання з предмету при вивченні інших дисциплін соціогуманітарного спрямування, у становленні фахово-важливих рис особистості. Теми, що виносяться на самостійну роботу, опрацьовані поверхово.

C-4 Досить вільно володіє матеріалом в обсязі робочої навчальної програми, чітко уявляє і може пояснити суть основних положень, понять і категорій. Має повні особисто написані конспекти з лекційних та семінарських занять.

Систематично вивчає теми, що виносяться на самостійне опрацювання, використовує їх матеріал при усних відповідях і написанні письмових контрольних робіт. Має конспект по всім першоджерелам, хоча не завжди достатній за обсягом та

якістю для їх повноцінного вивчення. Відповідь побудована логічно, однак на семінарських заняттях часто звертається до конспектів. Не завжди може пояснити суть законспектованого матеріалу, При необхідності достатньо легко знаходить потрібний матеріал у конспекті, підручниках, довідковій літературі. Може виявляти зацікавленість до окремих проблем, публікацій в періодичних виданнях. Не завжди може показати актуальність проблем, що розглядаються в курсі навчальної дисципліни.

В-4,5 Вільно володіє матеріалом згідно з програмою дисципліни. Систематично відвідує лекційні і семінарські заняття, глибоко і цілеспрямовано вивчає першоджерела. При роботі на семінарських заняттях виявляє активність, здатність до ведення наукової дискусії, самостійного мислення. Може чітко визначити актуальність проблемних питань, що вивчаються, добре усвідомлює значення дисципліни для становлення професіонала та особистості. Проявляє сталий і неослабний інтерес до різних проблем, читає додаткову літературу з метою поглиблення знань, отриманих на заняттях. Досить ефективно використовує попередній матеріал, може на достатньому рівні здійснювати аналітико-синтетичні операції на самостійного планування своєї позааудиторної роботи. Однак в деяких темах може виявляти фрагментарність знання, неспроможність на високому рівні використовувати філософську методологію щодо розгляду і аналізу актуальних проблем розвитку людини суспільства.

А-5 Чітко розуміє роль і значення курсу як специфічного наукового світогляду і універсальної методології. Вільно володіє матеріалом згідно з програмою дисципліни. Систематично відвідує лекційні і семінарські заняття, глибоко і цілеспрямовано вивчає першоджерела. При роботі на семінарських заняттях виявляє активність, здатність до ведення наукової дискусії, самостійного мислення. Може чітко визначити актуальність проблемних питань, що вивчаються, добре усвідомлює значення дисципліни для становлення професіонала та особистості. Проявляє сталий і неослабний інтерес до різних проблем, читає додаткову літературу з метою поглиблення знань, отриманих на заняттях. Ефективно використовує попередній матеріал, може здійснювати аналітико-синтетичні операції на основі отриманих знань. Володіє високою культурою самостійного планування своєї позааудиторної роботи, продуктивно аналізувати проблемні ситуації, що виникають в сучасному світі та країні. На семінарських заняттях відповідає вільно, конспекти та інші допоміжні матеріали використовує творчо. Письмові роботи мають чітко визначену логічну структуру і завершений характер, характеризуються гарним науковим стилем. Вільно використовує міжпредметні зв'язки, добре орієнтується в періодичній та монографічній літературі з предмету. Легко знаходить відповіді на нестандартні питання. Здатен переконливо обґрунтовувати свою світоглядну та громадську позицію, на високому теоретичному рівні аналізувати соціальне значущі проблеми і процеси. Виявляє творчі здібності, схильність до самостійної науково-дослідницької роботи, що проявляється у прагненні приймати участь в наукових конференціях, проблемних групах тощо. основі отриманих знань. Володіє достатньо високою культурою

ПРАВА ЛЮДИНИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни **права людини в сучасному світі** складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки **бакалавр** напрямку (спеціальності) **6.030401 Правознавство**

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теорія прав людини, місце теорії прав людини в системі юридичних наук, поняття прав людини, значення та актуальність теорії прав людини.

Міждисциплінарні зв'язки:

Викладання даної дисципліни ґрунтується на базі таких навчальних дисциплін як:

- філософія;
- філософія права;
- теорія держави і права;
- конституційне право;
- державне право зарубіжних країн;
- історія філософії;
- історія політичних і правових вчень.

Програма навчальної дисципліни складається з одного змістового модуля.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни **права людини в сучасному світі** є

здобуття знань про ключову цінність західної цивілізації – права людини. Курс покликаний ознайомити студентів з сучасним інститутом прав людини, його основними складовими та їх характеристиками, ознайомити студентів з міжнародним, регіональним та вітчизняним конституційним законодавством в галузі прав людини; механізмами захисту прав людини на відповідних рівнях.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни **права людини в сучасному світі** є

теоретичні:

- генезис прав людини, основні підходи до прав людини в сучасний період;
- права людини та права громадянина;
- типологія прав людини;
- правовий статус особи;
- обмеження прав і свобод, підстави обмеження;
- права людини як галузь міжнародного права;
- європейська система захисту прав людини (Європейський суд з прав людини).
- утвердження в свідомості студентів доктрини про вроджені права людини;

практичні:

- оволодіння культурою прав людини;
- формування активної правової позиції студентів в ситуаціях, пов'язаних з конкретними випадками порушення прав людини чи виникнення такої

загрози; здатності до вчинення адекватних правових дій;

- усвідомлення й сприйняття студентами ідеї про права людини як предмет їхньої колективної відповідальності.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- основні поняття і категорії, об'єкт, предмет, структуру і функції теорії прав людини, методологічні підходи до аналізу феномену прав людини;

- зміст понять „природні невідчужувані права людини”, „права громадянина”, „персоноцентричне суспільство”, „покоління прав людини”, „основні (фундаментальні) та неосновні (додаткові, похідні) права особи”, „правовий статус, правове положення особи”, „природно правова”, „позитивістська правові школи” тощо;

- співвідношення категорій „право”, „свобода” та „обов'язок” людини;

вміти :

- орієнтуватися в сучасних національних та світових правових реаліях, тенденціях,

- виявляти вплив ідеї прав людини на економічне, соціальне, культурне життя суспільства,

- порівнювати різні типи правових та політичних систем в аспекті прав людини;

- об'єктивно і критично аналізувати інформацію про інститут прав людини, займати самостійну позицію у питаннях теоретичного та практичного характеру, що стосуються інституту прав людини.

- поряд із з'ясуванням теоретичних питань завданням курсу є вироблення практичних навиків, які будуть корисними в процесі розбудови правової держави в сучасній Україні.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 54 години/1.5 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Тема 1. Предмет та завдання теорії прав людини.

Предмет теорії прав людини. Місце теорії прав людини в системі юридичних наук. Поняття прав людини. Значення та актуальність теорії прав людини.

Тема 2. Поняття і генезис прав людини.

Генезис прав людини. Загальна характеристика. Період Античності, Середньовіччя. Генезис прав людини за змістом правових актів в Новий і Новітній час. Природноправовий і позитивістський підхід до розуміння прав людини. Переваги і недоліки природноправового та позитивістського підходів в механізмі захисту прав людини.

Тема 3. Типологія прав людини.

Покоління прав людини. Фундаментальні (основні) права особи: поняття і характеристика, відмінність від не фундаментальних (додаткових) прав. Права людини та права громадянина. Правовий статус людини і громадянина. Позитивні й негативні права, класифікація прав за сферами суспільної життєдіяльності.

Тема 4. Права людини як галузь міжнародного права.

Права людини в історії міжнародних відносин. Загальна декларація про права людини. Європейська система захисту прав людини (загальна характеристика). Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод та роль Європейського суду в її реалізації. Компетенція, організація та процедура діяльності Європейського Суду. Порядок звернення фізичних осіб в Європейський Суд; умови прийнятності справи. Роль Комітету Міністрів в діяльності Суду. Процедура дружнього врегулювання; участь в ній Суду.

Тема 5. Механізм захисту прав людини.

Гарантії прав та свобод людини й громадянина в Україні як передумова їх реалізації. Соціально-правовий механізм забезпечення прав людини в Україні. Організаційно-правовий механізм захисту основних прав та свобод людини і громадянина в Україні. Проблеми здійснення механізму забезпечення прав людини в Україні.

Тема 6. Європейська система захисту прав людини.

Європейська система захисту прав людини (загальна характеристика). Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод та роль Європейського суду в її реалізації. Реформа Європейського суду 1998 року. Компетенція, організація та процедура діяльності Європейського Суду. Порядок звернення фізичних осіб в Європейський Суд; умови прийнятності справи. Роль Комітету Міністрів в діяльності Суду. Процедура дружнього врегулювання; участь в ній Суду.

Тема 7. Обмеження прав та свобод, підстави обмежень.

Підстави обмежень прав і свобод особи за нормами міжнародного права та за національним законодавством. Конституційні підстави обмежень прав і свобод в Україні. Принцип неприпустимості свавільного обмеження прав і свобод Права і свободи людини і громадянина в умовах надзвичайного стану.

3. Рекомендована література

Базова

1. Права человека / Отв. ред. Е.А. Лукашева. – М.: НОРМА-ИНФРА.М, 1999. - 573 с.
2. Кушніренко О., Слінько Т. Права і свободи людини та громадянина. – Х.: Факт, 2001. – 440 с.
3. Давид Р., Жоффре–Спинози К. Основные правовые системы современности. – М.: Международные отношения, 1999.
4. Конституція України: Офіц. текст.: Коментар законодавства України про права та свободи людини і громадянина: навч. посібник / Авт.-упоряд. М.І. Хавронюк. - К.: Парламент.вид-во, 1999. – 544 с.;
5. Гом'єн Донна. Короткий путівник Європейською конвенцією з прав людини. – Л.: Кальварія, 2000. - 182 с.
6. Туманов В. Европейский Суд по правам человека. Очерк организации и деятельности. – М.: НОРМА, 2001. – 304 с.
7. Європейський Суд з прав людини: організація, процедура, правила звернення / М-во юстиції України. – К.: Ін Юре, 2000, - 16 с.
8. Шишкін В. Забезпечення прав людини в судочинстві США (Організаційні й процесуальні засади). – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 320 с.
9. Нерсисянц В. Философия права. – М.: НОРМА-ИНФРА.М, 1999. 652

с.

10. История политических и правовых учений. – 2-е изд., стереотип. / Под общ. ред. В.С. Нерсесянца. – М.: НОРМА-ИНФРА.М, 1997. – 763 с.

11. История государства и права зарубежных стран. Часть 1. / Под. ред. Крашенниковой Н.А. и Жидкова О.А. – М.: НОРМА-ИНФРА.М, 1999.– 624 с.

12. Проблемы общей теории права и государства / Под. общ. ред. В.С. Нерсесянца. – М.: НОРМА-ИНФРА.М, 1999. – 832 с.

13. Шаповал В. Конституційне право зарубіжних країн. К.: АртЕк, Вища школа, 1998. – 264 с.

14. Страшун Б., Маклаков В. Конституционно-правовой статус человека и гражданина / Конституционное (государственное) право зарубежных стран. (Общая часть). – М.: БЕК, 1999. – 784 с.

15. Шукліна Н. Загальні засади конституційно-правового статусу людини і громадянина в Україні / Конституційне право України / За ред. В.Ф. Погорілка. – К.: Наукова думка, 2000.

16. Конституционное право зарубежных стран / Под общ. ред. М.В. Баглая, Ю.И. Лейбо, Л.М. Этнина. – М.: НОРМА-ИНФРА. М, 2000. – 832 с.

17. Савчин М. Конституційний Суд України у механізмі гарантування прав і свобод людини // Право України. - 1999. - № 4. – С. 36.

18. Кулаков В.В., Каширста Е.И. Международное гуманитарное право: краткий курс.- Ростов п/Д.: Феникс, 2012.- 187 с.

19. Шевцова А.В. Право прав человека: ответы на экзаменационные вопросы.- Минск: Тетра-системс, 2011.- 256 с.

20. Кудинов О.А. Права человека: краткий курс.- М.: «Ось-89», 2009.- 80 с.

Допоміжна

Нормативні акти:

Международные акты о правах человека. Сборник документов. - М.: НОРМА-ИНФРА.М, 2000. – 784 с.

21. Форма підсумкового контролю успішності навчання залік

22. Засоби діагностики успішності навчання

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному і тестовому контролю.

Критерії оцінювання знань та вмінь студентів

1 (F) незадовільно - Знання з даної дисципліни повністю відсутні.

2 (X) незадовільно - Студент не знає до кінця жодного питання, плутається в основних базових питаннях дисципліни «Права людини в сучасному світі», не в змозі розкрити зміст основних загальнотеоретичних термінів.

3 (E) задовільно - Окремі фрагментарні правильні думки все ж не дозволяють поставити оцінку «добре», оскільки наявні суттєві прогалини і курс в цілому системно не засвоєно.

3,5 (D) задовільно - Відповіді на питання в цілому дані правильно, однак неповно. Логіка відповідей побудована недостатньо чітко. Пропущено ряд важливих деталей або навпаки під час відповіді затрунулись сторонні питання. Базова термінологія в цілому засвоєна.

4 (C) добре - Питання розкриті достатньо повно і правильно. Активна участь у дискусії з даного питання. Стосовно знання базової термінології зауважень немає, однак окремі суттєві дефекти логіки і змісту питань не дають змогу оцінити відповідь на «відмінно».

4,5 (B) добре - На всі питання дані достатньо правильні і точні відповіді. Студент демонструє ознайомлення з актуальними проблемами прав людини в сучасному світі, знання базової термінології, вміння розкрити і прокоментувати зміст терміну.

5 (A) відмінно - Відповідь характеризується чіткою логікою і знанням матеріалу далеко за межами обов'язкового курсу. Точне розуміння меж кожного питання. Даються посилання на першоджерела – монографії і статті. Обґрунтована власна позиція з окремих проблем прав людини в сучасному світі. Відповідь відрізняє бездоганне знання базової термінології, вміння «розгорнути» термін у повноцінну відповідь з теми.

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО (ПРИВАТНЕ, ПУБЛІЧНЕ)

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни **міжнародне право (приватне, публічне)** складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки **бакалавр** напрямку (спеціальності) **6.030401 Правознавство**

Предметом вивчення навчальної дисципліни є система загальнотеоретичних знань про міжнародне право, основні поняття, категорії, інститути та галузі міжнародного права.

Міждисциплінарні зв'язки:

Сучасний юрист повинен знати і вміти правильно застосовувати норми міжнародного права. Міжнародне право пов'язано зі всіма галузями української правової науки і українського законодавства та судової практики. Тому зміст навчальної дисципліни «Міжнародне право» ґрунтується на таких фундаментальних юридичних наукових дисциплінах, як теорія держави і права, історія держави і права України та зарубіжних країн, конституційне право, а також пов'язана з іншими гуманітарними та спеціальними юридичними дисциплінами.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Міжнародне публічне право.
2. Міжнародне приватне право.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни.

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни **міжнародне право (приватне, публічне)** є

опанування певним інструментарієм науки міжнародного права, вивчення загальних положень міжнародного права, співвідношення міжнародного права та внутрішньодержавного права, суб'єктів сучасного міжнародного права, основних принципів сучасного міжнародного права, права міжнародних договорів, права міжнародних організацій, дипломатичного і консульського права, права міжнародної безпеки, міжнародного екологічного права.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни **міжнародне право (приватне, публічне)** є

теоретичні

- ознайомити студентів з особливостями, основними поняттями, категоріями, інститутами та галузями міжнародного права.
- опанувати певну систему загальнотеоретичних знань про міжнародне право;
- навчити студентів працювати з міжнародними договорами, іншими міжнародними актами та справами Міжнародного Суду ООН, Європейського суду по правам людини.
- навчити студентів давати оцінку сучасним політичним подіям у світлі міжнародного права.

практичні:

- користуватися різноманітними міжнародно-правовими джерелами;
- застосовувати колізійний метод регулювання відносин з іноземним елементом;
- аналізувати документи міжнародно-правового характеру, що пов'язані міжнародним приватним правом.
- застосовувати положення міжнародно-правових договорів з участю України;
- тлумачити норми міжнародно-правових договорів України;
- характеризувати національне законодавство з точки зору його відповідності міжнародному праву.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- основні поняття, галузі, інститути та норми міжнародного публічного та приватного права
- джерела і суб'єкти міжнародного і публічного прав,
- положення чинних міжнародних конвенцій та договорів

вміти:

- застосовувати теоретичні знання у аналізі правових ситуацій
- аналізувати особливості міждержавних відносин

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 108 години/3 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Міжнародне публічне право.

Тема 1. Поняття міжнародного публічного права.

Поняття міжнародного права. Предмет міжнародно-правового регулювання. Об'єкт міжнародних правовідносин. Міжнародне право як особлива система права. Нормативність міжнародного публічного права.

Тема 2. Право міжнародних договорів .

Поняття права міжнародних договорів. Укладання договорів. Форма, структура та дія договорів, їх тлумачення. Недійсність, припинення або зупинення дії договорів.

Тема 3. Право зовнішніх зносин.

Поняття, джерела. Органи зовнішніх зносин. Види, функції та персонал дипломатичних і консульських представництв. Привілеї та імунітети дипломатичних і консульських представництв та їх персоналу.

Тема 4. Право міжнародних організацій.

Поняття та класифікація міжнародних організацій. Мета та принципи діяльності Організації Об'єднаних Націй (ООН). Членство та органи ООН. Спеціалізовані установи ООН. Міжнародні регіональні організації. Рада Європи.

Тема 5. Право Європейського Союзу.

Передумови виникнення права Європейського Союзу. Поняття і структура права Європейського Союзу. Роль Євросоюзу у правовому регулюванні європейської інтеграції. Договірний механізм Євросоюзу. Інституційний механізм Євросоюзу. Правове регулювання зовнішніх зносин Європейського Союзу.

Тема 6. Міжнародне гуманітарне право.

Поняття, джерела міжнародного гуманітарного права. Міжнародні стандарти прав і свобод людини. Міжнародний механізм забезпечення і захисту прав людини. Захист права людини у період збройних міжнародних конфліктів.

Тема 7. Міжнародне кримінальне право.

Поняття предмету. Види міжнародних злочинів. Міжнародні фінансові злочини. Напрямок боротьби зі злочинністю, яка має транснаціональний характер.

Тема 8. Міжнародне повітряне і космічне право.

Поняття й основні принципи міжнародного повітряного права. Юридична природа й правовий режим повітряного простору. Правове регулювання міжнародних повітряних сполучень. Відповідальність у міжнародному повітряному праві. Поняття, джерела. Правовий режим космічного простору та космічного простору та небесних тіл. Правовий режим космічних об'єктів. Правовий статус космонавтів. Правові форми співробітництва держав у космосі.

Тема 9. Міжнародне економічне право.

Поняття та предмет міжнародного економічного права. Джерела міжнародного економічного права. Міжнародні економічні організації. Міжнародне торгове право. Міжнародне транспортне право.

Тема 10. Міжнародне морське право.

Поняття міжнародного морського права. Міжнародно-правовий режим морських просторів. Правовий режим міжнародних протоків і каналів

Тема 11. Міжнародне екологічне право.

Поняття й джерела міжнародного екологічного права. Охорона тваринного й рослинного світу. Охорона атмосферного й навколосезонного космічного простору.

Міжнародна співпраця з охорони навколишнього середовища від радіоактивного забруднення.

Змістовий модуль 2. Міжнародне приватне право.

Тема 1. Юридико - технічні методи регулювання відносин у міжнародному приватному праві.

Порівняльно-правовий метод і міжнародне приватне право. Колізійний метод регулювань відносин в МПП. Матеріально-правовий метод і матеріально-правові норми.

Тема 2. Суб'єкти міжнародного приватного права.

Поняття та особливості правовідносин у міжнародному приватному праві. Міжнародні цивільні правовідносини. Іноземні (міжнародні) елементи у їх структурі. Загальна характеристика суб'єктів міжнародних цивільних правовідносин. Особливості правового статусу держави, як суб'єкта міжнародних цивільних правовідносин. Поняття та види імунітету держави у міжнародному приватному праві. Об'єкти правовідносин у міжнародному приватному праві. Юридичні факти у міжнародному приватному праві. Угода. Закон, що застосовується до форми угоди. Негайні угоди. Поняття особистого закону (статусу) і національності юридичної особи. Доктрина і практика міжнародного приватного права про визначення національності юридичних осіб. Цивільна правоздатність іноземних підприємств і організацій за чинним законодавством України. Іноземні юридичні особи в Україні, допущення їх до підприємницької діяльності. Правові форми спільної господарської діяльності. Правове положення підприємств з іноземними інвестиціями в Україні. Поняття кваліфікаційної іноземної інвестиції. Правове положення українських юридичних осіб за кордоном.

Тема 3. Право власності в міжнародному приватному праві.

Питання власності у міжнародних відносинах. Колізійні питання власності та вирішення їх в Україні. Закон, застосований до права власності. Правові питання націоналізації у міжнародному приватному праві. Екстериторіальна дія законів про націоналізацію. Націоналізація і питання компенсації. Правове регулювання іноземних інвестицій в Україні. Проблеми удосконалення законодавства про режим іноземного інвестування в Україні. Види та форми здійснення іноземних інвестицій відповідно до чинного законодавства України. Система гарантій іноземним інвесторам. Іноземні інвестиції в вільних економічних зонах. Правовий режим власності держави Україна, українських громадян та юридичних осіб за кордоном.

Тема 4. Договір у міжнародному приватному праві.

Поняття, визначення трудових відносин з "іноземним елементом" та джерел їх регулювання. Колізійні прив'язки, застосовувані до регламентації трудових відносин з "іноземним елементом". Двосторонні договори про працевлаштування та соціальний захист працівників. Праця громадян України за кордоном. Праця іноземців в Україні. Відшкодування шкоди працівникові за міжнародними договорами України.

Тема 5. Зобов'язання в міжнародному приватному праві.

Деліктні зобов'язання з "іноземним елементом". Колізійні питання деліктних зобов'язань. Закон, застосовуваний до зобов'язань, які виникають внаслідок заподіяння шкоди. Міжнародні договори, що торкаються деліктної відповідальності. Заподіяння шкоди за кордоном. Спеціальні норми щодо обмеження відповідальності окремих суб'єктів, зокрема власника судна за шкоду

від забруднення, оператора ядерного судна за ядерну шкоду (Кодекс торгівельного мореплавства України).

Тема 6. Міжнародне авторське право.

Поняття міжнародного авторського права. Бернська та Всесвітня (Женевська) конвенція про авторське право. Авторські права іноземців в Україні. Охорона та використання творів вітчизняних авторів за кордоном.

Тема 7. Міжнародне патентне право.

Поняття міжнародного патентного права. Паризька конвенція про охорону промислової власності. Міжнародні конвенції про охорону товарних знаків.

Тема 8. Міжнародне сімейне право.

Поняття шлюбу в національному праві зарубіжних країн. Неоднакові умови, порядок, форми заключення шлюбу, визнання шлюбу недійсним. Колізійні питання та умови їх застосування в міжнародному приватному праві. Колізійне законодавство України стосовно регулювання шлюбно-сімейних відносин. Визнання шлюбу та розлучення. Особисті та майнові права подружжя. Міжнародні договори та законодавство України про усиновлення. Міжнародні конвенції про співробітництво в галузі шлюбно-сімейних відносин.

Тема 7. Міжнародне спадкове право.

Загальна характеристика спадкового права держав. Джерела спадкового права (внутрішньодержавне законодавство та судові прецеденти). Правовідносини спадкування в Україні і за кордоном. Спадкування за заповітом (національні матеріально-правові норми). Спадкування за законом. Колізії законодавства в сфері спадкування за заповітом та за законом. Спадкове право іноземців в Україні та громадян України за кордоном. Інститут спадкової трансмісії та негідного спадкоємця. Колізійні норми, застосовувані у разі спадкування рухомого і нерухомого майна. Норми з питань спадкування, що містяться у міжнародних договорах про надання правової допомоги у цивільних справах за участю України. Норми міжнародних багатосторонніх договорів у сфері спадкових відносин.

Тема 8. Визнання держави.

Поняття визнання та його юридичне значення. Визнання нових держав і урядів. Визнання національно-визвольного руху, органів опору та визнання статусу воюючої сторони. Поняття правонаступництва у міжнародному праві. правонаступництво при соціальній революції. правонаступництво стосовно до міжнародних договорів державної власності, архівів, боргів, активів.

Тема 9. Міжнародні договори, що регулюють питання з особливостями сучасних міжнародних перевезень.

Поняття та види міжнародних перевезень і підстави їх здійснення. Загальна характеристика джерел права, що регулюють міжнародні перевезення. Міжнародні залізничні перевезення. Міжнародні автомобільні перевезення. Міжнародні повітряні перевезення. Міжнародні морські перевезення. Колізійні норми Кодексу торгівельного мореплавства України. Застосування права до відносин за договорами морського перевезення вантажів. Фрахтування судна на термін, лізинг, морське страхування. Поняття загальної аварії та збитки, що належать до неї. Застосування права у разі загальної аварії. Окрема (не загальна) аварія. Навігаційна помилка. Претензії та позови з міжнародних перевезень вантажів. Особливості обчислення строків для заявлення претензій та позовної давності.

Тема 10. Розгляд спорів у судовому порядку. Нотаріальні дії. Розгляд спорів у порядку арбітражу.

Поняття та зміст міжнародного комерційного арбітражу та види третейських судів, правові засади їх діяльності. Арбітражна угода, її форма та правові наслідки. Виконання судових доручень іноземних судів і звернення судів України з дорученнями до іноземних судів. Міжнародний комерційний суд і Морська арбітражна комісія (МАК) при Торгово-промисловій палаті України, їх компетенція. Визнання та виконання в Україні рішень іноземних судів. Доктрина про міжнародний цивільний процес. Цивільні процесуальні норми у міжнародних договорах за участю України. Поняття, види та способи визначення міжнародної підсудності. Норми про підсудність спорів у міжнародних договорах. Умови та процесуальний порядок визнання та виконання іноземних судових рішень на території України. Національні і міжнародні органи правосуддя, що здійснюють провадження у цивільних справах.

3. Рекомендована література

Базова

1. Абаренков В. П., Красулин Б. П. Разоружение. Справочник.— М.: Международные отношения, 1988.— 336 с. 2.
2. Анцелевич Г. А., Высоцкий А. Ф., Демиденко В. В., Щипцов А. А. Современное международное морское право и практика его применения Украиной.— К.: Наукова думка, 1995.— 343 с.
3. Ашавский Б. М. Межправительственные конференции.— М.: Международные отношения, 1980.— 126 с.
4. Барсегов Ю. Г. Территория в международном праве.— М.: Госюриздат,
5. Баскин Ю. Я., Фельдман Д. Й. История международного права.— М.: Просвещение, 1990.— 208 с.
6. Блищенко Й. П. Дипломатическое право.— М.: Высшая школа, 1990.— 287 с.
7. Богуславский М. М. Международное экономическое право.— М.: Международные отношения, 1986.— 303 с.
8. Богуславський М. М. Международное частное право: Учеб. Для студентов вузов. - 2-е изд., перераб. и доп. - М.: Междунар. Отношения, 1994.
9. Боярс Ю. Р. Вопросы гражданства в международном праве. М.: Международные отношения, 1986.— 157 с.
10. Буткевич В. Г. Соотношение внутригосударственного и международного права.— К.: Вища школа, 1981.— 311 с.
11. Буткевич В. Г., Мицик В. В., Задорожній О. В. Міжнародне право. Основи теорії. Підручник / За ред. В. Г. Буткевича. - К.: Либідь, 2002. - 608 с.
12. Василенко В. А. Основы теории международного права.— К.: Вища школа, 1988.— 287 с.
13. Джурович Р. Руководство по составлению внешнеторговых контрактов. - М.: Рос. право, 1992.
14. Международное частное право. Современные проблемы / РАН. Ин-т государства и права. - М.: ТЕИС, 1994.
15. Международное частное право: Учеб. пособие / Под ред. Г. К. Дмитриевой. - М.: Юрист, 1993.
16. Международные конвенции, Инкотермс 1990. - К.: ТПП Украины, 1995.

17. **Международный коммерческий арбитраж: Закон Украины //**

Допоміжна

1. Повітряний кодекс України //ВВР України. - 1993. - № 25.
3. Паризька Конвенція по охорону промислової власності. - 1883. - березня.
4. Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність" // ВВР України.-1991.- №29.
5. Закон України "Про міжнародний комерційний арбітраж" // ВВР України, 6.
- Закон України "Про правовий статус іноземців" // ВВР України. -1994. №25.
7. Закон України "Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон" // Підприємництво і ринок України.-1992.-№12.
8. Закон України "Про виключну (морську) економічну зону України" // Підприємництво і ринок України. - 1995. - № 6.
9. Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів): Затв. наказом Міністерства зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України від 5 жовтня 1995 року. № 75 // Бізнес. - 1995. - № 40. - 17 жовтня.
10. Перелік видів майна, що не може перебувати у власності громадян, громадських об'єднань, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України: Затв. постановою Верховної Ради України від 17 червня 1992р. // ВВР України. - 1992. - № 35.
11. Про внесення доповнення до Переліку видів майна, що не може перебувати у власності громадян, громадських об'єднань, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України: Постанова Верховної Ради України від 15 липня 1994 р. // Підприємництво і ринок України - 1994. - № 8. 2002.— 608 с.
1. 12. Міжнародно-правові стандарти поведінки працівників охоронних органів при підтриманні правопорядку: Документально-джерелознавчий довідник // Упоряд. Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьев, І. Г. Кириченко.- К.: Національні академія внутрішніх справ України; Інститут держави права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002.
2. 13. Молодцов С. В. Международное морское право.— М.: Международные отношения, 1987.— 168 с.
3. 14. Молочков Ф. Ф. Дипломатический протокол и дипломатическая практика.— М.: Международные отношения, 1975. - 215с.
4. 15. Морозов Г. Й. Международные организации. – М.,1974.—298с.
5. 16. Морозов Г. Й. Международные организации: некоторые вопросы теории.— М.: Международные отношения, 1974.—
18. Мюллерсон Р. А. Соотношение международного и национального права.— М.: Наука, 1982.— 196 с.
19. Неліп М. І., Мережко О.О. Силовий захист прав людини: питання легітимності в сучасному міжнародному праві.—К.: Наукова думка, 1998.— 189 с.
20. Нешатаева Т. Н. Международные организации и новые тенденции в международно-правовом регулировании.— М.: Международные отношения, 1998.—
21. Основные сведения об Организации Объединенных Наций ООН. Департамент общественной информации.— М.: Международные отношения, 1995.— 221 с.
22. Очерки международного морского права / Отв. ред. В. М. Корецкий, Г. Й. Тункин.— М.: Международные отношения. 1962.— 135с.

23. Панов В. П. Международное уголовное право.— М.: Международные отношения, 1997.— 154 с.
24. Полторака А. Й., Савинский Л. Й. Вооруженные конфликты и международное право.— М.: Международные отношения, 1976.— 167с.
25. Признание в современном международном праве / Под. ред. Д. Й. Фельдмана.— М.: Наука, 1975.— 183 с.
26. Прусаков Ю. М. Безъядерные зоны. Международно-правовые вопросы.— Ростов на Дону, 1982.— 149 с.
27. Савицкий В. П. Уголовная юстиция: проблемы международного сотрудничества.— М.: Международные отношения, 1995.— 157с.
28. Сандровский К. К. Право внешних сношений.— К.: Вища школа, 1986.—210с.
29. Сандровский К. К. Специальные дипломатические миссии. Международно-правовые вопросы.— К.: Наукова думка, 1977.— 164с.
30. Сатоу Я. Руководство по дипломатической практике.— М.: Международные отношения, 1961— 198с.
31. Семенов В. С. Вооруженные силы ООН.— М.: Международные отношения, 1976.— 138 с.
32. Словарь международного воздушного права / Отв. ред. Ю. Н. Малеев.— М.: Международные отношения, 1988.— 543 с.
33. Словарь международного морского права / Отв. ред. Ю. Г. Барсегов.— М.: Международные отношения, 1985.— 469 с.
34. Соколов В. А. Правовые формы прекращения состояния войны.— М.: Международные отношения, 1963.— 197 с.
35. Сперанская Л. В. Международно-правовая ответственность государств за загрязнение Мирового океана.— М.: Международные отношения, 1984.— 163с.
36. Суверенітет України і міжнародне право / Відп. ред. В. Н.Денисов, В. І. Євінтов— К.: Манускрипт, 1995.— 360 с.
37. Талалаев А. Н. Право международных договоров. Договоры с участием международных организаций.— М.: Международные отношения, 1989.— 270с.
38. Талалаев А. Н. Право международных договоров. Общие вопросы.— М.: Международные отношения, 1980.— 312 с.
39. Тимченко Л.Д. Міжнародне право: Навч. посіб. для дистанційного навчання. – К.: Університет «Україна», 2007. – 224 с.
40. Тимченко Л.Д. Правопреемство государств: опыт конца XX века.— Харьков: МВД Украины. Ун-т внутр. дел, 1999.—116с.

Інформаційні ресурси

1. Сайт представництва ООН в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.un.org.ua/ua/>
2. Офіс Ради Європи в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.coe.kiev.ua/>

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання екзамен

5. Засоби діагностики успішності навчання

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю. Використовуються такі методи контролю (усного,

письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається практичному і тестовому контролю.

Критерії оцінювання знань та вмінь студентів

A5 (відмінно) Студент, який глибоко і міцно оволодів програмовим матеріалом, логічно і чітко викладає його. Знає основні поняття, категорії, галузі, інститути та норми міжнародного публічного права, джерела і суб'єкти міжнародного публічного права, положення діючих міжнародних конвенції та договорів, які відіграють важливу роль в регулюванні міждержавних відносин. Ґрунтовно опанував інструментарієм науки міжнародного публічного права; використовуючи юридичну термінологію, вільно володіє понятійним апаратом. У відповіді тісно пов'язує теоретичні матеріалом з практикою застосування норм міжнародного права. Має високий рівень в науково-дослідницькій роботі по вивченню та узагальненню юридичного матеріалу.

B 4,5 (добре) Студент має ґрунтовні знання, твердо знає програмовий матеріал, грамотно і по суті викладає його, не допускаючи суттєвих помилок при відповіді на поставлене питання, обґрунтовуючи висновки на базі фактичного матеріалу. Знає основні поняття, категорії, галузі, інститути та норми міжнародного публічного права, джерела і суб'єкти міжнародного публічного права, положення діючих міжнародних конвенції та договорів, які відіграють важливу роль в регулюванні міждержавних відносин. На належному рівні опанував інструментарієм науки міжнародного публічного права; використовуючи юридичну термінологію, володіє понятійним апаратом. Але студент може допустити незначні неточності в формулюванні або класифікації. Знає основні проблеми юридичної науки, питання становлення і розвитку міжнародного публічного права. держави і права. Вміє застосовувати здобуті теоретичні знання у процесі аналізу та моделювання правових ситуацій, характеризувати юридичні категорії, припускаючи при цьому незначні неточності. Має достатньо високий рівень в науково-дослідницькій роботі по вивченню та узагальненню юридичного матеріалу.

C 4 (добре) Студент знає програмовий матеріал, грамотно викладає його, не допускаючи суттєвих помилок при відповіді на поставлене питання. обґрунтовуючи висновки на базі фактичного матеріалу. Знає основні поняття, категорії, галузі, інститути та норми міжнародного публічного права, джерела і суб'єкти міжнародного публічного права, положення діючих міжнародних конвенції та договорів, які відіграють важливу роль в регулюванні міждержавних відносин. На достатньому рівні опанував інструментарієм науки міжнародного публічного права; використовуючи юридичну термінологію, володіє понятійним апаратом. Але студент може допустити неточності в формулюванні або класифікації. Знає основні проблеми юридичної науки, питання становлення і розвитку міжнародного публічного права. держави і права. Вміє застосовувати здобуті теоретичні знання у процесі аналізу та моделювання правових ситуацій, характеризувати юридичні категорії, припускаючи при цьому неточності. Має певний рівень в науково-дослідницькій роботі по вивченню та узагальненню юридичного матеріалу

DE 3,5; 3 (задовільно) Студент, який оволодів знаннями лише основного матеріалу, але не засвоїв його глибоко, допускає неточності або помилки при викладенні теоретичного матеріалу. Студент не може належним чином пояснити

теоретичні питання міжнародного процесу, відчуває труднощі при опрацюванні міжнародно-правових документів. Має прогалини в теоретичному курсі та практичному їх застосуванні. Має не достатній рівень в науково-дослідницькій роботі по вивченню та узагальненню юридичного матеріалу

X2 (незадовільно) з можливістю повторного складання Студент, який не знає значної частини програмового матеріалу, допускає суттєві помилки, невпевнено, з труднощами викладає теоретичний матеріал. Має фрагментарні знання з усього курсу. Не володіє термінологією, оскільки понятійний апарат не сформований. Не вміє викласти програмний матеріал. Мова невиразна, обмежена, не вміє самостійно мислити. Не має достатнього рівня в науково-дослідницькій роботі по вивченню та узагальненню юридичного матеріалу

F1 (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни Студент повністю не знає програмного матеріалу, не працював в аудиторії з викладачем або самостійно.

ОСНОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «**Основи громадянського суспільства**» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки **бакалавр** напрямку **6.030401 Правознавство**.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теорія та практика громадянського суспільства.

Міждисциплінарні зв'язки:

Курс «**Основи громадянського суспільства**» носить міждисциплінарний характер та розрахован на студентів юридичного факультету освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр», які вже опанували юридичні дисципліни, у тому числі, загальнотеоретичні та історико-правові, ряд інших гуманітарних дисциплін та підготовлені до творчого сприйняття відповідного матеріалу.

Методологічною основою курсу «**Основи громадянського суспільства**» виступає теорія держави і права. Водночас цей курс має міждисциплінарний характер, адже для повноцінного опанування його проблематикою необхідним вважаються знання як власно юридичних дисциплін - історії держави і права, історії політико-правових учень, конституційного права, адміністративного права, трудового права, цивільного права, міжнародного публічного права та інших, так і ряду інших суспільних наук – філософії, соціології, політології, економічної теорії тощо.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Загальна теорія громадянського суспільства.
2. Закономірності розвитку громадянського суспільства.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «**Основи громадянського суспільства**» є

глибоке та всебічне дослідження актуальних науково-практичних фундаментальних проблем з формування громадянського суспільства та умов його розвитку, структури та основних закономірностей взаємодії його складових, визначення місця й ролі публічної влади (зокрема, правової держави) у процесі формування громадянського суспільства, усвідомлення діалектичного взаємозв'язку між громадянським суспільством та правовою державою.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Основи громадянського суспільства» є

теоретичні:

- засвоєння ключових понять про сутність та ознаки громадянського суспільства;
- розуміння основних концепцій громадянського суспільства;
- розуміння співвідношення громадянського суспільства і держави;
- аналіз фундаментальних проблем, умов та закономірностей формування громадянського суспільства.

практичні:

- формування навичок аналізу та оцінки основних факторів становлення, функціонування та розвитку громадянського суспільства;
- формування навичок використання загально - теоретичних та спеціально-юридичних знань при дослідженні конкретних проблем формування громадянського суспільства;
- формування навичок порівняльного аналізу стану розвитку громадянського суспільства у розвинутих зарубіжних країнах та в Україні.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- основні етапи розвитку концепції громадянського суспільства у політично-правових ученнях; ключові положення теорії громадянського суспільства, розуміння його сутності, ознак, структури; сутність правової держави та основні закономірності її розвитку; поняття політичної системи громадянського суспільства, її структуру, суб'єктів, місце в ній держави; співвідношення громадянського суспільства і держави; природу влади; діалектику розвитку та співвідношення процесів управління та самоврядування у громадянському суспільстві; проблеми сучасної демократії та шляхи їх розв'язання; поняття феномену «свободи» (у тому числі, «політичної свободи») як ключової ідеї громадянського суспільства; основні форми громадянської активності; основні фактори розвитку різних систем громадянського суспільства; специфіку правового регулювання та його значення для розвитку громадянського суспільства;
- перспективи розвитку громадянського суспільства за різних умов його функціонування, зокрема, в умовах різних типів держави і правової системи;
- ключові фактори, що здійснюють визначальний вплив на процес формування та розвитку громадянського суспільства.

вміти :

- аргументовано відстоювати власну точку зору з позицій знання та розуміння діалектичного взаємозв'язку між правовою державою та громадянським суспільством;
- аналізувати стан і перспективи розвитку громадянського суспільства та окремих його складових (систем) з точки зору основних постулатів теорії держави і права;
- визначати та формулювати ключові проблеми, пов'язані зі становленням, функціонуванням та розвитком громадянського суспільства, у тому числі, з огляду на глобальні проблеми (виклики), що спостерігаються сьогодні у світі, пропонувати шляхи їх розв'язання;
- з наукових позицій надавати відповідним суспільно-правовим явищам правильну оцінку, здійснювати пошук факторів, що здійснюють значний вплив на їх розвиток, розуміти їх соціальне призначення, місце і роль у правовій системі суспільства і держави;
- здійснювати правовиховні функції з метою подолання правового нігілізму у громадян, розширення їх світогляду до загальносвітового розуміння прав людини, законності і правопорядку.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 36 години/1 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Загальна теорія громадянського суспільства.

Тема 1. Ідея громадянського суспільства: виникнення і розвиток.

Ідея громадянського суспільства в історії політико-правової думки. Трактівка громадського суспільства Т.Гоббса і Дж.Локка. Ш.Монтеск'є про взаємозв'язок громадянського суспільства і держави.

Підхід Г.Гегеля до аналізу громадянського суспільства. Марксистська концепція громадянського суспільства.

Тема 2. Співвідношення громадянського суспільства і держави.

Поняття, структура і функції громадянського суспільства. Ознаки громадянського суспільства. Інститути громадянського суспільства. Громадянське суспільство і групи інтересів. Політичні партії як інститути громадянського суспільства. Взаємозв'язок громадянського суспільства і держави.

Тема 3. Концепції громадянського суспільства.

Ліберальна доктрина громадянського суспільства. Модель «демократичного громадянського суспільства». «Посередницьке громадянське суспільство». «Виборче громадянське суспільство». Концепція громадянського суспільства Ю.Хабермаса.

Змістовий модуль 2. Закономірності розвитку громадянського суспільства.

Тема 4. Політична система громадянського суспільства.

Політична система: поняття, структурні елементи, принципи взаємодії з державою.. Політичний плюралізм і типологія громадянської організації. Політичні партії та вибори як інститут громадянського суспільства.

Тема 5. Громадянське суспільство і правова держава.

Громадянське суспільство як умова свободи і демократії. Ознаки громадянського суспільства і правова держава: співвідношення і взаємозв'язок. Самоорганізація громадян як риса громадянського суспільства: форми реалізації у правовій державі.

Тема 6. Формування громадянського суспільства в Україні.

Основні закономірності формування та розвитку громадянського суспільства. Децентралізація влади і розвиток самоврядування як властивість громадянського суспільства. Проблеми і перспективи розвитку громадянського суспільства в Україні.

3. Рекомендована література

Базова

1. Бердяев Н. А. Философия неравенства. – М.: 1923.
2. Библер В. О гражданском обществе и правовом договоре //Через тернии. – М., 1990.
3. Бойчук М. А. Влада і громадянське суспільство: механізми взаємодії/М. А. Бойчук — К: Атлант ЮЕМСі, 2007.
4. Воронов І. О. Виклик «Левіафану»: еволюція і перспективи громадянського суспільства/І. О. Воронов. — К.: Генеза, 2007. — 398 с.
5. Вятр Е. Социология политических отношений. – М.: Прогресс, 1979.
6. Гегель Г. Философия права. – М.: 1990.
7. Громадянське суспільство в сучасній Україні: специфіка становлення, тенденції розвитку/за заг. ред. Ф. М. Рудич. — К.: Парламентське вид-во, 2006 — 412 с.
8. Гэлбрейт Д. Новое индустриальное общество. – М.: 1969.
9. Дмитриев Ю. А., Златопольский А. А. Гражданин и власть. – М., 2005.
10. Заєць А. П. Правова держава в контексті новітнього українського досвіду. – К.: Парламент. вид-во, 1999.
11. Ильин М. В., Коваль В. И. Две стороны одной монеты: гражданское общество и государство //Полис. – 1992. – № 1-2.
12. Карась А. Філософія громадянського суспільства в класичних теоріях і некласичних баченнях: Монографія. – Київ; Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. – 520 с.
13. Кін Дж. Громадське суспільство. Старі образи, нове бачення. – Київ: “К. І. С.”; “АНОД”, 2000, - 191с.
14. Кравченко П.А. Вітчизняний культурно-історичний досвід у системі сучасного державотворення. – К.: Генеза, 2001. – 332с.
15. Левенець Ю. А. Держава у просторі громадянського суспільства / НАН України. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень / Ю. А. Левенець — К. : Освітня книга, 2006. — 272 с.

16. Моделі політичної комунікації: політичні партії та громадянське суспільство/ Ю.Тищенко, П.Байор; Укр. незалеж. центр політ. дослідж.-К.: (Агенство «Україна»), 2010.-148 с.
17. Основи демократії: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів/ За заг. ред. А.Колодій.- Укр.-канад. проект «Демократична освіта».-К.: вид-во «Ай – Бі», 2002.-684 с.
18. Пасько Я. І. Соціальна держава і громадянське суспільство: співпраця versus протистояння. Монографія / Я. І. Пасько. — К. : ПАРАПАН, 2008.
19. Політична система і громадянське суспільство: європейські і українські реалії : монографія/за заг. ред. А. І. Кудряченка. — Київ : НІСД, 2007. — 396 с.
20. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. Т. 1 та 2. - К.: Основи, 1994.
21. Політична система і громадянське суспільство: європейські і українські реалії: Монографія/ за заг. ред. д.і.н. проф. А.І. Кудряченко.- К.: НІСД, 2007.-396 с.
22. Правова культура в умовах становлення громадянського суспільства: Монографія / За ред. Ю. П. Битяка, І. В. Яковюка, О. В. Петришина та ін. – Х.: Право, 2007.
23. Скрипнюк О. В. Соціальна, правова держави в Україні: проблеми теорії та практики. До 10-річчя незалежності України. Монографія. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2000.
24. Франк С. Л. Духовные основы общества. – М.: 1992.
25. Якубовський О. П. Державна влада і громадянське суспільство: система взаємодії./О. П. Якубовський, Т. О. Бутирська; Національна академія державного управління при Президентові України, Одеський регіональний інститут державного управління — Одеса, 2004. — 196 с.

Допоміжна

З проблем розуміння свободи:

1. Баумгартнер Х. М. Свобода и человеческое достоинство как цели государства //Политическая философия в Германии: Сб. ст.: Пер. с нем. / Изензее Й. и др. – М.: Совр.тетради, 2005.
2. Берлін І. Дві концепції свободи // Сучасні політична філософія: Антологія: Пер. з англ. / Упоряд. Я. Кіш. – К.: Основи, 1998.
3. Бойко Н. Л. Социальный контроль и демократизация общества/Н. Бойко; НАН України, Інститут соціології. — К.: Ін-т соціології НАН України, 2007. — 271 с.
4. Васильчук Ю. А. Гражданское общество эпохи НТР //Полис. – 1991. – № 4.
5. Свобода и закон / Бруно Леони: Пер. с англ. В. Кашкина под ред. А. Куряева. – М.: ИРИСЭН, 2008.
6. Рабінович П. Гідність людини як основа її природних прав і свобод. // Гідність, солідарність, субсидіарність: до громадянського суспільства в Україні: Матеріали ІХ всеукраїнської науково-практичної студентської конференції. – Інститут релігії та суспільства УКУ.- Львів. – 2007. - С. 19 – 22.
7. Ролз Дж. Політичний лібералізм: Пер. з англ. – К.: Основи, 2000.

З проблем розвитку політичної системи суспільства:

1. Афанасьев В. Г. Системность и общество. – М.: 1980.
2. Громадянське суспільство в Україні та «політика ідентичності» /Ю.Тищенко, С.Горобчишина; Укр. незалеж. центр політ. дослідж.-К.: (Агенство «Україна»), 2010.- 76 с.
3. Гьофе О. Демократія в епоху глобалізації. Пер. з нім. – К.: ППС-2002, 2007.
4. Дашо Т. Ю. Загальна характеристика поняття «громадянське суспільство»/Т. Ю. Дашо // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ: Збірник наукових праць/Львівський державний університет внутрішніх справ. — Львів, 2006. — С. 49-58.
5. Зеленько Г. І. Політична «матриця» громадянського суспільства (досвід країн Вишеградської групи та України) / Г. І. Зеленько; НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. — К.: Знання України, 2007. — 335 с.
6. Дмитриев Ю. А. Соотношение понятий политической и государственной власти в условиях формирования гражданского общества // Государство и право. – 1994. – № 7.
7. Зиорук С. Церковь и государство в Украине. – К., 1996.
8. Колодій А. Громадянське суспільство: доктрина та вітчизняна практика/ Право України.- 2013.- №9.-С.270-288.
9. Колодій А.Ф. На шляху до громадянського суспільства. Теоретичні засади й Соціокультурні передумови демократичної трансформації в Україні.-Львів, 2002.
10. Лук'янов Д. В. Політичні партії в системі взаємодії громадянського суспільства та держави (роль та правове регулювання): Монографія. – Х.: Право, 2007.
11. Проблеми модернізації політичних систем сучасності: Монографія / За заг. ред. Л. М. Герасіної, О. Г. Данильяна, М. І. Панова та ін. – Х.: Право, 2008.
12. Чередниченко А. Культура активного политического действия. – М.: Мысль, 1986.
13. Ситник П. К. Громадянське суспільство і держава: особливості їх взаємодії/П. К. Ситник // Національна безпека України / Корпорація Медіа-Трейдінг. — Київ, 2004. — № 1/2. — С. 50-53.

З проблем функціонування громадянського суспільства у світлі глобальних проблем сучасності:

1. Геген Д. У лабіринті Європейського Союзу. – К., 1995.
3. Зайцева О.Е. Международные организации: принятие решений. – М., 1989.
4. Олтеану О. М. Правовой механизм эволюции ЕЭС к наднациональным федеративным структурам // Вестник МГУ. Серия 11. Право. – 1993. - № 1.
5. Тихомиров Ю.А. Право: национальное, международное, сравнительное //Государство и право. – 1999. - № 8.

Інформаційні ресурси

1. Громадянське суспільство в Україні: основні характеристики // Центр Разумкова http://www.razumkov.org.ua/ukr/article.php?news_id=320
2. Громадянське суспільство http://lib.mdpu.org.ua/e-book/politologiya/eBook/modul_1/tema9.htm
3. Громадянське суспільство, його сутність і основні проблеми формування. Кирилюк Ф.М. <http://politics.ellib.org.ua/pages-2120.html>
4. Основні напрями формування громадянського суспільства і правової держави в Україні http://pidruchniki.ws/15660212/pravo/osnovni_napryami_formuvannya_gromadyanskogo_suspilstva_pravovoyi_derzhavi_ukrayini.
5. Основні концепції громадянського суспільства // Політологічні аспекти державного управління <http://uchebnik-besplatno.com/uchebnik-teoriya-politiki/osnovni-kontseptsiyi-gromadyanskogo.html>
6. Структура громадянського суспільства Шляхтун П.П. <http://politics.ellib.org.ua/pages-1916.html>
7. Становлення концепції громадянського суспільства // Політологія (теорія та історія політичної науки) / Шляхтун П.П. К.: Либідь, 2002.- 576 с. <http://politics.ellib.org.ua/pages-1915.html>

23. Форма підсумкового контролю успішності навчання - залік **Засоби діагностики успішності навчання**

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю. Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному і тестовому контролю.

Критерії оцінювання знань і вмінь студентів.

Зараховано

(А) (90-100 б.) - Студент має глибокі і системні знання сутності та ознак громадянського суспільства, вільно володіє основними категоріями дисципліни, знає основні концепції громадянського суспільства. Вміє аналізувати як теоретичні, так і практичні проблеми формування громадянського суспільства. Володіє умінням порівняльного аналізу стану розвитку громадянського суспільства у розвинутих зарубіжних країнах та в Україні. Вміє показати співвідношення громадянського суспільства та правової держави.,

(В) (82-89 б.) - Студент достатньо повно знає основний програмний матеріал, має певні навички порівняльного аналізу проблем теорії та практики громадянського суспільства, володіє базовою термінологією курсу, але допускає порушення логіки відповіді. Може допускати окремі неточності в аналізі і характеристиці сучасних проблем формування громадянського суспільства.

(C) (74-81 б.) - студент достатньо повно знає основні програмний матеріал, має певні навички порівняльного аналізу державно-правових явищ та процесів, володіє базовою термінологією, але допускає порушення логіки відповіді, може допускати деякі неточності в змісті та оцінці сучасних проблем розвитку громадянського суспільства.

(D) (64-73 б.) - Студент знає основні концепції громадянського, але знання мають загальний характер. Замість чіткого володіння категоріальним апаратом теорії громадянського суспільства пояснює теоретичні проблеми на прикладах. Має прогалини в теоретичному змісті закономірностей розвитку громадянського суспільства. Логіка відповідей побудована недостатньо чітко. Базова термінологія в цілому засвоєна.

E (60-63 б.) - Студент має суттєві прогалини в знанні історико-теоретичних аспектів курсу, основних категорій і термінів, системно курс не засвоєно, навички аналізу і логіки відповідей обмежені.

Незараховано

(FX) (35-59 б.) - Студент має лише фрагментарні знання з теоретичного змісту курсу. Не вміє викласти програмний матеріал, понятійно-категоріальний апарат не сформований.

(F) (1-34 б.) - Студент повністю не знає програмного матеріалу курсу.

ПОЛІТОЛОГІЯ

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «**Політологія**» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки **бакалавра** напрямку **6.030401 Правознавство**

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Політологія» є політика як соціальне явище, сутність, структура і функції політики.

Міждисциплінарні зв'язки:

Зміст навчальної дисципліни «Політологія» ґрунтується на досягненнях таких навчальних дисциплін, як історія України, філософія, соціологія, конституційне право України. Політологічні знання спираються на принципи комплексного вивчення студентами суспільних наук, що передбачає оволодіння ними низки історичних, філософських, економічних та соціальних дисциплін.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Політична наука: об'єкт, предмет, становлення і розвиток.
2. Політична система – механізм здійснення влади.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

- 1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «**Політологія**» є виховання громадянина демократичного суспільства, який володіє певною сумою знань про політичні процеси і явища, функціонування політичних інститутів, здійснення політичної влади, який володіє методикою політичного

дослідження, практичними навичками компетентного, конструктивного, відповідального аналізу, правильної поведінки в суспільно-політичній сфері, вміння у рамках Конституції та закону захистити свої інтереси, поважаючи інтереси і права інших людей свого суспільства. Вивчення політології сприяє залученню молодих фахівців до досягнень світової суспільно-політичної думки.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Політологія» є теоретичні:

- знати об'єкт та предмет політології, основні етапи розвитку політології;
- знати зміст, структуру і функції політичної влади, принципи її організації і функціонування;
- аналіз місця і ролі держави і політичних партій як інститутів політичної системи;
- визначення структури і елементів політичної культури, основних видів політичної поведінки;

практичні:

- сформулювати такі якості, як політична толерантність, готовність до компромісу і партнерства, вміння слухати і розуміти іншого;
- закріпити почуття громадського обов'язку і відповідальності;
- сформулювати вміння аналізувати суспільні явища й узагальнювати політичний досвід управління суспільством, прогнозувати політичні події;
- сформулювати навички аргументації поглядів, думок, оцінок самостійного формування політичних пріоритетів;
- придбання навичок публічного виступу і спілкування.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- об'єкт, предмет і метод політології, володіти її понятійно-категоріальним апаратом;
- світові і українські політологічні школи, концепції і доктрини;
- політичні феномени і цінності: політична діяльність, політичний процес, політична влада, політична система і політичний режим, політичний конфлікт, політичні еліти і політичне лідерство, політична свідомість і політична культура, демократія, консенсус, громадянське суспільство, світовий політичний процес;
- суть і функції держави в політичній системі суспільства;
- основні політичні партії, громадські організації і рухи;

вміти :

- розпізнавати різні види владних відносин, специфіку політичної влади, її сутність, структуру, характерні ознаки, типи і функції;
- орієнтуватись в проблемах поділу влад, формах державного устрою і формах державного правління;
- розпізнавати прояви прямої і представницької демократії, сприяти їх утвердженню в сучасному українському суспільстві;
- формувати і відстоювати свою життєву (політичну позицію, чітко розуміти свої громадянські права, свободи і обов'язки, відстоювати принципи правової держави і громадянського суспільства);

- давати раціонально-критичну оцінку діям різних політичних партій і лідерів з позицій загальнонаціональних інтересів;
- орієнтуватися в міжнародному політичному житті, геополітичній обстановці, мати уявлення про місце і статус України в сучасному світі;
- об'єктивно і критично оцінювати життєво важливу соціальну інформацію;
- готувати повідомлення на політичну тематику, брати участь в політичних дискусіях, передвиборних компаніях, масових і групових опитуваннях громадської думки;
- жити в умовах політичного плюралізму, формувати культуру опозиції, робити посильний внесок в гармонізацію міжособистісних, міжнаціональних і міжпартійних відносин.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 72 години/2 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни.

Змістовий модуль 1. Політична наука: об'єкт, предмет, становлення і розвиток.

Тема 1. Політологія як наука і навчальна дисципліна.

Політика як соціальне явище. Сутність, структура і функції політики. Політологія в системі суспільних наук. Предмет політології. Закономірності політології. Структура та функції політології. Методологія політології. Категорії політології.

Тема 2. Генезис і розвиток світової політичної думки.

Політичні уявлення Стародавнього Сходу. Політична думка античності: політична програма Платона і Аристотеля. Політична думка Європейського Середньовіччя (Аврелій Августин, Фома Аквінський). Політична думка епохи Відродження (Н. Макіавеллі). Формування раціоналістичних концепцій політики. (Дж. Локк, Вольтер, Монтеск'є, Руссо).

Тема 3. Політико-правові вчення в історії політичної думки України.

Зародження національної політико-правової ідеології. Ідеї формування періоду Української гетьманської державності. Політико-правові погляди П.Орлика та їх вплив на розвиток національної політичної і правової ідеології. Становлення ліберального і демократичного напрямків державно-правової думки. Програмні документи і погляди представників Кирило-Мефодіївського товариства. Політична діяльність та державно-правові вчинки М.Грушевського і В. Винниченка.

Тема 4. Основні напрямки сучасної зарубіжної політології.

Соціальний конфлікт: сутність і природа. Основні концепції соціального конфлікту у сучасній зарубіжній політології («конфліктна модель суспільства» Р. Дарендорфа, «загальна теорія конфлікту» К.Болдінга). Функції і типологія конфліктів. Політичний конфлікт і політична криза. Поведінкові концепції влади. Теорія еліт і політика концепції «політичного класу»

Г. Моска. Меритократична модель розвитку суспільства. Політична еліта і політичне лідерство.

Змістовий модуль 2. Політична система – механізм здійснення влади.

Тема 1. Політична влада і політична система суспільства.

Влада як системоутворюючий чинник політичної системи. Основні концепції політичної влади. Форми та механізми політичної влади. Поняття легітимності влади та види легітимності. Принцип поділу влади: теорія і практика. Поняття і структура політичної системи. Держава в політичній системі суспільства. Проблеми становлення політичної системи України.

Тема 2. Політичні партії в політичній системі.

Поняття, ознаки і типологія політичних партій. Типологія партійної системи. Роль і функції партії у політичному житті. Політичні партії і пропорційні виборчі системи. Причини переходу до багатопартійності. Проблеми становлення багатопартійності в Україні. Політичні партії і громадські об'єднання і рухи. Головні напрями реформування політичної системи України.

Тема 3. Політична свідомість і політична культура.

Поняття «політична свідомість». Типи політичної свідомості. Поняття «політичної культура»: зміст і структура. Типологія політичних культур. Політична свідомість і політична поведінка в структурі політичної культури. Політична культура в сучасній Україні.

Тема 4. Політичний процес.

Зміст політичного процесу: політична діяльність, парламентська діяльність, політичні рішення. Стратегія і тактика в політиці. Політичний маркетинг. Політична стабільність і конфлікти. Дослідження політичного ринку. Вивчення громадської думки. Виборча інженерія. Імідж. Політична реклама.

3. Рекомендована література

Базова

1. Актуальні питання сучасної політики: слов.-довід. для працівників органів внутр. справ України / Львів. держ. ун-т внутр. справ; за ред. проф. М. П. Гетьманчука ; упоряд.: Андрушко Л. М. [та ін.] / М. П. Гетьманчук (Заг. ред.), Л. М. Андрушко (Упоряд.), Г. С. Боровська (Упоряд.), В. С. Бліхар (Упоряд.), М. А. Бучин (Упоряд.), Н. В. Гайворонюк (Упоряд.). — Л. : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2010. — 188 с.
2. Біляков Г. Ф., Димитрова Л. М., Дідковська Г. І., Іпатов Е. Ф., Калиновська Л. Д., Кисельов С. О., Крижанівська О. П. Політологія: підручник / Л. М. Димитрова [та ін.] ; за ред.: Л. М. Димитрової, С. О. Кисельової / Димитрова (ред.) Кисельов (Ред.). — К. : Знання, 2009. — 206с.
3. История политических и правовых учений. Домарксистский период. М., Юридическая литература, 1997.

4. Казарова Н.С. История политической мысли. Одесса. 1991.
5. Кремень В., Ткаченко В. Україна: шлях до себе. К., 1999.
6. Кулагін Юрій Ігорович, Полурез В. І. Політологія. Практикум: навч. посіб. / Ю. І. Кулагін, В. І. Полурез: — К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. — 231 с.
7. Логвина В.Л., Михайлик А.О. Політологія: навч. посіб. для студ. ВНЗ / Кам'янець-Подільський національний ун-т ім. Івана Огієнка; Подільський держ. аграрно-технічний ун-т. — 2-ге вид. — Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин О.В.; Абетка, 2009. — 304с.
8. Марчук М.П. Політологія. Тернопіль, 1998.
9. Мироненко Олександр Миколайович, Горбатенко В. П.. Історія вчень про державу і право: навч. посіб. / О. М. Мироненко, В. П. Горбатенко. — К. : Академія, 2010. — 454 с.
10. Панібудьласка В.Ф., Перегуда Є.В., Рижко Н.І., Стеценко С.В., Оксюковський Павло Павлович. Політологія. Політичні системи в умовах демократизації: тексти лекцій для студ. усіх спец. і форм навчання / Київський національний ун-т будівництва і архітектури. — К. : КНУБА, 2009. — 88с.
11. Политология. Энциклопедический словарь. М.: Издательство Московского коммерческого университета. 1993.
12. Політологія. Львів. Світ. 2-е видання. 1994.
13. Рудич Фелікс Михайлович. Політологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл.. — Вид. 3-тє, перероб., доп. — К. : Либідь, 2009. — 480с.
14. Рябов С.Р. Політологічна теорія держави. Для гуманітарних факультетів. К., “Тандем”, 1996.
15. Рябов С.Р., Томенко М.В. Основи теорії політики. К., “Тандем” 1996.
16. Цимбал Петро Володимирович, Тягло Олександр Володимирович, Сошников Андрій Олександрович, Шаповаленко М. В., Калиновський В. Політологія: навч. посіб. для вищ. навч. закл.: у 2 ч. / Харківський національний ун-т внутрішніх справ / Петро Володимирович Цимбал (заг.ред.). — Х.:ХНУВС, 2009.

Допоміжня

1. Андреев С.С. Политика как социальное явление. // Социально-политические науки.-1991.-№ 4.
2. Андреев С.С. Политический авторитет и политическое лидерство. // Социально-политический журнал.-1993.- №2-3.
3. Алексеева Т.А. Современные политические теории.- М., 2005.
4. Василенко И.А. Административно-государственное управление в странах Запада: США, Великобритания, Франция, Германия.- М., 2002.
5. Власть. Очерки современной политической философии Запада. М., 1989.
6. Глухова А.В. Политические конфликты и кризисы. Консенсус и политические методы его достижения.// Государство и право.- 1993,- № 6.
7. Закария Ф. Будущее свободы: неолиберальная демократия в США и за их пределами.- М., 2004.
8. Ильин М.В. Что есть политика и что наука о политике.// Полис.- 1991.- №4.
9. Краснов Б.И. Политология как наука и учебная дисциплина.// Социально-политический журнал.- 1995.- № 1.
10. Козырев Т.И. Введение в конфликтологию. М., Владос, 1999.

11. Краснов Б.И. Конфликты в обществе. // Социально-политический журнал.- 1992.- № 6-7.
12. Комаров М.С. Социальная стратификация и социальная структура. // Социс.- 1992.- № 7.
13. Кривошея В. Еліти нації і еліта суспільства. // Розбудова держави.- 1997.- № 11. С.- 48-56.
14. Краснов Б.И. Политическое прогнозирование. // Социально-политический журнал.- 1994- № 11.-12.
15. Ледяев В.Г. Власть: концептуальный анализ. М., 2005.
16. Міщенко М. Соціальна напруженість в українському суспільстві. // Розбудова держави.- 1997 - № 10. С. 42-52.
17. Мясников О.Г. Смена правящих элит: «консолидация» или «вечная схватка». // Полис.- 1993.- № 1.
18. Мясников О.Г. Субъекты политики. // Социально-политический журнал.- 1993.- № 5-6.
19. Нерсисянц В.С. Политические учения Древней Греции. М., 1998.
20. Україна багатопартійна: програмні документи нових партій. К. 1991.
21. Пушкарев Т.В. Власть как социальный институт. // Социально-политический журнал.- 1995.- № 2.
22. Політичні партії України. За ред.. В.М. Якушика. – К., 1996.
23. Слюсаренко А.Г., Томенко М.В. Спроба класифікації політичних партій України. // Політологічні читання.- 1992.
24. Тоффлер Э. Метаморфозы власти. Знание, богатство и сила на пороге XXI века.- М., 2001.
25. Шведа Ю. Партійна система України на шляху до поляризованного плюралізму. – Українські варіанти. – 1998.- № 3,4.
26. Яблонський В. Сучасні політичні партії України. Довідник. – К., 1996.

24. Форма підсумкового контролю успішності навчання - екзамен

25. Засоби діагностики успішності навчання

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному і тестовому контролю.

Критерії оцінювання знань та умінь студентів

відмінно (А) (90-100 б.) - студент має глибокі і системні знання сутності і змісту політичних явищ і процесів, вільно володіє основними політологічними термінами і категоріями, знає основні проблеми політичних, партійних і виборчих систем, політичної культури, генезису політичних ідей. Вміє аналізувати як теоретичні, так і практичні питання сучасної політичної науки і застосовувати здобуті знання у процесі моделювання практичних ситуацій. Володіє умінням визначати актуальні проблеми сучасної політичної науки. Вміє порівнювати політичні процеси і явища, узагальнювати досвід

сучасних держав і політичних лідерів як у сфері внутрішньої, так і зовнішньої політики.

добре (B) (82-89 б.) - студент має ґрунтовні і системні знання основних проблем усього курсу, але може допустити окремі помилки у формулюванні понятійно-категоріального апарату політології. Вміє аналізувати базову термінологію, володіє знаннями історико-теоретичного характеру, розуміє процеси трансформації сучасних політичних явищ і процесів, політичних і виборчих систем, форм сучасної держави.

добре (C) (74-81 б.) - студент достатньо повно знає основні програмний матеріал, має певні навички порівняльного аналізу політичних явищ і процесів, володіє базовою термінологією, але допускає порушення логіки відповіді, може допускати деякі неточності в оцінці сучасних політичних подій і процесів.

задовільно (D) (64-73 б.) - студент знає основні проблеми курсу, перебіг історико-політичних подій, але його знання мають загальний характер. Замість чіткого володіння понятійним апаратом політології пояснює теоретичні проблеми на побутовому рівні і прикладах. Має прогалини в знаннях першоджерел та вміннях аналізувати сучасні політичні процеси і явища.

задовільно (E) (60-63 б.) - студент має суттєві прогалини в знанні теоретичного змісту, основних політологічних термінів і понять, курс системно не засвоєно, навички аналізу обмежені.

незадовільно (X) (35-59 б.) - студент має фрагментарні знання з теоретичного змісту курсу. Не вміє викласти програмний матеріал, понятійно-категоріальний апарат не сформований. Розкриває основні політичні явища і процеси на побутовому рівні.

незадовільно (F) (1-34 б.) - студент повністю не знає програмного матеріалу.

ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВОЗНАВСТВО (ДЛЯ ОКР «БАКАЛАВР»)

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни **порівняльне правознавство** складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки **бакалавр** напряму (спеціальності) **6.030401 Правознавство**

Предметом вивчення навчальної дисципліни є поняття, риси та структура правової системи, класифікація та типологія правових систем світу.

Міждисциплінарні зв'язки:

Теорія держави і права, історія держави і права зарубіжних країн, всесвітня історія, державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні, конституційне право України.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Загальна частина порівняльного правознавства

2. Особливості релігійно-традиційних правових систем світу. Механізм зближення національних правових систем.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни **порівняльне правознавство**

є

вивчення основних положень науки порівняльного правознавства, критеріїв класифікації та типології основних типів та груп правових систем світу, характеристики різних типів правових систем сучасності, їх елементів.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни **порівняльне правознавство** є

теоретичні:

- дати студентам знання про предмет, методи, систему і джерела науки порівняльного правознавства, про об'єкти та види досліджень у порівняльному правознавстві;

- ознайомити із критеріями класифікації (типології) правових систем світу, їх видами (типами);

- ознайомити із структурою правової системи держави, характеристикою її окремих елементів;

- ознайомити із історією утворення і розвитку, територією поширення, а також особливостями різних правових систем світу;

практичні:

- навчити студентів самостійно проводити і порівнювати окремі правові системи світу, їх елементи;

- навчити організовувати свою самостійну роботу з вивчення окремих питань курсу, виконання індивідуальної роботи, оформлення рефератів.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- основні загальнотеоретичні положення порівняльного правознавства;

- основні критерії класифікації (типології), види (типи) правових систем світу, їх обов'язкові елементи;

- історію утворення і розвитку, способи та територію поширення основних правових систем світу;

- особливості окремих правових систем світу, пов'язані із особливостями їх елементів: державно-правової дійсності, ідеології, основних джерел права, системи права, галузей та інститутів права, правових норм, юридичної практики та юридичної техніки.

вміти :

- аналізувати окремі правові системи світу, їх елементи;

- розглядати та вирішувати проблемні ситуації, пов'язані з процесами державотворення, на підставі вивчення і застосування найкращого світового досвіду;

- самостійно вивчати окремі питання курсу;

- самостійно і творчо виконувати індивідуальні завдання, завдання до семінарських та інших занять;

- самостійно працювати з науковою, навчально-методичною літературою.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 72 години/2 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Загальна частина порівняльного правознавства.

Тема 1. Загальна характеристика порівняльного правознавства

Поняття, предмет та метод порівняльного правознавства. Виникнення порівняльного правознавства. Види і структура порівняльного правознавства. Об'єкти порівняльного правознавства. Функції порівняльного правознавства. Аксиоми порівняльного правознавства Місце порівняльного правознавства в системі юридичних наук, його значення. Види досліджень у порівняльному правознавстві.

Тема 2. Зарубіжне порівняльне правознавство.

Зарубіжне порівняльне правознавство: історія становлення. Національні школи порівняльного правознавства: німецька школа, французька школа, англо-американська школа. Характеристика сучасного зарубіжного порівняльного правознавства.

Тема 3. Правові системи та правові сім'ї як основні об'єкти порівняльного правознавства.

Поняття, риси та структура правової системи. Загальна характеристика правової карти світу. Поняття «правова сім'я, класифікація та типологія правових систем. Європейське право.

Тема 4. Загальна характеристика романо-германської правової сім'ї.

Особливості романо-германської правової сім'ї. Основні етапи розвитку романо-германської правової сім'ї. Роль науки (університетів) у розвитку романо-германського права. Зв'язок романо-германської правової сім'ї з римським правом. Публічне і приватне право.

Тема 5. Загальна характеристика англо-американської правової сім'ї.

Особливості англо-американської правової сім'ї. Основні етапи розвитку англійської правової системи. Виникнення та реформування загального права. Загальне право: поняття та особливості. Право справедливості та його співвідношення із загальним правом.

Тема 6. Правова система України.

Особливості правової системи України. Система джерел права України. Основні джерела права в Україні. Правова система України і географія світу.

Змістовий модуль 2. Особливості релігійно-традиційних правових систем світу. Механізм зближення національних правових систем..

Тема 1. Мусульманський тип правової системи

Поняття та типи релігійно-правових систем світу. Поняття, характеристика, особливості мусульманського права. Основні етапи розвитку мусульманського права. Система мусульманського права та її структура. Характеристика особливостей мусульманської правової системи.

Тема 2. Іудейський тип правової системи

Поняття, характеристика, особливості іудейського права. Основні етапи розвитку іудейського права. Характеристика особливостей іудейської правової системи.

Тема 3. Індуський тип правової системи

Поняття, характеристика, особливості індуського права. Основні етапи розвитку індуського права. Характеристика особливостей індуської правової системи.

Тема 4. Традиційні правові системи

Поняття, характеристика, особливості традиційного права країн Африки та Мадагаскару. Основні етапи розвитку традиційного права країн Африки та Мадагаскару. Характеристика особливостей традиційного права країн Африки та Мадагаскару.

Тема 5. Джерела права романо-германської правової сім'ї.

Норми права в романо-германській сім'ї. Джерела права в романо-германській сім'ї, їх види. Нормативно-правові акти в права в романо-германській правовій сім'ї. Закон як джерело права в романо-германській сім'ї. Загальні принципи в романо-германській правовій сім'ї. Звичай у системі джерел романо-германського права. Доктрина в романо-германській правовій сім'ї. Судова практика в романо-германській правовій сім'ї.

Тема 6. Джерела права англо-американської правової сім'ї.

Поняття та види джерел англо-американського права. Прецедент як джерело права в сім'ї англо-американського права. Закон як джерело права в сім'ї англо-американського права. Делеговане законодавство в сім'ї англо-американського права. Звичай в англо-американському праві. Інші джерела англо-американського права.

Тема 7. Актуальні проблеми розвитку національних правових систем та міжнародне право.

Співвідношення національного та міжнародного права. Механізм трансформації норм міжнародного права у національних правових системах. Правова система Ради Європи. Правова система Європейського союзу. Правова система Євразійських Співдружностей.

3. Рекомендована література

Базова

1. Бехруз Х. Порівняльне правознавство: Підручник. - Одеса: Фенікс, 2009. - 464с.
2. Марченко М. Н. Сравнительное правоведение: Общая часть. — М.: Зерцало, 2001. - 560 с.
3. Леже, Р. Великие правовые системы современности: сравнительно-правовой подход / Р. Леже: пер. с фр. – М.: Волтерс Клувер, 2009.-584 с.
4. Осакве К. Сравнительное правоведение в схемах и определениях: Общая и Особенная части. - М.: Дело, 2000. - 256 с.
5. Порівняльне правознавство: підручник/ С.П. Погребняк, Д.В. Лук'янов, І.О. Біля-Сабодаш та ін.; за заг. ред.. О.В. Петришина.-Х.: Право, 2012.-272 с.
6. Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. Т. 1. Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України / за загю ред.. М.В. Цвіка, О.В. Петришина.- Х.: Право, 2008.-728 с.
7. Порівняльне правознавство (теоретико-правове дослідження) / Ін-т законодавства Верх. Ради України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Відп. ред. О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. – К.: Фенікс, 2007.–399 с.

8. Порівняльне правознавство: Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / В. Д. Ткаченко, С. П. Погребняк, Д. В. Лук'янов; За ред. В. Д. Ткаченка. - Х.: Право, 2003.-274с.

9. Порівняльне правознавство: Курс лекцій / Л.В.Голяк, А.С.Мацко, О.В.Тюріна.-К.: МАУП, 2004.-200 с.

10. Порівняльне правознавство: Навч. посібник/ А.І. Дмитрієв, А.О. Шепель; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. - К.: Юстініан, 2003. - 184 с.

11. Саидов А.Х. Сравнительное правоведение (основные правовые системы современности): Учебник / Под ред. В.А. Туманова. - М.: Юристъ, 2003. - 448 с.

12. Сравнительное правоведение (основные правовые системы современности): Учебник/ Под ред. В.А. Туманова. – М.: Юристъ, 2003.-448 с.

13. Тихомиров Ю.А. Курс сравнительного правоведения. — М.: Издательство НОРМА, 1996. - 432 с.

Допоміжна

1. Ентін Л. М. Право Європейського Союзу: основні категорії та поняття. - Навч. посібник. - К: ЛНУ імені Івана Франка, 2003. - 102 с.

2. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: в 4 т./ отв. ред. Б.А. Страшун.- М.: Норма-Инфра-М, 2001.-Т. 4: ЧастьОсобенная: страны Америки и Азии.-656 с.

3. Лазор, Л.И. Каноическое право: учебник / Л.И. Лазор, В.В. Лазор, И.И. Шамшина.- 1-е изд.- Луганск: Изд-во ООО «Виртуальная реальность», 2010.-569 с.

4. Малишев, Б.В. Судовий прецедент у правовій системі Англії / Б.В. Малишев.-К.: Праксіс, 2008.-344 с.

5. Порівняльне правознавство у системі юридичних наук: Проблеми методології / О.В. Кресін та ін. ; ред.. Ю.С. Шемшученко.- К. 2006.-256 с.

6. Судебные системы европейских стран. Справочник: пер. с фр. и с англ.- М.: Междунар. Отношения, 2002.-336 с.

7. Скаун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. — Харків: Консум, 2001. - 656 с.

8. Харитонов О.І., Харитонов Є.О. Порівняльне право Європи: Основи порівняльного правознавства. Європейські традиції. - Х.: «Одіссей». - 2002 р. - 592 с.

Інформаційні ресурси

1. Р.Давид, К.ЖофFRE-Спинози. Основные правовые системы современности // Правознавець. Електронна бібліотека юридичної літератури. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// pravoznavec.com.ua](http://pravoznavec.com.ua).

2. Луць Л.А. Сучасні правові системи світу // Правознавець. Електронна бібліотека юридичної літератури. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// pravoznavec.com.ua](http://pravoznavec.com.ua).

3. Сухарев А.Я. Правовые системы стран мира: Энциклопедический справочник // Правознавець. Електронна бібліотека юридичної літератури. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// pravoznavec.com.ua](http://pravoznavec.com.ua).

26. Форма підсумкового контролю успішності навчання залік

27. Засоби діагностики успішності навчання

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному, письмовому, практичному і тестовому контролю.

Критерії оцінювання знань, умінь та навичок студентів з курсу "Порівняльне правознавство"

A 5 (відмінно) Студент має глибокі, міцні і системні знання з усього теоретичного курсу, може чітко сформулювати основні дефініції, використовуючи наукову термінологію, вільно володіє понятійним апаратом. Студент володіє навчальним матеріалом, що висвітлює поняття правової системи, правової сім'ї, їх зміст та ознаки, критерії класифікації та типології, а також інші актуальні проблеми порівняльного правознавства, його цілі, завдання, методи, систему, джерела. Вміє застосовувати здобуті теоретичні знання у процесі аналізу та порівняння правових систем світу, державно-правової реальності різних країн, їх ідеологічних та формально-юридичних джерел, системи права, правових норм, юридичної практики та юридичної техніки. Володіє здібностями до організації самостійного вивчення окремих питань курсу, самостійного і творчого виконання індивідуального завдання, завдань до семінарських та інших занять, а також самостійної роботи з науковою, навчально-методичною літературою

B 4,5 (добре) Студент має міцні, ґрунтовні знання, виконує практичну роботу без помилок, але може допустити деякі незначні понятійні неточності у формулюваннях та класифікації. Знає основні проблеми порівняльного правознавства. Володіє навчальним матеріалом, що висвітлює поняття правової системи, правової сім'ї, їх зміст та ознаки, критерії класифікації та типології, а також інші актуальні проблеми порівняльного правознавства, його цілі, завдання, методи, систему, джерела. Вміє застосовувати здобуті теоретичні знання у процесі аналізу та порівняння правових систем світу, державно-правової реальності різних країн, їх джерел права, системи права, правових норм, юридичної практики та юридичної техніки, припускаючи при цьому незначні неточності. Володіє здібностями до організації самостійного вивчення окремих питань курсу, самостійного і творчого виконання індивідуального завдання, завдань до семінарських та інших занять, а також самостійної роботи з науковою, навчально-методичною літературою

C 4 (добре) Студент знає програмний матеріал повністю, але допускає незначні помилки у визначенні правової системи, правової сім'ї, їх змісту та ознак, критеріїв класифікації та типології, а також інших актуальних проблем порівняльного правознавства, його цілей, завдань, методів, системи, джерел. Вміє порівнювати і аналізувати правові системи світу, їх елементи, але при цьому може допустити деякі понятійні неточності. Менш активно реалізує свої здібності щодо організації самостійного вивчення окремих питань курсу, самостійного і творчого виконання індивідуального завдання, завдань до семінарських та інших занять, а також самостійної роботи з науковою, навчально-методичною літературою.

D 3,5; E 3 (задовільно) Студент знає основні питання курсу, має уявлення про правові системи, правові сім'ї, їх зміст та ознаки, критерії класифікації та

типології, цілі, завдання, методи, систему, джерела, але допускає помилок у порівнянні та аналізі правових систем світу, їх елементів.

В цілому його знання мають загальний, неглибокий і несистемний характер. Має деякі прогалини в теоретичному курсі та практичних вміннях. Відповіді студента часто не підкріплені загальнотеоретичними положеннями, практичними прикладами з життя. Замість чіткого термінологічного визначення пояснює теоретичний матеріал на побутовому рівні. Не завжди в повній мірі може організувати самостійне вивчення окремих питань курсу, самостійне і творче виконання індивідуального завдання, завдань до семінарських та інших занять, а також самостійну роботу з науковою, навчально-методичною літературою.

X 2 (незадовільно) з можливістю повторного складання Студент має фрагментарні знання з усього курсу. Не володіє термінологією, оскільки понятійний апарат не сформований. Не вміє викласти програмний матеріал. Мова невиразна, обмежена, розкриття основних процесів та понять відбувається на побутовому рівні. Практичні навички на рівні розпізнавання.

F 1 (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни Студент повністю не знає програмного матеріалу, не працював в аудиторії з викладачем або самостійно.

ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВОЗНАВСТВО (ДЛЯ ОКР «СПЕЦІАЛІСТ»)

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни **порівняльне правознавство** складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки **спеціаліст** напрямку (спеціальності) **7.03040101 Правознавство**

Предметом вивчення навчальної дисципліни є вивчення методів, систем і джерел науки порівняльного правознавства, типології основних типів та груп правових систем світу, характеристики різних типів правових систем сучасності

Міждисциплінарні зв'язки:

Теорія держави і права, історія держави і права зарубіжних країн, всесвітня історія, державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні, конституційне право України.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Загальна частина порівняльного правознавства. Характеристика основних правових систем.
2. Характеристика релігійно-традиційних правових систем світу.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни.

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни **порівняльне правознавство** є вивчення основних положень науки порівняльного правознавства, критеріїв класифікації та типології основних типів та груп правових систем світу, характеристики різних типів правових систем сучасності, їх елементів.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни **порівняльне правознавство** є теоретичні:

- дати студентам знання про предмет, методи, систему і джерела науки порівняльного правознавства, про об'єкти та види досліджень у порівняльному правознавстві;
- ознайомити із критеріями класифікації (типології) правових систем світу, їх видами (типами);
- ознайомити із структурою правової системи держави, характеристикою її окремих елементів;
- ознайомити із історією утворення і розвитку, територією поширення, а також особливостями різних правових систем світу;

практичні:

- навчити студентів самостійно проводити і порівнювати окремі правові системи світу, їх елементи;
- навчити організовувати свою самостійну роботу з вивчення окремих питань курсу, виконання індивідуальної роботи, оформлення рефератів.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- про основні загальнотеоретичні положення порівняльного правознавства;
- про основні критерії класифікації (типології), види (типи) правових систем світу, їх обов'язкові елементи;
- про історію утворення і розвитку, способи та територію поширення основних правових систем світу;
- про особливості окремих правових систем світу, пов'язані із особливостями їх елементів: державно-правової дійсності, ідеології, основних джерел права, системи права, галузей та інститутів права, правових норм, юридичної практики та юридичної техніки;

вміти :

- аналізувати і порівнювати окремі правові системи світу, їх елементи;
- розглядати та вирішувати проблемні ситуації, пов'язані з процесами державотворення, на підставі вивчення і застосування найкращого світового досвіду;
- самостійно вивчити окремі питання курсу.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 години/2.5 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Загальна частина порівняльного правознавства. Характеристика основних правових систем.

Тема 1. Порівняльне правознавство як юридична наука.

Поняття, предмет та метод порівняльного правознавства. Виникнення порівняльного правознавства. Види і структура порівняльного правознавства. Об'єкти порівняльного правознавства. Функції порівняльного правознавства. Місце порівняльного правознавства в системі юридичних наук, його значення. Види досліджень у порівняльному правознавстві.

Тема 2. Поняття та види правових систем світу.

Поняття і структура правової системи. Поняття “правова сім'я”. Критерії класифікації правових систем. Місце правової системи України серед правових систем світу.

Тема 3. Романо-германський тип правової системи.

Поняття, характеристика, особливості романо-германської правової сім'ї. Основні етапи розвитку романо-германської правової сім'ї.

Характеристика особливостей окремих елементів романо-германського типу правової системи: норм права; джерел права; нормативно-правових актів; законів; кодексів; загальних принципів права; правових звичаїв; судової практики та правових прецедентів.

Тема 4. Англо-американський тип правової системи.

Поняття, характеристика, особливості англо-американської правової сім'ї. Основні етапи розвитку англо-американської правової сім'ї. Загальне право: поняття, особливості. Право справедливості: поняття, особливості, співвідношення із загальним правом. Характеристика особливостей окремих елементів англо-американського типу правової системи: правових норм; джерел права; правових прецедентів; законів; загальних принципів права; правових звичаїв; юридичної практики та юридичної техніки.

Змістовий модуль 2. Характеристика релігійно-традиційних правових систем світу.

Тема 1. Мусульманський тип правової системи.

Поняття та типи релігійно-правових систем світу. Поняття, характеристика, особливості мусульманського права. Основні етапи розвитку мусульманського права. Система мусульманського права та її структура. Характеристика особливостей мусульманської правової системи.

Тема 2. Іудейський та індуський тип правової системи.

Поняття, характеристика, особливості іудейського права. Основні етапи розвитку іудейського права. Характеристика особливостей іудейської правової системи. Поняття, характеристика, особливості індуського права. Основні етапи розвитку індуського права. Характеристика особливостей індуської правової системи.

Тема 3. Далекосхідний тип правової системи.

Поняття, характеристика, особливості традиційного права країн Далекого Сходу. Основні етапи розвитку китайського та японського права. Характеристика особливостей китайської та японської правових систем.

Тема 4. Правова система країн Африки та Мадагаскару.

Поняття, характеристика, особливості традиційного права країн Африки та Мадагаскару. Основні етапи розвитку традиційного права країн Африки та Мадагаскару. Характеристика особливостей традиційного права країн Африки та Мадагаскару.

3. Рекомендована література

Базова

1. Бехруз Х. Порівняльне правознавство: Підручник. — Одеса: Фенікс, 2009. — 464 с.
2. Порівняльне правознавство (теоретико-правове дослідження) / Ін-т

законодавства Верховної Ради України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Відп. ред. О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. – К.: Фенікс, 2007. – 399 с.

3. Порівняльне правознавство: Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / В. Д. Ткаченко, С. П. Погребняк, Д. В. Лук'янов; За ред. В. Д. Ткаченка. - Х.: Право, 2003. – 274 с.

4. Порівняльне правознавство: Курс лекцій / Л.В.Голяк, А.С.Мацко, О.В.Тюріна. – К.: МАУП, 2004. – 200 с.

5. Порівняльне правознавство: Навч. посібник/ А.І. Дмитрієв, А.О. Шепель; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. - К.: Юстініан, 2003. - 184 с.

6. Марченко М. Н. Сравнительное правоведение: Общая часть. — М.: Зерцало, 2001. - 560 с.

7. Осаке К. Сравнительное правоведение в схемах и определениях: Общая и Особенная части. - М.: Дело, 2000. - 256 с.

8. Саидов А.Х. Сравнительное правоведение (основные правовые системы современности): Учебник / Под ред. В.А. Туманова. - М.: Юристъ, 2003. -448 с.

9. Сравнительное правоведение (основные правовые системы современности): Учебник / Под ред. В.А. Туманова. – М.: Юристъ, 2003. - 448 с.

10. Тихомиров Ю.А. Курс сравнительного правоведения. — М.: Издательство НОРМА, 1996. — 432 с.

Допоміжна

1. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. — Харків: Консум, 2001. — 656 с.

2. Сюкияйнен Л. Р. Мусульманское право. Вопросы теории и практики. – М.: Изд-во “Наука”, 1986. – 240 с.

Інформаційні ресурси

1. Сухарев А.Я. Правовые системы стран мира: Энциклопедический справочник // Правознавець. Електронна бібліотека юридичної літератури. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// pravoznavec.com.ua](http://pravoznavec.com.ua).

2. Р.Давид, К.Жоффре-Спинози. Основные правовые системы современности // Правознавець. Електронна бібліотека юридичної літератури. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// pravoznavec.com.ua](http://pravoznavec.com.ua).

3. Луць Л.А. Сучасні правові системи світу // Правознавець. Електронна бібліотека юридичної літератури. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// pravoznavec.com.ua](http://pravoznavec.com.ua).

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання диференційований залік

5. Засоби діагностики успішності навчання

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-

пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається практичному і тестовому контролю.

Критерії оцінювання знань, умінь та навичок студентів

A 5 (відмінно) Студент має глибокі, міцні і системні знання з усього теоретичного курсу, може чітко сформулювати основні дефініції, використовуючи наукову термінологію, вільно володіє понятійним апаратом. Студент володіє навчальним матеріалом, що висвітлює поняття правової системи, правової сім'ї, їх зміст та ознаки, критерії класифікації та типології, а також інші актуальні проблеми порівняльного правознавства, його цілі, завдання, методи, систему, джерела.

Вміє застосовувати здобуті теоретичні знання у процесі аналізу та порівняння правових систем світу, державно-правової реальності різних країн, їх ідеологічних та формально-юридичних джерел, системи права, правових норм, юридичної практики та юридичної техніки.

Володіє здібностями до організації самостійного вивчення окремих питань курсу, самостійного і творчого виконання індивідуального завдання, завдань до семінарських та інших занять, а також самостійної роботи з науковою, навчально-методичною літературою

B 4,5 (добре) Студент має міцні, ґрунтовні знання, виконує практичну роботу без помилок, але може допустити деякі незначні понятійні неточності у формулюваннях та класифікації. Знає основні проблеми порівняльного правознавства. Володіє навчальним матеріалом, що висвітлює поняття правової системи, правової сім'ї, їх зміст та ознаки, критерії класифікації та типології, а також інші актуальні проблеми порівняльного правознавства, його цілі, завдання, методи, систему, джерела.

Вміє застосовувати здобуті теоретичні знання у процесі аналізу та порівняння правових систем світу, державно-правової реальності різних країн, їх джерел права, системи права, правових норм, юридичної практики та юридичної техніки, припускаючи при цьому незначні неточності. Володіє здібностями до організації самостійного вивчення окремих питань курсу, самостійного і творчого виконання індивідуального завдання, завдань до семінарських та інших занять, а також самостійної роботи з науковою, навчально-методичною літературою

C 4 (добре) Студент знає програмний матеріал повністю, але допускає незначні помилки у визначенні правової системи, правової сім'ї, їх змісту та ознак, критеріїв класифікації та типології, а також інших актуальних проблем порівняльного правознавства, його цілей, завдань, методів, системи, джерел. Вміє порівнювати і аналізувати правові системи світу, їх елементи, але при цьому може допустити деякі понятійні неточності. Менш активно реалізує свої здібності щодо організації самостійного вивчення окремих питань курсу, самостійного і творчого виконання індивідуального завдання, завдань до семінарських та інших занять, а також самостійної роботи з науковою, навчально-методичною літературою.

D 3,5; E 3 (задовільно) Студент знає основні питання курсу, має уявлення про правові системи, правові сім'ї, їх зміст та ознаки, критерії класифікації та типології, цілі, завдання, методи, систему, джерела, але допускає помилок у порівнянні та аналізі правових систем світу, їх елементів. В цілому його знання мають загальний, неглибокий і несистемний характер. Має деякі прогалини в теоретичному курсі та практичних вміннях. Відповіді студента часто не підкріплені загальнотеоретичними положеннями, практичними прикладами з життя. Замість

чіткого термінологічного визначення пояснює теоретичний матеріал на побутовому рівні. Не завжди в повній мірі може організувати самостійне вивчення окремих питань курсу, самостійне і творче виконання індивідуального завдання, завдань до семінарських та інших занять, а також самостійну роботу з науковою, навчально-методичною літературою.

X 2(незадовільно) з можливістю повторного складання Студент має фрагментарні знання з усього курсу. Не володіє термінологією, оскільки понятійний апарат не сформований. Не вміє викласти програмний матеріал. Мова невиразна, обмежена, розкриття основних процесів та понять відбувається на побутовому рівні. Практичні навички на рівні розпізнавання.

F 1 (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни Студент повністю не знає програмного матеріалу, не працював в аудиторії з викладачем або самостійно.

ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ПРАВА ТА ДЕРЖАВИ

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни **проблеми теорії держави і права** складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки **магістр** напрямку (спеціальності) **8.03040101 Правознавство**

Предметом вивчення навчальної дисципліни є держава та право в системі їх діалектичного розвитку в сучасності.

Міждисциплінарні зв'язки:

За своєю сутністю, як дисципліна, що вивчає державу та право в системі їх діалектичного розвитку в сучасності, курс «Проблеми теорії держави і права» має нерозривний зв'язок з іншими базовими юридичними дисциплінами, які здійснюють вивчення держави і права, зокрема: з теорією держави і права – оскільки мають спільний об'єкт, предмет, категоріальний апарат та методи вивчення; історією вчень про державу і право у контексті історичного розвитку поглядів на державу та право як результат поступового розвитку організації суспільства та такі, що здійснюють розвиток і на сьогодні; державним будівництвом та місцевим самоврядуванням у контексті аналізу сучасних державних реформ, що проводяться на території України; політологією як наукою, що проводить аналіз сучасних політичних процесів, які відбуваються в державі та вивчає державу як елемент політичної системи суспільства.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Актуальні питання державознавства.
2. Сучасні питання правознавства.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни.

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни **проблеми теорії держави і права** є

завершення формування теоретико-методологічної бази у студентів відносно таких політико-правових явищ як право та держава. У певній мірі даний курс є

продовженням курсу «Теорія держави і права», однак за певними відмінностями. Якщо курс «Теорія держави і права» покликаний сформувавши у студентів перших курсів основи праворозуміння та правової культури і підготувати до вивчення основних галузевих дисциплін, то курс «Актуальні проблеми держави і права» призначений для формування сучасного світогляду студента на проблеми діалектики права та держави з метою їх застосування у професійній діяльності.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни **проблеми теорії держави і права** є

теоретичні:

відновлення та закріплення загальних уявлень студентів про право та державу, їх формах та ролі у житті суспільства, перетворення цих уявлень у поглиблені та системні знання про діалектику права та держави;

практичні:

формування умінь та навичок професійного мислення, аналізу та узагальнення отриманих протягом навчання юридичних знань, виявляти та вирішувати різноманітні загальні та галузеві як теоретичні так і практичні проблеми держави та права.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

закономірності функціонування та історичного розвитку права і держави, взаємозв'язку держави та права й інших сфер життя суспільства та людини, понятійний та категоріальний апарат теорії держави та права, еволюцію і співвідношення сучасних державних і правових систем, основні проблеми сучасної держави і права і сучасні політико-правові доктрини;

вміти :

використовувати у практичній діяльності і у аналітичних дослідженнях юридичну методологію; оперувати юридичними поняттями і категоріями; здійснювати аналіз юридичних фактів та правових відносин, що виникають у зв'язку з ними; аналізувати, тлумачити і вірно застосовувати правові норми

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 108 години / 3 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Актуальні питання державознавства

Тема 1. Відбиття процесу походження держави і права у різних теоріях та вченнях.

Теоретична і політико-практична значущість вивчення процесу виникнення держави і права. Основні причини виникнення великої кількості теорій походження держави і права. Особливості природно-правової теорії. Основні положення договірної теорії походження держави. Відображення процесу утворення держави і права у теорії насильства. Патріархальна, психологічна, органічна, расова, патримоніальна теорії походження права та держави.

Тема 2. Проблеми визначення поняття держави і встановлення її основних ознак.

Позитивістський та лібертарний підхід до держави. Ознаки держави. Багатогранність держави і проблеми визначення його поняття. «Теорія трьох елементів». Сутність і явище, форма та зміст, соціальне призначення держави. Проблеми типології держави. Формаційний та цивілізаційний підходи до класифікації держав. Особистісний підхід у типології держави і права. Зміст держав різних історичних типів (епох).

Тема 3. Проблеми підвищення ефективності функціонування державного апарату.

Сучасні підходи до розуміння функцій держави як основних напрямків його діяльності, в яких розглядається його соціальна сутність і призначення у суспільстві. Взаємозв'язок функцій держави з її сутністю, соціальним призначенням і основними задачами. Класифікація функцій держави. Правові і організаційні форми здійснення функцій держави. Проблеми розуміння механізму держави (державного апарату). Принципи організації і діяльності державного апарату. Джерела, роль і призначення теорії розподілу влад. Різноманітність поглядів на теорію розподілу влад на Заході. Теорія розподілу влад та українська сучасність. Державний орган як складова частина державного апарату. Види державних органів.

Тема 4. Теоретичні та методологічні питання вивчення форм держави.

Актуальні підходи до форми держави. Форма держави як цілісна політико-правова характеристика державної влади, що виражає її структурну і територіальну організацію, способи забезпечення функціонування і зворотний зв'язок з населенням країни. Елементи форми держави. Різноманітність форм держави. Форма правління. Поняття та види монархій. Поняття та види республік. «Закономірні» і «незакономірні» форми правління. Особливості змішаних форм правління. Форма державного устрою. Унітарні держави, федерації, конфедерації. Принципи побудови федерацій. Політичний (державний) режим. Демократичні й антидемократичні режими.

Тема 5. Правова держава і громадянське суспільство: сучасні підходи.

Правова держава: історія ідей та сучасність. Ознаки правової держави. Примат права над державою. Поділ влади в правовій державі. Взаємна юридична відповідальність людини і держави. Гарантованість прав і свобод громадян. Конституційна модель правової держави в Україні. Поняття та елементи громадянського суспільства. Принципи та умови формування громадянського суспільства. Громадянське суспільство, право і держава. Взаємодія правової держави і громадянського суспільства. Основні етапи, тенденції і перспективи розвитку права і держави у громадянському суспільстві.

Змістовий модуль 2. Сучасні питання правознавства.

Тема 1. Теоретичні проблеми праворозуміння і формування змісту права.

Принципи права.

Походження права: конкретизація проблеми. Соціонормативна культура первісності. Регулятивна система первісного суспільства: моноорма або архаїчне право? Архаїчне право з позицій юридичної етнології та юридичної антропології. Сутність і явище, форма і зміст у праві. Загальне, особливе й одиничне в праві. Загальні закономірності та особливості виникнення права. Типологія праворозуміння. Класичні методологічні підходи до праворозуміння. Сучасні теорії праворозуміння у вітчизняній юриспруденції другої половини XX - початку XXI

століття. Проблеми теоретичних підходів до права в рамках сучасних правових систем. Сутність права. Класове і загальнолюдське в праві. Право як воля законодавця. Право як мистецтво добра і справедливості. Право - інструмент суспільного компромісу, міра свободи. Ознаки права. Генезис принципів права. Поняття й найголовніші ознаки принципів права. Класифікація і види принципів права.

Тема 2. Проблеми загальної теорії джерел права.

Поняття і види форм (джерел) права. Джерела романо-германського права: поняття, види, класифікація. Основні джерела англосаксонського права: поняття, види, прецедент. Місце і роль закону в системі джерел романо-германського права. Закони в системі англосаксонського права. Судова практика як джерело українського права.

Тема 3. Правові відносини у сучасному праві розумінні.

Поняття правових відносин та їх основні види. Передумови виникнення правовідносин. Склад правовідносин. Суб'єктивне право і юридичний обов'язок-утримання правовідносини. Суб'єкти права: поняття і класифікація. Правосуб'єктність. Обмеження дієздатності. Особистість як суб'єкт права. Державні органи як суб'єкти правовідносин в Україні. Юридичні особи. Об'єкти правовідносин. Види об'єктів правовідносин. Юридичні факти. Види і класифікація юридичних фактів. Юридичні конструкції. Правові презумпції. Юридичні фікції. Аксіоми права. Правова символіка.

Тема 4. Питання дієвості механізму формування права.

Поняття правотворчості та її принципи. Правотворчість і формування права. Види правотворчої діяльності в Україні. Основні стадії правотворчого процесу. Міжнародні стандарти як невід'ємний елемент правотворчості і форма українського права. Технічна нормотворчість і її зв'язок з правотворчістю. Проблеми локальної нормотворчості. Поняття і значення юридичної техніки. Проблеми вдосконалення законодавчої техніки в сучасних умовах.

Тема 5. Проблеми сучасної системи права і системи законодавства.

Основні системні поняття в теорії і практиці позитивного права. Співвідношення системи права та системи законодавства. Структура системи права. Співвідношення внутрішньодержавного і міжнародного права. Роль міжнародного права і національних систем у вирішенні глобальних проблем сучасності. Концепція примату міжнародного права. Форми взаємодії внутрішньодержавного і міжнародного права. Особливості системи законодавства сучасної України. Теоретичні проблеми окремих галузей українського законодавства. Поняття, особливості та види систематизації законодавства. Інкорпорація нормативно-правових актів. Поняття та види кодифікації в Україні. Консолідація та облік законодавства. Використання електронно-обчислювальної техніки для систематизації нормативно-правових актів.

Тема 6. Проблеми ефективності дієвості права.

Поняття реалізації норм права. Форми реалізації. Застосування права. Принципи і стадії процесу застосування норм права. Основні вимоги до правозастосовчої діяльності органів держави, посадових осіб. Акти застосування норм права: поняття, класифікація, обґрунтованість і ефективність. Відмінність правозастосовних актів і нормативно-правових. Управлінські правозастосовні акти. Відмінність правозастосовних актів від актів здійснення персональних прав та обов'язків. Дія нормативно-правових актів у часі, просторі і по колу осіб. Поняття

тлумачення права. Необхідність і значення тлумачення права. Види і способи тлумачення права. Тлумачення права по обсягу. Тлумачення права по суб'єкту. Акти тлумачення норм права: поняття і роль у механізмі правового регулювання. Прогалини в праві. Способи їх заповнення в практиці застосування юридичних норм. Застосування права за аналогією. Правозастосовні помилки: причини і шляхи усунення.

Тема 7. Проблеми правової свідомості та правової культури на сучасному етапі.

Поняття правосвідомості як сукупність правових знань і поглядів, почуттів і установок, що виражають суб'єктивне відношення індивідів і соціальних груп до чинного та бажаного права. Функції правосвідомості. Роль правосвідомості в правотворчій діяльності та реалізації права. Взаємозв'язок права і правосвідомості. Структура правосвідомості в українському суспільстві. Проблеми деформації правосвідомості. Правовий нігілізм. Правовий фетишизм. Проблеми розуміння сутності та структури правової культури. Показники рівня правової культури суспільства і особистості. Правове виховання: система та її елементи. Проблеми ефективності правового виховання. Формування поваги до діючого українського права як фактор становлення правової держави. Місце юриста та правової освіти у становленні українського громадянського суспільства.

Тема 8. Законність, правомірна поведінка, правопорушення і юридична відповідальність в системі сучасних проблем правового регулювання.

Поняття і сутність законності. Принципи законності. Гарантії законності. Правопорядок і його співвідношення із законністю. Законність і правопорядок як об'єктивна вимога соціально-економічного і духовного розвитку суспільства. Співвідношення законності і демократії, законності і доцільності. Законність і державна дисципліна. Роль конституційної юстиції у зміцненні законності. Система забезпечення законності і правопорядку. Громадська безпека. Поняття правомірної і соціально-значущої поведінки. Поняття, види, соціальна природа та юридична характеристика правопорушень. Казус. Склад правопорушення. Методологічні проблеми юридичної відповідальності. Зміст (обсяг) поняття «юридична відповідальність». Цілі і принципи юридичної відповідальності.

3. Рекомендована література

Базова

1. Алексеев С.С. Теория права. – М., 1995. – 668 с.
2. Ведерніков Юрій Анатолійович, Папірна Алла Віталіївна. **Теорія держави і права**: навч. посібник. — К. : Знання, 2008. — 333с.
3. Венгеров А.Б. Теория государства и права: Учебник для юридических вузов.- М.: Новый Юрист, 1998. – 624 с.
4. Глущенко В.В. Теория государства и права: системно-управленческий подход. Г. Железнодорожный, Моск. обл.: ООО НПЦ «Крылья», 2000. – 416 с.
5. Гусарев С.Д., Олійник Ю.А., Слюсаренко О.Л. Основи загальної теорії держави і права. - К., 1998. – 540 с.
6. Гусарев С.Д., Олійник А.Ю., Слюсаренко О.Л., Загальна теорія держави і права. (Терміни, визначення, елементи змісту) Навчальний посібник . К – 1998. – 237 с.

7. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів]/ За ред. М.В. Цвіка, В.Д. Ткаченка, О.В. Петришина. – Харків: Право, 2002. – 432 с.

8. Загальна теорія держави та права / За ред. В.В. Копейчикова. – К., 1997. – 356 с.

9. Зайчук О. В., Заєць А. П., Журавський В. С., Копиленко О. Л., Оніщенко Н. М. **Теорія держави і права. Академічний курс: підручник** / О.В. Зайчук (ред.), Н.М. Оніщенко (ред.). — 2-ге вид., переробл. і доп. — К. : Юрінком Інтер, 2008. — 688с.

10. Кельман М.С., Мурашин О.Г., Хома Н.Л. Загальна теорія держави та права: підручник. – Львів: “Новий світ”, 2003. – 584 с.

11. Колодій А.М., Копейчиков В.В., Лисенков С.А., Пастухов В.П., Сумін В.О., Тихомиров О.Д. "Теорія держави і права".- К.: Юрінформ, 1995р.- 425 с.

12. Котюк В.О. Теорія права: курс лекцій: навч. пос. для юрид. фак. вузів.- К.: Вен турі, 1996.- 208 с.

13. Лазарев В.В., Липень С.В. Теория государства и права. – М., 1998. - 464 с.

14. Лившиц Р.З. Теория права. Учебник. - М., 1994. с. 530

15. Общая теория права и государства: Учебник/ Под ред.В.В. Лазарева.- 3 – е изд; перераб. и доп.- М.: Юристъ, 2001. – 520 с.

16. Скакун О.Ф. Теория государства и права. - Х., 2000. – 642 с.

17. Сурилов А.В. Теория государства и права: Учеб. пос.- К.: Одеса: Выш. шк.- 1989.- 439 с.

18. Теория государства и права /Под. ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. – М.,1999. с. 480

19. Теория государства и права. Учебник для юридических вузов и факультетов. Под ред. В.М. Корельского и В.Д. Перевалова. – М.: Издательская группа НОРМА-ИНФРА-М, 1998. – 570 с.

20. Хропанюк В.Н. Теория государства и права: Учебное пособие для высших учебных заведений /Под ред. проф. В.Г.Стрекозова. - М., 1993. – 574 с.

Допоміжна

1. Гнілорібов В.В. Проблеми взаємовідносин Верховної Ради України та Президента України//Парламентаризм в Україні: теорія та практика Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. - Інститут законодавства ВР.- Київ.- 2001.-649с.- С.158

2. Авер'янов В. Організація виконавчої влади: необхідність усунення внутрішніх суперечностей// Право України. – 2009. - № 5. – С. 30-35.

3. Авер'янов В.Б., В.Н.Денисов. Законодавство: проблеми ефективності. - Київ, Наукова думка, 1995.- 229с.- С.15

4. Алексеев С.С. –Государство и право, М – 1996. – 319 с.

5. Алексеев С.С. Право: азбука – теория – философия: Опыт комплексного исследования. – М.: «Статут», 1999. – 712 с.

6. Баранов В.М. Истинность норм советского права. Проблемы теории и практики.- Саратов.-1989.- 400 с.- С.249

7. Борщевський І.В. Право в системі соціальних норм / І.В. Борщевський// Вісник Одеського державного університету. – 2008. - № 13/9. – С. 5-13.

8. Вехорев Ю.А. Типология государства. Цивилизованные типы государства// <http://www.unn.ru/rus/books/vestnik3/stat3.htm>.

9. Воронов М.М. Правові акти законодавчої влади в Україні. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Харків.1997.

10. Вступ до теорії правових систем / За заг. ред. О.В. Зайчука, Н.М.Оніщенко. – К.: Юридична думка, 2006. – 432 с.

11. Гегель Г.В. Философия права//История политических и правовых учений. Хрестоматия. Составитель и общая редакция Г.Г.Демиденко.- Харьков.-1999.-1078с.- С.450.

12. Георгій Андрузський. Начерки конституції республіки (1850)//История политических и правовых учений. Хрестоматия. Составитель и общая редакция Г.Г.Демиденко.- Харьков.-1999.-1078с.- С.708.

13. Головатий С. Верховенство права, або ж Правовладдя: вкотре про доктринальні манівці вітчизняної науки. – Право України. – 2010. – №5.- С. 64-75.

14. Грищенко А.В. Роль концептуальних основ конституціоналізму та конституційного контролю у забезпеченні верховенства закону//Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. - 2001.-№1.-С.33-43.

15. Джон Локк. Два трактата о правлении//История политических и правовых учений. Хрестоматия. Составитель и общая редакция Г.Г.Демиденко.- Харьков.-1999.-1078с.- С.200-201.

16. Дудар С.К. Посилення законодавчої функції Верховної Ради України як один із центральних напрямків становлення та розвитку українського парламентаризму//Парламентська реформа: теорія та практика. Збірник наукових праць Інституту законодавства Верховної Ради України. Київ.- 2001.- 288с.-С.167.

17. Иммануил Кант. Метафизика нравов//История политических и правовых учений. Хрестоматия. Составитель и общая редакция Г.Г.Демиденко.- Харьков.-1999.-1078с.- С.412-413.

18. Иммануил Кант. Метафизика нравов//История политических и правовых учений. Хрестоматия. Составитель и общая редакция Г.Г.Демиденко.- Харьков.-1999.-1078с.- С.412-413.

19. Кикоть. Роль парламенту в організації діяльності органів виконавчої влади України//Парламентаризм в Україні: теорія та практика Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. - Інститут законодавства Верховної Ради України.- Київ.- 2001.-649с.- С. 207.

20. Кистяковский Б. Социальные науки и право// История политических и правовых учений. Хрестоматия. Составитель и общая редакция Г.Г.Демиденко.- Харьков.-1999.-1078с.- С.827.

21. Ківалов С.В., М.П.Орзіх. Основи правознавства. Навчальний посібник.- Київ.-2000.- С.16.

22. Козюбра М.І. Принципи верховенства права і правової держави/ М.І. Козюбра // Наукові записки: Юридичні науки. – Т.64. – 2007. – С. 3-9

23. Копейчиков В.В. Сучасна Українська національна ідея: особистість, суспільство, право, держава//Вдосконалення законодавства України у сучасних умовах. Київ.- 1996. с.- С.39.

24. Лавренюк В.М. Право і християнство як чинники реалізації прав людини/ В.М. Лавренюк// Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2009. - № 4. – С. 379-385.

25. Лемак В. Принцип верховенства права в Україні: основні загрози// Право України. 2010. – №3.- С. 44-51.

26. Лисенков С.Л., Ю.І.Крегул. Різноманіття підходів до право розуміння: передумови і значення.// Вдосконалення законодавства України в сучасних умовах. Збірник наукових статей Інституту законодавства Верховної Ради України.- Київ.- 1996.- С.48.

27. Майданніє О. Парламентський контроль за функціонуванням виконавчої влади в Україні: Питання теорії// Право України. – 2010. - № 5. – С. 102-108.

28. Марк Тулій Цицерон. Диалоги.//История политических и правовых учений. Хрестоматия. Составитель и общая редакция Г.Г.Демиденко.- Харьков.- 1999.-1078с.- С.51.

29. Мацюк А.Р., П.Ф. Мартиненко, Є.А.Тихонова, А.П.Заєць. Правнича природа законодавчих актів і методичні та практичні аспекти законотворчого процесу// Вдосконалення законодавства України в сучасних умовах. Збірник наукових статей Інституту законодавства Верховної Ради України. - Київ. - 1996.- с.- С.78-79.

30. Мицкевич А.В. Правотворчество в СССР.-Москва.-1974.- 312с.-С. 39.

31. Назаренко Є.В. Пріоритетність загально визнаних принципів і норм міжнародного права – принцип правової реформи в Україні//Законодавство України та міжнародне право (проблеми гармонізації). Збірник наукових праць Інституту законодавства Верховної Ради України. - Київ.-1998.- с.-С.37-40.

32. Назаренко Є.В. Пріоритетність загально визнаних принципів і норм міжнародного права – принцип правової реформи в Україні//Законодавство України та міжнародне право (проблеми гармонізації). Збірник наукових праць Інституту законодавства Верховної Ради України. - Київ.-1998.- 54с.-С.37-40.

33. Нерсесянц В.С. Право в системе социальной регуляции. – М., 1986., 216 с.

34. Пеньков Е.М. Социальные нормы. – М., 1990. – 244 с.

35. Петражицкий Л. Теория права и государства в связи с теорией нравственности (1907)//История политических и правовых учений. Хрестоматия. Составитель и общая редакция Г.Г.Демиденко.- Харьков.-1999.-1078с.- С.779-780.

36. Петришин О. Верховенство права в системі правового регулювання суспільних відносин//Право України. – 2010. – №3.- С. 24-35.

37. Платон. Государство//История политических и правовых учений. Хрестоматия. Составитель и общая редакция Г.Г.Демиденко.- Харьков.-1999.- 1078с.- С.29.

38. Поленина С.В. Рациональная модель структуры законодательства и выбор вида и формы нормативного акта// Научные основы советского правотворчества. - Москва.-1981.- 314с.-С.157-158.

39. Правова держава в контексті новітнього українського досвіду. Київ.1999.- 248 с.- [80] А.Р.Мацюк, П.Ф. Мартиненко, Є.А.Тихонова, А.П.Заєць. Правнича природа законодавчих актів і методичні та практичні аспекти законотворчого процесу// Вдосконалення законодавства України в сучасних умовах. Збірник наукових статей Інституту законодавства Верховної Ради України. - Київ. - 1996.- с.- С.78-79.

40. Радищев А.Н. Опыт о законодательстве (1790)//История политических и правовых учений. Хрестоматия. Составитель и общая редакция Г.Г.Демиденко.- Харьков.-1999.-1078с.- С.392.

41. Світова класична думка про державу і право. Навч. Посібник/ Є.Ф. Безродний (керівник), Г.К. Ковальчук, О.С. Масний. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 400 с.
42. Селіванов В. Методологічні проблеми запровадження конституційних принципів “верховенства права” і “верховенства закону”. - Право України 1997, № 6.- С. 8.
43. Сумський Д.О. Основи держави і права. – Київ. – 1999.- 289 с.
44. Тертишник В. Забезпечення верховенства права та концептуальні проблеми гармонізації законотворчого процесу. – Право України. – 2010. – №12.- С. 74-79.
45. Тимошенко В.І. Правова держава. Теоретично-історичне дослідження Київ, Наукова думка, Інститут держави і права.-1994. - 137 с.- С.66.
46. Тимошенко В.І. Правова держава. Теоретично-історичне дослідження Київ, Наукова думка, Інститут держави і права.-1994. – С. 66
47. Тимченко С.М., Бостан С.К., Легуша С.М. Актуальні проблеми теорії держави та права. Частина І. Актуальні проблеми теорії держави. – К., 2007. – 288 с.
48. Тихонова Є.А. Методологічні основи побудови системи конституційного законодавства України. - Конституція України – основа подальшого розвитку законодавства. - Збірник наукових праць Інституту законодавства Верховної Ради України. - Київ.-1997.- с.-С.57.
49. Томас Гоббс. Левиафан, или материя, форма и власть государства церковного и гражданского//История политических и правовых учений. Хрестоматия. Составитель и общая редакция Г.Г.Демиденко.- Харьков.-1999.- 1078с.- С.192.
50. Фігель М. В. Науковість у правотворчості як умова творення якісного правового закону//Наукові записки: Юридичні науки. – Т. 64. – 2007. – С. 98-101.
51. Харченко Н.П. Поняття механізму держави, наукові пошуки теоретико-правової дефініції//Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки». Т. 20(59). – 2007. - № 2. – 278-284.
52. Шаповал В. Верховенство закону як принцип конституції України.// Право України. – 1999. - №1.- С.5-7.
53. Экзамен по теории государства и права: 100 ответов на 100 возможных вопросов. – М., 1997. – 164 с.
54. Ядранський Д.М. Соціальна норма, її сутність, різновиди норм/ Дмитро Миколайович Ядранський// Грані. - № 6 (68). – С. 123-126.
55. Яков Козельський. Философические предложения, сочиненные надворным советником и правительствующего сената секретарем Яковым Козельским в Санкт-Петербурге 1768 года//История политических и правовых учений. Хрестоматия. Составитель и общая редакция Г.Г.Демиденко.- Харьков.- 1999.-1078с.- С.340.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання диференційований залік

5. Засоби діагностики успішності навчання

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається практичному і тестовому контролю.

Критерії оцінювання знань та вмінь студентів

1 (F) незадовільно Знання з даної дисципліни повністю відсутні
2 (X) незадовільно Студент не знає до кінця жодного питання, плутається в основних базових питаннях теорії держави і права, не в змозі розкрити зміст основних загальнотеоретичних термінів. Не знає актуальних проблем, які супроводжують розвиток держави та права.

3 (E) задовільно Окремі фрагментарні правильні думки все ж не дозволяють поставити оцінку «добре», оскільки наявні суттєві прогалини і курс в цілому системно не засвоєно. Частково може визначитися з проблемами, які є супутніми діалектиці держави та права..

3,5 (D) задовільно Відповіді на питання в цілому дані правильно, однак неповно. Логіка відповідей побудована недостатньо чітко. Пропущено ряд важливих деталей або навпаки під час відповіді затрунулись сторонні питання. Базова термінологія в цілому засвоєна.

4 (C) добре Питання розкриті достатньо повно і правильно. Активна участь у дискусії з даного питання. Стосовно знання базової термінології зауважень немає, володіє основними знаннями з теорії права та держави, однак окремі суттєві дефекти логіки і змісту питань не дають змогу оцінити відповідь на «відмінно».

4,5 (B) добре На всі питання дані достатньо правильні і точні відповіді. Студент демонструє ознайомлення з актуальними проблемами теорії держави і права, знання базової термінології, вміння розкрити і прокоментувати зміст терміну.

5 (A) відмінно Відповідь характеризується чіткою логікою і знанням матеріалу далеко за межами обов'язкового курсу. Точне розуміння меж кожного питання. Даються посилання на першоджерела – монографії і статті. Обґрунтована власна позиція з окремих проблем теорії держави і права. Відповідь відрізняє бездоганне знання базової термінології, вміння «розгорнути» термін у повноцінну відповідь з теми.

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «**Право Європейського Союзу**» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки **магістра** спеціальності **8.03040101 Правознавство**
Предметом вивчення навчальної дисципліни є поняття, структура та характерні риси права Європейського Союзу в контексті сучасних політико-правових процесів.

Міждисциплінарні зв'язки:

Теорія держави і права, історія держави і права зарубіжних країн, міжнародне публічне право, міжнародне приватне право, порівняльне правознавство.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Інституційне право європейського союзу;
2. Матеріальне право європейського союзу

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «**Право Європейського Союзу**» є вивчення основних положень конституційного права, сучасної характеристики української держави з'ясування розподілу та функціонування влади в Україні, формування сучасного законодавства.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «**Право Європейського Союзу**» є

теоретичні:

- відновлення та закріплення загальних уявлень студентів про Європейський Союз та право ЄС, його форми та роль у житті суспільства, перетворення цих уявлень у поглиблені та системні знання про діалектику права та держави;

практичні:

- формування умінь та навичок професійного мислення, аналізу та узагальнення отриманих протягом навчання юридичних знань, виявляти та вирішувати різноманітні загальні та галузеві як теоретичні так і практичні проблеми пов'язані з інтеграцією Європейського права до національного права України.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- основні поняття навчальної дисципліни "Право Європейського Союзу"; правові основи формування, побудови та діяльності організації «Європейський Союз»; систему джерел і норм права Європейського Союзу, що регулюють різноманітні види суспільних відносин за участю держав-членів та громадян Союзу, інших фізичних та юридичних осіб;

вміти:

- аналізувати нормативно-правові основи державної політики провідних країн-членів ЄС;
- відслідковувати зв'язки норм європейського права та права ЄС з нормами інших галузей права;

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 години/ 2.5 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Інституційне право Європейського Союзу

Тема 1. Європейський Союз та його правова система: основні етапи еволюції.

Поняття європейського права. Право Європейського Союзу як правова система. Необхідність і мета вивчення права Європейського Союзу в Україні. Важливість пізнання права Європейського Союзу в процесі професійної підготовки юриста.

Джерела і методи пізнання права Європейського Союзу. Інформаційно-правові системи і бази даних Європейського Союзу. Право Європейського Союзу – комплексна галузь наукових знань. Навчальна дисципліна «Право Європейського Союзу». Предмет і система курсу. Співвідношення курсу «Право Європейського Союзу» з іншими навчальними дисциплінами. Історична обумовленість інтеграційного процесу в Європі та світі. Інтернаціоналізація і глобалізація господарських зв'язків та світовий ринок - економічна основа Європейського Союзу. Політичні та культурні передумови утворення Європейського Союзу. Європейська ідея: поняття, значення, еволюція. Концепції утворення політичного союзу в Європі в Середні віки і Новий час. Перша світова війна і лозунг Сполучених Штатів Європи. Європейський Союз: поняття, мета, склад, територія, населення.

Держави-члени Європейського Союзу. Процедура приєднання нових держав-членів. Країни-кандидати на вступ до Союзу. Просторова сфера діяльності Європейського Союзу. Європейський Союз - інтеграційне об'єднання народів Європи. Європейський Союз і Рада Європи. Спільність завдань і подібності в розвитку. Взаємодія Європейського Союзу та Ради Європи на сучасному етапі. Фінанси і бюджет Європейського Союзу. Відмінність від бюджету міжнародної організації. Поняття «власних ресурсів», порядок їх встановлення та зміни. Система доходної частини бюджету Європейського Союзу (митні збори, ПДВ і т.д.).

Плани подальших реформ Європейського Союзу. Резолюція Європейського парламенту 1997 р. «Про Конституцію Європейського Союзу». Декларація «Про майбутнє Союзу» 2001 р. (Лаакенська декларація). Проекти «Європейської конституції». Договір, що встановлює Конституцію для Європи 2004 р., його розробка, зміст, причини відхилення на референдумах у Франції та Нідерландах. Правова природа Європейського Союзу. Основні підсумки і тенденції інтеграційного процесу в Європі. Федералізація як головний напрямок політико-правової інтеграції в ЄС.

Тема 2. Право Європейського Союзу: поняття, принципи, джерела, система.

Визначення поняття «право Європейського Союзу». Ознаки, що характеризують його соціальну та юридичну сутність. Співвідношення термінів «Право Європейського Союзу» і «європейське право». Право Європейського Союзу та національне право держав-членів.

Принципи верховенства і прямої дії права Європейського Союзу. Співвідношення права Європейського Союзу з міжнародним публічним і приватним правом. Вплив правових традицій країн Європи на правову систему Європейського Союзу та правові наслідки участі держав у Європейському Союзі. Елементи романо-германської (континентальної) і англосаксонської правових сімей у праві Європейського Союзу. Принципи права Європейського Союзу: поняття, класифікація. Цінності Європейського Союзу (ст. 2 Договору про Європейського Союзу) як загальні принципи конституційного ладу ЄС та країн-членів. Відповідальність держав-членів за їх порушення. Класифікація джерел права Європейського Союзу. Подібності та відмінності джерел права Європейського Союзу та джерел інших правових систем (національного та міжнародного права). Джерела первинного права.

Установчі документи (договори) Європейського Союзу: поняття і система. Порядок перегляду установчих договорів. Джерела вторинного права. Правові акти Європейського Союзу, їхні юридичні властивості (регламент, директива, рішення, рекомендація, висновок).

Структура та зміст правових актів Союзу. Законодавчі та незаконодавчі акти Союзу. Мова і стиль правових актів Європейського Союзу, особливості їх юридичної техніки. Порядок опублікування і набрання чинності правових актів Союзу. Інші джерела вторинного права. Джерела прецедентного права. Роль судової практики Суду ЄС у розвитку права Європейського Союзу.

Система права Європейського Союзу: основні способи побудови. Предметний, функціональний і структурний підходи. Галузі та інститути права Європейського Союзу. «Інституційне» і «матеріальне» право Європейського Союзу. Структурні компоненти права Європейського Союзу. Поняття «комунітарне право». Місце комунітарного права в системі права Європейського Союзу.

Тема 3. Компетенція та сфери діяльності Європейського Союзу

Правосуб'єктність ЄС. Компетенція Європейського Союзу: структура і зміст. Правові джерела компетенції Європейського Союзу. Поняття і класифікація цілей Європейського Союзу. Цілі створення та цілі діяльності Європейського Союзу, спосіб їх закріплення в установчих документах. Принципи діяльності Європейського Союзу: поняття, юридичне закріплення. Принципи наділення компетенцією, субсидіарності та пропорційності. Інші принципи діяльності ЄС.

Повноваження Європейського Союзу та способи їх закріплення в установчих договорах. Законодавчі, виконавчо-розпорядчі, юрисдикційні та інші повноваження ЄС, правові форми їх реалізації. Класифікація предметів відання і сфери діяльності Європейського Союзу. Внутрішній ринок ЄС. Економічний і валютний союз. Сфери політики Європейського Союзу (аграрна, транспортна, екологічна політика та ін.). Простір свободи, безпеки та правосуддя. Загальна імміграційна політика. Шенгенський процес. Сприяння та координація діяльності правоохоронних служб держав-членів. Європол, Євроюст та інші спеціальні установи ЄС у сфері боротьби зі злочинністю. Повноваження ЄС щодо гармонізації кримінального та кримінально-процесуального законодавства держав-членів. Діяльність ЄС у галузі науки і технологічного розвитку та у сферах допоміжної компетенції (освіта, культура, спорт та ін.). Повноваження Європейського Союзу у сфері міжнародних відносин та особливості їх здійснення.

Міжнародна правосуб'єктність та міжнародні угоди ЄС. Економічні санкції та інші односторонні заходи, які ЄС уповноважений здійснювати на міжнародній арені. Загальна торгова політика ЄС. Антидемпінгова політика ЄС. Спільна зовнішня політика та політика безпеки (СЗПБ). Предмет, цілі і принципи СЗПБ. Повноваження Європейського Союзу з питань СЗПБ і форми їх реалізації. Міжнародні угоди ЄС у сфері СЗПБ. Особливості загальної політики безпеки та оборони (ЗПБО) та її місце в структурі СЗПБ. Органи і посадові особи, уповноважені представляти Європейський Союз на міжнародній арені. Правовий статус Верховного представника Союзу у закордонних справах і політики безпеки і Європейської служби

зовнішньополітичної діяльності. Дипломатичні зв'язки ЄС із зарубіжними державами та міжнародними організаціями. Проблеми розширення компетенції Європейського Союзу на сучасному етапі. Основні напрями та правові форми збільшення компетенції Союзу. Механізм «посиленої співпраці» як спосіб делегування державами-членами додаткової компетенції інститутів Європейського Союзу. Принципи посиленої співпраці. Порядок здійснення посиленої співпраці в різних сферах внутрішньої і зовнішньої політики ЄС. Лісабонський договір і реформа механізму посиленої співпраці.

Тема 4. Інститути, органи та установи Європейського Союзу.

Поняття «інститут», «орган» і «установа» у праві Європейського Союзу. Офіційне (легальне) і теоретичне значення терміна «орган» у праві ЄС. Система інститутів Європейського Союзу. Особливості правового статусу інших органів та установ Європейського Союзу. Джерела правового регулювання статусу органів Європейського Союзу: установчі договори, статuti, внутрішні регламенти та ін. Класифікація органів Європейського Союзу. Елементи поділу влади в організаційному механізмі Союзу.

Рада Європейського Союзу. Місце в системі органів Європейського Союзу. Склад і порядок формування. Загальна і спеціальна Рада. Внутрішня організація. Порядок роботи та прийняття рішень. Функції та повноваження Ради: обсяг і зміст. Відповідальність Ради.

Європейська рада. Європейська рада - вищий орган політичної координації у рамках Союзу. Причини створення, правова інституціоналізація Європейської ради. Європейська рада та Рада Європейського Союзу. Склад і порядок формування Європейської ради. Функції та повноваження Європейської ради. Висновки Європейської ради і порядок їх втілення в життя. Спеціальні повноваження Європейської ради.

Європейський парламент. Місце в системі органів Союзу. Склад. Порядок обрання депутатів. Керівні органи і посадові особи Європарламенту: голова, конференція голів, бюро, квестори та інші Парламентські комісії. Порядок роботи Європарламенту. Сесії і загальні парламентські процедури. Способи прийняття рішень. Функції та повноваження Європарламенту. Юридична і політична відповідальність Європарламенту та його членів. Депутатський імунітет.

Європейська комісія. Місце в системі органів Союзу. Склад Комісії. Порядок формування Комісії. Правовий статус членів Комісії, гарантії їх незалежності. Повноваження Комісії. Право законодавчої ініціативи та особливості його реалізації в рамках ЄС. Делегування Комісії додаткових повноважень. Політична відповідальність Комісії.

Суд Європейського Союзу. Судова система Європейського Союзу: загальні принципи побудови. Структура та функції Суду Європейського Союзу. Статут Суду Європейського Союзу. Склад і порядок формування Суду. Організація роботи і прийняття рішень. Юрисдикція Суду. Правовий статус Трибуналу. Порядок оскарження рішень Трибуналу. Спеціалізовані трибунали - нова ланка судової системи Європейського Союзу.

Контрольні органи ЄС. Система контрольних органів Європейського Союзу, її розвиток на сучасному етапі. Європейська рахункова палата - інститут фінансового контролю ЄС. Склад і порядок формування Рахункової

палати. Внутрішня організація. Повноваження Рахункової палати та порядок їх реалізації. Правовий статус Європейського омбудсмана. Порядок обрання Омбудсмана та припинення його повноважень. Повноваження Омбудсмана. Порядок звернення до Омбудсмана. Підстави та процедура розгляду Омбудсманом справ за фактами «порушення порядку управління» іншими органами ЄС. Спеціалізовані контрольні органи Європейського Союзу (Європейське відомство по боротьбі з шахрайством, Європейський контролер із захисту даних та ін.)

Фінансові установи ЄС. Система фінансових установ Європейського Союзу, її основні елементи. Правове регулювання і контроль за діяльністю фінансових установ.

Консультативні органи ЄС. Причини і цілі створення консультативних органів Європейського Союзу, особливості їх правового статусу. Основні та допоміжні консультативні органи.

Європол. Європейське поліцейське відомство (Європол): місце в організаційному механізмі Європейського Союзу. Відносини Європолу з іншими органами Союзу. Конвенція 1995 р. про заснування Європолу. Рішення про Європол 2009 р. Цілі та предмети відання Європолу. Категорії злочинів, підвідомчі Європолу. Порядок розширення предметної компетенції Європолу. Функції та повноваження Європолу. Органи та посадові особи держав-членів, відповідальні за взаємодію з Європолом (національні відділи, офіцери зв'язку). Інформаційні системи Європолу. Керівні органи і посадові особи Європолу, порядок їх формування (призначення), правовий статус. Відповідальність Європолу.

Змістовий модуль 2. Матеріальне право Європейського Союзу.

Тема 1. Основи правового статусу людини та громадянина в Європейському Союзі.

Інститут основ правового статусу людини і громадянина: місце в системі права Європейського Союзу, джерела. Поняття принципів правового статусу особи. Способи закріплення принципів правового статусу особи в установчих договорах та інших джерелах права Європейського Союзу.

Особливості побудови системи основних прав в Хартії Європейського Союзу 2000 р. Особисті (громадянські), політичні, економічні, соціальні і культурні права, гарантовані Європейським Союзом. Права людини і права громадянина (права, зарезервовані для громадян Союзу). Допустимі обмеження на здійснення основних прав і свобод, їх межі. Основні обов'язки громадянина.

Інститут громадянства Союзу на сучасному етапі, перспективи подальшого розвитку.

Поняття і призначення гарантій прав і свобод, їх юридичне закріплення в актах Європейського Союзу. Класифікація гарантій.

Тема 2. Правовий режим економічної системи ЄС

Поняття «внутрішній ринок» ЄС і його визначення в установчих договорах. Співвідношення термінів «внутрішній», «загальний» і «єдиний» ринок. Основні «свободи» внутрішнього ринку: поняття, сутність, юридичне закріплення. Принцип вільного пересування товарів: поняття, зміст.

Виключення з принципу вільного пересування товарів. Принцип вільного пересування працівників: поняття, зміст. Виключення з принципу вільного руху робочої сили (застереження про публічний порядок, громадської безпеки і здоров'я населення; застереження про державних службовців). Принцип свободи установи. Особливості реалізації свободи установи громадянами та юридичними особами ЄС. Принцип вільного надання (пересування) послуг: поняття, зміст, обмеження. Принцип вільного пересування капіталів: поняття, зміст, обмеження. Принцип свободи платежів: поняття, зміст, обмеження. Розмежування свободи пересування капіталів і свободи платежів.

Правові форми координації економічної політики держав-членів. Керівні принципи економічної політики, закріплені в установчих договорах ЄС. Головні орієнтири економічної політики. Правові основи забезпечення фінансової стабільності держав-членів. Правовий режим єдиної валюти ЄС «євро» і єдиної грошової політики ЄС. Правовий статус Європейської системи центральних банків. Порядок введення і емісії євро. Юридичні властивості євро. Поняття «зона євро» і «держави-члени, які підпадають під вилучення». Умови переходу нових держав-членів на єдину валюту. «Критерії зближення».

Поняття, мета й завдання політики в галузі конкуренції. Основні загрози для вільної конкуренції. Європейська комісія як основний інститут, відповідальний за проведення антимонопольної політики ЄС: повноваження, взаємодія з національними органами влади, пропозиції щодо реформи. Правила конкуренції ЄС: джерела, категорії, умови застосування. Суб'єкти правил конкуренції ЄС: поняття підприємства. Порушення правил конкуренції державами. Контроль за наданням державної допомоги підприємствам. Регулювання діяльності публічних підприємств і галузей природних монополій.

Тема 3. Правове регулювання окремих сфер суспільних відносин у ЄС

Митне право ЄС. Поняття «митний союз» і його відмінність від суміжних понять («тарифне співтовариство» і «асоціація вільної торгівлі»). Спільний митний тариф: поняття, зміст, етапи формування, основні умови застосування. Міжнародні угоди ЄС і загальний митний тариф (ГАТТ і Світова організація торгівлі, Ломейська конвенція, Угода про Європейський економічний простір). Умови, що виключають застосування спільного митного тарифу для імпорту товарів.

Корпоративне право ЄС. Поняття корпоративного права, відмінності регулювання на національному рівні. Гармонізація законодавства держав-членів про юридичних осіб. Основні питання, що регулюються директивами ЄС про господарські товариства і товариства. Створення нових («європейських») юридичних осіб. Регламенти про статус європейського об'єднання із загальною економічною метою, європейського акціонерного товариства та європейського кооперативного товариства. Переміщення юридичної адреси господарських товариств із однієї країни ЄС в іншу. Участь представників трудових колективів в управлінні підприємством. Регулювання трансграничного банкрутства.

Банківське право ЄС. Банківська система ЄС: поняття, структура та особливості. Система джерел правового регулювання банківської діяльності в ЄС.

Законодавство про банки та банківську діяльність в ЄС. Правове регулювання банківської діяльності в ЄС на сучасному етапі. Правове становище небанківських кредитних організацій. Основні принципи правового регулювання банківської діяльності в ЄС.

Шенгенське право - особливий компонент в системі права Європейського Союзу. Причини виникнення Шенгенського права, основні етапи його розвитку. Просторова сфера дії Шенгенського права. Шенгенський простір.

Кримінальне право та процес. Предмет загальної кримінальної політики Європейського Союзу, її основні напрямки. Кримінально-правова кваліфікація злочинних діянь у законодавстві Європейського Союзу. Заходи кримінальної відповідальності та види покарання, що встановлюються в законодавстві Європейського Союзу для фізичних і юридичних осіб.

Гармонізація кримінально-процесуального права держав-членів. Законодавство Європейського Союзу про захист прав потерпілих і про право на переклад в кримінальному процесі. Нові законопроекти ЄС в галузі кримінально-процесуального права. Порядок видачі (екстрадиції) осіб, які вчинили злочини на території Європейського Союзу. Рамкове рішення «Про європейський ордер на арешт і передачу осіб між державами-членами». Принцип взаємного визнання судових рішень держав-членів у кримінальних справах та заходи з його реалізації в законодавстві Європейського Союзу.

Тема 4. Правове регулювання відносин України з ЄС

Розвиток відносин між СРСР і Європейськими Співтовариствами в радянський період. Взаємне визнання між РЕВ і ЄЕС. Угода між СРСР і Співтовариствами 1989 р. Визнання України як держави і розвиток відносин на тлі появи Європейського Союзу. Система угод між Україною та Європейським Союзом.

Угода про партнерство та співробітництво (УПС): основна характеристика і зміст. Угоди, укладені на базі УПС. Інші угоди між Україною та ЄС. Етапи адаптації законодавства України до законодавства ЄС. Механізм адаптації законодавства України до законодавства ЄС. План дій «Україна – ЄС». Нові міжнародні договори між Україною і Європейським Союзом. Українсько-російські відносини в контексті європейської інтеграції.

Перспективи подальшого розвитку правового регулювання взаємин. Підписання і парафування Угоди про асоціацію та зони вільної торгівлі.

28. Рекомендована література

Базова

1. Бирюков М.М. Европейское право: Учебное пособие. – М.: Омега-Л, 2006.
2. Введение в право Европейского Союза. Учебник / Под ред. С.Ю. Кашкина. – М.: Эксмо. 2010.
3. Витвицкая О., Горниг Г. Право Европейского Союза. – Спб.: Питер, 2005.
4. [Гердеген М. Європейське право / Пер. з німецької. - К.: «К.І.С.», 2008. - 528 с.](#)
5. Дахно І.І. Право Європейського Союзу: англо-українсько-російський глосарій. — К. : Центр учбової літератури, 2007. — 234 с.
6. Дэйвис Г. Право Европейского Союза. – К.: Знання, 2005.
7. Европейское право. Право Европейского Союза и правовое обеспечение

- защиты прав человека: Учебник для вузов / Рук. авт. колл. и отв. ред д.ю.н., проф Л.М. Энтин. – 3-е изд., пересмотр. доп. – М.: Норма, Инфра-М, 2010. – 960 с.
8. Европейское право. Учебник для вузов / Под общ. ред. д. ю. н., проф. Л.М. Энтина. – М.: Издательство НОРМА, 2001. – 720 с.
 9. Ильин Н.Ю. Основы права Европейского Союза. – М.: Норма, 2009.
 10. Ильин Ю.Д. История и право Европейского Союза: Учебное пособие. – Х. Консум, 1998. – 155 с.
 11. Капустин А.Я. Европейский Союз: интеграция и право. – М., 2000.
 12. Колосов Ю.М., Кривчикова Э.С., Саваськов П.В. Европейское международное право: Учебник. – М.: Международные отношения, 2009.
 13. Магістерська програма "Європейське право": Навчальні та робочі програми дисциплін / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Інститут міжнародних відносин. — К., 2005. — 284с.
 14. Марченко М.Н., Дерябина Е.М. Право Европейского Союза. Вопросы истории и теории. Учебное пособие. – М.: Проспект, 2010.
 15. Муравйов В.І. Вступ до права Європейського Союзу: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. — К. : Київський університет, 2007. — 303с.
 16. Основы права Европейского Союза. Учебное пособие / Под ред. С.Ю. Кашкина. – М.: Белые альвы, 1997.
 17. Основы права Европейского Союза: схемы и комментарии. Учебное пособие / Под ред. С.Ю. Кашкина. – М.: Юрайт, 2011.
 18. Петров Р. А., Опейда З. Й., Федорчук Д. Е., Вакуленко А. О.. Вступ до права Європейського Союзу: Навч. посібник / Донецький національний ун-т. — Донецьк, 2001.
 19. Право Европейского Союза в вопросах и ответах. Учебное пособие / Под ред. С.Ю. Кашкина. – М.: Проспект, 2011.
 20. Право Европейского Союза. Учебник / Под ред. С.Ю. Кашкина. – М.: Юрайт, 2011.
 21. Право Європейського Союзу. Загальна частина. Підручник / Під ред. д. ю. н., проф. В.Ф. Опришка. – К.: КНЕУ, 2002.
 22. Право Європейського Союзу. Особлива частина. Підручник / Під ред. проф. М.Р. Аракеляна. – К.: Істина. 2010
 23. Право Європейського Союзу: Навч. посібник / За заг. ред. Р.А. Петрова. – 2-е вид. – К.: Істина, 2009. – 376 с.
 24. Право Європейського Союзу: Навчальний посібник / За заг. ред. Р.А. Петрова. — 3-тє видання, змінене і доповнене. — К.: Істина, 2010.
 25. Право Європейського Союзу: Підручник / за ред. В.І. Муравйова. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 704 с.
 26. Татам А. Право Європейського Союзу: Підручник / За ред. В.І. Муравйова. – К., 1998.
 27. Топорнин Б.Н. Европейское право: Учебник. — М. : Юристъ, 2001. — 455 с.
 28. Энтин Л.М. Право Европейского Союза. Новый этап эволюции: 2009–2017 годы. –М.: Аксиом, 2009.

Допоміжна

1. Авакадов М.М. Правопреемство освободившихся государств. М., 1983.
2. Актуальные проблемы европейского права : [электронный ресурс] учеб. Пособие / Л.М. Энтин, М.Л. Энтин, С.А. Трыканова, И.В. Ордина. – 2-е изд., стереотип. – М. : Флинта; МПСИ, 2011. – 168 с.
3. Антидемпинговая политика Европейского Сообщества. – М.: Международные отношения, 1999.
4. Арах М. Европейский Союз. Видение политического объединения. – М., Экономика, 1998.
5. Ашавский Б.М. Международные конференции. М., 1985.
6. Барановский В.Г. Политическая интеграция в Западной Европе. – М., 1983.
7. Березовська І.А. Правове регулювання відносин Європейського Союзу з асоційованими країнами: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. — К., 2005. — 18 с.
8. Белоглазек О. Економічне право Європейського Союзу / І.В. Гріліхес (пер.). — К. : Таксон, 2003. — 746 с.
9. Бирюков М.М. Европейский Союз, Евроконституция и международное право. М.: Научная книга, 2006.
10. Бирюков М.М. Европейское право до и после Лиссабонского договора. – М.: Научная книга, 2009.
11. Білозерська Т.О. Адміністративно-правові засади співробітництва України та Європейського Союзу у сучасних умовах: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний ун-т біоресурсів і природокористування України. — К., 2009. — 24 с.
12. Блищенко И.П. Дипломатическое право. М., 1990.
13. Бобылев Г.В., Зубков Н.Г. Основы консульской службы. М., 1990.
14. Борко Ю.А. От европейской идеи – к единой Европе. М.: Деловая культура, 2003.
15. Бородин С.В., Ляхов В.Г. Международное сотрудничество в борьбе с уголовной преступностью. М., 1983.
16. Борута І., Барський В. Р.. Міграційне право ЄС: Навч. посібник / Програма Tacis Європейського Союзу в Україні; Правничі студії в Україні: Київ та окремі регіони. — К. : ІМВ КНУ ім.Т.Шевченка, 2004. — 132 с.
17. Борута І., Чанишева Г.І. Трудове право ЄС: Навч. посіб. / Програма Tacis Європейського Союзу в Україні. — К. : ІМВ КНУ імені Тараса Шевченка, 2004. — 92 с.
18. Боярс Ю.Р. Вопросы гражданства в международном праве. М., 1986.
19. Буторина О.В. Что такое евро? – М.: Интердиалект +, 1999.
20. Васильєва Н.Г. Право на цілісність особистості в праві Європейського Союзу: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. — Х., 2008. — 19 с.
21. Вирозумська А. Процедури судового захисту в праві ЄС: Навч. посіб. / Програма Tacis Європейського Союзу в Україні. — К. : ІМВ КНУ імені Тараса Шевченка, 2005. — 146 с.
22. Вишневикий А.А. Банковское право Европейского Союза: Учебное пособие. М.: Статут, 2000.
23. Вовк Т., Друзенко Г., Зугравий Г., Качка Т., Коноваленко І. Регулювання сфери фінансових послуг у праві Європейського Союзу та перспективи адаптації законодавства України / Центр порівняльного права при

Міністерстві юстиції України; Центр перекладів актів європейського права при Міністерстві юстиції України / Станіслав Шевчук (наук.ред.). — Х. : Консум, 2002. — 912 с.

24. Голік Ю. С., Войтенко А. В., Ілляш О. Е., Горб О. О., Шуліка А. О.. Законодавство Європейського Союзу у сфері охорони навколишнього середовища: навч. посіб. / Полтавський національний технічний ун-т ім. Юрія Кондратюка ; Полтавська держ. аграрна академія ; Агроекологічний центр ; Науково-технічний центр Полтавського відділення Інженерної академії України ; Екологічна рада Полтавщини. — Полтава : Оріяна, 2009. — 170 с.

25. Головка О. І. Функції та компетенція органів Європейського Союзу у сфері соціальної політики: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.11 / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М.Корецького. — К., 2003. — 16 с.

26. Грицаєнко Л.Л. Інституційний механізм Європейського Союзу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Грицаєнко Людмила Леонідівна; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. — К., 2010. — 19 с.

27. Грицяк І. А. Право та інституції Європейського Союзу: Навч. посібник / Національна академія держ. управління при Президенті України. Центр правових та підприємницьких досліджень. — 2. вид., доп. — К. : К.І.С., 2006. — 300 с.

28. Дженіс М., Кей Р., Бредлі Е. Європейське право у галузі прав людини. Джерела і практика застосування. К., 1997.

29. Дмитрієв А.І. Муравьов В.І. Міжнародне публічне право: Навч. посіб. / Відп. редактори Ю.С.Шемшученко, Л.В.Губерський - К.: Юрінком Інтер, 2000. — 640 с.

30. Довгань В.М. Європейський парламент: Правовий статус і компетенція в системі органів Європейського Союзу. — К. : КНТ, 2007. — 204 с.

31. Дубовицкая Е.А. Европейское корпоративное право. — М.: Волтерс Клувер, 2007.

32. Дэйвис Г. Право внутреннего рынка Европейского Союза. — К.: Знання, 2005.

33. Дюбуї Л., Блюман К. Матеріальне право Європейського Союзу / Є.Т. Марічев (пер.). — 2. вид. — К. : ІМВ, 2002. — 376 с.

34. Евратом: правовые проблемы / Йорыш А.И. (отв. ред.). — М., 1992.

35. Европейская интеграция: правовые проблемы. Книга первая / Топорнин Б.Н. (отв. ред.). — М., 1992.

36. Ентін Л. Інституційна структура та механізм прийняття рішень у Європейському Союзі: Навч. посібник / Програма Tacis Європейського Союзу в Україні; Проект "Правничі студії в Україні: Київ та окремі регіони". — К. : ІМВ КНУ ім. Тараса Шевченка, 2004. — 136 с.

37. Ентін М.Л., Баймуратов М.О., Делінський О.А. Правовые основы внешней политики и политики в сфере обороны и безопасности ЕС: Навч. посібник / Програма Tacis Європейського Союзу в Україні ; Проект "Правничі студії в Україні: Київ та окремі регіони". — К. : ІМВ КНУ ім. Тараса Шевченка, 2004. — 218 с.

38. Жданов Ю.Н., Лаговская Е.С. Европейское уголовное право. Перспективы развития. М.: Международные отношения, 2001.

39. Законодавство України та міжнародне право (проблеми гармонізації): Збірник наукових праць. — К., 1998.

40. Захаров А.С. Налоговое право ЕС. Актуальные проблемы финансирования единой системы. – М.: Wolters Kluwer, 2010.
41. Ильин Ю.Д. Лекции по международному публичному праву. – Харьков: НПКФ «Консум», 1996. – 236 с.
42. Калашников Г.О. Слияние и поглощение компаний по праву Европейского Союза. М.: Международные отношения, 2007.
43. Каргалова М.В. От социальной идеи к социальной интеграции. – М., 1999.
44. Кашкин Ю.С. Трудовое право Европейского Союза. М.: Wolters Kluwer, 2010.
45. Кернз В. Вступ до права Європейського Союзу: Навч. посіб: Пер. з англ. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2002. – 381 с.
46. Клемин А.В. Европейское право и Германия: баланс национального и наднационального. Казань: Изд-во Казанского университета, 2004.
47. Конкурентная политика Европейского Союза. – М.: «Право», 1995.
48. Конституційні акти Європейського Союзу / Тарас Качка (заг.ред.), Геннадій Друзенко (упоряд.). — К. : Юстініан, 2005. — 512с. Ч. 1 — К. : Юстініан, 2005 — 512 с.
49. Копійка В.В., Шинкаренко Т.І. Європейський Союз: заснування та етапи становлення: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. – К.: Вид. Дім «Ін Юре», 2001. – 448 с.
50. Копійка В.В. Розширення Європейського Союзу та Україна: монографія. – К.: Логос, 2008. – 352 с.
51. Кордон М.В. Європейська та євроатлантична інтеграція України: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.. — К. : Центр учбової літератури, 2008. — 172 с.
52. Костюченко Я.М. Правове регулювання співробітництва України і Європейського Союзу: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.11 / Костюченко Ярослав Миколайович; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. — К., 2010. — 18 с.
53. Крылова И.С. Европейский парламент (правовые вопросы). – М., 1987.
54. Лобанов К.Н. Договор о Европейском союзе: правовой анализ новейших тенденций в развитии западноевропейской интеграции. Учебное пособие. – Белгород, 1996.
55. Лозо В.І. Становлення і розвиток правових основ екологічної стратегії європейського союзу: монографія / Національна юридична академія ім. Ярослава Мудрого. — Х.:Право, 2008. —251 с.
56. Лукашук И.И. Нормы международного права. – М.:«Спарк», 1997. – 322 с.
57. Маклаков В.В. Права человека и гражданина в Европейском Союзе. – М.: ИНИОН РАН, 2006.
58. Малеев Ю.Н. Международное воздушное право. Вопросы теории и практики. М., 1986.
59. Марк Дж., Кей Р., Бредлі Е. Європейське право у галузі прав людини: Джерела і практика застосування / В. Шибіко (наук.ред.), О. Савчин (пер.). — К. : АртЕк, 1997. — 583 с.
60. Марк Дженис, Ричард Кэй, Энтони Бредли. Европейское право в области прав человека. Практика и комментарии. – М.: «Права человека», 1997. – 607 с.
61. Мартинов А. Ю. Спільна зовнішня та оборонна політика Європейського Союзу. (90-ті р.р. ХХ ст.- 10-ті р.р. ХХІ ст.). Погляд з України: монографія /

- Інститут історії України НАН України. — К. : Інститут історії України НАН України, 2009. — 262 с.
62. Мартыненко А.П. Права народов в современном международном праве. К., 1993.
63. Международное право в документах. Учебное пособие. — М.: «Инфра — М», 1997. — 694 с.
64. Международное право. Издание 2-е, дополненное и переработанное. — М.: «Международные отношения», 1998. — 617 с.
65. Международное уголовное право / Отв. ред. В.Н.Кудрявцев. М., 1995.
66. Микієвич М.М. Інституційне право Європейського Союзу у сфері зовнішньої політики та безпеки / Львівський національний ун-т ім. І.Франка. — Л. : Видавничий центр ЛНУ ім. І.Франка, 2005. — 415с.
67. Микієвич М.М., Андрусевич Н.І., Будякова Т.О. Європейське право навколишнього середовища. Навчальний посібник. — Львів, 2004
68. Мовчан А.П. Международный правопорядок. — М., 1996.
69. Монне Ж. Реальность и политика. — М.: Московская школа политических исследований, 2001.
70. Мусис Н. Усе про спільні політики Європейського Союзу: Пер. з англ.. — К.: К.І.С., 2005. — 465 с.
71. На пути к европейскому единству: события и даты. — М.: Право, 1994.
72. Нормативно-юридичний посібник з питань адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. — К., 2000.
73. Панов В.П. Международное уголовное право. М., 1997.
74. Пашковская И.Г. Европейская экономическая и валютная интеграция. Аспекты права Европейского Союза. М., 2003.
75. Право Европейского Союза: правовое регулирование торгового оборота. Учебное пособие. / Под ред. В.В. Безбаха, А.Я. Капустина, В.К. Пучинского. — М., Зерцало, 1999.
76. Прокудина Н.В. Правовое регулирование общей аграрной политики в Европейском Союзе. Часть первая. М.: Nota bene, 2009.
77. Сабельников Л.В., Зотов Г.М., Чеботарева Е.Д. Налогообложение в Европейском Союзе. — М.: ВНИКИ, 1999.
78. Сиджански Д. Федералистское будущее Европы. От Европейского Сообщества до Европейского Союза. — М., 1998.
79. Словарь международного воздушного права / Отв. ред. Ю.Н. Малеев. М., 1988.
80. Словарь прав человека и народов / Под ред. Р.А. Тузмухамедова, В.И. Кузнецова, М., 1993.
81. Смирнова Е.С. Европейское гражданство — множественное в едином. — М., 2001.
82. Суверенітет України і міжнародне право / Відп. Ред. В.Н. Денисов, В.І. Евінгов. — К., 1995.
83. Тимченко Л.Д. Международное право. — Х.: Консум, 1999. — 525 с.
84. Толстопятенко Г. П. Европейское налоговое право. — М.: Норма, 2001.
85. Тункин Г.И. Право и сила в международной системе. М., 1983.
86. Фадеева Т.М. Европейский союз: федералистские концепции европейского строительства. - М.: ИНИОН РАН, 1996.

87. Хартли Т. Основы права Европейского сообщества. Введение в конституционное и административное право Европейского сообщества. – М.: ЮНИТИ, 1998.
88. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран / Под ред. З.М. Черниловского. М., 1984.
89. Шаповалов Н.И. Право Европейских сообществ. М.: МЭСИ, 2002.
90. Шевчук П.І. Порівняльна соціальна політика у країнах Європейського Союзу. Модуль / М... Бойцун (ред.). — Л. : ЛРІДУ НАДУ, 2009. — 172 с.
91. Шевчук С. Порівняльне прецедентне право з прав людини. – К.: Вид-во „Реферат”, 2002. – 344 с.
92. Шеленкова Н.Б. Европейская интеграция: политика и право. – М.: НИМП, 2003.
93. Шеленкова Н.Б. Европейское финансовое право. – М.: Добросвет, 2003.
94. Шендеровська А. В., Шендеровський А. Г.. Міжнародно-правові засади вступу України до Європейського Союзу: монографія / Академія муніципального управління. Юридичний факультет. — Умань : Уманське комунальне видавничо-поліграфічне підприємство, 2009. — 163 с.
95. Шреплер Х. –А. Международные организации. Справочник. М., 1995.
96. Шуман Р. За Европу. – М.: Московская школа политических исследований, 2002.
97. Энтин М.Л. В поисках партнерских отношений: Россия и Европейский Союз в 2006 – 2008 годах. – М., 2009.
98. Энтин М.Л. Суд европейских сообществ: правовые формы обеспечения западноевропейской интеграции. – М., 1987.
99. Юмашев Ю.М. Международно-правовые формы внешнеэкономических связей ЕЭС. – М., 1989.
100. Юмашев Ю.М. Правовое регулирование прямых иностранных капиталовложений в ЕЭС. – М., 1988.
101. Яновский М.В. Мирные средства разрешения международных споров. Ташкент, 1957.
102. Christiansen T., Ren C. Constitutionalizing the European Union. London: Macmillan, 2009.
103. Debarde T., Le Baut-Ferrarese, Nourissat C. Dictionnaire de droit de l'Union européenne. Paris: Ellipses, 2002.
104. Gautron J.-C. Droit européen. Paris: Dalloz, 2009.
105. Masson A. Droit communautaire. Droit institutionnel et droit matériel. Théorie, exercices et éléments de méthodologie. Bruxelles: Larcier, 2008.
106. Mathijssen P. A Guide to the European Union Law as amended by the Treaty of Lisbon. London: Sweet & Maxwell, 2010.
107. Molinier J., De Grove-Valdeyron N. Droit du marché intérieur européen. Paris: LGDJ, 2008.
108. Oberdorf H. Union européenne. Grenoble: PUG, 2007.
109. Piris J.-C. The Lisbon Treaty. A Legal and Political Analysis. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
110. Schönberger C. Unionsbürger: Europasföderales Bürgerrecht in vergleichender Sicht. Tübingen, 2005
111. Weatherill S. Cases and Material on EU Law. – Oxford, 2010.
112. Weatherill S. Guide to European Policies. – Rixensart, 2009.

Інформаційні ресурси

1. eu-directory.ru - довідник з європейської інтеграції
2. eu-law.ru – довідкова інформація про актуальні проблеми права ЄС.
3. europa.eu. – офіційна WEB-сторінка Європейського Союзу (у т.ч. сайти органів Союзу та інтернет-бази законодавства і судової практики ЄС).
4. ukraine-eu.mfa.gov.ua/eu - Представництво України при Європейському Союзі
5. www.aes.org.ru – Асоціація європейських досліджень.
6. www.coe.int – офіційна інтернет-сторінка Ради Європи.
7. www.era.int – Академія європейського права (м. Трир).
8. www.eulaw.edu.ru - Московська державна юридична академія, кафедра права ЄС, Центр права ЄС.
9. www.eur-lex.europa.eu – база даних права ЕС EUR-lex.
10. www.iue.int – Європейський університет (м. Флоренція).
11. http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/index_uk.htm - Представництво ЄС в Україні
12. http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=223232893&cat_id=23222962 – урядовий портал. Європейська інтеграція.

29. Форма підсумкового контролю успішності навчання – диференційований залік

30. Засоби діагностики успішності навчання

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному, письмовому, практичному і тестовому контролю.

Критерії оцінювання знань та вмінь студентів

Відмінно А 90-100 б.

Студент має глибокі, міцні і системні знання з усього теоретичного курсу, може чітко сформулювати основні дефініції, використовуючи наукову термінологію, вільно володіє понятійним апаратом. Студент володіє навчальним матеріалом, їх зміст та ознаки, критерії класифікації та типології, а також його цілі, завдання, методи, систему, джерела.

Вміє застосовувати здобуті теоретичні знання у процесі аналізу правових норм, юридичної практики та юридичної техніки.

Володіє здібностями до організації самостійного вивчення окремих питань курсу, самостійного і творчого виконання індивідуального завдання, завдань до семінарських та інших занять, а також самостійної роботи з науковою, навчально-методичною літературою

Добре В82-89 б.

Студент має міцні, ґрунтовні знання, виконує практичну роботу без помилок, але може допустити деякі незначні понятійні неточності у формулюваннях та класифікації. Знає основні проблеми курсу. Володіє навчальним матеріалом, що висвітлює поняття, критерії класифікації та типології, а також інші актуальні проблеми курсу, його цілі, завдання, методи, систему, джерела.

Вміє застосовувати здобуті теоретичні знання у процесі аналізу джерел права, системи права, правових норм, юридичної практики та юридичної техніки, припускаючи при цьому незначні неточності.

Володіє здібностями до організації самостійного вивчення окремих питань курсу, самостійного і творчого виконання індивідуального завдання, завдань до семінарських та інших занять, а також самостійної роботи з науковою, навчально-методичною літературою

Добре С74-81 б.

Вміє порівнювати і аналізувати правові системи світу, їх елементи, але при цьому може допустити деякі понятійні неточності.

Менш активно реалізує свої здібності щодо організації самостійного вивчення окремих питань курсу, самостійного і творчого виконання індивідуального завдання, завдань до семінарських та інших занять, а також самостійної роботи з науковою, навчально-методичною літературою

Задовільно D64-73 б.

Студент знає основні проблеми курсу, перебіг історико-політичних подій, але його знання мають загальний характер. Замість чіткого володіння понятійним апаратом, пояснює теоретичні проблеми на побутовому рівні і прикладах. Має прогалини в знаннях першоджерел та вміннях аналізувати сучасні політичні процеси і явища.

Задовільно E60-63 б.

Студент знає основні питання курсу, має уявлення про правові системи, правові сім'ї, їх зміст та ознаки, критерії класифікації та типології, цілі, завдання, методи, систему, джерела, але допускає помилок у порівнянні та аналізі. В цілому його знання мають загальний, неглибокий і несистемний характер. Має деякі прогалини в теоретичному курсі та практичних вміннях.

Відповіді студента часто не підкріплені загальнотеоретичними положеннями, практичними прикладами з життя. Замість чіткого термінологічного визначення пояснює теоретичний матеріал на побутовому рівні.

Не завжди в повній мірі може організувати самостійне вивчення окремих питань курсу, самостійне і творче виконання індивідуального завдання, завдань до семінарських та інших занять, а також самостійну роботу з науковою, навчально-методичною літературою.

Незадовільно FX35-59 б.

Студент має фрагментарні знання з усього курсу. Не володіє термінологією, оскільки понятійний апарат не сформований. Не вміє викласти програмний матеріал. Мова невиразна, обмежена, розкриття основних

процесів та понять відбувається на побутовому рівні. Практичні навички на рівні розпізнавання.

Незадовільно F1-34 б.

Студент повністю не знає програмного матеріалу, не працював в аудиторії з викладачем або самостійно

ЕТИКА БІЗНЕСУ ТА МІЖНАРОДНОГО СПІЛКУВАННЯ

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни **етика бізнесу та міжнародного спілкування** складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки **бакалавр** напряму (спеціальності) **6.030401 Правознавство**

Предметом вивчення навчальної дисципліни є етичні установки, розвиток суспільства й стилі управління, формування етики підприємництва, взаємостосунки представників держави і підприємництва.

Міждисциплінарні зв'язки:

Дисципліна “Етика бізнесу та міжнародного спілкування” має тісний зв'язок з такими дисциплінами, як економічна теорія, історія економічних вчень, політична економія, менеджмент, етика та естетика.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Етика ділових стосунків.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни **етика бізнесу та міжнародного спілкування** є

надати необхідні знання з курсу, що дасть змогу студентам успішно здійснювати професійну діяльність у будь-якій сфері юридичної практики. Передбачається засвоєння законодавства України, а також законів, які регулюють - правовідносини.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни **етика бізнесу та міжнародного спілкування** є

теоретичні:

- вивчення правил ділової поведінки.
- розкриття цілей і засобів бізнесу та специфічно людських цінностей.
- окреслити межі етики бізнесу;

практичні:

- підготовка майбутніх фахівців до ринкового ділового спілкування
- сприяння процесу етичного виховання студентів, формуванню в них соціально-активної життєвої позиції.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- основні терміни та їх визначення;
 - основні положення теорій етики бізнесу;
 - загальні особливості бізнесу як соціокультурного інституту і як виду діяльності;
 - основні вимоги ділового протоколу та дрескода;
 - особливості спілкування з іноземними партнерами;
- вміти :**
- вміння застосовувати отримані знання в повсякденному житті;
 - аналіз конкретних розповсюджених типів неетичної поведінки особистостей і компаній з метою демонстрації їхніх несприятливих наслідків, передусім економічних.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 72 години/ 2 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни.

Змістовий модуль 1. Етика ділових стосунків.

Тема 1. Етичні проблеми управління та бізнесу.

Поняття етики бізнесу та основні завдання курсу. Етичні установки. Розвиток суспільства й стилі управління. Формування етики підприємництва. Основні економічні та політичні підвалини. Соціальна відповідальність і економічна етика. Фірма: мета, суспільна природа, економічні зв'язки. Взаємостосунки представників держави і підприємництва. Поняття ієрархії цілей.

Тема 2. Організація ділового спілкування.

Функції ділового спілкування. Перепони у спілкуванні, його рівні. Соціальні типи у діловому спілкуванні. Як уникнути неприємних ситуацій. Закономірності між особових стосунків. Сучасні теорії між особових стосунків. Принципи прийняття управлінських рішень. Конфліктогенні компоненти виробничого оточення.

Тема 3. Ставлення фірми до найманого працівника.

Влаштування на роботу. Як підготуватися до співбесіди. Резюме. Непотизм. Специфічні проблеми. Просування по службі. Деякі положення, що сприяють та заважають вашій кар'єрі. Обов'язки найманих працівників. Заробітна плата і доход. Участь у розподілі прибутку. Стабільність праці.

Тема 4. Ставлення найманого працівника до фірми.

Конфлікти інтересів та їх запобігання. Хабарництво, здирництво та подарунки. Робота за сумісництвом. Секрети фірми. Обов'язки колишніх працівників. Обов'язки роботодавців. Комерційний шпідіаж. Рекомендації для найму на роботу. Превентивна етика.

Тема 5. Ваш діловий імідж.

Імідж. Ваш діловий імідж. Корпоративний імідж фірми. Нестандартні елементи вашого іміджу. Візуальна психодіагностика: пізнання людей за їх зовнішністю та поведінкою. Діловий та вечірній одяг. Бізнес-аксесуари. Атрибутика ділового відрядження. Ділові подарунки.

Тема 6. Комунікативний етикет.

Прийом відвідувачів та гостей фірми. Техніка ввічливої відмови. Як уникнути незручних ситуацій. Загальні правила ведення ділової бесіди. Правила

гарного тону для ділових телефонних переговорів. Особливості правил етикету для мобільного зв'язку. Ділове листування. Формальні заходи поза межами офісу. Неформальні заходи в офісі та поза його межами. Комп'ютерний етикет.

3. Рекомендована література

Основна література

1. Ділове спілкування. Підручник . – Львів. – ЛБІ НБУ. – 2000.
2. Карпов А.В. Психология менеджмента. – М.: академ.Проект, 2000.
3. Палеха Ю. Организация современной деловой коммуникации. – К., 2000.
4. Славинская О. – Значение корпоративного кодекса етики в бизнессфере. // Економіка розвитку. – Харк.НЕУ. – 2004. - №3. – С.38-48.
5. Чмут Т. та ін.. Етика ділового спілкування. – К. – 2000.

Додаткова література

1. Алексюк А. Коучинг как инструмент развития.// Менеджмент. Менеджер. -2003.-№8. – С. 51-55.
2. Баева О. Ораторское искусство и деловое общение. – Минск. – 2001.
3. Бевзь А., Ногин Г. – Эти грязные переговоры. // Менеджмент. Менеджер. – 2002.- №10. – С. 23-28.
4. Дороніна М. Ділова комунікація. – К. – 2000.
5. Каримова М. Семь шагов к успеху. // Менеджмент. Менеджер. – 2005. - №1. – С. 56-63.
6. Кендюхов О. – Корпоративна культура як складова інтелектуального потенціалу підприємства.// менеджер. – Вісник Дон ДАУ. – 2003. - №2. – С. 23-27.
7. Крали В. - По лезвию ножа. Стратегия бизнес-дипломатии Брюса Хендерсона. // Менеджмент. Менеджер. – 2002.- №10. – С. 19-22.
8. Латанский Н. – Убедить неубеждаемого. // Менеджмент. Менеджер. – 2004.- №3. – С. 54-59.
9. Мамрыкин М.. – Внутренний аудит: повышение уровня корпоративной культуры. // Менеджмент. Менеджер. – 2004.- №4. – С. 55-60.
10. Не повторить ошибок: практические советы руководителю. / Сост. Липсиц И.В. – М.: Экономика, 2000.
11. Ногин Г. Из грязи в князи.// Менеджмент. Менеджер. – 2002.- №10. – С. 29-32.
12. Савенко В. – Когда выговор идет на пользу.// Менеджмент. Менеджер. – 2003.- №4. – С. 60-65.
13. Савенко В. – Мотивация инновационной активности персонала. // Менеджмент. Менеджер. – 2003.- №2. – С. 35-40.
14. Сагач Г. Мистецтво ділової комунікації. – К. - 2000.
15. Сороченко В. – Семь мифов об эффективных переговорах. // Менеджмент. Менеджер. – 2004.- №2. – С. 55-60.
16. Стегнер Мори. – Менеджеры как хамелеоны. // Менеджмент. Менеджер. – 2005.- №1. – С. 56-63

31. Форма підсумкового контролю успішності навчання залік

32. Засоби діагностики успішності навчання

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається письмовому і тестовому контролю.

Критерії оцінювання знань та вмінь студентів

Зараховано - Відповідь характеризується чіткою логікою і знанням матеріалу далеко за межами обов'язкового курсу. Точне розуміння меж кожного питання. Обґрунтована власна позиція з окремих проблем етики бізнесу та міжнародного спілкування. Відповідь відрізняє знання базової термінології.

На всі питання дані достатньо правильні і точні відповіді. Питання розкриті достатньо повно і правильно. Активна участь у дискусії з даного питання. Стосовно знання базової термінології зауважень немає. Відповіді на питання в цілому дані правильно, однак неповно. Логіка відповідей побудована недостатньо чітко. Пропущено ряд важливих деталей або навпаки під час відповіді були затронуті сторонні питання. Базова термінологія в цілому засвоєна. Окремі фрагментарні правильні думки але в окремих питаннях студент не може правильно оцінити запропоновану конкретне ситуацію, що потребує визначення меж етичної поведінки. Курс в цілому системно не засвоєно.

Не зараховано - Студент не знає до кінця жодного питання, плутається в основних базових питаннях етики бізнесу та особливостей спілкування з іноземними партнерами, не в змозі розкрити зміст основних загальнотеоретичних термінів. Жодна з запропонованих конкретних ситуацій не була правильно визначена і оцінена. Знання з даної дисципліни повністю відсутні

ПРАВознавство (ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА)

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни **правознавство** складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки **бакалавр** напрямів (спеціальностей):

6.040102. Біологія *. Спеціалізація: ботаніка і мікологія

6.040102. Біологія* Спеціалізація: імунологія і біохімія

6.040104. Географія* Спеціалізація: краєзнавство і туризм

6.040106. Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування.

6.020303. Філологія (іспанська, англійська мова та література)*.

6.020303. Філологія (переклад)

6.020303. Філологія (французька, англійська мова та література)*.

6.020303. Філологія (англійська мова та література). Спеціалізація: турецька мова.

6.010101. Дошкільна освіта. Спеціалізація: логопедія

6.010101. Дошкільна освіта Спеціалізація: англійська мова

6.010102. Початкова освіта. Спеціалізація: англійська мова

- 6.010102. Початкова освіта. Спеціальність: логопедія
- 6.010102. Початкова освіта. Спеціальність: українознавство
- 6.010102. Початкова освіта. Спеціалізація: основи інформатики
- 6.040201. Математика*.
- 6.040203. Фізика*.
- 6.040302. Інформатика.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є вивчення функцій держави: понять, видів функцій держави; внутрішніх та зовнішніх функцій держави, форм держави, форм державного правління, державного устрою: поняття, ознаки, види; державні (політичні) режими: поняття, ознаки, види.

Міждисциплінарні зв'язки:

Дисципліна «Правознавство» пов'язана з курсами філософії, політології, історії України, використовуючи їх теоретичні і методологічні висновки.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Основи знань про державу і право
2. Основи галузевого законодавства України

1. Мета та завдання навчальної дисципліни.

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни **правознавство** є засвоєння студентами основних теоретичних положень і понять національного права України, розуміння ними Конституції та чинного законодавства України, закономірностей побудови правової держави, формування високого рівня правової свідомості та правової культури, вміння тлумачити і правильно застосовувати нормативно-правові акти в практичній діяльності, грамотно оцінювати юридичні факти, вільно орієнтуватись в сучасному правовому полі.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни **правознавство** є теоретичні:

- надання студентам систематичних знань з юридичних наук;
- виховання в них поважного ставлення до Конституції, законів та підзаконних актів України;
- засвоєння специфічної фахової термінології, певного правового мінімуму знань з конституційного, цивільного, трудового, сімейного, земельного, фінансового, адміністративного, кримінального права.

практичні:

- навчити використовувати нормативно-правову базу;
- аналізувати особливості та тенденції державно-правових явищ.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- ознаки держави, структуру її апарату;
- основні фундаментальні положення галузей права;
- зміст основних галузей законодавства;
- порядок звернення за захистом своїх прав і свобод.

вміти :

- розрізняти держави за її формами;
- застосовувати здобуті теоретичні знання у процесі аналізу та моделювання політико-правових явищ та ситуацій;
- орієнтуватись в проблемах поділу влад, формах державного устрою і формах державного правління;
- знаходити правове підґрунтя для звернення до державних органів та посадових осіб;
- орієнтуватися в основних положеннях трудового, цивільного та сімейного законодавства.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 години/2.5 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Основи знань про державу і право

Тема 1. Виникнення держави і права.

Характеристика первіснообщинної форми організації суспільства. Стадії розвитку людства: періодизація та характеристика. Первіснообщинне суспільство: ознаки, характеристика. Закономірності та причини виникнення держави і права. Теорії виникнення держави і права. Загальні теорії виникнення держави та права: види, зміст. Спеціальні теорії виникнення держави та права. Поняття та ознаки держави. Історичні типи держав. Апарат держави як система державних органів: поняття, ознаки, структура державного апарату, характеристика повноважень державних органів та посадових осіб. Функції держави: поняття, ознаки, види функцій держави; внутрішні та зовнішні функції держави. Форми держави. Форми державного правління: поняття, ознаки, види; форми державного устрою: поняття, ознаки, види; державні (політичні) режими: поняття, ознаки, види. Громадянське суспільство та правова держава. Теорія демократії. Правовий статус особи.

Тема 2. Основи теорії права.

Правові норми: поняття, ознаки правових норм. Види правових норм. Структура правових норм. Право як сукупність правових норм: поняття, ознаки права. Функції права: поняття, види, зміст. Джерела права: поняття, види. Система права: поняття, структура. Галузі права: поняття, види, характеристика. Правові інститути: поняття, види; поняття. Структура системи законодавства. Нормативно-правові акти: поняття, види, характеристика. Правові відносини - особливий вид суспільних відносин: поняття, зміст, види правових відносин. Поняття, види суб'єктів правових відносин. Поняття, зміст правосуб'єктності суб'єктів правовідносин. Поняття, види об'єктів правових відносин. Поняття, зміст, види юридичних фактів.

Тема 3. Законність та правопорядок.

Законність та правопорядок: поняття, зміст, принципи, гарантії. Юридична відповідальність: поняття, ознаки, види. Цілі та підстави юридичної відповідальності. Характеристика окремих видів юридичної відповідальності.

Правопорушення: поняття, ознаки, види. Склад правопорушень: поняття, види, структура.

Змістовий модуль 2. Основи галузевого законодавства України.

Тема 1. Конституційне право України

Конституційне право як галузь національного права України: поняття, принципи, джерела. Конституція як головний закон держави: поняття, ознаки конституції. Види конституцій. Конституційний устрій України: поняття, ознаки, зміст. Правове положення особи в Україні: поняття, ознаки, структура. Права та свободи людини та громадянина в Україні. Обов'язки людини і громадянина в Україні. Державні гарантії прав та свобод в Україні. Державний апарат України: поняття, ознаки, структура, функції. Форми безпосередньої демократії. Поняття про вибори та референдум. Правовий статус Президента України. Місце Верховної Ради в системі гілок влади. Правовий статус Кабінету Міністрів України. Конституційний Суд України. Органи місцевого самоврядування.

Тема 2. Трудове право та право соціального забезпечення України.

Трудовий договір: поняття, зміст, види. Прийняття на роботу: поняття, порядок. Звільнення з роботи: поняття, види, підстави та порядок звільнення з роботи. Робочий час та час відпочинку: поняття, види, тривалість. Поняття та види відпусток. Право соціального забезпечення України: поняття, принципи, джерела. Пенсійне забезпечення: поняття, ознаки. Поняття та види пенсій. Підстави призначення, розміри пенсій. Поняття про пільги та допомоги.

Тема 3. Кримінальне право України.

Кримінальна відповідальність: поняття, зміст кримінальної відповідальності. Підстави, цілі кримінальної відповідальності. Злочини: поняття, ознаки, види. Склад кримінальних злочинів. Кримінальні покарання: поняття, види, порядок застосування. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх. Характеристика окремих видів злочинів за їх складом.

Тема 4. Цивільне та сімейне право України.

Право власності: поняття, зміст, види (форми) власності. Поняття про цивільно-правову правосуб'єктність. Цивільно-правові договори: поняття, зміст, види. Спадкове право: поняття, підстави та правила успадкування майна. Спадкування за законом та заповітом.

Шлюб: поняття, ознаки. Умови та порядок укладення шлюбу. Майнові та особисті немайнові права та обов'язки подружжя. Розірвання шлюбу. Визнання шлюбу недійсним. Сім'я: поняття, ознаки. Майнові та особисті немайнові права та обов'язки батьків та дітей. Усиновлення. Опіка, піклування, патронат.

3. Рекомендована література

Базова

1. Правознавство: Підручник / А.І.Берлач, Д.О.Карпенко, В.С.Ковальський та ін.; За ред. В.В.Копейчикова, А.М.Колодія. – К.: Юріком Інтер, 2005. – 752 с.
2. Теорія держави і права: Навч. посіб. / А.М.Колодій, В.В.Копейчиков, С.Л.Лисенков та ін.; За заг. ред. С.Л.Лисенкова, В.В.Копейчикова. - К.: Юрінком Інтер, 2003. – 368 с.
3. Загальна теорія держави і права: Навч. посіб./ А.М.Колодій, В.В.Копейчиков, С.Л.Лисенков та ін.; За ред. В.В.Копейчикова. – К.: Юрінком

Інтер, 2001. – 320 с.

4. Теория государства и права: Учебник. – Харьков: Консум; Ун-т внутр. дел, 2000. – 704 с.

5. Залізняка Л.Л. Первісна історія України: Навч. посібник. – К.: Вища школа, 1999. – 263 с.

6. Кашанина Т.В. Происхождение государства и права. Современные трактовки и новые подходы: Учебн. пособие. – М.: Юристъ, 1999. – 335 с.

7. Колпаков В.К., Кузьменко О.В. Адміністративне право України: Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.

8. Синчук С.М., Бурак В.Я. Право соціального забезпечення України: Навч. посіб. / За ред. С.М.Синчук. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2006. – 318 с.

9. Сташків Б.І. Теорія права соціального забезпечення: Навч. посіб. – К.: Знання, 2005. – 405 с.

10. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / Бажанов М.І., Баулін Ю.В., Борисов В.І. та ін.; За ред. М.І.Бажанова, В.В.Сташиса, В.Я.Тация. – Київ – Харків: Юрінком Інтер – Право, 2002. – 416 с.

11. Харитонов Е.О., Саниахметова Н.А. Гражданское право Украины: Учебник. – Х.: «Одиссей», 2004. – 960 с.

12. Цивільне право України: Академічний курс: Підручник: У двох томах / За заг. ред. Я.М.Шевченко. – Т.1. Загальна частина. – К.: Концерн “Видавничий Дім Ін Юре”, 2003. – 520 с.

Допоміжна

1. Цивільне та сімейне право України у запитаннях та відповідях / Харитонов Є.О., Калітенко О.М., Зубар В.М. та ін. – Х.: “Одиссей”, 2002. – 640 с.

2. Конституційне право України / Погорілко В.Ф., Фрицький О.Ф., Городецький О.В. та ін.; За ред. В.Ф.Погорілка. Друге вид., доопрац. – К.: Наукова думка, 2000. – 732 с.

3. Трудовое право Украины / под ред. Чанышевой Г.И., Болотиной Н.Б. Харьков: “Одиссей”, 2002. – 512 с.

4. Трудове право України: Курс лекцій / Грузінова Л.П., Короткін В.Г. – К.: МАУП, 2003. – В 4-х частинах. Ч.1. – 128 с.– Ч.2. – 136 с.– Ч.3. – 104 с.– Ч.4. – 152 с.

5. Цивільне та сімейне право України у запитаннях та відповідях / Харитонов Є.О., Калітенко О.М., Зубар В.М. та ін. – Х.: “Одиссей”, 2002. – 640 с.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання залік

5. Засоби діагностики успішності навчання

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об’єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається практичному і тестовому контролю.

Критерії оцінювання знань, умінь та навичок студентів

А 5 (відмінно) Студент має глибокі, міцні і системні знання з усього теоретичного курсу, може чітко сформулювати основні дефініції, використовуючи

наукову термінологію, вільно володіє понятійним апаратом. Студент володіє навчальним матеріалом, що висвітлює поняття правової системи, правової сім'ї, їх зміст та ознаки, критерії класифікації та типології, а також інші актуальні проблеми порівняльного правознавства, його цілі, завдання, методи, систему, джерела.

Вміє застосовувати здобуті теоретичні знання у процесі аналізу та порівняння правових систем світу, державно-правової реальності різних країн, їх ідеологічних та формально-юридичних джерел, системи права, правових норм, юридичної практики та юридичної техніки.

Володіє здібностями до організації самостійного вивчення окремих питань курсу, самостійного і творчого виконання індивідуального завдання, завдань до семінарських та інших занять, а також самостійної роботи з науковою, навчально-методичною літературою

В 4,5 (добре) Студент має міцні, ґрунтовні знання, виконує практичну роботу без помилок, але може допустити деякі незначні понятійні неточності у формулюваннях та класифікації. Знає основні проблеми порівняльного правознавства. Володіє навчальним матеріалом, що висвітлює поняття правової системи, правової сім'ї, їх зміст та ознаки, критерії класифікації та типології, а також інші актуальні проблеми порівняльного правознавства, його цілі, завдання, методи, систему, джерела.

Вміє застосовувати здобуті теоретичні знання у процесі аналізу та порівняння правових систем світу, державно-правової реальності різних країн, їх джерел права, системи права, правових норм, юридичної практики та юридичної техніки, припускаючи при цьому незначні неточності. Володіє здібностями до організації самостійного вивчення окремих питань курсу, самостійного і творчого виконання індивідуального завдання, завдань до семінарських та інших занять, а також самостійної роботи з науковою, навчально-методичною літературою

С 4 (добре) Студент знає програмний матеріал повністю, але допускає незначні помилки у визначенні правової системи, правової сім'ї, їх змісту та ознак, критеріїв класифікації та типології, а також інших актуальних проблем порівняльного правознавства, його цілей, завдань, методів, системи, джерел. Вміє порівнювати і аналізувати правові системи світу, їх елементи, але при цьому може допустити деякі понятійні неточності. Менш активно реалізує свої здібності щодо організації самостійного вивчення окремих питань курсу, самостійного і творчого виконання індивідуального завдання, завдань до семінарських та інших занять, а також самостійної роботи з науковою, навчально-методичною літературою.

Д 3,5; Е 3 (задовільно) Студент знає основні питання курсу, має уявлення про правові системи, правові сім'ї, їх зміст та ознаки, критерії класифікації та типології, цілі, завдання, методи, систему, джерела, але допускає помилок у порівнянні та аналізі правових систем світу, їх елементів. В цілому його знання мають загальний, неглибокий і несистемний характер. Має деякі прогалини в теоретичному курсі та практичних вміннях. Відповіді студента часто не підкріплені загальнотеоретичними положеннями, практичними прикладами з життя. Замість чіткого термінологічного визначення пояснює теоретичний матеріал на побутовому рівні. Не завжди в повній мірі може організувати самостійне вивчення окремих питань курсу, самостійне і творче виконання індивідуального завдання, завдань до семінарських та інших занять, а також самостійну роботу з науковою, навчально-методичною літературою.

X 2(незадовільно) з можливістю повторного складання Студент має фрагментарні знання з усього курсу. Не володіє термінологією, оскільки понятійний апарат не сформований. Не вміє викласти програмний матеріал. Мова невиразна, обмежена, розкриття основних процесів та понять відбувається на побутовому рівні. Практичні навички на рівні розпізнавання.

F 1 (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни
Студент повністю не знає програмного матеріалу, не працював в аудиторії з викладачем або самостійно.